

Преглед података о изабраном пропису

Гласило:	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
Број / година издања:	01/2013
Врста прописа:	УРЕДБА
Назив правног прописа:	УРЕДБА О УТВРЂИВАЊУ РЕГИОНАЛНОГ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ЗА ПОДРУЧЈЕ НИШАВСКОГ, ТОПЛИЧКОГ И ПИРОТСКОГ УПРАВНОГ ОКРУГА, СА РЕГИОНАЛНИМ ПРОСТОРНИМ ПЛАНОМ ЗА ПОДРУЧЈЕ НИШАВСКОГ, ТОПЛИЧКОГ И ПИРОТСКОГ УПРАВНОГ ОКРУГА.
Напомена правног прописа:	

Датум објављивања:	Датум важења:	Датум почетка примене:	Датум ступања на снагу:	Датум уноса:
04.01.2013.			12.01.2013.	08.01.2013.

Датум укидања:	
МБР прописа који укида:	

Доносилац:	ИЗВРШНИ ОРГАН СКУПШТИНЕ - ВЛАДА
Територијална јединица:	РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Област примене:	ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ И УРЕЂЕЊЕ ПРОСТОРА. ГРАЂЕВИНСКО ЗЕМЉИШТЕ - НАКНАДА.
Правни основ:	ЗАКОН О ВЛАДИ. ..., ЗАКОН О ПЛАНИРАЊУ И ИЗГРАДЊИ. ...,
Модификација:	
Модификује:	
Укида:	
Пропис је правни основ за:	

4. Институционално-организациона, информатичка и програмска подршка спровођењу Просторног плана

Специфичности развојних проблема и положај Златиборског и Моравичког управног округа према суседним регионалним подручјима у окружењу, утицаје на правац и садржај институционално-организационог прилагођавања и доношење регионалних стратегија.

Приоритет имају (у складу са Законом о регионалном развоју): Институционална и организациона прилагођавања за потребе развоја; Регионална развојна стратегија; и Програм финансирања развоја региона.

У погледу могућих нових институционалних и организационих аранжмана за подручје Златиборског и Моравичког управног округа, могући су следећи модалитети интегралног управљања развојем и заштитом средине: обласне асоцијације кластера; интеррегионалне форме повезивања општина/градава; регионална/обласне корпорације/агенције за одрживи развој, уређење простора и заштиту животне средине као развојне институције/организације са појединим овлашћењима која су пренета од републичких и локалних органа власти; регионална јавна предузећа за развој, уређење и заштиту простора; регионална „диспостава“ одговарајуће републичке агенције/организације (за регионални развој, реструктурирање, развој малих и средњих предузећа и предузетништва, социоекономски развој, научна истраживања, информатичку и другу сазнајну подршку итд.).

Без обзира на организациони модел, битно је да се постигне институционална и акцијска равнотежа између самосталности рада регионалних организација, с једне стране, и потребе да се обезбеди локални-регионални утицај и ефикасност акције с друге. Осим тога, потребно је успоставити одређену меру партнерства између јавног, приватног и такозваног „трећег сектора“.

Без обзира на конкретан институционални и организациони аранжман, регионално тело имало би у свом саставу одговарајућу експертску службу за планску евалуацију и мониторинг планских одлука. Служба би имала задатак да пружи/обезбеди трајну информатичку подршку припремању, доношењу и спровођењу стратешких планских одлука (укључујући и мониторинг имплементације одлука и једноставније облике планске, програмске и пројектне евалуације).

Како би перфективно и подручје Просторног плана могло користити средства из предприступних фондова Европске уније, на националном нивоу треба израдити и донети одговарајући национални развојни стратешки оквир, а за Златиборски и Моравички управни округ одговарајући регионални документ и формирати регионалне институције.

У циљу успешне подршке примени Просторног плана Скупштине (или председници) градова/општина Златиборског и Моравичког управног округа треба да се сагласе да се послови праћења остваривања Просторног плана у другим плановима, програмима, актима и пројектима и њиховој реализацији заједнички повере РРА Златибор и РАПЕР Рашког и Моравичког управног округа (у саставу будуће регионалне развојне агенције), уз подршку (регионалне канцеларије) Републичке агенције за просторно планирање (у даљем тексту: РАПП).

Делокруг рада одговарајуће Регионалне агенције за развој, захтеваће прецизно дефинисање улоге и положаја према оснивачима и дефинисање односа са ресорним министарствима која су од значаја за развој Златиборског и Моравичког управног округа. У том смислу најзначајнији ће бити активности на развоју сарадње на плану имплементације приоритетних капиталних инвестиција од заједничког интереса за Републику Србију, све општине Златиборског и Моравичког управног округа, две и више општина или једне локалне заједнице, што ће бити утврђено овим Регионалним планом. За обављање поверених и осталих послова неопходно стручно планерску помоћ Регионалној агенцији за развој, пружиће Национална агенција за регионални развој, регионални развојни савет, Републичка агенција за просторно планирање и Институт за архитектуру и урбанизам Србије (у својству обрађивача Регионалног просторног плана), као и друге стручне институције.

Скупштине градова/општина одредиће органе локалне самоуправе, или појединце из тих органа који ће сарађивати са Регионалном агенцијом за развој, обављајући и део послова за територију локалне самоуправе, по програму које представници општина/градава заједнички доносе у управном органу Регионалне агенције.

На основу Просторног плана, РАПП ће, у сарадњи са РРА Златибор и РАПЕР Рашког и Моравичког управног округа (или Регионалном агенцијом за развој), формирати базу података о простору и Просторном плану, у функцији: коришћења, праћења и оцене спровођења, допуне и иновирања планских концепција и решења. На тај начин створиће се предуслови за формирање ГИС-а Златиборског и Моравичког управног округа: у првој фази, ће се извршити анализа доступних података из Регионалног просторног плана и података којима располажу РРА Златибор и РАПЕР Рашког и Моравичког управног округа; у другој фази, формирати јединствена просторна база података конверзијом дигиталних података у јединствени систем података о простору.

Приоритетне активности на организацији система централне базе података и информатичке подршке су: активности везане за обраду података и информатички део (набавка софтвера, набавка релационе базе података, набавка хардвера, општине и друго (утврдиће се степен валидности и ажурности података); и у другој фази, формирати јединствена просторна база података конверзијом дигиталних података у јединствени систем података о простору.

Приоритетне активности на организацији система централне базе података и информатичке подршке су: активности везане за обраду података и информатички део (набавка софтвера, набавка релационе базе података, набавка хардвера, општине и друго (утврдиће се степен валидности и ажурности података); и у другој фази, формирати јединствена просторна база података конверзијом дигиталних података у јединствени систем података о простору.

Иzvори финансирања за средства намењена реализацији пројекта (набавка софтвера и хардвера, обука кадра и имплементација целог система) су министарства надлежна за животну средину, рударство и просторно планирање, домаћи и страни фондови за подстицање развоја локалне самоуправе (као што је GTZ, USAID, ADA и друго), локални буџети и друго; што ће се ближе утврдити Програмом имплементације Просторног плана.

Програм имплементације Просторног плана ће донети Влада Републике Србије, за раздобље од пет година у року од једне године од дана ступања на снагу Просторног плана, којим се: 1) разрађују и ближе утврђују приоритетни пројекти за остваривање планског документа, динамика уређења заштићених и других приоритетних просторних целина, мере и инструменти за имплементацију планског документа; 2) утврђују износи и извори средстава, рокови, обавезе и одговорности за извршење Програма имплементације Просторног плана; и 3) прописују кључни показатељи и критеријуми за праћење промена стања у простору и животној средини и за процену остваривања циљева, планских решења и пропозиција Просторног плана.

4

На основу члана 35. став 3. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС и 24/11) и члана 42. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС и 72/12).

Влада доноси

УРЕДБУ

о утврђивању Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа

Члан 1.

Утврђује се Регионални просторни план за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (у даљем тексту: Просторни план), који је одштампан уз ову уредбу и чини њен саставни део.

Члан 2.

Просторним планом утврђује се дугорочна концепција развоја, организације, уређења, заштите и коришћења подручја Просторног плана на територији која обухвата подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, и то: на територији Нишавског управног округа, Града Ниша и целе општине Ражањ, Алексинац, Мерошина, Дољевац, Гаџин Хан, Сврљиг; на територији Топличког управног округа, целе општине Прокупље, Куршумлија, Блаце, Житорађа; и на територији Пиротског управног округа, целе општине Бела Паланка, Бабушница, Пирот и Димитровград.

4. јануар 2013.

Број 1 295

Члан 3.

Просторни план састоји се из текстуалног дела и графичких приказа.

Текстуални део Просторног плана објављује се у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Графички прикази (рефералне карте) израђени су у размери 1:200.000, и то: реферална карта 1 – Основна намена простора; реферална карта 2 – Мрежа насеља и инфраструктурни системи и реферална карта 3 – Туризам и заштита простора.

Графичке приказе из става 3. овог члана, израђене у 27 примерака, оверава својим потписом министар надлежан за послове просторног планирања.

Члан 4.

Просторни план спроводи се разрадом планских решења и пропозиција просторним плановима подручја посебне намене, просторним плановима јединица локалне самоуправе, урбанистичким плановима и другим плановима и програмима.

Члан 5.

Графички прикази из члана 3. став 3. ове уредбе, чувају се трајно у Влади (један комплет), Министарству природних ресурса, рударства и просторног планирања (три комплета), Министарству регионалног развоја и локалне самоуправе (један комплет), Министарству саобраћаја (један комплет), Министарству грађевинарства и урбанизма (један комплет), Министарству енергетике, развоја и заштите животне средине (један комплет), Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде (један комплет), Граду Нишу (један комплет), Општини Ражањ (један комплет), Општини Алексинац (један комплет), Општини Меровина (један комплет), Општини Дољевац (један комплет), Општини Гаџин Хан (један комплет), Општини Сврљиг (један комплет), Општини Прокупље (један комплет), Општини Куршумлија (један комплет), Општини Блаце (један комплет), Општини Житорађа (један комплет), Општини Бела Паланка (један комплет), Општини Бабушница (један комплет), Општини Пирот (један комплет), Општини Димитровград (један комплет) и Републичкој агенцији за просторно планирање (три комплета).

Документациона основа на којој се заснива Просторни план чува се у Републичкој агенцији за просторно планирање.

Члан 6.

Право на непосредан увид у графичке приказе из члана 3. став 3. ове уредбе имају правна и физичка лица, под условима и на начин који ближе прописује министар надлежан за послове просторног планирања.

Члан 7.

Просторни планови јединица локалне самоуправе, урбанистички планови и пројекти ускладиће се са одредбама ове уредбе на начин утврђен Просторним планом.

Планови и програми развоја који се доносе по посебним прописима, прописи и други општи акти ускладиће се са одредбама ове уредбе у року од годину дана од дана њеног ступања на снагу.

Просторни планови јединица локалне самоуправе, урбанистички планови и пројекти, планови и програми развоја донети до дана ступања на снагу ове уредбе, примењују се у деловима који нису у супротности са овом уредбом.

Члан 8.

Ради утврђивања мера и активности за спровођење Просторног плана Влада, на предлог министарства надлежног за послове просторног планирања, у року од једне године од дана ступања на снагу Просторног плана, доноси Програм имплементације Просторног плана за период од пет година.

Члан 9.

Ова уредба ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 број 110-9676/2012
У Београду, 29. децембра 2012. године

Влада

Председник,

Ивица Дачић, с.р.

РЕГИОНАЛНИ ПРОСТОРНИ ПЛАН ЗА ПОДРУЧЈЕ НИШАВСКОГ, ТОПЛИЧКОГ И ПИРОТСКОГ УПРАВНОГ ОКРУГА

УВОД

Усвајањем Закона о регионалном развоју („Службени гласник РС”, бр. 51/09 и 30/10) направљен је први корак у успостављању ефикасне регионалне организације државе. Закон омогућава успостављање региона (статистичка функционална територијална целина, која се састоји од једне или више области, успостављена за потребе планирања и спровођења политике регионалног развоја, у складу са номенклатуром статистичких територијалних јединица на нивоу 2) и области (статистичка функционална територијална целина, успостављена за потребе планирања и спровођења политике регионалног развоја, у складу са номенклатуром статистичких територијалних јединица на нивоу 3), али без правног субјективитета и у складу са номенклатуром статистичких територијалних целина 2 (НСТЈ-2), односно целина 3 (НСТЈ-3). Уредбом о номенклатури статистичких територијалних јединица утврђени су критеријуми по којима се врши груписање по три нивоа (НСТЈ-1 између три и седам милиона становника, НСТЈ-2 између 800.000 и три милиона становника, НСТЈ-3 између 150.000 и 800.000 становника).

На основу Одлуке о изради Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (НСТЈ-3) („Службени гласник РС”, број 31/10), закључен је уговор о изради Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (у даљем тексту: просторни план) између Републичке агенције за просторно планирање (као Наручиоца и Носиоца) и ЈП Завод за урбанизам Ниш (као Извршиоца). У складу са Уговором о дугорочној пословној сарадњи између ЈП Завод за урбанизам Ниш и Института за архитектуру и урбанизам Србије, остварена је сарадња у реализацији појединих активности на изради просторног плана.

Временски хоризонт Просторног плана биће 2020. године, односно, просторни план ће обухватити временски период од 2011. до 2020. године.

Израда Просторног плана усклађена је са Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС и 24/11), Правилнику о садржини, начину и поступку израде планских докумената („Службени гласник РС”, бр. 31/10, 69/10 и 16/11), Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 88/10), Законом о регионалном развоју („Службени гласник РС” бр. 51/09 и 30/10), Законом о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 36/09), Законом о заштити природе („Службени гласник РС” бр. 36/09, 88/10 и 91/10), Законом о туризму („Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 88/10), Законом о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/10), Уредбом о утврђивању Водопривредне основе Републике Србије („Службени гласник РС”, број 11/02), актуелним националним стратегијама Владе Републике Србије, регионалним развојним плановима, програмима и стратегијама за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа и другим нормативним актима и документима који регулишу област просторног планирања.

Нацрт просторног плана је припремљен након поступања по примедбама и сугестијама на „Концепт Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа”, од стране „Комисије за стручну контролу регионалног просторног плана, програма имплементације регионалног просторног плана, просторног плана подручја посебне намене и програма имплементације просторног плана подручја посебне намене”, образоване Решењем помоћника министра бр. 119-01-7/2011-07 од 24. јануара 2011. године, а на основу овлашћења министра животне средине и просторног планирања датог Решењем бр. 031-01-00007/2009-07 од 24. новембра 2009. године, на седници одржаној 3. марта 2011. године.

Непосредан циљ израде просторног плана огледа се у заустављању негативних демографских трендова и даљег социоекономског стагнирања, уз стварање неопходних услова за даљи просторни развој на националном, регионалном и локалном нивоу.

Основни задатак просторног плана је да понуди концепцију развоја и планска решења која ће бити у стању да адекватно

валоризују и очувају вредности, потенцијале и компаративне предности овог подручја за дугорочни и уравниожењени просторни и економски развој, заснован на постулатима одрживог развоја и заштите животне средине.

Доношењем просторног плана створиће се плански основ за рационалну организацију, изградњу, уређење и коришћење простора, заштиту природних и културних добара и заштиту животне средине. Унапређењем инфраструктурне и комуналне опремљености насеља и привредним и економским развојем побољшаће се квалитет живљења становништва на подручју Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа. Просторни план даће смернице за институционалну, организациону, управну, контролну и информатичку подршку у примени и спровођењу.

Просторни план је заснован на смерницама и решењима Просторног плана Републике Србије и свих просторних планова ужих и ширих територијалних целина који третирају подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, као и на другим дугорочним стратегијама, основама и политикама националног, регионалног и локалног значаја, из области привреде, животне средине и др. Такође је заснован на резултатима истраживања која се односе на ово подручје, студијској и документационој грађи формираној у претходном периоду која се односи на развој подручја и на аналитичко-планској грађи формираној у току израде просторног плана.

Сходно члану 4. „Правилника о садржини, начину и поступку израде планских докумената“ („Службени гласник РС“, бр. 31/10, 69/10 и 16/11), просторни план садржи текстуални и графички део. Текстуални део просторног плана има следећи основни садржај: I Полазне основе, II Принципи, циљеви и општа концепција регионалног просторног развоја, III Концепције, пропозиције и планска решења просторног развоја и IV Мере и инструменти за примену и спровођење плана.

Графички део просторног плана јесу три рефералне карте и то:

1) Реферална карта број 1 „Основна намена простора“ – садржи оквирно одређене целине основних категорија земљишта, и то пољопривредно земљиште, шуме и шумско земљиште и воде и водно земљиште, као и грађевинско земљиште;

2) Реферална карта број 2 „Мрежа насеља и инфраструктурни системи“ – садржи мрежу насеља и центара, садржаје јавних служби, распоред основних привредних делатности, инфраструктурне системе;

3) Реферална карта број 3 „Туризам и заштита простора“ – садржи туристичке зоне и локације, зоне угрожености и активности на заштити животне средине, природна и непокретна културна добра са прописаним зонама и режимима заштите.

Рефералне карте урађене су у размери 1 : 200 000.

Дигиталне карте Просторног плана су векторски подаци који су израђени у софтверском пакету заснованом на CAD технологији.

Паралелно са израдом просторног плана израђен је и „Извештај о стратешкој процени утицаја просторног плана на животну средину“.

У припреми и изради просторног плана успостављена је сарадња са надлежним органима: министарствима, посебним организацијама, јавним предузећима и установама надлежним за послове пољопривреде, шумарства и водопривреде, саобраћаја, телекомуникација, енергетике, привреде и регионалног развоја,

туризма, заштите животне средине, рударства и просторног планирања, заштите споменика културе, заштите природе, као и свим заинтересованим органима и организацијама, као и стручним службама градских и општинских управа – града Ниша, градске општине – Медијана, Нишка Бања, Палилула, Пантелеј и Црвени Крст; општине – Алексинац, Сврљиг, Дољевац, Гаџин Хан, Меровина и Ражањ (на територији Нишавског управног округа); општине – Блаце, Прокупље, Житорађа и Куршумлија (на територији Топличког управног округа); и општине – Бела Паланка, Бабушница, Димитровград и Пирот (на територији Пиротског управног округа).

Успостављена је и сарадња са Обласном развојном асоцијацијом „Југ“, чија ће улога посебно бити изражена у процесу имплементације планских решења.

У припреми Аналитичко-документационе основе просторног плана обухваћено је подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, као и делови суседних подручја, која у просторно-функционалном смислу тангирају подручје просторног плана (енергетика, саобраћај, водопривреда, природне вредности, положај туристичких регија итд.).

I. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

1. ПОЛОЖАЈ И ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ ПОДРУЧЈА

Подручје Просторног плана налази се на југоистоку Србије, између 42° 51' и 43°, 48' северне географске ширине и 20° 57' и 23° 03' источно од Гринича. Домен територијалног простирања је углавном сведен на нишко-алексиначки део удолине Јужне Мораве са ражањском удолином, и доњим делом долине реке Моравице, долине Топлице и Нишаве са Заплањем и Барбешком удолином, долину Лужнице са Тегошницом, северни део Лесковачке котлине и Сврљишку котлину која припада сливу Тимока. Обухват чини функционално подручје на територији три управна округа са 14 административних подручја општина и административним подручјем града Ниша – на коме је пет градских општина, укупне површине 7.717 km², са 756 катастарских општина, 766 насеља, и 589 486 становника укупне густине насељености 74,6 st/km².

2. ОБУХВАТ И ОПИС ГРАНИЦА ПОДРУЧЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Обухват подручја Просторног плана се са североистока граничи Зајечарским, са севера Поморавским, са запада Расинским, са југозапада Косовскомитровачким и Косовским, са југа Јабланичким управним округом, док се са истока и југоистока граничи са Републиком Бугарском. Просторни план обухвата целе територије управних округа:

1. Нишавски управни округ (општине Ражањ, Алексинац, Меровина, Дољевац, Гаџин Хан, Сврљиг и град Ниш), површине 2.727 km²;

2. Топлички управни округ (општине Прокупље, Куршумлија, Блаце, Житорађа), површине 2.229 km²;

3. Пиротски управни округ (општине Бела Паланка, Бабушница, Пирот и Димитровград), површине 2.761 km².

Граница Просторног плана одређена је спољашним границама управног округа и општина обухваћених Просторним планом.

4. јануар 2013.

Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Број 1 297

Табела 1. Обухват Просторног плана

	Управни округ	Општина / град	Површина у км ² .		Број становника		
			Општина/град	Управни округ	Општина/град	Управни округ	
Подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа	Нишавски управни округ	Град Ниш	597	2 727	250 518	381 757	
		Алексинац	707		57 749		
		Гацин Хан	335		10 464		
		Дољевац	121		19 561		
		Мерошина	193		14 812		
		Ражањ	289		11 369		
	Топлички управни округ	Сврљиг	497	17 284			
		Блаце	306	13 759			
		Житорађа	214	18 207			
		Куршумлија	950	21 608			
	Пиротски управни округ	Прокупље	759	48 501			
		Бабушница	529	15 734			
		Бела Паланка	517	14 381			
		Димитровград	483	11 748			
	Пирот	1222	63 791				
	УКУПНО планско подручје			7 717		589 486	

Извор: Републички завод за статистику

3. ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И ДРУГИХ РАЗВОЈНИХ ДОКУМЕНАТА

3.1. ПРОСТОРНИ ПЛАН РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ („Службени гласник РС”, број 88/10)

Просторним планом Републике Србије (у даљем тексту: ППРС) утврђују се дугорочне основе организације, уређења, коришћења и заштите простора Републике Србије у циљу усаглашавања економског и социјалног развоја са природним, еколошким и културним потенцијалима и ограничењима на њеној територији.

ППРС се разрађује регионалним просторним плановима, просторним плановима подручја посебне намене, просторним плановима за подручја утврђена ППРС, просторним плановима јединица локалне самоуправе, урбанистичким плановима, плановима и програмима развоја, прописима и општим актима донетим за њихово спровођење.

Просторни план представља основ за дефинисање стратегија на државном, регионалном и локалном нивоу у мери у којој имају утицај на просторни развој Републике Србије, њених региона и јединица локалне самоуправе.

Као стратешки развојни документ, Просторни план Републике Србије припремљен је за временски период до 2021. године. У Просторном плану Републике Србије предвиђен је развој у области привреде и инфраструктуре, повећања броја становника и заштита животне средине, природних и културних вредности. Сходно постулатима одрживог развоја и заштите животне средине, предвиђено је одрживо коришћење природних ресурса – минералних сировина, вода, пољопривредног, шумског и грађевинског земљишта уз унапређење квалитета и рационалност при коришћењу, као и уз веће коришћење обновљивих извора енергије. Предвиђена је такође и заштита и унапређење биодиверзитета, природних и културних добара и предела. Привредни развој у Просторном плану Републике Србије се остварује развојем ефикасне и одрживе привреде утемељене на регионалним и локалним капацитетима и заснован је на развоју индустријских зона, малих и средњих предузећа и туризма. Просторним планом предвиђено је унапређење стања, квалитета и приступачности инфраструктурних система – саобраћајница, хидротехничких, енергетских и телекомуникационих објеката и унапређење управљања отпада. Ублажавање негативних тенденција демографског развоја, равномернији територијални размештај становништва, праћен деурбанизацијом, унапређење квалитета живота, уравнотежен урбани развој, коришћење културног наслеђа као развојног ресурса, унапређење животне средине, заштита и одрживо коришћење културних и предеоних вредности и развој и уређење села уз функционалну мрежу насеља, основни су концепти ППРС.

За подручје овог регионалног просторног плана, посебно су релевантни следећи циљеви: децентрализација и регионални развој; природни ресурси заштита и унапређење квалитета животне средине биодиверзитета; заштита и одрживо коришћење природног, културног наслеђа, и предела; демографски развој; полицентричан урбани систем; одрживи урбани и рурални развој; социјални развој и социјална кохезија; привреда; одрживи транспорт, мреже и објекти; одржива техничка инфраструктура; рационално коришћење грађевинског земљишта и успостављање економски ефикасног и социјално праведног система управљања грађевинским земљиштем; и функционалне везе са ширим окружењем.

За подручје овог регионалног просторног плана издвајају се следећи стратешки приоритети до 2014. године: изградња аутопута у дужини од 85,5 km: Ниш – граница са Бугарском код Димитровграда (Коридор Хс); деонице државног пута I реда (аутопут) рута 7 (SEETO): Ниш – Прокупље (Е-80, М-25); реконструкција, изградња и модернизација пруга, станица и других постројења, а у складу са потребама и плановима развоја градова (путничке станице ће се опремати као центри интегрисани у урбано окружење, теретни саобраћај ће се у складу са потребама провести изван централних зона великих градова, робни терминали у великим чворовима и на местима контакта железнице са путним, ваздушним и речним саобраћајем ће се формирати као логистички центри и увођењем система градске и приградске железнице); формирање двоколосечних пруга „високе перформансе” на највећој дужини северно од Ниша и електрификација пруге Ниш – Димитровград: Ниш – Димитровград (ремонт постојеће пруге, електрификација, савремена СС и ТК постројења); проширење и модернизација аеродрома „Константин Велики” у Нишу (цивилно-војни). Аеродром „Константин Велики” у Нишу ће се развијати за међународне, долазне и одлазне туристичке летове и као алтернативни аеродром и у систему аеродрома за регионални саобраћај; Логистички центри међународног-регионалног карактера предлажу се на простору Ниша, чиме би се реализовала повезаност железнице са друмом (Коридор Х-Х/с) и са аеродромом „Константин Велики”; обнова водоводних мрежа свих водовода (смањење губитака на мање од 20%), стављање у функцију акумулација Селова; ППВ: Селова; обнова ППВ: Алексинац; завршетак пројекта довода Завојског језера; реконструкција и проширење обухвата постојећих система као припрема за изградњу ППОВ; реализација ППОВ у насељима са највећим утицајима на изворништа или на угрожене водотоке: Брус, Блаце, Куршумлија, Прокупље, Пирот, Ниш; планиране акумулације првог приоритета су Околиште, Одоровци и Дојкинци; реконструкција трафостанице 400/220/110 kV „Ниш 2”; изградња (реконструкција у водструи) далековод 110 kV ТС 400/220/110 kV „Ниш 2”-ТС 110/35 kV „Ниш 1”; изградња прикључка за ТС 110/10 kV „Ниш 5”; изградња магистралних гасовода Ниш – Лесковац – Врање и Ниш – Димитровград; изградња продуктовода

Смедерево – Јагодина – Ниш; изградња објеката обновљивих извора енергије за дистрибуирану производњу електричне енергије (топлатне и когенеративна постројења на биомасу, комунални и индустријски отпад, мале хидроелектране по катастроу МХЕ, соларне електране, ветроелектране; коришћење геотермалних у правцу производње топлотне енергије за потребе бањског туризма, загревање санитарне воде или просторија, за потребе пољопривредне производње и др.

У периоду после 2014. године, а у правцу остваривања циљева просторног развоја Републике Србије, планска решења у области путног саобраћаја су активности на: коридору државног пута I реда (аутопутски коридор) Ђердап II – Зајечар – Ниш; деоницама државног пута I реда (аутопут) рута 7 (SEETO): Прокуље – Куршумлија – Приштина (E-80, M-25) – Призрен – Врбница (граница са Албанијом) (E-851); деоницама државног пута I реда Пирот – Власотинце – Лесковац – Лебане – Приштина (M-9);

3.2. ПРОСТОРНИ ПЛАН ИНФРАСТРУКТУРНОГ КОРИДОРА АУТОПУТА Е-75 ДЕОНИЦА БЕОГРАД – НИШ („Службени гласник РС”, број 69/03)

Површина обухвата Просторног плана инфраструктурног коридора аутопута Е-75 деоница Београд – Ниш је 1835,4 km², од чега је 391,5 km² (21,3 %) на простору Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (на деловима територије града Ниша и општина Ражањ и Алексинац). Просторни план подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд–Ниш је дугорочни развојни документ који обухвата временски хоризонт до 2020. године.

Плановима развоја саобраћајне мреже Европе утврђен је Паневропски мултимодални саобраћајни коридор „X” (Салзбург – Љубљана – Загреб – Београд – Ниш – Скопље – Велес – Солун) са два крака: Будимпешта – Нови Сад – Београд („Xb”) и Ниш-Пирот-Софија („Xc”) у функцији интегрисања саобраћајног система Централне и Источне Европе. Саобраћајна политика ЕУ према развоју мултимодалних коридора, представља несумњиви приоритет у стратегији дугорочног развоја саобраћајне инфраструктуре на овом подручју и спровођење се у следећим областима: изградњу деоница аутопута од: Ниша до Димитровграда; опремање и уређење коридора аутопута пратећим објектима, према европским критеријумима и стандардима; реконструкцију и изградњу двоколовне пруге за саобраћај возова брзинама преко 200 km/h на правцу: граница Хрватске – Београд – Ниш – Димитровград, граница Мађарске – Београд – Ниш – граница Републике Македоније; реконструкцију и модернизацију постојеће пруге корекцијом ограничавајућих делова и повезивањем новим пружним везама делова мреже и прикључних пруга у складу с новим железничким токовима за саобраћај возова брзинама од 120–160 km/h; повећање категорије опремљености аеродрома „Цар Константин – Ниш” и стопе раста домаћег ваздушног саобраћаја; развој мултимодалних тачака и робно-транспортних центара (РТЦ-а); доградњу постојећег магистралног гасовода и комплетирање развојне гасоводне мреже дуж трасе магистралног гасовода; реконструкцију и ревитализацију постојеће и изградњу нове електропреносне мреже и трансформаторских постројења; и резервисање простора за потенцијални коридор пловног пута Дунав – Морава – Вардар.

Изградњом, опремањем и уређењем Инфраструктурног коридора, побољшаће се везе Ниша и уопште Поморавља са осталим деловима Републике Србије под условом реконструкције и изградње: тимочког коридора Ђердап II (Прахово) – Ниш; коридора Е-75 Ниш – граница Републике Македоније; и коридора Е-80 Ниш – Димитровград.

Изградња, опремање и уређење Инфраструктурног коридора допринеће јачању саобраћајних, привредних и других функција Београда и Ниша. Јагодина – Ћуприје – Параћина, Алексинца и већег броја мањих градова, а тиме и остваривању циљева Просторног плана Републике Србије и укупне стратегије развоја Републике Србије која се огледа у:

- 1) смањењу негативних тенденција у демографским кретањима у средишњој и југоисточној Србији, имајући у виду да су ова подручја међу најзначајнијим изходништима миграција; и
- 2) смањењу процеса метрополитизације Републике Србије, уз бржи развој Ниша, регионалних центара и мањих градова у регионалним целинама источно и западно од коридора.

Просторним планом утврђују се основе организације, коришћења, уређења и заштите подручја инфраструктурног коридора, као и следећи магистрални инфраструктурни системи на правцу Београд – Ниш: аутопут Е-75 (M-1); железничка пруга за велике брзине Е-85 и модернизација постојеће пруге; магистрални оптички каблови, којима се замењују постојећи коаксијални кабл; магистрални гасоводи; далеководи 220 и 400 kV; објекти заштите од вода – одбрамбени насипи; и пловни пут Рајна–Мајна–Дунав–Морава–Вардар–Аксиос.

3.3. ПРОСТОРНИ ПЛАН ИНФРАСТРУКТУРНОГ КОРИДОРА НИШ – ГРАНИЦА РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ („Службени гласник РС”, број 77/02)

Подручје Просторног плана инфраструктурног коридора Ниш – Граница Републике Македоније обухвата простор површине 1.186,5 km², од чега је 213,7 km² (18%) на простору Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (на деловима територије града Ниша и општина Дољевац, Мерошина и Гаџин Хан). Плановима развоја Паневропске саобраћајне мреже утврђен је мултимодални саобраћајни Коридор „10” (Салзбург–Љубљана–Загреб–Београд–Ниш–Скопље–Велес–Солун) са два крака Будимпешта–Нови Сад–Београд („10.б”) и Ниш–Пирот–Софија („10.а”) у функцији интегрисања саобраћајног система Централне и Источне Европе. Инфраструктурни коридор од Ниша (Трупале) до границе Републике Македоније, који је обухваћен овим просторним планом, припада мултимодалном саобраћајном коридору „10”. Изградњом Инфраструктурног коридора побољшаће се везе нашег источног Подунавља са јужном Србијом и Македонијом, под условом реконструкције и изградње тимочког коридора Ђердап II (Прахово) – Ниш, са планском идејом да Србија, поред развојне зоне Нови Сад–Београд, Смедерево на Дунаву, развија привредно и саобраћајно значајну зону у тимочком Подунављу (Кладово–Прахово), као ближу Црном мору (Источној Европи).

Изградња Инфраструктурног коридора допринеће јачању саобраћајног значаја Ниша, који је у том погледу већ сада други по рангу у Србији, а преко тога и јачању привредних и других функција Ниша, даље смањењу процеса метрополитизације Србије, уз бржи развој Ниша, регионалних центара и мањих градова у регионалним целинама источно и западно од коридора.

Просторни план обухвата подручје: аутопута Е-75 (M-1), пруге за велике брзине Е-85, гасовода и оптичког кабла са водотоком Јужне Мораве и свим пратећим објектима и садржајима (чворништа, терминали, услужни садржаји и други објекти у функцији магистралних инфраструктурних система).

3.4. ПРОСТОРНИ ПЛАН ПОДРУЧЈА ИНФРАСТРУКТУРНОГ КОРИДОРА НИШ – ГРАНИЦА БУГАРСКЕ („Службени гласник РС”, број 86/09)

Површина обухвата Просторног плана подручја инфраструктурног коридора Ниш – Граница Бугарске (998,4 km²) се у потпуности (100 %) налази на простору Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (на деловима територије града Ниша и општина Бела Паланка, Пирот и Димитровград). Планом Паневропске саобраћајне мреже утврђен је мултимодални коридор „10” (Салзбург – Љубљана – Загреб – Београд – Ниш – Скопље – Велес – Солун) са краком „Ц” Ниш – Димитровград – Софија, који представља окосницу формирања инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске.

Изградња инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске утицаће полстичајно на бољу саобраћајну и привредну повезаност Републике Србије са окружењем, као и на бржи развој региона који се налази на овај коридор. Преко овог коридора и регионалне саобраћајне мреже оствариће се боље везе југоисточне Србије са западном, централном и јужном Србијом и тимочким Подунављем. Интензивирање и повезивање саобраћајних токова у коридору утицаће на јачање привредних и других функција Ниша, који је већ сада најзначајније чворниште у Србији после Београда. Просторни план садржи:

- 1) коридоре магистралних инфраструктурних система, како постојећих, тако и планираних, са заштитним појасом и пратећим објектима и то: аутопуга Е-80 (M.1.12), железничке пруге за возове великих брзина Е-70, магистралног гасовода, магистралних оптичких каблова, ДВ 400kV, 220kV и 110kV;

4. јануар 2013.

Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Број 1 299

2) коридоре алтернативних и регионалних инфраструктурних система и то: алтернативног путног правца аутопута Е-80, регионалних путева, регионалне пруге;

3) зону утицаја инфраструктурног коридора ширине 1–5 km од крајњег магистралног инфраструктурног система, изузев на подручју Генералног плана Ниша, где се обухват Просторног плана своди на мрежу коридора магистралних инфраструктурних система.

Овим планом утврђена су најзначајнија одређења развоја саобраћајног система. Од капиталног значаја је и дефинисани коридор магистралног гасовода МГ-10 Ниш – граница Бугарске, којим се обезбеђује снабдевање источне Србије гасом, а чијим транзитом и рачвањем преко подручја града Ниша ово подручје постаје енергетско чвориште Србије.

3.5. ПРОСТОРНИ ПЛАН ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ СЛИВА АКУМУЛАЦИЈЕ БОВАН („Службени гласник РС”, број 14/09)

Површина обухвата Просторног плана подручја посебне намене слива акумулације Бован је 633,5 km², од чега је 71 km² (11,2 %) на простору Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (на делу територије општине Алексинац). Просторним планом третиран је простор изворишта површинских вода на ком су утврђене зоне неопределене, уже и шире заштите изворишта. За основни природни потенцијал дефинисан је изузетан природни амбијент Сокобањске котлине са Бованским језером и планинским венцима који је окружују по ободу. Утврђена је функција туризма као компатибилна основној намени, усмерена ка развоју лежишног, здравствено-рекреативног, конгресног и манифестационог туризма на Сокобањско-Озренском подручју које је богато са термалним изворима и атрактивним туристичким капацитетима у Сокобањи. Просторним планом подручја посебне намене акумулације Бован утврђена су правила: коришћења, уређења и заштите природе, ресурса и вредности; и уређења и одрживог просторног развоја (мреже насеља и становништва, руралних подручја, привредних делатности, јавних служби, инфраструктурних система и др).

3.6. ПРОСТОРНИ ПЛАН ПОДРУЧЈА ПАРКА ПРИРОДЕ И ТУРИСТИЧКЕ РЕГИЈЕ СТАРА ПЛАНИНА („Службени гласник РС”, број 115/08)

Просторни план подручја Парка природе и туристичке регије Стара планина 10,7% подручја Регионалног просторног плана Нишавског, Пиротског и Топличког управног округа или око 825 km² (на деловима територије општина Пирот и Димитровград) третирано је као простор посебних природних вредности и туристичких вредности од националног значаја, на ком су утврђене зоне заштите I, II, III Парка природе као и зоне од интереса за развој туристичко-рекреативних активности.

Утврђена су правила: коришћења, уређења и заштите природе, пољопривредног, шумског, земљишта и др.; и уређења и одрживог просторног развоја (мреже насеља и становништва, руралних подручја, привредних делатности, јавних служби, инфраструктурних система и др). Као доминантна привредна активност, компатибилна са заштитом Парка природе, предвиђен је развој туризма у планинској зони (туристички центри Топли До, Мрамор и Сенокос и друга насеља, неколико сектора алпских скијалишта и др) и подпланинској зони, уз интеграцију са бројним туристичким ресурсима и природним и културним вредностима у непосредном окружењу. Као доминантни вид туризма предвиђен је стационарни и излетнички планински туризам, са целогодишњим коришћењем капацитета понуде (у зимском периоду алпско скијање и активности осталих зимских спортова, и у летњем периоду бројни видови спортивно-рекреативног туризма).

3.7. ПРОСТОРНИ ПЛАН ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ СИСТЕМА ПРОДУКТОВОДА КРОЗ РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ (СОМБОР – НОВИ САД – ПАНЧЕВО – БЕОГРАД – СМЕДЕРЕВО – ЈАГОДИНА – НИШ) („Службени гласник РС”, број 19/11)

Просторни план подручја посебне намене система продуктовода кроз Републику Србију обухвата подручје које се налази на

деловима територије градова Сомбор, Нови Сад, Зрењанин, Панчево, Београд, Смедерево, Јагодина и Ниш, и општина Кула, Врбас, Тител, Опово, Ковин, Темерин, Смедеревска Паланка, Велика Плана, Лапово, Баточина, Свилајнац, Ћуприја, Параћин, Тишевац, Ражањ и Алексинац. Укупна површина подручја Просторног плана износи 4.093 km².

Планско подручје се простире од северозападног дела Републике Србије, преко Подунавља и Поморавља до централног дела југоисточне Србије. Обухват Просторног плана представља површину под цевоводним системом продуктовода са припадајућим површинама чворишта и местима укрштања са другим инфраструктурним системима, терминалима, као и подручјима који су у непосредној физичкој и функционалној вези са коридором, односно утицајним зонама.

Од укупне површине обухвата, 373,27 km² (9,12 %) се налази на простору Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа (на деловима територије града Ниша и општина Ражањ и Алексинац).

Продуктовод представља систем цеговода за транспорт течних деривата нафте – моторних горива (моторних бензина и дизела) и тим системом би било повезано седам планираних припадајућих терминала са управљачко-дистрибутивним центрима. Цевоводним транспортом нафтних деривата омогућиће се увођење савременог транспорта деривата, смањење транспортних тарифа у односу на друге видове транспорта, повећање запослености (у току изградње и у току експлоатације), стварања нове друштвене вредности и друштвене интерне стопе рентабилности, виши степен еколошке безбедности уз већу ефикасност и поузданост транспорта. Продуктовод полази од главног терминала у Панчеву у два основна правца: северни – према Новом Саду и Сомбору, и јужни према Смедереву, Јагодини и Нишу. Условно говорећи, постоји и трећи правац (у оквиру северног правца бочна грана) према Београду. Реализација продуктовода предвиђена је у три фазе: 1) I фаза – деонице Панчево – Нови Сад и Панчево – Смедерево; 2) II фаза – деонице Смедерево – Јагодина и Јагодина – Ниш; 3) III фаза – деонице Нови Сад – Сомбор и Панчево – Београд.

3.8. ОСТАЛА ПЛАНСКА И РАЗВОЈНА ДОКУМЕНТА

При изради Просторног плана коришћена су следећа документа: Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године („Службени гласник РС”, бр. 55/05 и 71/05); Национална стратегија одрживог развоја („Службени гласник РС”, број 44/05); Стратегија развоја пољопривреде Србије („Службени гласник РС”, број 78/05); Стратегија развоја шумарства Републике Србије („Службени гласник РС”, број 59/06); Водoprивредна основа Републике Србије („Службени гласник РС”, број 11/02); Национална стратегија привредног развоја Републике Србије од 2006. до 2012. године, Стратегија развоја туризма Републике Србије („Службени гласник РС” број 91/06); Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. године („Службени гласник РС”, број 44/05) са Програмом остваривања стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године за период од 2007. до 2012. године; Стратегија развоја железничког, друмског, водног, ваздушног и интермодалног транспорта у Републици Србији од 2008. до 2015. године („Службени гласник РС”, број 4/08); Стратегија развоја телекомуникација у Републици Србији од 2006. до 2010. године („Службени гласник РС”, бр. 99/06 и 4/09); Национална стратегија управљања отпадом са програмом приближавања ЕУ (2003.); Стратегија управљања отпадом за период 2010–2019. године („Службени гласник РС”, број 29/10); Национални програм заштите животне средине Републике Србије („Службени гласник РС”, број 12/10); Мастер план културноисторијске руте Пут римских царева; Просторни план општине Дољевац („Службени лист града Ниша”, број 16/11); Просторни план административног подручја града Ниша – Нацрт плана; Просторни план општине Прокупље – Нацрт плана; Просторни план општине Блаце – Нацрт плана; Просторни план општине Пирот – Нацрт плана; Просторни план општине Гаџин Хаџ – Концепт плана; Просторни план општине Сврљиг – Концепт плана; Просторни план општине Мерошина – Концепт плана; Просторни план општине Бела Паланка – Концепт плана; Просторни план општине Бабушница – Концепт плана; Просторни план општине Димитровград – Концепт плана; Стратешки, развојни и акциони планови и документи за поједине

општине (општински еколошки акциони планови, локални еколошки акциони планови, стратешки планови у области управљања вода, општински планови управљања отпадом, општински програми развоја туризма, студије о природним и културним добрима и друго); и друго.

4. СКРАЋЕНИ ПРИКАЗ И ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА, ПОТЕНЦИЈАЛИ, ОГРАНИЧЕЊА, SWOT АНАЛИЗА

4.1. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И ЊИХОВО КОРИШЋЕЊЕ

4.1.1. Пољопривредно земљиште

Под пољопривредним земљиштем се налази 57,57% укупне територије подручја Просторног плана (443.410 ha), и оно је по бонитету, начину коришћења и заступљености изузетно хетерогено. Високо учешће пољопривредног земљишта у укупном се налази у Нишавском управном округу (преко 63%), који у највећој мери захвата равничарске пределе у Алексиначкој и Нишкој котлини, док је у Топличком и Пиротском управном округу учешће пољопривредног земљишта између 50 и 55%.

У структури пољопривредног земљишта издвајају се следеће групе: група изразито ратарског типа земљишта, коју чине хидрогене црнице и њима сродна земљишта; група добрих пољопривредних земљишта, коју чине смонице, гајњаче и црвенице на једрим кречњацима и неогеним седиментима и група делимично пољопривредних земљишта, где преовлађују алувијална, подзолоста, ливадска и мочварна земљишта, као и делувијум.

Велике површине подручја Просторног плана су деградиране због вишедеценијског демографског пражњења великог броја насеља, нарочито у брдско-планинским селима. Из тих разлога значајан проценат ораница и башти се уопште не обрађује, знатан део воћњака и винограда је екстензивно негован или пак запарљожен. ливаде се редовно не косе, а планинске пашњаке заузимају шикаре.

Подручја погодна за интензивну ратарско-повртарску производњу су релативно скромно заступљена на плодним земљиштима долинских страна Јужне Мораве, Нишаве и Топлице. У просеку, око 45,40% укупних пољопривредних површина чине оранице, близу 46,96% ливаде и пашњаци, 5,55% воћњаци и 2,05% виногради. Близу једне трећине укупне територије заузимају планински атари, већином са озбиљним ограничењима за развој пољопривреде.

Табела 2. Просторни распоред пољопривредног земљишта (у ha)

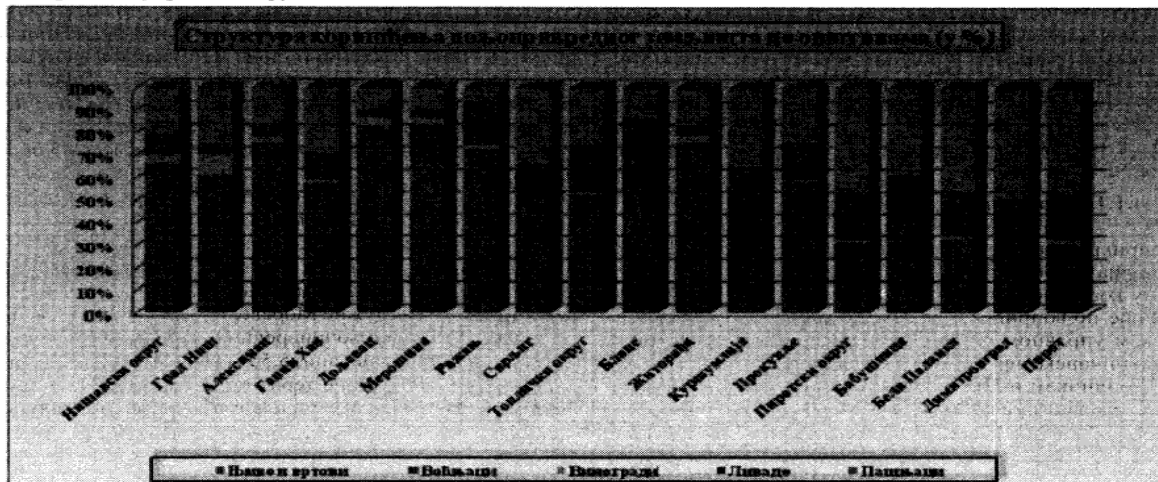
Република Србија, подручје, управни округ, град, општина	Пољопривредна површина	Оранице и баште					Воћњаци	Виногради	Ливаде	Пашњаци
		укупно	од тога							
			жито	индустр. биље	повртно биље	крмно биље				
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	5096646	3300999	1956136	402593	275545	455004	240285	57540	624924	833688
Централна Србија	3315890	1723306	906401	32913	205395	381450	222452	47723	584313	732410
Нишавски управни округ	173310	106874	57639	58	13716	26516	8982	5966	15858	35548
Град Ниш	37869	21435	11636	19	2687	5262	1860	3328	1942	9304
Ниш – Медиа	785	170	35		75	21	54	19	32	510
Ниш – Нишка Бања	7410	3133	1442		336	950	456	804	736	2281
Ниш – Палигула	7510	5556	3368	19	877	716	335	249	302	1068
Ниш – Пантелеј	9258	3866	2102		543	1056	444	1673	491	2784
Ниш – Црвени Крст	12906	8710	4689		856	2519	571	583	381	2661
Алексинац	45197	31930	18925	20	5547	6110	2389	1086	2393	7344
Гаџин Хан	17241	8738	3425	8	1099	3650	1202	245	2067	4962
Дољевац	9184	7346	5505	4	1102	505	276	393	311	858
Мерошина	14618	10890	7079		1318	1251	1469	445	502	1402
Ражањ	17093	11798	5624	7	1112	4558	697	358	3347	893
Сврањ	32108	14827	5445		851	5180	1089	111	5296	10785
Топлички управни округ	116772	50296	26366	9	5071	10018	11609	1107	25168	28592
Блаце	17635	9838	4537	4	533	3521	3311	93	2040	2353
Жигораја	17918	12961	8267		1762	967	684	562	865	2846
Куршумлија	37059	7250	2820	5	963	1877	2179	4	14773	12853
Прокупље	44160	20247	10742		1813	3653	5435	448	7490	10540
Пиротски управни округ	153328	44190	15056	2	3392	14095	4032	2035	33284	69766
Бабушница	28877	11491	2578		670	4721	783	15	5379	11209
Бела Паланка	25609	7661	1278		302	2504	808	317	5192	11629
Димитровград	28988	5347	1745	2	336	2428	689	45	8733	14174
Пирот	69854	19691	9455		2084	4442	1752	1658	13980	32754
Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа	443410	201360	99061	69	22179	50629	24623	9108	74310	133906

Извор: Републички завод за статистику Србије

4. јануар 2013.

Број 1 301

Графикон 1: Структура коришћења пољопривредног земљишта по општинама, у %, Регион Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа

Плодна алувијална равн Мораве, Нишаве и Топлице пружа одличне услове за узгајање жита и кукуруза, као и индустријског, повртног и крмног биља. Ораничне површине су већином средњег производно-економског потенцијала, изузев котлина у композитним долинама река, које се одликују изузетно плодним земљиштем.

Учешће воћњака (24.623 ha) у укупним пољопривредним површинама је просторно изражено хетерогено. Терени погодни за узгој воћа и винове лозе заступљени су на брежуљкастим деловима, док су у низијским и вишим планинским атарима Региона готово занемарљиви. Под виноградима се налази 9.108 ha. На присојним и благо нагнутим странама Сврљишког Тимока, Моравице, Нишаве и Топлице, постоје савршени микроклиматски, педолошки и конфигурацијски услови за гајење винове лозе и вишевековна традиција у производњи квалитетних вина.

Ливаде (74.310 ha) и пашњаци (133.906 ha) имају изванредне предеоне вредности и велики значај за очување биодиверзитета. Најбоље ливаде и пашњаке имају општине Пирот, Сврљиг, Бела Паланка и Димитровград, док су пашњаци Суве планине, Јастребца и источних падина Копаоника нешто слабији.

Већи део пољопривредног, а нарочито обрадивог земљишта налази се у приватном поседу. Газдинства користе у просеку 3,0 ha обрадивог земљишта, које чини око 59% од укупно коришћеног земљишта у приватној својини. Крупнији земљишни поседи се ретко срећу, посебно изнад 20 ha. Структура коришћења земљишта је нешто повољнија, јер газдинства већа од 10 ha држе око трећину обрадивих површина.

Табела 3. Просторне структуре коришћења укупних и пољопривредних површина (у %)

Управни округ, град, општина, планско подручје	Укупна површина	% површине укупне територије			% укупне пољопривредне површине				
		Пољопривредна површина	Обрасла шумска површина	Остало	Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде	Пашњаци
Нишавски	2727	22,51	9,41	3,42	23,90	2,03	1,37	3,08	8,71
Топлички	2229	15,19	13,47	0,22	11,34	2,58	0,25	5,76	6,45
Пиротски	2761	19,87	11,68	4,23	9,94	0,91	0,47	7,67	15,51
Подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа	7717	57,57	34,56	7,86	45,20	5,52	2,10	16,51	30,67

Извор: Републички геодетски завод, Република Србија, Београд, април 2009. године

Основни потенцијали за унапређење стања у области коришћења и заштите пољопривредног земљишта јесу: изузетна хетерогеност природних услова који пружају могућност искоришћавања компаративних предности појединих подручја; релативно велике површине плодних земљишта, без већих ограничења за еколошки безбедно наводњавање, посебно дуж јужноморавске и нишавске долине; повољни агроколошки услови за развој воћарства на већини брдских терена; велике површине природних пашњака, погодних за производњу сточних производа препознатљивог квалитета; повољни агроколошки услови планинских и делова брдских атара за плантажну производњу лековитог и ароматичног биља (лаванда, камилица, валеријана, мента, тимијан, босиљак и др).

Очување, заштиту и адекватно коришћење пољопривредних земљишта у функцији развоја пољопривредне производње, заштите животне средине и задовољавања других економских и социокултурних потреба, отежавају следећа ограничења: сиромаштво сеоског становништва, посебно у домаћинствима са искључиво пољопривредним изворима прихода; уситњен и распарчан земљишни посед породичних газдинстава; неповољна старосна и образовна структура пољопривредног становништва; недовољна информисаност о физичким, хемијским, биолошким и другим бонитетним особинама земљишта, променама катастарских култура/намена коришћења, степену деградације агенсима антропогеног порекла; висок степен деградираног пољопривредног земљишта и других елемената животне средине сумпор диоксидом и другим штетним агенсима, посебно у окружењима већих индустријских центара (Ниш, Пирот, Прокупље, Алексинац и др.); захваћеност великих површина ерозијом; велика варијабилност месечних и годишњих сума падавина, са честим несташицама воденог талога, посебно у периоду интензивног раста и развоја већине пољопривредних култура; релативно висока заступљеност брдско-планинских предела, у којима постоје неповољнији педолошки и климатски услови за вођење рентабилне пољопривредне производње; интензивно демографско пражњење планинских и других периферних села; слаб квалитет и низак ниво опремљености пољопривреде одговарајућим врстама машина и уређаја; успорена дифузија научно-техничког прогреса, савремених еколошких стандарда, економских знања и тржишних информација у пољопривредну праксу и слаба развијеност саобраћајне, хидротехничке, друштвене и друге инфраструктуре села, посебно у брдско-планинским пределима.

4.1.2. Заштита и коришћење шумског земљишта, развој шумарства и ловства

Укупна површина под шумама на подручју Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа износи 266718,37 ха. Обухваћени су делови или у целости, четири шумска подручја: 1) Моравско шумско подручје највећим делом је на територији Нишавског управног округа и обухвата Град Ниш и оштине Алексинац, Гацин Хан, Сврљиг, Дољевац, Мерошина и 2) Део Расинског шумског подручја општина Ражањ. Површина под шумом је 72581,32 ха; 3) Нишавско шумско подручје и мањим делом Моравско шумско подручје су на територији Пиротског управног округа и обухватају општине Бабушница, Бела Паланка, Димитровград и Пирот. Укупна површина под шумом и шумским земљиштем је 90151,69 ха; 4) Топличко шумско подручје је на територији Топличког управног округа и обухвата општине: Куршумлија, Прокупље, Блаше и Житорађа. Укупна површина шума у Топличком управном округу износи 103985,36 ха, што чини шумовитост од 43,9%.

Табела 4. Обрасла шумска површина

Управни округ, град, општина, планско подручје	обрасла површина								
	површина		запремина			запремински прираст			
	ха	%	м ³	%	м ³ /ха	м ³	%	м ³ /ха	
Нишавски управни округ	72.581,32	27,21	10.874.338,99	27,60	149,82	303.044,79	28,35	4,18	
Алексинац	22.132,33	8,30	3.912.995,94	9,93	176,80	104.021,95	9,73	4,70	
Гацин Хан	8.806,06	3,30	920.233,27	2,34	104,50	28.179,39	2,64	3,20	
Мерошина	3.310,00	1,24	666.634,00	1,69	201,40	18.536,00	1,73	5,60	
Ражањ	13.448,30	5,04	2.988.212,26	7,58	222,20	78.000,14	7,30	5,80	
Сврљиг	11.523,63	4,32	802.044,65	2,04	69,60	25.351,99	2,37	2,20	
Дољевац	1.601,28	0,60	204.803,71	0,52	127,90	5.444,35	0,51	3,40	
Град Ниш	11.759,72	4,41	1.379.415,16	3,50	117,30	43.510,96	4,07	3,70	
Пиротски управни округ	90.151,69	33,80	9.909.011,86	25,15	109,91	260.691,06	24,38	2,89	
Бабушница	19.363,09	7,26	2.360.360,67	5,99	121,90	60.025,58	5,61	3,10	
Димитровград	15.320,83	5,74	1.823.178,77	4,63	119,00	52.090,82	4,87	3,40	
Бела паланка	14.857,21	5,57	1.059.319,07	2,69	71,30	26.742,98	2,50	1,80	
Пирот	40.610,56	15,23	4.666.153,34	11,84	114,90	121.831,68	11,40	3,00	
Топлички управни округ	103.985,36	38,99	18.614.225,85	47,25	179,01	505.383,99	47,27	4,86	
Блаше	11.390,97	4,27	2.216.682,76	5,63	194,60	59.233,04	5,54	5,20	
Куршумлија	60.439,09	22,66	11.108.704,74	28,20	183,80	290.107,63	27,14	4,80	
Житорађа	2.629,55	0,99	234.029,95	0,59	89,00	8.414,56	0,79	3,20	
Прокупље	29.525,75	11,07	5.054.808,40	12,83	171,20	147.628,75	13,81	5,00	
Подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа	266.718,37	100,00	39.397.576,70	100,00	147,71	1.069.119,83	100,00	4,01	

Извор: РЗС Србије; Опште основе газдовања шумама за Моравско, Нишавско Топличко и Расинско шумско подручје

Шуме и шумско земљиште представљају велики потенцијал подручја, као ресурс за развој дрвне индустрије, а посебно као станиште бројним биљним и животињским врстама.

У односу на принцип одрживог управљања шумама, шуме на подручју Региона се интензивно вишенаменски користе већ више деценија. На подручју Региона у државном власништву шуме су подељене у 13 наменских целина: Нишавски управни округ у 8 наменских целина, Топлички управни округ у седам наменских целина, Пиротски управни округ у шест наменских целина. По површини доминирају наменске целине са приоритетно производном наменом и приоритетно заштитном. Планом обухваћено подручје врло је значајно као потенцијал у оквиру ловне привреде и одрживог ловног управљања.

Основни подаци о стању шума (пореклу, очуваности састојина и врстама) приказани су у следећој табели.

Табела 5: Основни подаци о стању шума

Управни округ	Порекло састојина	Очуваност састојина	Врста дрвећа
Нишки	изданачке шуме 29,9% високо порекло 20,4% вештачки подигнуте састојине 11,9%	очуване састојине 52,1% разређене састојине 7,5% девастираних шума 2,6%	буква (70,6%), цер (9,5%) китњак (8,6%), багрм (1,6), црни бор (2,6%), смрча (1,3%), бели бор (0,6%) и остале (5,2%)
Пиротски	изданачке шуме 37,1% високо порекло 20,4% вештачки подигнуте састојине 12,5%	очуване састојине 49,8%, разређене састојине 11,7% девастираних шума 8,4%	буква (75,5%), смрча (8,5%), црна бор (4,6%), цер (2,5%) граб (1,3%), сладун (0,7%), јела (1,6%), китњак (1,8%) и остале (4,1%)
Топлички	изданачке шуме 44,23%, високо порекло 38,73%, вештачки подигнуте састојине 9,1%	очуване састојине 73,4% разређене састојине 15,3%, девастираних шума 13,0%	буква (46,7%), грабић и црни јасен (11,2%), китњак (8,9%), сладун (5,3%), цер (4,7%), бор (4,6%), граб (4,7%) и остале (14%)

Најатрактивнији остали шумски производи су печурке, лековито биље и шумски плодови. Од печурака за откуп најинтересантнији су вргањ и лисичарка, које се јављају у шумама овог шумског подручја. Сама појава и развој печурки и њихов обим у квантитативном смислу зависи од великог броја фактора од којих је већина још увек тајна. Најчешће печурке се јављају у девастираним шумама, шумама са прекинутим склопом и где се врше интензивнија коришћења, у шумама скромних и лоших еколошких услова. Печурке се јављају на пропланцима, ивицама шума и шумским ливадама и пашњацима. Генерално се може закључити да постоје повољни услови за појаву и развој печурака, али је врло тешко (немогуће) утврдити потенцијал истих у квантитативном смислу из разлога недовољног познавања фактора који утичу на појаву и развој печурака.

Лековито биље које се јавља на овом подручју је многобројно. Највећи значај имају: камилица – *Matricaria chamomila* L., кантарион – *Hypericum perforatum* L., мајчина душица – *Thymus serpyllum* L., хајдучка трава – *Achillea millefolium* L., глог – *Crataegus monogyna* Jucd, зова – *Sambucus nigra* L., клека – *Juniperus communis* L., дивља ружа – *Rosa canina* L и многе друге. За фармацеутске сврхе од лековитог биља користе се надземни делови: лист, цвет, плод, и подземни делови: корен, који се посебним методама дорађују и прерађују у финалне производе.

Међу плодовима шумског дрвећа и других биљака у овом шумском подручју највећи значај имају: боровница – *Vaccinium myrtillus*, купина – *Rubus ulmifolius*, јагода – *Fragaria vesca*, малина – *Rubus idaeus*, глог – *Crataegus* sp., клека – *Juniperus communis*, лешник – *Corylus avellana*, дрен – *Cornus mas*, дивља јабука – *Malus silvestris*, дивља крушка – *Pyrus piraster*, дивља трешња – *Prunus avium* итд.

На подручју Просторног плана налази се 22 ловишта (9 на територији Нишавског управног округа, осам на територији Топличког, и пет на територији Пиротског) укупне површине 6646 km².

4. јануар 2013.

ГЛАСНИК
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Број 1 303

Табела 6. Основни подаци о ловиштима

Ловиште	Обухваћене општине	Површина (km ²)	Ловиште	Обухваћене општине	Површина (km ²)
1. Мали Јастребац	Алексинач, Ниш, Меровина, Прокупље	875	11. „Понишавље“	Пирот	875
2. Велики Јастребац	Алексинач, Блаце, Прокупље	297	12. „Јерма“	Бабушница	383
3. Буковик	Алексинач, Ниш,	84	13. „Руј“	Бабушница	145
4. Нишава	Ниш	142	14. „Видлич“	Димитровград	432
6. Ветерник	Алексинач	57	15. Соколовац	Куршумлија	161
7. Заплање	Г. Хан	85	16. Шумата	Куршумлија	190
8. Лесковачко Поље	Долевац	2,4	17. Топлица	Прокупље	614
8. Сврљишке планине	Сврљиг	127	18. Драгомировац	Блаце	243
9. Сува планина	Бела Паланка	157	19. Косаница	Куршумлија	682
10. „Стара Планина 2“	Пирот, Димитровград	281	20. Арбанашка	Житорађа	214
Укупно					6646

Шумски ресурси представљају значајан потенцијал одрживог развоја с обзиром на повољне услове за развој аутохтоних врста са приоритетно производно-заштитном функцијом, као и задовољавајуће здравствено стање састојина на већем делу шумског подручја. Посебно је важно очување и активирање ових потенцијала кроз: одрживу експлоатацију шумских производа (пре свега дрвета) као основе развоја дрвно-прерађивачке индустрије; коришћење шума за научно-истраживачке, образовно-васпитне, спортско-рекреативне, ловне и друге сврхе; туристичку валоризацију шума које припадају категорији заштићених природних добара; организовано коришћење осталих шумских производа (јестиивих гљива, лековитог биља, сакупљање и откуп шумских плодова, пужева и др.); побољшање бројности дивљачи у ловиштима и др.

Развој шумарства релативизују поједина ограничења и то: недовољно регулисан правни статус површина под шумом; непознавање потпуног стања приватних шума; потреба преиспитивања унутрашњих граница појединих наменских целина; случајевни непланског коришћења шума (посебно у пограничним и периферним деловима); екстензиван однос према шуми у фази неге, заштите и коришћења; недовољно увећање шумског фонда; појава процеса сушења стабала посебно у састојинама храста китњака; недовољна компатибилност са секторским плановима (из области водопривреде, туризма и др.); недовољна институционална и кадровска покривеност; непостојање стратегије развоја ловства; спорост у приступу одговарајућим фондовима на међународном нивоу; неажурност у тренингу стицања знања о савременој узлози шуме и потреби њеног интензивнијег очувања и заштите; и неефикасан систем финансирања вишенаменског коришћења укупних шумских потенцијала.

4.1.3. Воде

У хидрографском погледу површинске воде подручја Регионалног просторног плана припадају Црноморском сливу, које се преко Дунава уливају у Црно море.

Подручје Региона, обухвата у највећој мери део слива река Јужне Мораве, тј. њен средњи и доњи ток, Топлице (скоро у целисти) и Нишаве (већи део). Од мањих територијално заступљених сливних подручја, присутни су подсливови Расине (Западна Морава), Јовановачке реке (Велика Морава), Сврљишког и Трговишког Тимока (Тимок), Пусте реке и Моравице (Јужна Морава).

Хидрографска мрежа целог сливног подручја Јужне Мораве је врло развијена и обухвата неколико стотина водотока, различитих величина. Директних притока Јужне Мораве такође има неколико стотина, а на деоници која припада границама Региону, прима 8 већих притока (са $Asl > 100 \text{ km}^2$). Највећа притока Јужне Мораве је река Нишава, са површином слива $Asl = 3974 \text{ km}^2$. Друга притока по величини слива је Топлица ($Asl = 2217 \text{ km}^2$), док остале имају површине сливова $Asl < 1000 \text{ km}^2$. У категорији притока са $500 \text{ km}^2 < Asl < 1000 \text{ km}^2$ налазе се Моравица (613 km^2) и Пуста река (590 km^2). Притоке са $Asl > 100 \text{ km}^2$ су: Рибарска река, Топоничка река, Турија и Бресничка река.

Јужна Морава протиче централним делом подручја и дели га на два дела. Целим својим током има одлике равничарске реке са

плитким и нерегулисаним коритом и променљивим режимом вода, који је првенствено условљен бујичним карактером њених притока. На основу података са станица, просечни годишњи протикај Јужне Мораве код Корвинграда је $67,3 \text{ m}^3/\text{sec}$, а код Мојсиња $112 \text{ m}^3/\text{sec}$. Ови протикаји у току године показују знатна одступања што се види из средње месечних протикаја на ове две станице. Тако максимални протикаји код Мојсиња јавља се у марту ($228 \text{ m}^3/\text{sec}$), а минимални у августу ($29,3 \text{ m}^3/\text{sec}$).

Река Нишава је поред Јужне Мораве најзначајнији водоток на овом подручју. Водни режим Нишаве и њених притока је првенствено условљен годишњом расподелом атмосферског талога и температуром, као и петрографским саставом тла, рељефом и распоредом вегетације. Из анализе водног биланса се може закључити да су на Нишави код Ниша највиши водостаци у пролећним месецима, односно да је максимум у априлу ($69,7 \text{ cm}$), а минимум у септембру ($11,0 \text{ cm}$). Нишава има пуно малих притока, од којих су највеће Темштица, Височица, Матејевачка, Бреничка, Рујничка и Топоничка река са десне стране и Јерма, Црвена, Студентска, Кутинаска и Габровачка река са леве стране.

Топлица је највећа лева притока Јужне Мораве, чији слив захвата површину од 2.180 km^2 . Дужина њеног тока износи 136 km . Њена најзначајнија притока је Косаница.

Сврљишки Тимок извире у подножју северних падина Сврљишких планина и тече до места Сврљиг по којем је добио име. Након 64 km свог тока, код Књажевца спаја се са Трговишким Тимоком и чине Бели Тимок.

Подручје Регионалног просторног плана располаже резервама подземних вода, али је досадашњи степен њихове експлоатације мали. Богатија издан се јавља на подручју Старе планине, Селичевце, Бабичке Горе, Крушевице, Руј планине, Јастребца, Видојевице и Пасјаче. Терени са обилним изданима налазе се у аливијалним и делувилалним наслагама у долини Пусте реке и Топлице, у Нишкоом пољу и долини Нишаве, у Алексиначкој котлини, дуж Јерме као и у долинама Височице, Алексиначке Моравице, Сврљишког Тимока и у Лужничкој котлини. Крашки предели се одликују малом издашношћу подземних вода и различитим хидрографским објектима. На њима атмосферска вода највећим делом брзо отекне кроз пукотине и понире у унутрашњост кречњачких маса, где се образују подземни крашки токови.

На основу података Републичког хидрометеоролошког завода Србије о квалитету воде на рекама може се закључити да на профилима хидролошких станица на рекама Јужна Морава, Нишава, Топлица и Моравица карактеристични параметри квалитета воде углавном прелазе нормиране вредности (у односу на прописану Па и Пб класу), и најчешће су у III класи, али се често категоришу „ван класе“. Слична ситуација је и са Бањском реком у профили Куршумлије где је деградација још израженија (у односу на прописану I класу).

Квалитет подземних вода је углавном задовољавајући. У принципу БПК нивои су близу или изнад граничних вредности. Нивои укупног сувог остатка су у границама, али се значајно разликују. Нивои суспендованих материја су променљиви и повремено прелазе граничне вредности. Киселост (pH) и нивои нитрата и фосфора генерално нису алармантни. Употреба пестицида и

љубрива у пољопривредним областима је ограничена, због (лоше) економске ситуације. Појачана активност може довести до повећане употребе пестицида, уз негативан утицај на квалитет подземних вода.

У границама Регионалног просторног плана постоје значајни извори термо-минералних вода. На мањем броју активних геотермалних извора формиран су здравствено-лечилишни, бањски центри и то: Нишка, Кулинска и Бања Топило у Нишавском, Луковска и Куршумлијска Бања на подручју Топлочког управног округа и Дагбањница и Звоначка Бања у Пиротском управном округу. Најпознатији минерални извор је Топлички кисељак.

Водни ресурси (богатство изворима питке воде од националног и регионалног значаја) у планинским и периферним зонама Региона су углавном очувани, те представљају значајан развојни потенцијал подручја. Основну карактеристику представљају неравномерни водни режими, који отежавају уређење, заштиту и коришћење вода, те се као посебно вредни водни ресурси, издвајају они водотоци, на којима постоји могућност изградње брана и формирање вишенаменских водоакмулација.

Потенцијали водних ресурса, представљају: изворишта „Медијана“, „Крупац“ и „Љубераћа“, који функционишу у регионалном систему водоснабдевања; локална изворишта за снабдевање водом насеља; постојеће акумулације од којих су највеће Бован, Завој и Брестовац, као и велики број мањих (Блачко, Бресничко, Качарево, Крајковачко, Облачинско, Смиловско језеро итд.), као и планиране (Одоровци, Околиште, Зебице и Селова), што омогућава вишенаменско коришћење вода; токови Јужне Мораве, Нишаве и Топлице су највећи потенцијал, како у области вода, тако и подручја Региона у целини. Ови токови имају значајан потенцијал и за производњу електричне енергије; на подручју просторног плана се могу реализовати рационални системи за наводњавање, са захватањем воде из многобројних токова; у депресијама крај великих речних токова постоје погодни услови за реализацију рибњака; у долини јужне Мораве, у зони од Дољевца до Ражња постоји могућност за лоцирање потрошача који троше веће количине воде за технолошке потребе;

Водне ресурсе, прати и већи број ограничења, од којих су најважнија следећа: површинске воде, карактерише изразито велика временска неравномерност (водни режими су бујични, при чему су посебно неповољни режими малих вода); у подручјима где су најквалитетније оранице имамо појаву неуређених речних токова; мала улагања у заштиту од вода – степен заштите од поплава је незадовољавајући; непланска градња објеката у плавним зонама стално повећава обим потенцијалних штета од поплава; плавање насеља, саобраћајница и ораница; недовољна заштита од ерозије; продукција и пронос наноса дуж бујичних токова; недовољна контрола експлоатације песка и шљунка из корита и са обала река; недовољна контролна праћења квалитета вода у акумулацијама и водотокovima; осцилације нивоа у водоакмулацијама које су са еколошког аспекта (утицај на биљни и животињски свет) врло неповољне и неприкладне, као и за било какву рекреацију на води и вид туризма; услед варирања воденог притиска могући су утицаји на геотехничку стабилност падина; водотоци су у класама квалитета нижем од захтеваног, а неки су и у стању „ван класа“; загађење слободних и алувијалних издани; непостојање катастро загађивача.

4.1.4. Геолошки ресурси

Подручје Регионалног просторног плана изграђено је од већ ома разноврсних стена магматског (дацит, пегматит, андезит, габро), седиментног (кречњак, доломит, пешчар, бигар, шљунак, лапорац и др.) и метаморфног порекла (мермер), различите геолошке старости, од протерозојско-камбријских формација до квартарних седимената (алувијални наноси и др.). Овај део представља важну, изузетно сложјену тектонску јединицу Србије, а обухвата јужни сегмент Карпато-балканида и део северног и североисточног сегмента Српско-македонске масе.

У дугом временском периоду одвијали су се сложјени геотектонски и металогенетски процеси, чиме су формирана лежишта најразличитијих минералних сировина, како енергетских, тако и металних и нематалних. Међу металима јављају се бакар, злато, олово и цинк. Такође су бројна лежишта и појаве различитих

неметала: глина, кварцни песак, доломит, калцити, бентонит, као и велики број концентрација различитог економског значаја грађевинско-техничког и архитектонско-грађевинског камена (габро, кречњаци, пешчари, бигар, андезити и др.). Од енергетских минералних сировина најзначајнија су лежишта угља (камени, мрки, лигнит).

Некадашња експлоатација свих угљенокопа тренутно је обустављена.

На овом подручју поред поменутих лежишта грађевинско-техничког камена постоји и велики број локација на којима се редовно експлоатише песак и шљунак. Обале и приобале Јужне Мораве су углавном састављени од песка и шљунка. На основу досадашњих анализа на деоници Јужне Мораве на подручју Просторног плана, је могућа рационална годишња експлоатација песка и шљунка од око $1.1 \times 10^6 \text{ m}^3$. Највећи део резерви (око 90%) налази се на сектору између клисуре Ђунис – Сталаћ и Грделичке клисуре.

Табела 7. Основни подаци о стању минералних сировина и лежишта

Лежишта минералних сировина	Локалитет	Напомена
УГАЉ	Долина Јерме – „Ракита“ (Камени угља)	Експлоатација
	Мазгошки басен (лигнит)	Експлоатација
	Алексиначки рудници (мрки угља)	Експлоатација. Резерве: 27 милиона тона угља А+Б+Ц1 категорије. Највеће резерве мрког угља у Србији.
КРЕЧЊАК	Алексиначки рудници (битуминозни шкриљци)	Експлоатација. Резерве: 1,8 милијарде тона са око 7.000 КЈ/kg
	„Лашин камен“, општина Блаце	Истраживање
	„Остривица“, град Ниш	Експлоатација (коначно одређење о експлоатацији биће разматрано изразом одговарајућег планског документа, као и актом о заштити)
	„Војници“, општина Бабушница	Истраживање
	„Шупљи камен“, општина Бела Паланка	Истраживање
	„Долац 2“, општина Бела Паланка	Експлоатација (коначно одређење о експлоатацији биће разматрано изразом одговарајућег планског документа, као и актом о заштити)
	„Долац“, општина Бела Паланка	Експлоатација (коначно одређење о експлоатацији биће разматрано изразом одговарајућег планског документа, као и актом о заштити)
	„Кале“, општина Пирот	Резерве
	„Мали врх“, општина Пирот	Резерве
	„Равна Дубрава – Јелеиковац“, општина Гаџин Хан	Експлоатација
БЕНТОНИТ	„Завидице“, општина Бабушница	Експлоатација
	„Припор“, општина Житорађа	Резерве
ФЕЛДСПАТ	„Беле воде“, општина Прокупље	Истраживање
ОПЕКА	„Коцел“, општина Прокупље	Резерве
КАЛЦИТИ	„Заплање“, општина Гаџин Хан	Експлоатација
МЕРМЕР	„Тијовац“, општина Сврљиг	Истраживање
АНДЕЗИТ	„Корито“, општина Димитровград	Експлоатација
	„Карибања“, општина Димитровград	Експлоатација
ЛАПОРАЦ	„Мала Рудина“, општина Бела Паланка	Истраживање
ЗЛАТО	„Лесе – Гајтан“, општина Куршумлија	Истраживање
	„Звонце – Руј планина“, општина Бабушница	Истраживање
БАКАР	„Доње Невље“, општина Димитровград	Истраживање
ОЛОВО И ЦИНК	„Прекорађа“, општина Куршумлија	Истраживање

Извор: Министарство енергетике, развоја и заштите животне средине

Подручје просторног плана располаже великим резервама подземних вода, али је досадашњи степен њихове експлоатације мали. Најпознатији минерални извор је Топлички кисељак, а од бања Пролом, Луковска, Куршумлијска, Нишка, Звоначка, Кулинска, Бања Дагбањица и Бања Топоило.

Потенцијали за коришћење минералних сировина на простору Регионалног просторног плана јесу: у постојећим рудницима истражене резерве омогућавају дугогодишњу производњу на нивоу капацитета који су чак и знатно већи од постојећих; сложена геолошка грађа подручја Регионалног просторног плана указује да постоје реалне могућности за проналажење додатних економско интересантних концентрација (лежишта) више различитих минералних сировина – руда метала (бакар, злато, олово и цинк), неметала (глина, кварцни песак, графевинско-технички камен и др). Овоме у прилог иде и заинтересованост иностраних компанија које би наредних година узеле одређене концесије и обављале геолошка истраживања; акумулирано дугогодишње искуство везано за геолошка истраживања, експлоатацију и припрему минералних сировина; постојање солидне кадровске базе у већини сегмената минералног сектора и образовно-научних капацитета; код појединих лежишта неметаличких и металичких минералних сировина, природни и техничко економски услови омогућавају површинску експлоатацију, што повољно утиче на висину трошкова производње и богатство подземних вода и постојање великог броја геотермалних извора као значајни потенцијал за развој рекреативно-лечељног и бањског туризма.

Ограничења за интезивније и рационалније коришћење минералних сировина су следећа: непостојање дугорочне стратегије и политике за минерално-сировински комплекс Републике Србије; несавременост и недостатак закона и подзаконских аката, односно одговарајућих стандарда и прописа у датом комплексу; неистраженост и недефинисаност резерви минералних сировина као последица дугогодишњег недостатка финансијских средстава; присутно је нерационално искоришћавање билансних резерви што је последица технолошке заосталости, недовољног ангажовања стручног кадра, и неадекватне контроле инспекцијских органа; застарелост и истрошеност опреме и постројења за експлоатацију, припрему и прераду минералних сировина, и недостатак савремене опреме која се примењује при геолошким истраживањима; исцрпљивање рудних резерви; висок степен деградације животне средине при експлоатацији, припреми и преради минералних сировина и присуство јако деградираних и еколошки скоро уништених простора ствара све артикулисаније отпоре из различитих средина према рударству и металургији, односно изградњи нових производних објеката (укључујући и геолошка истраживања), чак и у случајевима када постоје еколошки прихватљива („чиста“) решења. Ово треба посебно имати у виду код нових површинских копова.

4.2. СТАНОВНИШТВО, НАСЕЉА И ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

4.2.1. Становништво

На подручју Просторног плана живи (2002.) 589.486 становника (7,86% популације Републике Србије). Становништво по окружним није равномерно распоређено. Најбројније је у Нишавском управном округу где живи 65% становништва Региона (381.757), затим у Пиротском управном округу 18% (105.654) и у Топличком управном округу 17% (102.075). Просечна густина насељености је 76 ст/км² (2002.), што је испод републичког просека (98 ст/км²), с тим што густине насељености варирају по управним окружним (Нишавско 140 ст/км², Топлички 46 ст/км² и Пиротски 38 ст/км²), и по општинама (Град Ниш 420 ст/км², општина Куршумлија 23 ст/км²). Степен урбанизације је у порасту и износи 52,97% (2002.) и нижи је од Републичког просека (56,4%). Између два последња пописа је порасло учешће градског становништва у укупном за 2,88% (на нивоу Републике 1,8%). Највећи степен урбанизације је у Пиротском управном округу (57,59%), затим у Нишком управном округу (53,57%), а најмањи у Топличком управном округу (45,97%).

Број становника је, у односу на 1948. годину, номинално увећан за 0,66%, али је релативан удео становништва у популацији Републике Србије опао (1948. године је учешће становништва у популацији Републике Србије износило 10,11%). Укупно становништво је имало тренд раста у периоду 1948–1981. године у

просеку за 2,4% у сваком међуписном периоду. Након 1981. године број становника се смањује за 4,3% у међуписном периоду 1981–1991. године, односно 4,2% (1991–2002.). Овим процесима је, нарочито, допринело погоршање економске и политичке ситуације које је резултирало повећаним миграцијама са подручја Просторног плана (нарочито радно-способног и фертилног становништва) и смањењем стопе природног прираштаја (која има негативне вредности већ дужи низ година на читавом подручју Просторног плана). У периоду 1997–2007. године, становништво подручја Просторног плана је смањено по основу natalитета за 35.210 становника (по основу natalитета се увећало за 59.863, а по основу mortalитета смањило за 97.073 становника), а по основу миграционих кретања за 931 становника (досељено је 87.510, а одсељено је 88.441). У периоду 1981–2002. године, од 16 општина у обухвату плана једино су општина Ниш и општина Нишка Бања успеле да повећају своју популацију.

Иначе, становништво је, у погледу миграционих карактеристика, на територији Просторног плана најзаступљеније аутохотно становништво (72,74%). Међу досељеним становништвом највећи је број са територије друге општине Централне Србије (47%), затим са територије исте општине (39%), из Војводине (2%), са АП Косова и Метохије (3%), док је 9% становништва досељено из бивших Република СФРЈ.

Као основне потенцијале за развој демографског фактора у планском периоду можемо навести следеће: (1) могућност обнављања становништва, нарочито у општинама и општинским центрима која остварују апсолутни демографски пораст; (2) повољна старосна структура становништва, нарочито у општинским центрима; (3) учешће континента женског фертилног становништва у укупном становништву; (4) могућност за повећање стопе активности повећаним укључењем радно-способног становништва у свим секторима привреде, нарочито стварањем услова за развој сектора малих и средњих предузећа (у даљем тексту: МСП) чиме би се створили услови за активније укључивање радноспособног становништва у развој пољопривреде, прехранбене индустрије, и терцијалног сектора; (5) неискоришћени стамбени фонд услед смањења броја становника, нарочито у сеоским насељима, а који може бити основа за развој различитих делатности – од мале привреде до реализације бројним пољопривредних програма уколико се зауставе негативни демографски трендови.

Основна ограничења развоја демографског потенцијала на подручју Просторног плана су углавном демографске природе: (1) смањење броја становника услед негативног природног прираштаја и веома изражених миграционих кретања из којих произилази негативна стопа миграција на територији Просторног плана; (2) демографско старење укупног становништва и радне снаге (дубока и најдубља демографска старост, сенилизација и феминизација радне снаге у пољопривреди); (3) висока општа стопа смртности као последица демографског старења, а делом и због неадекватне здравствене заштите, односно ниског нивоа животног стандарда; (4) негативан природни прираштај у свим општинама на подручју Просторног плана; (4) проблем обнављања становништва и ниска стопа укупног фертилитета; (5) лоша образовна структура становништва (25,16% укупног становништва старијег од 15 година нема чак ни завршену основну школу); (6) тренд пораста двочланих и једночланих, претежно старачких домаћинстава на територији Просторног плана. Осим веома изражених демографских ограничења, на неповољна демографска кретања утичу и ограничења економске природе (висока стопа незапослености; пораст старог (65 и више година) и остарелог становништва (80 и више година); старачка, често једночлана и двочлана домаћинства без редовних прихода), као и низ просторних ограничења (велика концентрација становништва у насељима урбане зоне; насеља обухваћена депопулацијом).

4.2.2. Мрежа насеља

Регионалним просторним планом Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа обухваћено је 766 насеља у оквиру 756 катастарских општина које су сврстане на подручју три управна округа, четрнаест општина и пет градских општина града Ниша. Највећи број насеља је сконцентрисан у Нишавском управном округу (282), затим у Топличком управном округу (267), а најмање у Пиротском управном округу (214). Највећа густина становништва по 1 км² је на административној територији града Ниша

(420), а најмања на подручју општине Куршумлија (23). Изузев административног подручја града Ниша и територије општине Дољевац (182), у свим осталим општинама просечна густина је знатно испод 100 становника по један km². Просечна површина територије по насељу на подручју Просторног плана износи 10.3 km².

Приметне су велике разлике по окрузима у погледу броја становника, урбаног уређења, као и функције центара. У Нишавском управном округу има укупно 277 катастарских општина и 282 насеља чија просечне величине износи 9.7 km² од чега је на административном подручју града Ниша 70 катастарских општина и 71 насеље. У Топличком управном округу има укупно 263 катастарских општина и 267 насеља просечне величине од 8.4 km² док у Пиротском управном округу има укупно 216 катастарских општина и 214 насеља просечне величине 12.9 km².

На основу постојећих детерминанти централитета насеља може се закључити да поред Ниша као центра међународног значаја, Пирота и Прокупља, као регионалних/окружних/обласних центара, још 14 насеља имају функцију општинских центара

(Димитровград, Бабушница, Бела Паланка, Гаџин Хан, Дољевац, Мерошина, Сврљиг, Алексинац, Ражањ, Житорађа, Блаце и Куршумлија), већи број центара заједнице насеља и насеља са специјалним функцијама, а највећи је број примарних сеоских насеља. Град Ниш има главну улогу у функционално просторној организацији подручја Региона, као и Републике Србије у целини и као такав представља функционални центар и центар регионалне урбанизације. Улога регионалних/окружних/обласних центара Пирота и Прокупља огледа се у функционалном централитету општине.

На подручју Просторног плана су приметне дневне миграције на релацији приградска насеља – општински центри и општински центри – центар међународног значаја град Ниш. Идентификоване су четири категорије насеља разврстаних по демографској величини: пагуљаста насеља са мање од 250 становника; мала насеља која имају од 250 до 500 становника; средња насеља и то средња мања насеља са 500 до 750 становника и средња већа насеља од 750 до 1000 становника) и велика сеоска насеља са више од 1000 становника.

Табела 8. Величинска структура насеља

величинска структура насеља	1981. година		2002. година		2002. година (нова методологија)	
	број		број		број	
	насеља	становника	насеља	становника	насеља	становника
Пагуљаста до 250	289	33 805	434	42 392	439	40 611
Мала 250-500	213	71 208	156	47 198	156	45 589
Средња насеља – средња мања 500-750	116	62 394	65	25 574	63	23 663
Средња насеља – средња већа 750-1000	57	30 024	37	40 434	35	10 264
Велика – преко 1000	83	94 029	66	54 232	64	60 497
Преко 10 000 становника	5	249 555	5	279 386	5	272 885
Укупно	763	541 015	763	489 216	763	472 293

Извор: упоредни преглед броја становника попис 2002. године

Основни потенцијали за развој Региона су његов географски положај (Коридор X и Xc) и релативно повољна концентрација становништва и привредних активности у насељима дуж коридора. Као и у највећем делу Србије, на подручју Нишавског, Пиротског и Топличког управног округа је успостављена хијерархија урбаних центара око којих су, на бази просторно-функцијске комплексности, формирано ареали њиховог утицаја. На хијерархијске односе у мрежи надалних центара и ареала утицале су и њихове позиције у територијално-административној организацији Региона. Генерално посматрано развило се више форми надалних центара и ареала и то:

1. Мањи урбани ареали у руралном окружењу настали су локалном концентрацијом становништва и функција у мањим општинским центрима који су захваљујући ложирању индустрије трансформисани од занатских, трговинских и управних центара у насеља градског типа са развијеним функцијама центара. До осамдесетих година прошлог века она су се увећавала миграцијама, најчешће из села непосредног окружења. Ти општински центри својим функционалним капацитетима и надалношћу нису могли да привуку све мигранте (становништво околине ослобођено из пољопривреде) који су се иселјавали у градска насеља са развијеним функцијама. Том типу најчешће припадају градска насеља са 5000 до 20000 становника. То су центри локалне интеграције, као услов за убрзани даљи развој, који ће зависити од могућности диверзификације функција и партиципирања у развојним процесима ширег регионалног окружења.

2. Мање и веће агломерације градских насеља, функционално умрежене са својим субурбијима и мање-више урбанизованим перигурбаним селима просторно су структуриране на језгра вишег степена надалности и на функционално компатибилна насеља околине. Функционална језгра су до осамдесетих година имала функције полова раста, а касније, нека од њих, и полова развоја. Имала су структуру делатности индустријско-услужних центара која се услед речесије индустрије и опадања броја запослених мења у структуру услужно-индустријских центара. Својим дејством почели су да утичу на социогеографску трансформацију и функционалну интеграцију окружења и на стварање мањих или већих

функционално-урбаних регија и дневних урбаних система, то јест надалних регија. У извесним случајевима, могу прерасти у функционално-урбане ареале европског типа. То су Ниш, Прокупље и Пирот, центри управног округа, а према Просторном плану Републике Србије центри функционалних подручја. Њихова будућа улога је одређена позицијом у функционалној интеграцији републичког простора и прекограничној сарадњи (посебно Пирот). У току последње две деценије њихове функције су у непрекидној речесији.

3. Комбинацијом просторно функционалних утицаја који су успостављени између регионалних, општинских и субопштинских урбаних центара и центара општина које немају одлике урбаних насеља стварају се услови за формирање сложенијих регионалних функционално-урбаних система. Ту се, пре свега, мисли на линеарну и полицентричну моравско-нишавско-топличку развојну осовину Србије која се развија на линији паневропских коридора X и Xc. Центрима које повезује следи, пре свега, коренито економско, а осовинама инфраструктурно реструктурирање.

Поред наведеног, као основни потенцијали за даљи просторни развој издвајају се: подручје Просторног плана је равномерно покривено насељима; централни положај града Ниша као центра међународног значаја, са развијеним градским функцијама биће и надаље врло значајан не само за становништво на територији Ниша, већ ће вршити утицај на привредни и демографски развој готово целе југоисточне Србије; степен урбанизације, као општи услов за подизање продуктивности рада и спречавање миграције најизраженији је поред Ниша и Нишке Бање још у Пироту, Прокупљу, као регионалним/окружним/обласним центрима, Алексинцу, Димитровграду, Бабушници, Белој Паланци, Гаџином Хану, Дољевацу, Мерошини, Сврљигу, Ражњу, Житорађи, Блацу и Куршумлији као општинским центрима; повољан положај центара управних округа у односу на главне саобраћајне коридоре Балкана и Европе; повољни просторни распоред општинских центара; повољан положај центара заједнице насеља у односу на главне саобраћајне коридоре; учешће већег броја насеља са израженим степеном централитета; налагање већег броја насеља на државне путеве I и II реда, док мањи број њих лежи дуж локалних и

некатегорисаних; тенденција пораста броја становништва у насељима са израженим функцијама централитета.

Основна ограничења за просторни развој су следећа: неравномеран развој мреже насеља; изражена гравитациона снага Ниша у односу на остале центре; неравномерни просторни распоред становништва (концентрација уз јаке саобраћајнице); велики број уситњених насеља (481 насеље са испод 300 становника); значајне разлике у величини насеља; недостатак становништва у селима у брдско-планинској и пограничној зони које стварају слику демографске депресије; депопулација и демографско старење становништва у примарним сеоским насељима, што условљава бројне негативне последице на промени демографских структура (образовања, економска), и формирању функционалних контингената. Овај проблем је утолико тежи што ће у планском периоду бити под снажним утицајем демографске инерције која проистиче из постојеће старосне структуре становништва; даљи тренд гашења насеља; спорадично организоване активности за привредно јачање села, као и подизање нивоа квалитета живота у њему; слаба презентација природог богатства и народног стваралаштва за развој туризма.

4.2.3. Јавне службе

Деце која су у 2008. години била корисници услуга предшколских установа било је укупно 11035. Боравак је организован у 136 вртића и 41 основној школи, од којих је већина у Нишавском управном округу (93 вртића и 36 школа). На три локације у Нишу деčја заштита организована је у склопу других објеката. Услуге целодневног борава на планском подручју (9–11 часова) користи 62% деце.

Настава основног образовања на планском подручју се у школској 2007/2008. години одвијала у 2358 одељења 397 објеката, од чега је више од половине лоцирано у Нишавском управном округу (1508 одељења 222 објекта), а у Нишу готово четвороструко у односу на Прокупље и Пирот. На осталом делу планског подручја (12 општина) издваја се Алексинац са 58 основних школа, што је знатно више у односу на Прокупље (38) и Пирот (33).

Средње образовање одвија се у 853 одељења 41 објекта, од чега је у Нишавском управном округу смештено више од половине (580 одељења 24 објекта). Пирот има пет, Прокупље четири, док општине Гаџин Хан, Меровина и Ражањ немају средњешколску уставову.

Више образовање на планском подручју одвија се на високом школама у Нишу (три), Алексинцу (једна), Прокупљу (једна) и Пироту (једна). На крају школске 2007/2008. године било је укупно 609 дипломираних студената. Сви факултети (11) лоцирани су у Нишу, а у 2008. години било је 1719 дипломираних студената.

Специјална настава организована је у 12 специјалних школа, и то пет у Нишу и по једна у Алексинцу, Блацу, Куршумлији, Прокупљу, Бабушници, Димитровграду и Пироту. Школе за одрасле смештене су у Нишу и Прокупљу.

Смештај ученика који похађају наставу изван места становања организован је у осам домова ученика, од којих се четири налази у Нишу, два у Прокупљу и по један у Бабушници и Пироту. Три студентска дома смештено је у Нишу.

Примарна здравствена заштита организована је кроз рад домова здравља у свим урбаним центрима (15), као и у здравственим станицама (41) и амбулатама домова здравља (81) у мањим сеоским насељима. Апотекарске установе смештене су у седиштима управних округа (области НСТЈЗ) Нишу, Пироту и Прокупљу.

Здравствене установе стационарног типа су опште болнице у Пироту (332 постеље), Прокупљу (353) и Алексинцу (135), Куршумлији и Димитровграду имају стационаре у оквиру домова здравља, док је у Нишу смештен Клинички центар (1465) и Клиника за стоматологију (25). У Нишкој Бањи се налази Институт за лечење и рехабилитацију (470 постеља). Специјалне болнице су у Горњој Топоници (за психијатријске болести) и Куршумлији (специјална болница за рехабилитацију „Жубор“), и Санаторијум за плућне болести у Кнез Селу.

Институт за јавно здравље за Нишавски и Топлички управни округ смештен је у Нишу, а у Пироту за Пиротски управни округ. У Нишу су смештени Завод за судску медицину и Завод за трансфузију крви.

На планском подручју у 2008. години било је укупно 2173 лекара, од чега свега 259 у Топличком и 252 у Пиротском управном округу, док је само у граду Нишу било 1453 лекара, што је 67% од укупног броја лекара. У граду Нишу је и број становника по лекару најмањи (176) на планском подручју, док у општини Житорађа достиже до 833 становника по лекару. За читаво планско подручје овај показатељ износи 327 st/l, што је мање од републичког просека (356 st/l).

Спортско-рекреативне активности претежно су организоване као комплементарни садржаји отвореног типа у оквиру школских комплекса. Фискултурне сале изграђене су у склопу матичних основних и средњих школа у Нишу, Сврљигу, Алексинцу, Прокупљу, Блацу, Куршумлији, Пироту, Димитровграду и Бабушници. Спортски центри изграђени су у Нишу („Чаир“), Прокупљу („Градски базен“), Пироту, Димитровграду („Парк“) и Куршумлији (није завршен), док спортске хале имају Алексинац, Блаце, Житорађа, Прокупље и Куршумлија.

Изворишта термалних вода (Нишка Бања, Топило и др), поред здравствене, на појединим локалитетима имају и рекреативну функцију (базени у Попшици, купалиште Бањица и др).

За сваку од општина на подручју просторног плана, одређене услуге социјалне заштите организоване су путем центара за социјални рад, који се налазе у седиштима јединица локалне самоуправе. У 2008. години било је укупно 10109 малолетних лица која су користила неки вид услуга социјалне заштите, од којих у граду Нишу готово исти број као на подручју Топличког и Пиротског управног округа. Пунолетних корисника у истој години било је укупно 21917, од којих 45% у Нишавском, 33% у Топличком и 22% у Пиротском управном округу.

Домови за стара лица и пензионере налазе се у Блацу, Прокупљу, Димитровграду, а у Алексинцу и Нишу налазе се геронтолошки центри. Поред тога, у Нишу се налази Установа за дневни боравак деце и омладине ометене у развоју „Мара“, Дом за децу без родитељског старања „Душко Радовић“ и Завод за васпитање омладине.

Управе су организоване путем градских управа у Нишу, Прокупљу и Пироту, односно општинских управа у осталим општинама на подручју просторног плана. Град Ниш, поред градске управе има пет општинских управа, које немају надлежности јединица локалне самоуправе, већ обављају једноставније послове из области управе у складу са Статутом града Ниша. У Нишу се налази и управа Нишавског управног округа. Једноставнији послови из области управе организовани су путем месних канцеларија, за одређену групу насеља.

Највећи број културних садржаја налази се у граду Нишу као центру Нишавског управног округа и центру региона јужне и источне Србије, а потом у градовима Пироту и Прокупљу као центрима управног округа. Поред тога, капацитети у области културе сконцентрисани су у седиштима општина. Културни центри постоје у Нишу (Нишки културни центар и Студентски културни центар), Сврљигу, Алексинцу, Димитровграду, Пироту и Белој Паланци. Народне библиотеке имају Ниш, Гаџин Хан, Алексинац, Прокупље, Пирот, Димитровград и Бела Паланка, музеје – Ниш, Алексинац, Прокупље и Пирот, биоскопе – Алексинац, Гаџин Хан, Дољевац, Меровина, Блаце, Бабушница, Пирот и Бела Паланка. Ниш и Пирот поседују историјски архив. У Нишу се налази Народно и Луткарско позориште, зграда Симфонијског оркестра, отворена сена у Нишкој трвњи, као и бројне галерије и изложбени простори („Србија“, „ДИН“, „Синагога“ и др).

Велику улогу у културном животу на планском подручју имају све бројније и масовније културне манифестације отвореног типа.

На руралном подручју, постојећи објекти домова културе ни су у функцији у већини насеља и активности у области културе се не одвијају.

Потенцијали: Капацитети постојећих школа као основ за формирање савремене и функционалне мреже образовних установа; природне и културне вредности планског подручја као основ за формирање специјализованих образовних установа које се њима баве; искоришћеност капацитета приватног сектора у области предшколског образовања (вртићи и предшколске установе), који могу да надоместе недостатак капацитета у државном сектору; постојећи објекти и здравствене установе, као основ за формирање савремене функционалне мреже у области здравства; коришћење природних потенцијала за формирање специјализованих

здравствених установа. Умрежавање установа јавног и приватног сектора; ревитализација постојећих и изградња нових спортских објеката као национални приоритет; традиција постизања значајних резултата у врхунском спорту у ограниченим условима; могућност коришћења природних потенцијала; развој специјализованих услуга према конкретним захтевима корисника на нивоу локалних самоуправа; подручје богато културним наслеђем; бројне културне манифестације у организацији локалних самоуправа, које окупљају урбано и рурално становништво, и које истичу и промовишу вредности локалних заједница; постојећа мрежа објеката домова културе; постојећа мрежа месних канцеларија; отворени услужни центри у оквиру већег броја општина на поручју просторног плана.

Ограничења: неуједначен квалитет у пружању услуга образовања урбаног и руралног подручја (велика удаљеност школе од места становања, а због лошег стања путне мреже отежан приступ у зимским месецима, лоша комунална и техничка опремљеност школских објеката на селу); недостатак пратећих и допунских садржаја (библиотека, медијатека, сала за пројекције стоматолог, физикална сала, кухиња са трпезаријом и др), савремених наставних средстава и кабинетске опреме (рачунари, пројектори, лабораторијска опрема, музички инструменти и сл.); недостатак капацитета предшколских установа; у појединим руралним насељима потпуно изостају услуге примарне заштите, док је приступ општим болницама и домовима здравља у урбаним центрима отежан (због лоше путне мреже и неадекватног превоза); установе стационарног типа немају довољне смештајне капацитете; запуштеност/лоше одржавање спортских објеката/терена, недостатак пратећих садржаја и неадекватни санитарно-технички услови; недовољни капацитети за свакодневне спортско-рекреативне активности (игралишта, шеталишта, пешачке и трим стазе, уређене зелене површине), као и услови за бављење врхунским спортом; недостатак смештајних капацитета домова за старе и домова за смештај малолетних и пунолетних лица са посебним потребама; велика концентрација културних садржаја у урбаним центрима, посебно у центрима управног округа; мали број културних садржаја и недовољна и неадекватна просторна и техничка инфраструктура за одржавање културних манифестација на руралном подручју; недовољна средства за финансирање програма културе у свим општинама; проблеми приликом усаглашавања са осталим аспектима друштвеног развоја; недовољна приступачност многих атрактивних локалитета; недовољна свест о значају заштите културног наслеђа; недостатак јединствене информационе основе за управљање територијом; неадекватна информационо-комуникативна опремљеност на руралном подручју; недовољна хоризонтална координација између различитих секторских програма.

4.3. ПРИВРЕДА/ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ И ТУРИЗАМ

4.3.1. Привредни и економски развој

Подручје Просторног плана карактерише велика територијална неравнотежа коју карактерише процес просторне концентрације, поларизације и агломерације ресурса, са једне стране, и изражен процес функцијске маргинализације већег дела простора, са друге. Поред унутаррегионалне неравнотеже, привреду подручја Просторног плана оптерећује низ проблема који су знатним делом последица процеса транзицијске рецесије и промена у ширем окружењу. Проистекли су из недовољно конкурентне, нетрансформисане постојеће привредне структуре, спорости транзицијског процеса у реструктурирању и приватизацији јавних и државних предузећа. Међу њима су посебно изражени релативно низак ниво привредне активности, спорост структурних промена, успоравање привредног раста, посебно у периоду светске кризе, изразите просторне неравнотежности у развијености и размештају привредних капацитета, низак ниво инвестиција, висока незапосленост, заостајање у примени иновација, know-how, нових технологија, општи услови који не пружају довољну подршку за јачи развој МСП, неефикасност коришћења материјалних инпута, угрожавање и деградација животне средине. Кључни проблеми привредног развоја су и депопулација, недовољна старосна, миграциона, образовна структура становништва (осим у граду Нишу), као и недовољна инфраструктурна опремљеност привредних локација, и др. На подручју просторног плана, на основу завршених рачуна

за 2009. годину, налази се 4,9% правних лица (предузећа, установа и других облика) у Србији, запослено је 5,1% радника, располажу са 2,5% капитала и остварују 3,1% прихода, 3,6% добити и 3,2% губитка привреде Србије.

Као последица транзицијске рецесије, неуспешних приватизација предузећа и светске економске и финансијске кризе дошло је до рапидног пада ранијег нивоа развијености и запослености, продубљивања демографске кризе, пораста социјалног сиромаштва, одлива младог кадра, раста урбаних и комуналних проблема насеља, урушавања дела територијалног капитала уз пад вредности некретнина. У територијалној дистрибуцији привредних делатности на подручју просторног плана доминира улога града Ниша – 55,36% у алокацији предузећа и др. правних лица, 57,07% у запослености, 65,9% у стварању новостворене вредности у 2009. години. Пољопривреда је главна делатност у већини општина (осим града Ниша и Пирота). У стварању новостворене вредности на подручју просторног плана највише учествује Ниш (65,9%) и Пирот (20%), док Алексинац и Прокупље стварају нешто више од 2% БДВ планског подручја. На подручју Просторног плана у 2009. години је остварен исподпросечан БДВ по становника (46,9% просека Србија). Према подацима из 2009. године, у структури БДВ просторног плана доминира индустрија 41,4% (прерађивачка индустрија 28%), трговина на велико и мало (18,9%), саобраћај, складиштење и везе (14,9%), остало (14,2%), док грађевинарство учествује са 7,9%, а пољопривреда, лов и шумарство са свега 3,2%.

На подручју Просторног плана у периоду 1990–2010. године евидентан је велики пад запослености – око 62.343 лица, са 177.836 на 115.493 запослених, респективно (индекс 2010/1990. је 64,9). Највеће смањење броја запослених бележи се у Нишком управном округу, затим у Топличком и Пиротском управном округу. У периоду 2008–2010. године на подручју Просторног плана број запослених је смањен за 24.009 лица, тако да је марта 2010. године достигао 115.493 лица. Степен запослености на подручју Просторног плана износи 23,2% и нижи је од републичког просека (25,8%) у 2009. Највећи степен запослености имају Пирот (30,13%), Ниш (28,7%) и Гаџин Хан (27,1%), док је најнижи степен запослености у општинама Дољевац (8,5%), Ражањ (9,4%) и Житорађа (10,1%). У укупној запослености на подручју просторног плана доминира комплекс прерађивачке индустрије (28,4% или 28.130 запослених), здравство и социјални рад (13,9%), трговина на мало и велико (12,5%), образовање (11,1%), саобраћај и складиштење (8,8%), државна управа и социјално осигурање (5,3%), грађевинарство (5,2%), активности са некретностима (3,4%), комуналне и личне услуге (3,4%), производња електричне енергије и гаса (2,9%). Најмањи удео у укупној запослености имају сектори хотела и ресторана (1,9%), пољопривреда, рибарство, шумарство и водопривреда (1,7%), финансијско посредовање (1,3%), вађење руда (0,4%). У оквиру појединачних територија градова и општина структура запослености се знатно разликује.

Број незапослених на подручју Просторног плана августа 2010. године био је 78.462 лица или 7,9% незапослених у Србији. Стопа незапослености¹ у 2009. години висока је и износи 37,4%, што је знатно неповољније од републичког просека (27,9%). Посматрано по општинама забрињавајуће високу стопу незапослености, изнад 50% имају Мерошина, Куршумлија, Бела Паланка, Блаце, Житорађа и Дољевац.

Према показатељу запослености трговина је водећа делатност у градској општини Медијана, прерађивачка индустрија је водећа делатност у Граду Нишу, Пироту, Алексинцу, Мерошини, Белој Паланци, Бабушници, Блацу, Куршумлији, Гаџином Хану и Сврљигу. Запосленост у јавном сектору у здравству, социјалном раду и образовању доминира у Прокупљу, Житорађи, Дољевцу и Ражању, док запосленост у државној управи доминира у Димитровграду (царина, полиција и др.).

Индустријску структуру подручја Просторног плана карактерише доминација сектора машиноградње и прераде метала, електронска, прехранбена, дуванска, гумарска, производња грађевинских материјала, хемијских производа, пластике, текстила, дрвна, и др. На подручју просторног плана у 2007. години било је 19 великих производних предузећа (преко 250 запослених)

¹ Стопа незапослености је рачуната као однос броја незапослених и броја запослених и незапослених лица

од 372 оваква предузећа у Србији. Од тога седам предузећа је у комплексу машиноградње и металопрераде (Копекс МИН, Ниш, „Алпос“, металопрерада, Алексинац, „Ниссалт“ Ниш, „Локомотива“ ад Ниш, „Јастребац“ Ниш, Фабрика резервних аутоделова, Алексинац, „Сврљиг“ ад, Сврљиг), три у производњи прехранбених производа (ДИН Ниш, „Планинка“ а.д. Куршумлија, „Житопек“ Ниш), три у производњи електро производа („Раком“ Ниш, „Раком Distribution System“ Ниш, „Југорендген“ Ниш), два у производњи гуме и пластике (Tigar Tyres, Пирот, „Вулкан“ Ниш), три у производњи текстила („Нитекс“, Ниш, „Пиротекс“, Пирот, „Први мај“ Пирот) и једно предузеће у дрвопреради („Лесонит“ Куршумлија). Од 19 великих предузећа 10 је лоцирано на подручју Града Ниша, 4 предузећа у Пироту, два у Алексинцу и по једно у Куршумлији и Сврљигу.

На територији града Ниша, посебно у оквиру градске општине Црвени Крст послоvalo је више великих система као на пример: МИН – Ниш (Лив – МИН, Сиви лив, Монт, Нишмонт, Фитип, Опрема, Ковачница, Локомотиве, Мин – скретнице, Котлоградња), ЕИ Ниш, Електромонтажа, Југотехника, Аеродром – Ниш, Блок – сигнал, Термотехника, Јастребац – Ниш, Грађевинар – Ниш, који су запошљавали велики број радника. У ранијем периоду најзначајнија предузећа су из области Електронске индустрије (ЕИ) – Ниш, Дуванска индустрија „Филип Морис“–Ниш, Машинска индустрија Ниш – СОРЕХ, Фабрика пумпи „Јастребац“, Фабрика обојених метала „Ниссалт“, „НИТЕКС“, КТК „Ђука Динић“, Фабрика сточне хране „Белвит“, Фабрика боја и лакова „Поморавље“, Трикотажа „Омладинка“, Циглана „Ђеле кула“, „Нишка пивара, „Нискоградња“, Дрвна индустрија „ИНИС“, Дрвна индустрија „Стеван Синђелић“, Дрвна индустрија „Југопромет“, Штампарииа „Вук Караџић“, Кљанична индустрија „Пољопромет“ & „Бифтек“, Млинска индустрија „Житопромет“, Пекларска индустрија „Житопек“, „Нишка млекара“, „ВУЛКАН“, Кљанична „Мрамор“, Хладњача „ФРИПАК“, Млекара „Наис“, итд.

Укупан број предузећа који је ушао у поступак приватизације у Србији је 2.459. Током 2008. године приватизовано је 232 предузећа. У поступку приватизације на подручју Понишавља и Топлице, од укупно 214 предузећа, 143 је продато аукцијском продајом, док 71 предузеће није приватизовано. Највећа приватизована предузећа су Дуванска индустрија Ниш, Ниш-Експрес, „Први мај“ Пирот, ХК „Прогрес“ Пирот, „Копеоник“ Куршумлија, „Хисар“ Прокушље.

У просторној структури регионалних привредних, посебно производних активности, доминира урбано подручје града Ниша. На подручју Просторног плана налази се неколико већих привредно-индустријских зона – у Нишу и Пироту, док се мањи локалитети налазе у свим општинским центрима, као и у мањем броју сеоских насеља.

Основни потенцијали за развој привреде су: обиље квалитетног пољопривредног земљишта, термоминералне воде, резерве шљунка, песка, водни ресурси за наводњавање, атрактиван природни амбијент, богата културна баштина, алтернативни извори енергије (посебно ветар, биомаса и др.) и други ресурси од значаја за развој агрокомплекса, туризма. Највећи потенцијал има даљи развој нових МСП која би требало да запошљавају највећи део радне снаге и да буду фактор раста ефикасности привреде и квалитета производа и услуга. Започети процес проширивања и инфраструктурног опремања привредно-индустријских зона од регионалног значаја омогућава повољне услове за могућу селективну реиндустријализацију, развој агрокомплекса, туризма и транспорта. Поред ових, велики потенцијал развоју привреде на подручју Просторног плана чини релативно квалитетан високостручни кадар и остали људски ресурси, изграђени привредни капацитети (производни, услужни, инфраструктурни капацитети, посебно у Нишу, Пироту, Прокушљу и Алексинцу), услужни капацитети, крупна регионална инфраструктура (аутопутеви, аеродром у Нишу, транспортни терминали, железничка пруга, енергетска инфраструктура, телекомуникације), природни ресурси, насељска и комунална инфраструктура, јавне службе, дуга индустријска традиција, итд. Повољан геостратешки положај подручја просторног плана и града Ниша уз Коридор 10, започета меурегионална и суседска сарадња, нова улога Ниша као центра за пружање услуга у ванредним ситуацијама у региону Југоисточне Европе, инициране институционалне промене у домену управљања развојем локалне економије су конкурентска предност.

У најважнија ограничења за развој могу се сврстати депресирана привредна ситуација са високом стопом незапослености, ниском конкурентношћу, недовољан прилив СДИ, скроман обим инвестиција, недоступност финансијских средстава и неповољни услови финансирања, слаба предузетничка култура, релативно неповољна демографска структура, одлив кадра из локалних заједница, недовољно изграђена и развијена инфраструктура, знатан број предузећа и некад успешних погона у стечају или ликвидацији, неповољна старосна и квалификациона структура пољопривредних произвођача, интензивирање пољопривредне производње ограничено недостатком радне снаге који је посебно изражен у пољопривредним сезонским радним шпичевима, мали број комерцијалних пољопривредних газдинстава, недостатак енергената и банкарских услуга у појединим општинама. Међу ограничењима су и незапосленост, релативно неповољна образовна структура становништва у делу подручја. Додатно ограничење представља слаба понуда комунално опремљених и уређених привредних локација.

4.3.2. Туризам

Разноврсни природни и створени потенцијали Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа², погодан саобраћајно-географски положај са приступом на Коридор X, са снажним емитивним центрима (Београд, Ниш, Приштина, Софија, Скопље) у окружењу, представљају главне факторе развоја планинског, бањског, градског, транзитног, излетничког, руралног и других видова туризма и рекреације. Туристички потенцијали Региона неуредно начено су активирани, од активираних бања (Нишке Бање, Пролом Бање и др.) и почетно активираних градова (Ниш и Пирот са више културно-уметничких и спортских манифестација, спортско-рекреативним садржајима, природним и културно-историјским знаменитостима, археолошким налазиштима, ловиштима и туристичким пунктовима у околини), до недовољно активираних – Старе планине, дела Копеоника, Суве планине, Радан планине и других средњих и ниских планина, са зачетцима сеоског туризма само у мањем броју села. Постојећа туристичка и рекреативна понуда, с обзиром на потенцијале, није довољно развијена и афирмирана, а још мање организована и повезана, како међу општинама на подручју Региона, тако и са суседним општинама у Србији и у Бугарској. На делу Коридора X, најважнијем путном коридору и транзитном туристичком правцу кроз Србију, нису довољно заступљени туристичко-информативни пунктови и др. Туризам у Парку природе „Стара планина“ је у иницијалној фази развоја. Потенцијали за развој сеоског туризма активирани су спорадично, локалним иницијативама, без веће подршке општина, а овај вид туризма недовољно је мотивски и организационо повезан са планинским, бањским, ловним и другим видовима туризма. Укупни смештајни капацитети су врло скромни и резултат су стагнације туристичких активности и недовољних инвестиција у модернизацију и изградњу туристичких објеката. Карактеристике их различит ниво туристичке услуге и садржаја, и већином супстандардног квалитета. Највише смештајних капацитета концентрисано је у оквиру бања, градских и општинских центара, који су се до сада афирмисали као значајнији носиоци туристичке понуде. Тренд смањивања броја туриста и броја ноћења већи је него на републичком нивоу, што указује на низак степен искоришћености атракција и потенцијала, али и смештајних капацитета (просечан степен искоришћености смештајних капацитета на годишњем нивоу износи око 20%). Туристички производи нису у довољној мери комерцијализовани на домаћем, а посебно на иностраном тржишту. Туристички развој Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, у великој мери зависи и од адекватног маркетинга и анимирања

2 Подручје Просторног плана, са Старом планином (делом највреднијег високопланинског подручја и Парком природе, Пиротом, Димитровградом, ловиштима, селима и др.). Сувом планином, Сврљичком планинама, деловима Копеоника, Јастребаца, Радан планине и другим вредностима, представља по Просторном плану Републике Србије из 2010. део туристичког кластера „Југоисточна Србија“ (Пиротски, Нишавски и део Топличког округа) и кластера „Средишна и Западна Србија“ (део Топличког округа). Овом туристичком подручју припадају и бројни други садржаји понуде у простору на водокумулацијама Завојско језеро, археолошким налазиштима („Mediana“ и др.), у граду Нишу и Пироту, општинским центрима и другим насељима, у добрима природних и културних вредности, Нишкој бањи, Куршумлијској бањи, Пролом Бањи, Луковској Бањи и Звончакој бањи, ловиштима, леђинама, деловима Коридора X и других путних праваца.

комерцијалне туристичке и рекреативне тражње, као и од подизања конкурентности видова туризма које овај регион може да понуди. Домаћа туристичка тражња је доминантна и усмерена према бањском, планинском, језерском, излетничком, манифестационом и сеоском туризму, као и према пословним путовањима. Иностранци посетиоци су углавном индивидуални гости, чији су примарни мотиви доласка пословна путовања, али постоје и други мотиви (посебно природњачки и културолошки), за које није организована адекватна понуда. Интерес иностране туристичке тражње неће бити масовније привучен само потенцијалима Старе планине и других планинских подручја и неколико бања, већ првенствено побољшањем квалитета смештаја и целогодишње туристичко-рекреативне понуде у простору, у комбинацији са мотивима очуване природе и културне баштине, етно-баштине села, органске хране и др. Постоје изражени регионални и локални интереси за заштитом простора и за одрживим развојем туризма као потенцијалним покретачем привредног напретка. Носиоци промоције туризма, координације понуде и културно-едукативне делатности у туризму су туристичке организације у Нишу, Пироту, Прокупљу, као и у осталим општинским центрима.

Основни потенцијали за развој туризма заснивају се на:

– повољном гео-саобраћајном положају подручја, кроз које средњим и источним делом пролазе краци међународног Коридора X, као и државни пут I реда бр. 25 Зајечар–Ниш–Прокупље–Приштина у правцу исток–запад; са источне стране подручје тангира Републику Бугарску, преко које се граничним прелазима, аутопутем и другим инфраструктурним системима, везује за паневропске инфраструктурне коридоре IV и VIII; државни путеви I и II реда на појединим деоницама, а посебно општински путеви, представљају и туристички атрактивне саобраћајнице, како за приступ подручју, тако и за амбијеталне и панорамске туре (Сићевачка клисура, Стара планина и др.);

– планинама, посебно високопланинском масиву Старе планине у општинама Пирот и Димитровград (укупне површине око 85 km² у висинском појасу изнад 1500 m н. в.) са средњепланинским окружењем (површине око 230 km² у висинском појасу између 1000–1500 m н. в.), који предњачи по могућностима за развој савремених активности целогодишњег планинског туризма и рекреације (уз спортско-рекреативни, сеоски, еколошки и неке друге специјализоване видове туризма), као и комплементарних привредних активности; остала планинска подручја, делом или у целисти, заузимају око 3120 km², или око 50% територије Региона (Сува планина, Копаник, Сврљишке планине, Руј, Радан, Мајдан, Соколовица, Јастребац, Вилојевица, Пасјача, Селичевица (Малоциште), Тресибаба, Озрен, Буковик и др.) и представљају важан потенцијал, како за развој туризма, тако и комплементарних активности (производња здраве хране, шумарство, водопривреда, производња чисте енергије, занатска прерада и др.); капацитет простора омогућава реализацију туристичких центара и насеља, и спортско-рекреативне понуде у простору, што се посебно односи на Стару планину; главни потенцијали развоја зимског туризма су алпско и нордијско скијалиште на Старој планини, неколико мањих ски-стадиона (Сува планина и Радан), а за развој летњег туризма водоакмулације, водотоци и други потенцијали за рекреацију, лов и риболов, уз укључивање подпланинских села у туристичку понуду; планине карактеришу висок степен очуваности природне средине, разноврсни облици флоре и фауне, биогеографска обележја (посебно Парка природе Стара планина, Радан планине и др.), уз услов интензивније и организованије заштите, презентације и контролисаног коришћења.

– културно-историјским знаменитостима (нарочито археолошким налазиштима, споменицима културе, етно-вредностима традиционалних села, манифестацијама и др.), уз интензивнију и организованију презентацију и коришћење, обнову запостављених традиционалних заната и др;

– бањама, које мотивески и садржајно посебно обогаћују туристичку понуду у здравственој рехабилитацији, здравственој, општој и спортској рекреацији; термоминерални извори и погодна клима, изграђени садржаји, предене вредности и природне лепоте омогућавају целогодишње коришћење и добру попуњеност смештајних капацитета, сврставајући у првом реду Нишку, а затим Пролом, Куршумлијску, Луковску и Звоначку Бању у важнија бањско-туристичка насеља у Србији; драгоцену допуну бањском туризму представљају природна и културна добра у окружењу, који интегрису неколико других видова туризма (као што су излетнички, еколошки, водни, културолошки, сеоски, ловни и др.).

Остали потенцијали туристичке и рекреативне понуде су: погодности за развој других видова туризма, посебно градског, излетничког, спортско-рекреативног, сеоског, еколошког, туризма специјалних интересовања (алпинистички и спелеолошки полигони, параглајдинг, панорамски путеви, планинарске стазе, спелеологија, лов, спортски риболов и др.), културно-манифестационог, туринг туризма и др; знатни угоститељски и нешто скромнији смештајни капацитети; туристичка традиција (гостопримство и гастрономија); покренути туристички развој Старе планине, са делом алпског скијалишта у сектору „Топли до“ које се реализује на локалитетима Ракитска гора и Рудиње у општини Пирот (у контакту са делом реализованог Сектора „Голема река-Јабучко равниште“ у општини Књажевац) и осталим планираним/потенцијалним секторима скијалиштима („Мрамор-Гостуша“ и „Дојкинци-Копрен“ у општини Пирот и „Сенокос-Сребрна Глава“ у општини Димитровград, са планираним туристичким центрима и насељима) и ски-стадионима („Басарски камен“ на Видличу у општини Пирот и „Бојанине Воде“ на Сувој планини у општини Нишка Бања); створена репутација постојећих бања; бројне манифестације у функцији туризма; потенцијали за развој ловног и риболовног туризма (Топлодолска река, Јерма и др.); и др. Расположиви потенцијали општина Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа указују на велике могућности туристичког развоја, под условом да се ти потенцијали и туристичка понуда организују по узору на савремене туристичке трендове и стандарде.

Тржишни оквир за дугорочни развој туризма може се окарактерисати као релативно повољан. Ради се на промоцији и интернационализацији туризма, у складу са смерницама Стратегије развоја туризма Републике Србије. Очекиване инвестиције у реконструкцију и изградњу објеката туристичке привреде, као и примена савремених концепција управљања, утицаће на повећање стандарда услуга, што ће се на кратак рок одразити на раст домаћег, а дугорочно и на раст иностраног туризма. Завршена је или у току израда неколико просторних планова (Старе планине, Суве планине, Радан планине, јединица локалне самоуправе и др), урбанистичких и мастер планова (посебно на Старој планини) за ово подручје, што ће помоћи активирању инвестиција у туризам. За коришћење наведених туристичких потенцијала значајно је обезбедити активно учешће градова и општина у туристичкој понуди и тражњи, као и у остваривању интегративне улоге туризма у односу на локалну пољопривреду, занатство, домаћу радиност и друге комплементарне активности. Потенцијал представља и могућност формирања регионалних и дестинацијских менаџмент организација, како за промоцију и развој туризма, тако и за повезивање са туристичким потенцијалима прекограничних подручја (посебно Старе планине у општини Димитровград са туристичким центром и скијалиштем „Ком“ – Берковица у Републици Бугарској).

Развој туризма прате следећа ограничења: недовољан обим туристичког промета, мали процент учешћа страних туриста, неадекватан туристички производ и лош маркетинг, недовољна искоришћеност капацитета током године и др. Ограничења туристичке понуде по нивоима управљања су:

– на локалном нивоу: недовољна заступљеност квалитетних категорија комерцијалног смештаја; недовољно функционално и техничко стање већине смештајних капацитета; недовољна заступљеност садржаја целогодишње туристичко-рекреативне понуде у простору; недовољно развијена саобраћајна, техничка и туристичка инфраструктура, као основа за активирање нових туристичких комплекса, центара, места и пунктова у простору; недовољна демографска и образовна структура становништва, запостављање и одумирање традиционалних активности и низак ниво опремљености насеља комуналном инфраструктуром и садржајима јавних служби; недовољна уређеност пратећих садржаја на друмским саобраћајницама за потребе транзитних туриста; некомплетан туристичко-информациони систем у погледу промоције туризма, као и регистрације, категоризације и контроле објеката у функцији туризма; недостатак и низак ниво обучености кадра у туристичком менаџменту и маркетингу; недовољна заштита природе, уређења и унапређења туристичких простора (посебно Парка природе Стара планина); појаве немарног односа према природној средини, које угрожавају туристички имиџ (дивље депоније, бацање смећа у водотоке, неуређен предео, непланска градња);

– на националном нивоу: недовољна државна средства из којих треба да се обезбеди финансирање капиталне инфраструктуре

4. јануар 2013.

Број 1 311

(првенствено за потребе иницирања развоја туристичко-рекреативне инфраструктуре и бољег повезивања туристичких дестинација и комплекса са Коридором X и државним путевима I и II реда); недовољно развијен систем фискалних, кредитних и других субвенција, које би могле да привуку тржишно предфинансирање и улагање у развој туризма и заштиту природних и културних вредности подручја; непостојање целовитих и усклађених законских оквира којим се утврђују права, потребе, интереси и обавезе у обезбеђењу услова за развој локалних заједница у заштићеним природним добрима и извориштима вода, на основу којих би се обезбедили реални компромиси са захтевима и потребама заштите; недовољно дефинисане компетенције управљања одрживим развојем туризма у заштићеним подручјима, што се нарочито односи на интересно организовање туристичких и других развојних субјеката; третман делова региона као пограничних – периферних (што је у претходном периоду представљало један од узрока изостанка значајнијих улагања у туризам).

Ограничења развоја туризма могу бити и конкуренција туристичких дестинација у регионалном и међународном окружењу, наставак спорог одвијања процеса: приватизације и прилива инвестиција у туризму, усклађивања са класификацијом и категоризацијом смештајних објеката према туристичком законодавству Европске уније (у даљем тексту: ЕУ), прилагођавања новим трендовима туристичке тражње који захтевају селективни туризам и специјализоване смештајне капацитете и др. Развојем туристичке понуде број туриста на подручју Региона ће се повећати, па се мора рачунати са пропорционалним оптерећењем животне средине (отпадне воде, чврсти отпад) и, у мањој мери, са загађивањем ваздуха и буком, због већег интензитета друмског саобраћаја.

4.4. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

4.4.1. Саобраћај

На подручју Просторног плана заступљени су путни, железнички, водни, ваздушни и бициклически саобраћај.

Постојећа мрежа путног саобраћаја има следеће карактеристике:

- укупна дужина државних путева I и II реда и општинских путева износи око 3368 km, од чега на путеве I реда отпада 256 km (7,60%), на путеве II реда, 958 km (28,45%) и на општинске путеве, 2154 km (63,95%); са савременим коловозом су сви путеви I реда, 813 km путева II реда и 1276 km општинских путева (Табела 9);
- развијеност државних путева I и II реда исказана густином путне мреже је мало изнад просека, док је густина мреже општинских путева испод републичког просека;
- саобраћајно оптерећење има тренд: благог раста на појединим деоницама, посебно у зонама градова и већих насеља, као и на путу I реда бр. 1, по просечној годишњој стопи од 0,6% (деоница Алексинац – Ниш) до 1,8% (деоница Ниш – Дољевац); и пада на деоници пута I реда бр. 1,12 по годишњој стопи од 5,5%, деоница Ниш – Бела Паланка, (Табела 10);
- у саобраћају доминирају путнички аутомобили са више од 75% заступљености, док на сва теретна возила отпада око 16%;
- доступност система јавног линијског друмског превоза путника је испод републичког просека, и не може се оценити као задовољавајући, посебно када је у питању мрежа локалних линија; и
- ниво индивидуалне моторизације је испод републичког просека (Нишавски управни округ 2,86% годишње и Пиротски управни округ 1,88% годишње), сем у Топличком управном округу, где је на просечном нивоу 4,69% годишње (према изведеним подацима од РЗС 2002–2010. године).

Постојећи гранични прелази на подручју просторног плана су: са Републиком Бугарском на државном путу I реда бр. 1.12 „Градина“ и планирани гранични прелази са Републиком Бугарском (на основу међудржавног уговора) су: „Петачинци“ – у наставку Државног пута II реда број 244 Димитровград – Бабушница. Потенцијални гранични прелаз са Републиком Бугарском „Криводол“ је у наставку Државног пута II реда број 121 Димитровград – Доњи Криводол који је у функцији је развоја туризма на Старој планини.

Табела 9. Укупна дужина државних путева I и II реда и општинских путева (у укупну дужину путева – Државни путеви I реда није урачуната дужина аутопутева)

Територијални ниво	путеви I реда		путеви II реда		општински путеви		сви путеви	
	Укупно	Сав. коловоз	Укупно	Сав. коловоз	Укупно	Сав. коловоз	Укупно	Сав. коловоз
Захват Просторног плана	256	256	958	813	2154	1276	3368	2346
структура (%)	7.60%	10.93%	28.45%	34.66%	63.95%	54.41%	100%	100%
Нишавски управни округ	72	72	402	366	882	730	1356	1168
град Ниш	36	36	89	83	261	234	386	353
Алексинац	0	0	114	93	168	142	282	235
Гаџин Хан	0	0	56	56	81	81	137	137
Дољевац	0	0	27	27	64	48	91	75
Мерошина	15	15	22	17	76	61	113	93
Ражањ	0	0	38	33	78	67	116	100
Сврљиг	21	21	55	55	155	97	231	173
Топлички управни округ	64	64	295	216	728	315	1087	596
Блаце	0	0	29	29	170	123	199	152
Житорађа	0	0	41	41	55	44	96	85
Куршумлија	36	36	109	59	284	33	429	128
Прокупље	28	28	115	86	219	115	362	229
Пиротски управни округ	120	120	261	231	544	231	925	582
Бабушница	31	31	41	41	172	75	243	147
Бела Паланка	33	33	56	56	151	55	240	144
Димитровград	11	11	81	52	118	20	210	83
Пирот	45	45	83	82	103	82	231	209
Република Србија	4612	4433	10399	9135	28333	13612	43344	27180
структура (%)	10,64%	16,31%	23,99%	33,61%	65,37%	50,08%	100%	100%

Извор: Општине у Србији 2010. године, Републички завод за статистику

Табела 10. Саобраћајно оптерећење

ДРЖАВНИ ПУТ	ПГДС (возила/дан)			
	2007	2008	2009	2010
Држ.пут I, реда бр. 1 (Е-75)				
Ражањ – Алексинац	10903	11067	10953	11181
Алексинац – Ниш	12098	12201	12254	12583
Ниш – Дољевац – Брестовац	6372	6427	6654	6883
Држ.пут I, реда бр. 25				
Књажевац – Сврљиг	1737	1773	1700	1730
Сврљиг – Ниш	2778	2817	2693	3007
Ниш – Прокупље	5970	5899	5623	5681
Прокупље – Белополије	3726	3570	4055	4312
Белополије – Куршумлија	3350	2973	2693	2670
Куршумлија – Мердаре	1508	1527	1527	1479
Држ.пут I, реда бр. 112				
Ниш – Бела Паланка	5965	5376	5287	4649
Бела Паланка – Пирот	5631	4732	4677	4452
Пирот – Димитровград	4456	4477	4155	4223
Димитровград – Граница Р.Бугарске	3405	3811	3479	3634
Држ.пут I, реда бр. 9				
Пирот – Бабушница	1736	1770	1800	1612
Бабушница – Власотинце	3315	3309	3325	2552

(Извор: ЈП „Путеви Србије“)

На подручју Просторног плана постоје следеће железничке пруге:

– главна магистрална железничка пруга (Е-85): Београд–Младеновац–Ниш–Прешево–Државна граница. Пруга је једноколосечна и електрифицирана системом електрификације 25kV, 50Hz. Железничка пруга је пројектована и изграђена за брзине до 100 km/h;

– главна магистрална железничка пруга (Е-70): Ниш–Пирот–Граница са Републиком Бугарском. Пруга је једноколосечна и неелектрифицирана, тако да је потребна њена електрификација и реконструкција јер представља једину неелектрифицирану деоницу на саобраћајном Коридору X;

– једноколосечна неелектрифицирана железничка пруга: (Ниш)–Сврљиг–Зајечар–Пристаниште Прахово;

– једноколосечна неелектрифицирана железничка пруга број 71: (Ниш)–Дољевац–Кастрат–Косово поље са дозвољеном брзином до 60 km/h.

Ваздушни саобраћај се одвија се преко аеродрома „Константин Велики“ у Нишу. Полетно-слетна стаза укупне дужине 2.500 m и ширине 45 m, рутна стаза дужине 290 m и ширине 25 m, Платформа за паркирање ваздухоплова димензија 275 – 100m са 4 означене позиције (укупан капацитет аеродрома у ванредним ситуацијама је 20 ваздухоплова). Пристанишна зграда је укупне површине 1.700 m². Аеродром се користи за редовне, чартер летове и алтернативна слетања. Налази се у зони са врло повољним временским условима током целе године, са малим бројем магловитих и снежних дана.

Највећи потенцијал развоја саобраћаја представља перспектива интермодалног конципирања инфраструктурних система на бази друмског, железничког и ваздушног транспорта.

Погранични положај Региона ка земљама ЕУ и Коридора X, представљају потенцијале интензивног развоја функција транзитног саобраћаја.

У односу на видове саобраћаја могу се издвојити следећи потенцијали: добар саобраћајно-географски положај Региона, лоцираност на укрштају два мултимодална инфраструктурна коридора (коридора X и Xc); Коридор X (аутопут Е-75 Београд – Ниш – Македонска граница); започета изградња аутопута Е-80 (коридор Xc), преко кога се остварује добра повезаност са мрежом европских путева; железнички коридор Xc (Е-70) – међународна магистрална железничких пруга за коју је започета електрификација као и планирана пруга за возове великих брзина; железнички коридор X (Е-85) – магистрална железничка пруга: Београд–Младеновац–Ниш–Прешево–Државна граница са Републиком Македонијом која може да се користи за регионални саобраћај; добра густина мреже и приступачност насеља; модернизација аеродрома „Константин Велики“ у Нишу којим се може унапредити саобраћајна доступност југоисточне Србије у целини, и реализовати туристичке и спорско-рекреативне потребе.

Основна ограничења развоја саобраћајне инфраструктуре су: неизграђеност и некомплетаност деоница путева II реда као и лошег стања локалне мреже путева; основно ограничење мреже локалних путева је у томе што од 2154 km путева, нешто мање од половине нема савремени коловозни застор; саобраћајно непрегледне раскрснице; неразвијен систем пешачких и бицикличких стаза и мешање бицикличког и пешачког саобраћаја са друмским и железничким; алтернативни путни правци као обилазнице око насељених места; нерешено питање мирујућег саобраћаја; недоследност у реализацији дефинисаног система саобраћаја; развијеност јавног линијског друмског превоза путника није задовољавајућа и последица је лошег квалитета локалне путне мреже; постојећи положај железничких пруга у самим насељима ствара саобраћајне и просторне проблеме и ограничава даљи развој градских подручја и развој железничког система; железничка пруга: Ниш–Пирот–Бугарска граница је једноколосечна неелектрифицирана железничка пруга; даљи развој железничког саобраћаја ограничен је лошим стањем пруга, које је потребно у великој мери реконструисати; необезбедени путни прелази преко железничке пруге; и веома мали број регионалних железничких линија за превоз путника.

4.4.2. Водопривреда

Имајући у виду специфичности потреба појединих корисника вода, услове њихове заштите, степен ризика по здравље при њиховом коришћењу, као и различитост уклапања у друге друштвене системе, интегрални комплексни јединствени систем управљања водама Србије, на основу Уредбе о утврђивању водопривредне основе Републике Србије („Службени гласник РС“, број 11/02), условно се дели на два подсистема: Комплексни јединствени систем водоснабдевања и Комплексни јединствени систем водотока.

Снабдевање високо квалитетном водом је приоритетан вид коришћења водних ресурса. Пошто оно не може да има апсолутни приоритет, потребно је дефинисати стратегију укупног коришћења и заштите вода уз уважавање интереса других корисника.

Табела 11. Снабдевање водом насеља на подручју просторног плана

Управни округ	Општина/водовод (подсистем)	Постојећа изворишта (=излашност l/s)
Нишавски управни округ	Град Ниш/нишавски подсистем-НИВОС (Студена; Медјана; Моравски; Љуберађа)	Големо врело (327); Медјана (600); Топлик (30); Пентар (25); несавршени бунар (20); Крупац (900); Мокра (310); Дивљана (240); Љуберађа (450)
	Алексинац/моравички подсистем	акумулација Бован (600)
	Гаџин Хан/ Заплавски, нишавски подсистем	извориште Врело (30–50) (насеља: Гаџин Хан, Горњи и Доњи Душник, Краставче, Дуга Пољана и Марина Кутина)
	Дољевац/јабланички и топлички подсистем	појединачни бунари
	Мерошница/Мерошница, топлички и нишавски подсистем	бунари (2)
	Ражањ/Ражањ, моравички подсистем	
Топлички управни округ	Сврљиг/Сврљиг, тимочки регионални систем	извори: Румењак (15–17), Раил (3), Манојлица (8–50) насеља: Сврљиг, Преконога и Манојлица
	Блаце/Блаце топлички подсистем	акумулација на Придворици (37) Блаце и 16 насеља
	Житорађа/ Житорађа топлички подсистем	Речина (3–4), Моравиште (24,5)
	Куршумлија/Куршумлија топлички подсистем	Топлица (70)
	Прокупље/топлички подсистем	Бресница (80), Хисар (60) Прокупље и 14 насеља

Управни округ	Општина/водовод (подсистем)	Постојећа изворишта (=издашност l/s)
Пиротски управни округ	Бабушница/Љуберађа, власински подсистем	Љуберађа (450) (Бабушница и 8 насеља); Љуберађа 1 (Гричар, Мезграја, Модра Стена, Мало и Велико Боњинце)
	Бела Паланка/Белопаланачки, нишавски подсистем	извор Велико курило (150–798) насеље Б. Паланка; систем Љуберађа (450) (насеља: Бежиште, Шљивовик, Д. Коритница, Дивљана, Мокра, Моклиште, Црвена река, Врандол, Крупац и Долац)
	Димитровград/Димитровград нишавски подсистем	Пртопинци (60–120), Ивкове воденице (5)
	Пирот/Пирот, нишавски подсистем;	извори: Кавак (70–100), Крупац 1 (150–1000), Крупац 2 (40–600) и Градиште (105–800) (насеља: Пирот, Бериловац, Ђиљан – део, Велики и Мали Суводол); извор Клок (26) (насеља: Крупац, Велико Село, Мали и Велики Јовановац, Трњана и Пољска Ржана)

Већина насеља на подручју плана снабдева се водом из јавних система, при чему седишта општина имају јавни систем којим управљају комунална предузећа, док остала насеља користе сеоске системе којима газдују месне заједнице. Пиротски и Нишавски управни округ одликују се богатством извора крашког порекла, док је Топлички управни округ оријентисан на снабдевање из акумулација и бунара у алувиону реке Топлице и тренутно функцио-нише на граници постојећег капацитета.

Глобално гледано покривеност канализацијом на простору Просторног плана није задовољавајућа. Канализациона мрежа постоји само у седиштима општина, нема довољно магистралних сабирних колектора, који би све отпадне воде сакупили и евакуисали низводно, до локација будућих постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ), већ се поједини краци канализационог система воде према најближој обали и упуштају у реке често и у зони самих насеља. Постојећи колектори се најчешће користе и за евакуацију атмосферских вода што доводи до преоптерећења система у периоду киша и до изливања отпадних вода.

Стање санитације сеоских насеља је лоше, без канализационих система и санитарно-безбедних септичких јама; отпадне воде из домаћинстава и стаја се упуштају у провизорне септичке јаме, преко којих се уводе у подземне воде или усмеравају према најближим водотоцима. У насељима на планинском подручју ситуација је нешто боља због малог броја становника и мале специфичне потрошње воде, тако да је ефлуентни притисак на околину мали и не прекорачује потенцијал самопречишћавања водотока.

Индустрија производи и испушта отпадне воде у реке. У овом тренутку многи индустријски погони не раде или раде са смањеним капацитетом. Дакле, историјски подаци не одражавају садашњу ситуацију и нису репрезентативни за будућа очекивања. Кад су у питању привредни/производни погони, не врше се мерења количине и квалитета отпадних вода и не обавља се предтретман отпадних вода, пре упуштања у канализације насеља.

На подручју Региона изграђена ППОВ имају само Димитровград (у функцији), Бела Паланка (у фази реконструкције), Сврљић (од 1988. године није у функцији) и Блаце (није у функцији).

Овакво оптерећење загађењем водних ресурса, на подручју просторног плана, одражава се на изузетну угроженост амбијенталне животне средине, земљишта и воде.

Оптерећење водотока и постојећих и будућих акумулација хранљивим материјама (азот и фосфор) може довести до низа негативних ефеката, пре свега до појаве еутрофикације. Повећана концентрација хранљивих материја такође може довести до промене у воденој вегетацији. Неуравнотежени екосистем и промена хемијског састава чине да вода све више постаје неприхватљива за пиће, а водна тела неподобна за рекреативне и друге користи, као што су рибарство и наводњавање пољопривредних површина. Главни извор азотног загађења је отицање са пољопривредног земљишта, док већина фосфорног загађења долази из домаћинстава и индустрије.

Повећање индустријске и пољопривредне производње, заједно са повећањем броја становника, који ће се повезати на канализационе системе ће резултовати повећаним испуштањем органског отпада и хранљивих материја у површинске воде.

На подручју Региона, постоји више стотина водотока бујичног карактера, са повременим и сталним протицајем и скоро сваки од њих је потенцијали узрочник поплава. Велики и чести узрочници поплава су реке: Јужна Морава, Нишава, Топлица, Моравица, које у периоду великих киша или топљења снега, представљају опасност по обрадиве површине и околна насеља и инфраструктуру.

Највеће последице поплава на подручју Региона, у последњих десетак година, су биле 2007. године у општинама Пирот и Димитровград, а 2010. године на сливу Јужне Мораве, посебно у општини Алексинац.

Највеће акумулације које се налазе у границама Просторног плана су Завојско и Бованско језеро и језеро Селова које је у изградњи.

Завојско језеро је вештачко језеро на средњем делу тока реке Височице. Настало је 1963. године, када је велико клизиште направилу природну брану, која је касније надвишена изградњом вештачке бране. Земљана брана којом је преграђена река Височица има преко 1.950.000 m³, висине преко 34 m и ширине 530 m. Само језеро је дужине око 16 km, на 612 мнв, у чијој акумулацији се налази око 160 ml/m³ воде. Површина слива је 584 km². Притоке Завојског језера су реке: Височица, Гостушка и Белска река, док је једина отока језера река Височица.

Бованско језеро се налази на Моравици код Бовна, између Сокобање и Алексинца. Језеро је вештачка акумулација настала градњом бране 1978. године у систему регулације слива Мораве и хидроцентрале „Бердап“, са циљем да задржи наносе брдских и планинских река, а истовремено да акумулира велике количине воде. Језеро је дужине 8 km, највећа ширина му је 500 m, а дубина 50 m и покрива око 500 ha водене површине. Бованско језеро преко постројења за пречишћавање воде снабдева водом општину Алексинац.

Вишенаменска акумулација Селова се гради од 1986. године на реци Топлици код истоименог села, на 17 km од Куршумлије ка Брзећу. Према пројекту, будуће језеро ће се простирати на 280 хектара површине, са запремином око 70,5 милиона m³ воде, и дужине око 12,5 километара. Висина бране износиће 70,50 метара. Из језера ће истицати 2.611 l/s питке воде, од чега ће се ка Нишу дистрибуирати 1.634 l/s, Прокупљу 401, Куршумлији 273, Блацу 133, Мероштини 100 и Житорађи 70 l/s. Поред водоснабдевања, намена акумулације је и одбрана од поплава, оплемењивање малих вода, задржавање наноса, производња електричне енергије, наводњавање пољопривредног земљишта, развој рибарства и туризма.

Положај постојећих и планираних акумулација, на подручју просторног плана, приказан је на рефералној карти 2. Мрежа насеља и инфраструктурни системи.

Табела 12. Постојеће акумулације на подручју Просторног план

Општина/ град	Назив	Водоток	Намена акумулација	Укупна запремина	Запремина за пријем таласа великих вода	Корисна запремина	Запремина мртвог простора	Максимални успорни ниво	Ниво нормалног успора
				- V	10 ⁶ m ³		mm	mm	
Алексинач	Бован	Моравица	В, Н, Е, ЗОВ, ЗН, СТР	58750,0	11250,0	44000,0	3500,0	261,5	258,5
Блаце	Придворница	Придворичка река	В,ОМВ,ЗОВ	832,0	222,5	500,0	109,5	540,0	524,0
Мерошина	Крајковац	Крајковачка река	В,ЗН,ОМВ,ЗОВ	1600,0	160,0	1400,0	40,0	441,0	440,0
	Облачинско јез.		СТР	250,0					
Прокулије	Бресница	Бресничка река	В,ОМВ,ЗОВ, ЗН	1344,0	244,0	1070,0	30,0	661	659
	Растовница	Растовничка река	В,ОМВ,ЗОВ	468,0	138,0	230,0	100,0	265,5	263,0
Пирот	Завој	Височица	Е,В,ЗОВ	170000,0	8000,0	157000,0	5000,0	616,0	612,5
	ХЕ Темска	Темштица	Е						
Ниш	Нишава	ХЕ Света Петка	Е						
Бела Паланка	Дивљана	Дивљанска река	СТР	310,0		256,0		337,5	335,5
Куршумлија*	Селова	Топлица	В,ОМВ,ЗОВ,ЗН, Е	70500,0	17200,0	46000,0	7300,0	524,5	516,5

* Радови у току; В – Водоснаблевање; Н – Наводњавање; Е – Енергетика; ОМВ – Оплењивање малих вода; ЗОВ – Заштита од вода; ЗН – Задржавање наноса; СТР – Спорт, туризам и рекреација

Ерозија, бујице, поплаве и транспорт наноса у алувијалним и бујичним водотоцима, на подручју просторног плана, имају велики привредни и водопривредни значај, јер непосредно угрожавају насеља, стамбене, комуналне и индустријске објекте, многе објекте инфраструктуре, конструктивну стабилност водопривредних објеката и регулационих грађевина у водотоцима, засипање акумулација и деградација пољопривредних површина. На територији Региона, најзаступљенији регулациони радови су: насипи за заштиту од великих вода, обалоутврде и радови у минор кориту водотока, ископ и уређење корита мањих водотока, као и бујичне преграде и биотехнички радови за заштиту од ерозије у сливу. Радови су углавном изведени у насељима, а изведени су и локални радови за заштиту обала, у зонама мостова и ушћа водотока. Значајнији регулациони радови, као и просецање меандара на појединим секторима, изведени су на Јужној Морави, док је на притокама Јужне Мораве и осталим бујичним водотоцима, обим изведених регулационих радова знатно скромнији.

Изграђени одбрамбени насипи су на многим локацијама оштећени, због недовољног текућег одржавања, а нису на свим локацијама ни потребних димензија, неуједначена је висина насипа – степен заштите. На подручју Региона, последњих педесетак година су изведени значајни радови на уређењу бујичарских водотока, као и за заштиту од ерозије. Ефекти изведених радова огледају се данас у смањењу транспорта наноса у долини Јужне Мораве.

На већини алувијалних водотока, на територији Региона, присутна је значајна флувијална ерозија, а на већем делу деонице Јужне Мораве, као и у доњим деловима тока река Нишаве, Топлице и Моравице и меандрирање речног корита, што узрокује одношење и деградација значајних пољопривредних површина у приобаљу ових водотока. Због флувијалне ерозије и неизведених регулационих радова у зони мостова, у претходном периоду било је случајева значајног оштећења конструкције мостова на Јужној Морави (Мерошина, Суповац и др.). Већи број мостова нема одговарајућу пропусну моћ, у складу са категоријом пута на којем су изграђени, морфолошким и хидролошко-хидрауличким условима течења воде у зони мостова.

Нажалост, на подручју Региона, не постоји континуитет и систематичност у погледу извођења радова на уређењу корита водотока и за заштиту од ерозије. Локални радови уређења корита водотока и радови за заштиту од ерозије, у прошлости, били су у већини случајева условљени ургентним решавањем проблема. Антропогенни радови су обављени на пошумљивању и затрављивању ерозијом угрожених површина, а изведени су у мањем обиму и углавном на локацијама у близини насеља.

4. јануар 2013.

Број 1

315

Табела 13. Изведени регулациони радови у сливу Јужне Мораве и њеним притокама, на подручју Региона

Општина/град	Водоток	Изведени регулациони радови (врста)	Дужина -L- km	
Алексинач, 1,2	Моравица	Регулација са обостраним насипима од ушћа до пиварског моста	2.700	
		Обострани насипи уз Мозговачку реку од ушћа до моста на лок. путу	1.200	
	Рујинска река	Регулација од ушћа до моста на локалном путу	2.820	
	Мозговачка река	Обострани насипи од ушћа до моста на локалном путу	1.200	
	Дреновачки поток	Регулација од ушћа до моста на локалном путу	1.800	
	Сухотиначки поток	Регулација са обостраним насипима, од ушћа до Житковца	4.000	
Бабушница	Трнавска река	Регулација са обостраним насипима, од ушћа до моста на аутопуту	5.650	
		Регулација у Бабушници од km 19+575 до km 22+650	2.900	
Блаце	Лужница	Регулациони радови у зони објекта за водоснабдевање регионалног система "Љубераћа - Ниш"		
	Поток Мрморица	Регулација од km 0+000 до km 0+314	0.314	
	Ракитска река	Депонијско консолидациона преграда Потпорни зид у зони клизишта на путу Звонце - Ракита и Сабач потока	0.052	
Бела Паланка	Блаташница	Регулација кроз Блаце	0.900	
Димитровград	Мокрањска река	Регулација кроз Белу Паланку	2.000	
	Нишава	Регулација, на потезу Жељуша Лукавица кроз Дмитровград и у Градињу	3.000	
		Регулација узводно од Димитровграда према граници са Р.Бугарском	0.700	
		Регулација узводно од Димитровграда од изворишта Ијкове воденице	2.150	
	Лукавичка река	Регулација у зони моста у насељу Белеш	0.050	
Дољевац	Погановски поток	Праг и лучна преграда		
	Кусовански поток	Пет бујичних преграда		
	Јужна Морав	Мањи обим интерветних регулационих радова, узводно од моста у Чечини		
	Топлица	Левообални насип и регулација у Дољевцу, низводно од моста код кланице	0.250	
		Деснообални насип у Дољевцу, низводно узводно од моста	0.590	
Гаџин Хан	Пуста река	Обострани насипи низводно од Кочанске петље, km 0+000 - km 1+415	1.415	
	Кнежичка река	Регулација са обостраним насипима у Пуковцу, km 4+305 - km 5+105	0.800	
	Малошишки поток	Бетонски праг и земљани канал у зони железничког моста, km 1+100	0.550	
	Кутинска река	Регулација у зони железничког моста бетонски канал, низводно земљани канал	2.000	
	Венежница	Регулација	0.400	
Куришумлија, 2	Коприничка	Регулација	0.645	
	Топлица	Регулација кроз Куришумлију	0.200	
	Луковска река	Регулација на подручју насеља Крчмаре	1.330	
	Бањска	Регулација на подручју насеља Куришумлиска бања		
град Ниш	Косаница	Регулација на подручју насеља Рударе		
	Јужна Морав	Регулација	2.770	
	Трнавска река	Ископ основног корита, интерветни радови	3.200	
	Топоничка река		Регулација од моста у с. Крављу до ушћа Гојманавачког потока	2.565
			Регулација низводно од Мезграје до с.Д.Топоница	0.800
			Регулација за заштиту аутопута	2.800
	Гојмановачки поток	Регулација	0.400	
	Поток Пећурина	Регулација	0.400	
	Поток Драговац	Регулација	0.300	
	Поток Сечаница	Регулација	1.695	
	Нишава		Левообални насип од с. Трупале	3.890
			Левообални насип од с. Мелодшева	2.365
			Левообални насип од моста Младости у Нишу до Просечких мостова	11.880
			Деснообални насип од Поповца до Мелодшева	4.770
			Регулација кроз Ниш од железничког моста до моста у Пролетерској	3.354
			Преграде и секундарне грађевине	0.800
			Траверте, напери и паралелне грађевине	1.310
		Укопане и надземне камене депоније	2.420	
		Осигурање обале ломљеним каменом	4.020	
Ковалучки поток		Регулација на месту улива Сувовањског потока		
Габровачка река	Одбарамбени насипи и регулација у Нишу од ушћа до km 3+000.	3.000		
Топоничка река	Одбарамбени насипи	6.686		
Крајковачка река	Ископ основног корита			
Прокупље, 1,2	Топлица	Регулација са обостраним насипима у Прокупљу од железничког моста до тунела		
		Сажевина	3.000	
		Деснообални насип, заштита индустр. зоне узводно од железничког моста	0.380	
Прокупље, 1,2	Стражевачка река	Левообални насип од с.Д. Коњуша до с. Вича	2.600	
		Регулација доњег тока	0.813	
		Регулација кроз Прокупље узводно од моста Ниш-Прокупље	0.500	
Пирот	Бресничка река	Обострани насипи	1.600	
	Нишава	Регулација минор корита и насипи у Пироту	1.645	
		Регулација узводно од железничког мостау Пироту	2.000	
	Бистрица	Регулација због потребе комасације	1.017	
	Беридовачка река	Регулација	0.800	
Ражањ	Костурска река	Регулација због потребе комасације		
	Ражањска река	Регулација кроз Ражањ		
	Рујинска река	Регулација земљани радови, од ушћа до моста Делиград-Ђупис		
	Дреновачки поток	Регулација земљани радови, од ушћа до моста Делиград-Јасење		
Сврљиг	Смилочачка река	Бујичне преграде		
	Сврљички Тимок	Регулација минор корита у Сврљигу	3.000	
	Правичка река	Насипи у Свељигу	0.2	

1 План за проглашење ерозионих подручја
2 План одбране од поплава од бујичних вода

У сливу Јужне Мораве заступљена су оба главна типа плувијалне ерозије – површински и дубински. Имајући у виду величину слива, разноликост и подложност геолошке подлоге ерозији, климатске карактеристике (које одговарају развоју плувијалне ерозије) и начин искоришћавања земљишта у сливу, разумљиви су разноликост, распрострањеност и интензитет ерозионих процеса.

Површинска ерозија заступљена је у целом сливу, са различитим интензитетом. Велики интензитет површинске ерозије заступљен је на подручју Региона у изворишним деловима слива реке Топлице, десној падини реке Височице итд. Од процеса дубинске ерозије најзначајнија су клизишта, браздаста и јаружаста ерозија. Клизшта се на подручју Региона не јављају у великој мери. Јаружаста и браздаста ерозија јављају се у сливу Топлице, Височице, Јерме и др. Поред тога, у целом сливу Јужне Мораве јављају се процеси флувијалне ерозије, како у малим брдским водотоцима и по временним токовима, тако и у већим рекама (Нишава, Топлица, и др).

Интензивни процеси ерозије (ексцесивна и јака ерозија) углавном су заступљени у источним деловима слива Јужне Мораве. Процеси врло јаке (ексцесивне) ерозије, на подручју просторног плана, заступљени су на појединим локалитетима у следним сливовима: дуж реке Јерме, мања површина на десној падини реке Нишаве између Беле Паланке и Ниша. Процеси ексцесивне ерозије заузимају релативно малу површину слива Јужне Мораве и то углавном у њеним десним притокама.

Велики део подручја Региона налази се у брдско-планинском подручју, где је земљиште, осим природне угрожености, изложено и антропогеном утицају, услед чега се јављају описани ерозионни процеси различитих форми и интензитета. Природни услови у сливу погоднију развоју ерозионних процеса. Једини фактор који те процесе успорава или зауставља је вегетациони покривач (пре свега шума). Уништавањем шума створени су повољни услови за развој ерозије. Као последица тих процеса јављају се спирање плодног земљишта, транспорт ерозионног материјала и полутаната у хидрографску мрежу, појава бујичног надоласка вода итд.

Основни потенцијали Региона у развоју водопривредне инфраструктуре су: богатство у питким водама; најзначајнији потенцијал слива реке Нишаве, јесте извориште „Медијана“, „Крупца“ и „Љубераћа“, који функционишу у регионалном систему водоснабдевања; акумулација у изградњи „Селова“; потенцијалне мале акумулације првенствено за изградњу хидроелектрана, а затим и за наводњавање и рекреацију; велики број изграђених насипа; постојање техничке документације за изградњу водопривредних објеката заштите од штетног дејства вода; постојање локалних програма развоја и ширења комуналних система ради побољшања квалитета комуналних услуга корисницима; постојање локалних еколошких планова; постојање водопривредних организација; постојање стручног кадра из тематске области.

Основна ограничења Региона у развоју водопривреде инфраструктуре су: недефинисаност резерви јавних изворишта; несклад између све већих потреба за водом, за све видове коришћења, и просторно и временски лоше распоређених расположивих водних ресурса; раст потрошње воде, која све теже може да се подмирује из локалних изворишта; просторна неравномерност водних ресурса (по правилу сконцентрисаних по планинском ободу подручја Просторног плана), захтева дуге водове при реализацији регионалних система водоснабдевања; тешки услови за заштиту квалитета вода, посебно у дугим периодима малих вода, што потврђује потребу реализације акумулација у циљу побољшања режима (оплемењавања) малих вода; бујични карактер водотока на многим мањим сливовима, посебно у горњим токовима водотока, који су потенцијална изворишта квалитетних водних ресурса, а и локације постојећих и планираних акумулација, појаве ерозије, са честим клизиштима, поплавама, одронима и другим непогодама, које значајно угрожавају инфраструктуру; недостатак водоодржаних система; неповољно стање хидрометричних система у односу на потребе пољопривреде за наводњавањем, у критичном вегетационом периоду; незавршена акумулација „Селова“ са које треба коначно решити снабдевање водом првенствено становника Топличког управног округа; неизграђено постојење за прераду сирове воде „Селова“ („фабрика воде“) и главни цевовод од акумулације „Селова“ до Ниша; на акумулацији „Завој“ није изграђен водозахват; неизграђен главни цевовод од акумулације „Завој“ до Ниша; недостатак инвестиција и одрживих извора финансирања; немогућност комуналних система да послују као профитабилна предузећа и остварују значајна инвестициона улагања; недостатак

планско-техничке документације за постројења за пречишћавање отпадних вода у већини општина; неизграђена канализациона мрежа; осим Димитровграда и Беле Паланке ниједна општина нема постројење за пречишћавање отпадних вода које је у функцији; недовољна санитарна заштита насеља која условљава повећање загађења вода органским и неорганским загађивачима; због неповољних режима малих вода неопходни су строжији критеријуми за захтевану ефективност постројења за пречишћавање отпадних вода, са продуженом биоаерацијом; угроженост квалитета вода у постојећим акумулацијама из којих се вода користи и за водоснабдевање; непоштовање зона санитарне заштите акумулација, у којима развој туристичких садржаја у приобаљу прети еколошком деструкцијом воде у акумулацијама; угроженост водотока и регионалних речних система неконтролисано експлоатацијом шљунка и песка, као и квалитета водотока чврстим отпадом.

4.4.3. Енергетика

У захвату Просторног плана налази се једно од најважнијих чворишта 400kV мреже Србије трафостаница 400/220/110 kV „Ниш 2“, која је повезана следећим далеководима 400kV: ДВ „Ниш 2 – Бор“ са ХЕ „Бердап“, ДВ „Ниш 2 – Косово“ са ТЕ Косово, ДВ „Ниш 2 – Крагујевац“ са ТЕ „Обреновац“, ДВ „Ниш 2 – Софија“ повезана је са 400kV мрежом Бугарске. У овој трафостаници су инсталирани трансформатори следеће снаге : на трансформацији 400/220 kV – снаге 1 x 400 MVA, на трансформацији 400/110 kV- снаге 2 x 300 kV и на трансформацији 220/110 kV снаге – 1 x 150 MVA.

Поред ове трафостанице у систему преносне мреже је у погону још 13 трафостаница 110/x kV (110/35 и 110/10) са инсталисаном снагом од 725,5 MVA у трансформаторима (које су у власништву „Електро mreжа Србије“ и ПД за дистрибуцију електричне енергије „ЈУГОИСТОК“ д.о.о. Ниш): „Ниш 1“, „Ниш 3“, „Ниш 13“, „Ниш 5“, „Ниш 10“, „Ниш 8“, „Алексинач“, „Прокупље“, „Куршумлија“, „Пирот 1“, „Пирот 2“, „Димитровград“, „Сврљиг“.

На територији региона је изграђена ХЕ „Завој“ (са функционом вршне електране) и са радом на напонском нивоу 110 kV и снаге 2 x 45 MVA.

У делу преносне мреже, поред наведених далековада 400 kV, у функцији су следећи далеководи 220 kV и 110 kV:

Табела 14. Списак водова 220 kV, 110 kV

ДАЛЕКОВОДИ 220kV	
220-1 (бр. 226)	ТС 400/220/110kV „Ниш 2“ – „Крушевац 1“
220-2 (бр. 278)	ТС 400/220/110kV „Ниш 2“ – „Лесковац 2“
ДАЛЕКОВОДИ 110kV	
110-1 (бр. 187)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Ниш 3“ (I вод)
110-2 (бр. 188)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Ниш 3“ (II вод)
110-3 (бр. 113/1)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Ниш 1“ (I вод)
110-4 (бр. 154/1)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Ниш 1“ (II вод)
110-5 (бр. 156)	ТС 110/35kV „Ниш 1“ – ТС 110/35kV „Прокупље“
110-6 (бр. 1206 и 154/3)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Пирот 2“
110-7 (бр. 114/3)	ТС 110/35kV „Ниш 1“ – ТС 110/35kV „Алексинач“
110-8 (бр. 113/2)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Лесковац 4“
110-9 (бр. 193/2)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Сврљиг“ – Књажевац
110-10 (Југоисток)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Ниш 13“ (I вод)
110-11 (Југоисток)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Ниш 13“ (II вод)
110-12 (бр. 1206)	ТС 400/110kV „Ниш 2“ – ТС 110/10kV „Ниш 5 – Нишка Бања“
110-13 (Југоисток)	ТС 110/35kV „Ниш 13 – Врежина“ – ТС 110/10kV „Ниш 10 – Јастребац“
110-14 (бр. 1185)	ТС 110/35 kV „Прокупље“ – ТС 110/35kV „Куршумлија“
110-15 (бр. 1193)	ХЕ „Завој“ – ТС 110/35kV „Пирот 2“
110-16 (бр. 1192)	ТС 110/35 kV „Пирот 2“ – ТС 110/35kV „Пирот 1“
110-17 (бр. 1194)	ТС 110/35 kV „Пирот 2“ – ТС 110/35kV „Димитровград“
110-18 (бр. 1154)	ТС 110/35 kV „Пирот 1“ – ТС 110/35kV „Сврљиг“
110-19 (бр. 114/2)	ТС 110/35kV „Алексинач“ – ЕВП „Булис“
110-20 (бр. 1222)	ТС 110/35 kV „Александровац“ – ТС 110/35kV „Куршумлија“

У делу дистрибутивне мреже на напонском нивоу 35 kV у погону је 67 трафостаница 35/10 kV и 35/6 kV (индустријске) и далеководи 35 kV који повезују наведене трафостанице 110/35 kV са трафостаницама 35/10 kV и 35/6 kV.

4. јануар 2013.

Подручје Нишавског управног округа снабдева се природним гасом из правца севера, тј. са примопредајне станице „Појате“. Од Појата до Ниша је изграђен магистрални гасовод МГ-09 („Појате – Ниш“) преко територија општине Ражањ, општине Алексинац и на територији града Ниша до главног разделног чвора (ГРЧ) „Ниш“. На овом гасоводу су изграђене мернорегулационе станице „Ражањ“ (капацитета 3.000 Nm³/h) и „Алексинац“ (капацитета 10.000 Nm³/h), као и главна мернорегулациона станица (ГМРС) „Ниш – 1“ капацитета 80.000 Nm³/h.

Примарна градска гасоводна мрежа изведена је у Алексинцу и Нишу, са које је извршено прикључивање појединих индустријских потрошача и започета изградња дистрибутивних мрежа за широку потрошњу.

На подручју Просторног плана само Ниш и Пирот имају централизован систем грејања. У осталим општинским центрима и насељима поједини објекти се загревају преко сопствених или локалних котларница, уз помоћ различитих енергената (угаљ, мазут, електрична енергија), а у највећем броју преко индивидуалних ложишта.

У наредном планском периоду потребно је стимулисати развој и коришћење обновљивих извора енергије, чиме би се знатно утицало на побољшање животног стандарда, заштиту и очување природе и животне средине. У обновљиве изворе енергије спадају: енергија ветра, енергија сунца, хидроенергија, геотермална енергија и енергија биомаса.

На подручју захвата Просторног плана слабо је развијена производња енергије из обновљивих извора. Од обновљивих извора енергије постоји искоришћење водног потенцијала у минималном обиму, и то мини хидроелектранама старијег дагума, пре свега, Света Петка, Сићево, Пирот и друге. Поред извесног броја малих хидроелектрана које имају првенствено локални значај, извор електричне енергије од већег значаја за електроенергетски систем Републике Србије је хидроелектрана „Завој“ капацитета 2 x 45 MVA.

Поред овога, не постоје ни озбиљнија истраживања која би показала праве капацитете у захвату Просторног плана и исплативост инвестиција у овај вид енергије. Потребно је уложити напор како би се повећала улагања, дала подршка кроз мере фискалне политике и извршила потребна испитивања да би се утврдили расположиви капацитети.

Велики недостатак у коришћењу енергетских потенцијала је велика и нерационална потрошња енергије, као и мала енергетска ефикасност у производњи, преносу, дистрибуцији и коришћењу свих типова енергије. Коришћење електричне енергије за грејање и друге потребе за које је могуће пронаћи алтернативу, као и застаревања технологија у свим аспектима потрошње енергије оптерећује електроенергетски систем и представља велики проблем нерационалног коришћења енергије. Приметно је и недовољно ангажовање везано за проблем енергетске ефикасности, као и недостатак људства и финансијских средстава одређених у ову сврху.

Потенцијали у енергетској инфраструктури представљају могућности за рационализацију потрошње, смањење губитака у преносу и дистрибуцији електроенергије, повећање енергетске ефикасности, коришћење обновљивих извора енергије. Хидроенергетски потенцијал првенствено представља ХЕ „Завој“ која се у енергетском систему Србије користи као „вршна“ електрана, али и мале хидроелектране (МХЕ) јер је на водотоцима регистровано 138 потенцијалних локација малих хидроелектрана са укупном инсталисаном снагом од око 90 MW и производњом од око 500 GWh. На подручју административног подручја града Ниша налази се магистрални гасовод МГ-9, на коме се налази гасно чвориште за јужну и југоисточну Србију. Могућност да се једним прикључком на гас обезбеди грејање, припрема топле воде, кување, технолошке потребе, хлађење. Поред тога, компримовани природни гас може да замени течна горива у индивидуалним возилима, аутобусима и привредним возилима, као и да се користи за производњу механичке и електричне енергије. Постојање водотокова на простору просторног плана погодну изградњу малих хидроелектрана. Подручје у захвату плана спада у подручја са великим бројем сунчаних дана у току године, што представља потенцијал за експлоатацију сунчеве енергије. Снага ветрова на подручју плана представља добар предуслов за изградњу ветрогенератора. Увођење нове законске регулативе из домена енергетске ефикасности. Геотермални енергетски извори поседују велике потенцијале: температуре воде од 20°C до 40°C су на локацијама Прокупље (Сува Чесма, Вичка Бања), Куршумлија (Пролом Бања); температуре воде од 40°C до

60°C су на територији општине Куршумлија (Куршумлијска Бања и Бањска) и температуре воде од 60°C до 80°C у Куршумлијској Бањи.

Ограничења у делу енергетике су: нерационално коришћење енергије, посебно електричне енергије за потребе грејања; губици у преносу и дистрибуцији електричне енергије због дотрајалости (старости) енергетских објеката; недовољна изграђеност гасоводне инфраструктуре, нарочито магистралних гасовода, који би се градили у наставку ГРЧ „Ниш“, мала искоришћеност објеката и капацитета магистралног гасовода МГ-09; конкурентност и доступност гаса на енергетском тржишту; цена енергената на тржишту; главни ограничавајући фактори су висока инвестициона вредност, као и висока цена производње енергије из обновљивих извора; недостатак мерења и података о стварним потенцијалима обновљивих извора енергије на подручју просторног плана, као и регулисање власничких односа на земљишту; неразвијеност инфраструктуре као подршке за коришћење обновљивих извора енергије; негативан утицај ветропаркова на природна добра и живи свет; недостатак подстицајних мера за индустрију и становништво за примену мера енергетске ефикасности.

4.4.4. Електронске комуникације (телекомуникације)

Јавна фиксна телекомуникациона мрежа обезбеђује јавне говорне услуге, услуге преноса података и изнајмљених канала, услуге Интернета, широкопојасне услуге, услуге кабловске дистрибуције (КДС). Јавна комуникациона мрежа јесте електронска комуникациона мрежа која, се у целини или претежно, користи за пружање јавно доступних електронских комуникационих услуга и омогућава пренос података између терминалних тачака мреже, а јавна телефонска мрежа је електронска комуникациона мрежа која се користи за пружање јавно доступних услуга и омогућава пренос говора и података између терминалних тачака мреже.

У Нишу у објекту Телекомуникационог центра „Ниш“ и у објекту „Криве Ливаде“ инсталиране су комутације ранга транзитних централа које су оптичким и коаксијалним кабловима повезана са међународним централама „Београд“, „Софија“, „Скопље“ и преко њих се обавља међународни саобраћај. Поред ових веза транзитне централе „Ниш ТН1“ и „Ниш ТН2“ су системима коаксијалних и оптичких каблова повезане на регионалном нивоу транспортних веза са централама ранга главних централа у Србији.

У захвату плана су три мрежне групе: МГ „Ниш“, са позивним бројем – 018, у којој се налазе чворне централе: „Мерошина“, „Дољеваш“, „Гаџин Хан“, „Сврљиг“, „Алексинац“, „Бела Паланка“, МГ „Прокупље“, са позивним бројем – 027, у којој се налазе чворне централе: „Мала Плана“, „Блаце“ и „Куршумлија“; и МГ „Пирот“, са позивним бројем – 010, којој се налазе чворне централе: „Димитровград“ и „Бабушница“.

На подручју ова три управна округа је укупно у комутацијама инсталирано укупно 383.499 телефонских прикључака, од тога у МГ „Ниш“ 273.959 телефонских прикључака, у МГ „Прокупље“ 56.038 телефонских прикључака и МГ „Пирот“ 53.379 телефонских прикључака.

Опремишеност подручја плана телефонском мрежом износи 52,5 телефонских прикључака на 100 становника (у МГ „Ниш“ – 57,00 телефонских прикључака на 100 становника, у МГ „Прокупље“ – 46,5 телефонских прикључака на 100 становника и у МГ „Пирот“ – 42,0 телефонских прикључака на 100 становника), што је знатно изнад просека у Србији (око 38 телефонских прикључака на 100 становника).

На територији плана извршена је дигитализација мреже у изузетној мери, тако да на нивоу Региона проценат дигитализације је изузетно велики и креће се 91,0 %, и то у МГ „Ниш“ – 92,27%, у МГ „Прокупље“ – 89,1% и у МГ „Пирот“ – 86,8%.

Мобилна телефонија – услуге мобилних телекомуникација већ данас представљају основне личне (персоналне) телекомуникационе услуге. Ово се односи на све ширу доступност мобилних услуга уопште – на великом делу територије, у свако време и скоро у свим условима. Мобилне телекомуникације пружају, пре свега говорне интерактивне међукорисничке услуге, кратке поруке, информационе услуге, услуге преноса података, итд.

На тржишту мобилне телефоније у Републици Србији присутна су три оператера и то: Предузеће за телекомуникације „Телеком Србија“, а.д., Мобилна телефонија Србије МТС, „Теленор“ д.о.о. и Vip mobile д.о.о.

Основни потенцијал развоја телекомуникација је израђена мрежа оптичких каблова у магистралним правцима: Београд – Ниш – Софија, Београд – Ниш – Скопље, Београд – Ниш – Приштина и у регионалним пртеновима (везе транзитне централе „Ниш“ са главним централама у окружењу) што омогућава квалитетан и брз телефонски саобраћај. Овакава конфигурација оптичких каблова омогућила је и омогућава да највећи број комуникација на свим нивоима буде повезан оптичким кабловима.

Ограничење развоја телекомуникација представља слаба развојеност комуникација са приступним мрежама у брдско-планинским деловима подручја плана.

4.4.5. Поштански саобраћај

На подручју плана у функцији је 117 објеката поштанског саобраћаја: три из радне јединице „Крушевац“ на територији општине Ражањ, 20 из радне јединице „Пирот“, на територији општине Пирот 10, на територији општине Димитровград пет и на територији општине Бабушница пет објеката, 27 из радне јединице „Прокупље“, на територији општине Прокупља 10, на територији општине Куршумлија 10, на територији општине Блаце три и на територији општине Житорађа четири објекта, 67 из радне јединице „Ниш“, од тога 30 на територији града Ниша, 13 на територији општине Алексинац, три на територији општине Бела Паланка, шест на територији општине Гаџин Хан, пет на територији општине Дољевац, три на територији општине Мерошина и седам на територији општине Сврљиг.

На територији града Ниша је израђен Главни поштански центар „Ниш“ са локацијом у улици Димитрија Туцовића бр. 26 са поштанским бројем 18200.

Без обзира на велики број објеката (јединица) поштанског саобраћаја њихов просторни распоред није најповољнији.

4.4.6. Комунална инфраструктура

Постојеће стање комуналне опремљености може се оценити као делимично задовољавајуће. Отпад општина Нишавског, Пиротског и Топличког управног округа се без било каквог предtretмана одлаже на депоније, које су у Топличком и Нишавском управном округу несанитарне или дивље, док је у Пиротском управном округу израђена санитарна регионална депонија за цео Пиротски управни округ – Мунтина падина. Пиротски управни округ је са успостављањем централизованог регионалног система прикупљања, одвожења, прераде и депоновања, у потпуности решио проблем комуналног отпада. Ово се посебно односи на чињеницу да ће се овим путем вршити и прикупљање и одвожење отпада из руралних средина.

У општинама Нишавског и Топличког управног округа јавна комунална предузећа имају надлежност само у градским/општинским центрима, док су рурална подручја углавном изостављена из циклуса сакупљања отпада, што за последицу има постојање локалних сметлишта, односно дивљих депонија у многим селима. Постојеће општинске депоније и дивља сметлишта због свог лошег положаја изазивају озбиљнија загађење вода и земљишта као и аерозагађења мањих размера (настала углавном као резултат спаљивања отпада на самим депонијским просторима). Просечна количина створеног отпада на територији сва три управна округа износи 131 000 t/год.

Процењује се да однос између удела комуналног и индустријског отпада износи 70% : 30% (у корист комуналног отпада, као резултат смањене индустријске производње на предметном подручју). Према анкетама, које су извршене на територији општина за потребе израде овог просторног плана, је утврђено да дневна количина комуналног отпада износи око између 0,5–3,5 kg становнику³.

3 Количина отпада је релативно усклађена са републичким просеком који износи око 0,87 kg по становнику; извор података о количинама отпада 2009. године: Факултет техничких наука, Нови Сад: „Утврђивање састава отпада и процене количине у циљу дефинисања стратегије управљања секундарним сировинама у склопу одрживог развоја Републике Србије“, Министарство животне средине и просторног планирања, 2008; и Стратегија управљања отпадом РС 2010–2019. године.

На територији сва три управна округа не врши се рециклажа комуналног отпада (осим на нивоу индивидуалних иницијатива, у појединачним предузећима), али је делимично заступљена примарна селекција појединих рециклабила (углавном PET амбалаже). И поред тога што постоје одговарајући услови за компостирање (велики садржај органског отпада), компостирање се не врши. Једино је присутно често неконтролисано спаљивање отпада органског порекла у руралним насељима.

Прецизни подаци о количинама индустријског и опасног отпада на територији Топличког, Нишавског и Пиротског управног округа нису забележени. Међутим, медицински отпад се организовано прикупља на територији Ниша, у оквиру Центра за третман медицинског отпада – ЦМТ (на нивоу управног округа) и на територији Пирота, у оквиру здравственог центра.

У појединим руралним насељима медицински отпад се, неселективно, одлаже на депоније.

Општине/градови на територији Просторног плана имају значајнији проблем са гробљима, чији су капацитети мали и неадекватни. Општински центри располажу уређеним градским гробљима, чији ће капацитет бити недовољан за плански период. Попуљеност сеоских гробља је скоро потпуна са мало слободног простора за ширење. Поред тога, значајан проблем огледа се и у чињеници да за управљање гробљима у градским срединама ингеренцију имају локална општинска јавна комунална предузећа, док се о сеоским гробљима стара локално становништво. Сва гробља имају изражен проблем комуналног уређења. Сточна гробља се налазе у већем броју општина, ван градског подручја, међутим, још увек не задовољавају локалне потребе.

Опремљеност насеља зеленим и сточним пијацама је релативно задовољавајућа, и оне су у надлежности општинских јавних комуналних предузећа. Пијаце су у већој или мањој мери уређене према одговарајућим стандардима, али и даље постоји изражен проблем хигијенских услова.

Потенцијали за развој комуналне опремљености, се огледају првенствено у: новоизграђеној регионалној санитарној депонији на територији општине Пирот (Мунтина падина), која врши прихватање комуналног отпада са територије четири општине Пиротског управног округа; дефинисаном и спроведеном систему примарне селекције рециклабила; постојању индивидуалних иницијатива за рециклажу отпада; реализације програма санације и рекултивације постојећих општинских депонија и несанитарних одлагалишта; постојању централизованог система прикупљања медицинског отпада на територијама општина Ниш и Пирот; формираном сточним гробљима на територијама скоро свих општина Понишавља и Топлице; опремљеном зеленим пијацама скоро свих општина просторног плана, чији се ниво опремљености, уређености и комуналног реда може унапређивати; и др.

Ограничења се манифестују услед тенденције депоновања отпада на старим градским и општинским депонијама, које су у процесу затварања; нерегулисано питања депоновања отпада из руралних средина; непостојања интегралног регионалног система рециклаже; непостојања одговарајуће депоније за одлагање искључиво опасних отпадних материја⁴; незадовољавајућег начина одржавања гробља, нерегулисаних надлежности јавног сектора за сеоска гробља као и малих капацитета гробља; потреба за проширењем сточних гробља; незадовољавајућих хигијенских услова пијаца (зелених и сточних); и др.

4.5. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ, ПРИРОДНА И КУЛТУРНА ДОБАРА

4.5.1. Животна средина

Стање животне средине се огледа кроз испитивање квалитета ваздуха, воде, земљишта, нивоа буке, дешавања удеса и акцидентних ситуација.

Квалитет ваздуха је угрожен штетним материјама које се јављају као последица интензивног саобраћаја, индустрије, експлоатације каменолома, коришћења ложишта (индивидуална, топлана за даљинско грејање), настанка и ширења депонија и сметлишта са којих се шири непријатан мирис. На подручју плана, мали је

4 Према Стратегији просторног развоја Србије, у делу који се тиче управљања отпадом наводи се да је најближе складније опасног отпада на регионалном нивоу планирано на територији Нишавског управног округа.

4. јануар 2013.

Број 1 319

број општина у којима се врши праћење и мерење квалитета ваздуха. Тачни подаци о квалитету ваздуха за 2009. годину постоје само за Ниш, општину Пирот и за локацију фабрике Тигар Пирот. У осталим општинама и насељима не врши се контрола квалитета ваздуха.

На квалитет површинских и подземних вода утиче многи параметри. Загађење је последица изливања непречишћених отпадних вода из насеља, одлагања отпада на дивље депоније у близини река одакле процедурне воде контаминирају речне токове и подземне воде, а такође чврсти отпад са депонија често доспева у реке. На угрожавање квалитета водних ресурса утиче и коришћење несанитарних септичких јама које је веома честа појава у великом броју општина на подручју плана које немају развијен канализациони систем.

У следећој табели дати су подаци о количини отпадних вода које се уливају у водотокове (изражено као БПК):

Табела 15. Количина отпадних вода које се уливају у водотокове

Река	Количина отпадних вода	
	m ³ /d	Оптерећење органским материјама kgBOD/d
Топлица	7 900	3 400
Нишава	38 900	17 100
Јужна Морава	40 800	16 500

Републички хидрометеоролошки завод Републике Србије је извршио анализу неких од површинских токова на подручју плана. Испитивање квалитета воде реке Нишаве врши се на следећим профилима: Димитровград – гранични профил (класа водотока на овом мерном месту је II/III), Бела Паланка (класа водотока III) и Ниш (класа водотока II/III). Квалитет воде реке Топлице се утврђује на подручју просторног плана једино на профили Дољевац где се сврстава у III/IV класу водотока. Квалитет воде Пусте реке контролисан је на профили Пуковац. Квалитет воде одговарао је II/III класи. Током године квалитет воде реке Бањске контролисан је на профили Куршумлија. Квалитет воде је одговарао III класи. Током године квалитета воде реке Јерме контролисан је на профили Трнски Одоровци. Квалитет воде је одговарао II класи. Републички Хидрометеоролошки завод Републике Србије је на основу извршених физичко-хемијских и биолошко-бактериолошких анализа, Јужну Мораву сврстао у III и IV класу. Отпадна вода из насеља врши најинтензивнији утицај на погоршање квалитета вода, тако да се може претпоставити да је вода на току узводно од већих насеља и изливања колектора квалитетнија.

Табела 16. Површине територија општина које су изложене поплавама (у %)

општина/град	Дољевац	Ниш	Алексинач	Житораја	Бела Паланка	Сврљиг	Прокупље	Гаџин Хан	Мерошина	Куршумлија	Пирот	Димитровград	Блаче
% површине угрожене поплавама	37	16	13	10	7	5	3	3	2	1	1	1	0

На основу прелиминарног списка постројења која подлежу обавезама из SEVESO II директиве (донетог од стране министарства надлежног за послове заштите животне средине и просторног планирања у мају 2009. године) дефинисане су локације које се могу посматрати као потенцијална опасност за настанак удеса подручју просторног плана: Месер Техногас фабрика Ниш–производња техничких гасова; НИС а.д. Огранак НИС Петрол инсталација Ниш–промет нафте и деривата; БАР Пром д.о.о. Постројење за ускладиштење ТНГ-а, Ниш–трговина ТНГ; Лукоил–Беопетрол–складиште Дољевац–трговина на мало моторним горивима; НИС ТНГ Рег. Центар Ниш–трговина на велико горивима; МБ ГАС ОИЛ Београд Дистрибутивни центар Прокупље–промет ТНГ и нафтних деривата; Тигар Tyres Пирот–производња гума;

Потенцијали: низак ниво загађености ваздуха из индустријских постројења; могућност коришћења обновљивих видова енергије: биомаса, биогаз, соларна енергија; богатство површинским и подземним водама; могућност коришћења површинских вода у сврху наводњавања плодног земљишта; релативно добар квалитет подземних вода; добар квалитет земљишта за развој пољопривредне производње; релативно низак степен загађености земљишта; богато геонаслеђе са девет заштићених објеката геонаслеђа

Земљиште је угрожено великим бројем неуређених депонија поред путева, река, на обрадивим површинама, агрохемијским средствима која се користе у пољопривреди, таложним материјама из пећи и моторних возила. Појава удеса и изливања хемикалија и опасног отпада, такође представља опасност по квалитет животне средине, нарочито ако се има у виду да кроз подручје плана пролазе јако битни инфраструктурни коридори.

Подручје Просторног плана се карактерише великом разноврсношћу биљног и животињског света, као последицом разноврсности предела, различитих географских услова и могућности за стварање станишта за различите врсте. Ово подручје се карактерише великим бројем угрожених и заштићених биљних и животињских врста. Са подручја Старе планине на српској Црвеној листи угрожених врста налазе се Панчићева жабља трава, снежна волухарица. На International Union for Conservation of Nature IUCN Црвеној листи угрожених врста налази се Риђи мишар, Пољска шева и Шумска шљука. На Сувој планини се такође налазе угрожене врсте и врсте предложене за заштиту: врсте које су у Србији распрострањене само на Сувој планини су Голи лопух, Балкански лан, Млечна мужика, Планинска крта папрат, Госпина папучица. Угрожене врсте које су присутне и на другим локалитетима у Србији су Банатски црни бор, Водопија расковника, Карпатски звончић, Алпски шишак.

Део подручја просторног плана обухваћен је Еколошком мрежом EMERALD коју чине подручја од посебне важности за заштиту природе. На подручју просторног плана налазе се подручја од националног и међународног значаја везана за заштиту птица, ИВА – подручја која обухватају Јерму, Суву планину, Стару планину–Видлич, Сићевачку клисуру. Крчењем шума, прекомерном испашом, неконтролисаним бербом ретких и лековитих биљака, изградњом скијашких стаза, угрожава се опстанак биљних врста. На подручју просторног плана налазе се подручја од националног и међународног значаја, а везана за заштиту биљака, ИРА – подручја која на подручју просторног плана обухватају Суву планину, Сићевачку клисуру, Јелашничку клисуру, Лалиначку слатину, Стару планину, Димитровград и Клисуру Јерме. Подручја за дневне лептире (РБА) заузимају подручје Радан планине, Сићевачке клисуре, Суве планине, Клисуре Јерме и Старе планине.

На подручју просторног плана постоји потенцијална опасност од изливања река. У следећој табели дати су проценти површине територија општина које су изложене поплавама:

(Ђавоља варош, Јелашничка клисура, Крупачко врело, Петрлашка пећина, Преконошка пећина, Церјанска пећина, Пећина Самар, Попшичка пећина, Равна пећина и понор Пропаст); богатство биљним и животињским врстама; повољни географски и климатски услови за очување различитих врста биљака и за настањивање различитих животињских врста; увођење стандарда ЕУ у систем управљања отпадом; у свакој општини постоји јавно комунално предузеће.

Ограничења: непостојање интегралног мониторинга (свих елемената животне средине ваздух, воде, земљиште, зоне јонизујућег зрачења, утицаји инфраструктурних коридора, SEVESO и других индустријских постројења); недостатак локалних еколошких акционих планова; непостојање релевантне планске, урбанистичке и пројектне документације што доводи до деградирајућих процеса и појава у простору; интензивна употреба агрохемијских средстава у пољопривредној производњи; експлоатација ресурса преко граница њихове обновљивости; неконтролисана сеча шума; крчење шума ради искоришћења земљишта у друге сврхе; пренаможавање штетних инсеката и болести шума; слаба обезбеђеност од поплава у долинама Јужне Мораве, Нишаве, Топлице, Алексиначке Моравице; недовољно спроведене мере заштите од ерозија и

уређење бујичних токова, што доводи до плавлена околног терена и пољопривредних површина; нарушавање рељефа у приобаљу Јужне Мораве, експлоатацијом шљунка; површинске и подземне воде су угрожене изливањем отпадних вода из насеља, изградњом несанитарних септичких јама, одлагањем отпада у корита река и на дивље депоније чије процедурне воде угрожавају подземне воде; постојеће депоније у већини општина су са попуњеним капацитетима; саобраћајнице са интензивним саобраћајем често пролазе кроз насељена места, стамбене зоне; недовољна средства и отежани услови за финансирање водопривредне инфраструктуре (посебно каналисања и пречишћавања отпадних вода насеља); немогућност комуналних система да послују као профитабилна предузећа и остварују значајна инвестициона улагања; економска неразвијеност и низак квалитет животног стандарда у највећем броју општина Региона; и др.

4.5.2. Заштићена и предложена за заштиту природна добра и предели

У захвату плана се налази велики број објеката и простора који имају статус заштићених природних добара (са различитим статусима у категоријама и у поступку проглашења):

- I. Парк природе и предели изузетних одлика:
 1. Уредба о заштити парка природе „Стара планина” („Службени гласник РС”, број 23/09);
 2. Уредба о заштити парка природе „Сићевачка клисура” („Службени гласник РС”, број 16/00);
 3. „Планина” Радан”, простор планиран за заштиту као Предео изузетних одлика.
- II. Резервати природе
 1. Уредба о заштити специјалног резервата природе „Венери-на падина” („Службени гласник РС”, број 4/05).
 2. „Пребреза” Научно-истраживачки резерват, налазиште фосилних сисарских остатака, КО Пребреза, СО Блаце,
 3. Уредба о заштити специјалног резервата природе „Јелашничка клисура”, („Службени гласник РС”, број 9/95),
 4. „Сува планина”, Град Ниш, општине Гаџин Хан и Бела Паланка, подручје у поступку за заштиту,
 5. „Јерма”, на територији општина Бабушница, Димитровград, Пирот и покренут поступак заштите.
- III. Споменик природе – објекти геонаслеђа
 1. „Крупачко Врело”, СО Бела Паланка (заштићен Одлуком Скупштине општине Бела Паланка бр. 011-23, 6. новембар 1998. године).
 2. „Петрлашка пећина”, КО Петрлаш, СО Димитровград (заштићен Решењем о заштити бр. 02 – 2065/1, 19. мај 1969. године).
 3. Уредба о заштити споменика природе „Бавоља Варош” („Службени гласник РС”, број 9/95),
 4. Уредба о заштити споменика природе „Церјанска пећина”, Споменик природе I категорије („Службени гласник РС”, број 5/98), у атару села Церја и Кравља,
 5. „Преконошка пећина”, КО Преконога, СО Сврљиг (заштићен Одлуком СО Сврљиг, бр. 633 – 4/2005 – 01, 31. август 2005. године).
 6. „Пећина Равна пећ”, КО Преконога, СО Сврљиг (заштићен Одлуком СО Сврљиг, бр. 633 – 5/205 – 01, 31. август 2005. године).
 7. „Пећина Самар са прерастом Самар”, КО Копажкошара, СО Сврљиг; (заштићен Решењем Завода за заштиту природе и научно проучавање природних реткости НР Србије, бр. 330. 2. новембар 1955. године).
 8. „Пећина Попшички пештер”, КО Попшица, СО Сврљиг (заштићен Одлуком СО Сврљиг, бр. 633 – 2/05 – 01, 11. март 2005. године).
 9. „Пећински систем Језава”, КО Копажкошара, СО Сврљиг (заштићен Одлуком СО Сврљиг, бр. 633 – 3/06 – 01, 28. април 2006. године).
- IIIа Споменик природе – ботаничког карактера
 1. „Стабло храста китњака”, Споменик природе III категорије, КО Дивљана, СО Бела Паланка (заштићен Решењем СО Пирот бр. 02-6768/1966, 18. јануар 1966. године).
 2. „Церови код Ђушиног гроба”, Споменик природе III категорије, КО Придворица, СО Блаце (заштићен Одлуком СО Блаце бр. 1 – 02 – 1/03, 26. фебруар 2003. године).

3. „Храст Цара Лазара”, Споменик природе III категорије, к.п. бр. 20011/1 КО Данковиће, СО Куршумлија (заштићен Одлуком, СО Куршумлија, бр. 1 – 501 – 23/2003, 25. март 2003. године).
 4. „Новоселски брест запис”, Споменик природе III категорије, град Ниш КО Ново Село, катастарска парцела бр. 511 („Службени лист града Ниша”, бр. 11/2003 од 24. марта 2003. године).
 5. „Дуд запис у Медошеву”, Споменик природе III категорије, КО Медошевац, катастарска парцела 2076, град Ниш („Службени лист града Ниша”, бр. 11/2003 од 24. марта 2003. године).
 6. „Павловићев храст у Доњој Трнави”, Споменик природе III категорије, КО Доња Трнава, катастарска парцела бр. 2691/2 и 2691/3, град Ниш, („Службени лист града Ниша”, број 11/03 од 24. марта 2003. године).
 7. „Рајковићев храст”, Споменик природе III категорије, КО Доња Трнава, катастарска парцела бр.1253/3, град Ниш („Службени лист града Ниша”, број 11/03 од 24. марта 2003. године).
 8. „Храст запис код Бањичког језера”, Споменик природе III категорије, КО Пасјача, катастарска парцела број 2593, град Ниш, („Службени лист града Ниша”, бр. 11/03 од 24. март 2003. године).
 9. „Цер запис у Лесковику”, Споменик природе III категорије, КО Лесковик, катастарска парцела бр. 1393, град Ниш („Службени лист града Ниша”, бр. 28/03 од 30. јун 2003. године).
 10. „Храст лужњак у Доњој Трнави”, Споменик природе III категорије, у Доњој Трнави”, („Службени лист града Ниша”, број 28/2003 од 30. јуна 2003. године).
 11. „Бели дуд у Нишкој Бањи”, Споменик природе III категорије, на подручју града Ниша, КО Нишка Бања, катастарска парцела број 1119/1 („Службени лист града Ниша”, број 28/03 од 30. јуна 2003. године).
 12. „Запис у Лесковику”, Споменик природе III категорије, на подручју града Ниша, градске општине Црвени Крст, у селу Лесковиц, катастарска општина Лесковик, кат. парцела број 1386/2, („Службени лист града Ниша”, број 97/06 од 20. децембра 2006. године).
 13. „Пет стабала ситне границе”, Споменик природе III категорије, КО Осмаково, СО Пирот (заштићен Решењем СО Пирот бр. 02-6768/1966, 18. јануар 1966. године).
 14. „Стабло храста лужњака”, Споменик природе III категорије, КО Сопот, СО Пирот, (заштићен Решењем СО Пирот, 06 бр. -U-32/6-85,14. јун 1985. године).
 15. „Јованов храст запис”, Споменик природе III категорије, КО Горњи Статовац, СО Прокупље, (заштићен Одлуком, СО Прокупља бр. 06 – 22/2003 – 04, 04. јул 2003. године).
 16. „Здравински цер запис”, Споменик природе III категорије, КО Здравинце, СО Прокупље, (заштићен Одлуком, СО Прокупља, бр. 06 – 22/2003 – 04, од 4. јула 2003. године).
 17. „Домаћи орах”, Споменик природе III категорије, КО Велика Плана, СО Прокупље (заштићен Одлуком, СО Прокупља, бр. 06 – 22/2003 – 04, 4. јул 2003. године).
 18. „Стабло оскоруше у Гркињи”, Споменик природе III категорије, општина Гаџин Хан, КО Гркиња.
- IV Заштићени простори културно-историјских вредности
1. У пределу газдинске јединице „Послонске планине” (одељења 53, 57/а и 57/ц) налази се заштићени објекат манастир „Свети Роман”. Општински суд у Ражњу (Р. број 132/67 од 2. августа 1967. године).
 2. „Природни простор око цркве Св. Никола”, општина Куршумлија, (заштићен Одлуком, СО Куршумлија, од проглашењу цркве Св. Николе у Куршумлији за културно добро – Споменик културе и стављање под заштиту његовог природног простора, бр. 01-633-2/87, 22. мај 1987. године).
 3. „Природни простор око цркве Св. Богородица”, на деловима КО Мачковац, КО Крчмаре и КО Пепељевец, општина Куршумлија, (заштићена Одлуком, СО Куршумлија, о проглашењу цркве Св. Богородице за културно добро – Споменик културе и стављање под заштиту његовог природног простора, бр. 01-633-1/87, 22. мај 1987. године).
 4. У склопу Специјалног резервата природе „Јерма”, налази се културно добро манастир „Св. Јован Богослов”, односно манастир „Поганово”, чија је околина предложена за заштиту 1991. године.
 5. У склопу Парка природе „Стара планина”, налази се културно добро, манастир „Темска”, чија је околина предложена за заштиту 2003. године.

4. јануар 2013.

Број 1 321

6. Меморијални природни споменик „Таткова земуница“, К.О. Крајковац, СО Меровина (заштићена Решењем, СО Меровина, о стављању под заштиту државе дела природног подручја газдинске јединице „Мали Јастребац“, бр. 633-3, 10. новембар 1971. године).

У Природна добра предложена за заштиту

1. На административном подручју града Ниша, у КО Лалинац, налази се и „Лалиначка слатина“, геолошко-геоморфолошка појава, значајна по богатству специфичним биљним и животињским врстама.

2. На подручју општине Прокупље, у долини реке Топлице, налазе се слатинска подручја, слатина „Бресничих“ у КО Бресничих, и слатина „Сува Чесма“, у КО Губетин, геолошко-геоморфолошке појаве, значајне по богатству специфичним биљним и животињским врстама.

3. На подручју општине Пирот, у КО Крупац и КО Велико Село, налази се „Крупачко Благо“, мочварно подручје, значајно по богатству специфичним биљним и животињским врстама, простор планиран за заштиту.

4. На простору општине Гаџин Хан, налазе се споменици природе предложени за заштиту: Стабло клена у селу Јагличје, Стабло хрста у селу Доњи Душник, Стабло цера у селу Краставче и група стабала хрста у Гаџином Хану.

5. На административном подручју града Ниша, Стабло бреста и Стабло белог дуда, оба у селу Доње Међурово, и два Стабла хрста медуна у Чуљенику.

Основни потенцијал представљају заштићена природна подручја, са богатим, реликtnим и ендемичним биљним и животињским светом, подручја која ће бити уписана у листу Рамсарских подручја, значајних орнитолошких подручја (IBA-Important Bird Areas), листу међународно значајних биљних подручја-IPA (Important plant areas), лептуре (PBA-Prime Butterfly Areas) и EMERALD подручја, затим хидролошке појаве, посебно термоминералне воде, објекти геонаслеђа и др.

Основна ограничења у погледу природних вредности су: физички недоступан већи део територије под заштом и у поступку за заштиту; рестриктиван концепт коришћења природних ресурса и простора у заштићеним природним добрима; непостојање адекватног система компензација локалној заједници која је ограничена у развоју због интереса шире заједнице (режими заштите и друго); недовољно учешће локалне заједнице у управљању развојем заштићених природних простора од републичког значаја; конфликтни интереси главних субјеката коришћења, заштите и развоја; неодговарајућа расподела надлежности, овлашћења и одговорности за управљање процесом заштите, развоја и уређења подручја; неустановљене стимулативне мере за развој;

Главне црте рељефа резултат су деловања ерозивних сила на тектонској основи Понишавља и Топлице, чиме су се створиле основе за формирање просторних целина, које непосредно утичу на укупну валоризацију потенцијала и функционалну и просторну организацију. У оквиру сваке целине могу се издвојити посебни предели који својим специфичностима могу различито да утичу на укупан развој подручја Просторног плана: 1) долињски тип предела (захвата композитне долине Нишаве, Топлице и Јужне Мораве, ту су се развили специфични типови насеља, различит карактер пољопривредне производње и саобраћајна мрежа; 2) брдски тип предела (захвата ободни део, изнад уских и издужених долина и израженог планинског рељефа; на вишим терасима овог подручја, простиру се ораничне површине, које су знатно слабијег квалитета од нижих где се претежно гаје жита, док више и присојне стране представљају област винограда и воћњака); 3) планински тип предела (планински венци изнад 800 мнв, Стара планина, Сува планина, Белава, Сврљичке планине, Озрен, Девица, Видојевица, Пасјача, Селичевица, Крушевица, Бабичка Гора, Велики и Мали Јастребац, Руј, Влашка и Гребен планина, који се по разноврсности формација и особености тектонске структуре јасно издваја од осталих предела); 4) окомито стеновити тип предела (пружа се дуж потковичастог гребена Суве планине дугачког 24 km, почев од Мосора, на западу, преко Соколовог камена, Трема, Ђорђине чуке, Лесног рита, Пасареле, Смрдана, Дивне Горице и Средњег рида на истоку); 5) крашки безводни тип предела (чини висораван на средњем делу Суве планине на надморској висини од 1250 –1450 m; Сврљичке планине, итд.); 6) сипарски тип предела (на стрмим и високим странама Трема и Соколовог камена највећи

број долина је под сипарима, која спадају у ред највећих на територији Региона); 7) превојни тип предела (Грамада /549/, општина Сврљиг, Превала /593/ општина Бабушница; Козарица /755/, општина Димитровград, између Мосора и Соколовог камена и на званом месту Гроб, северно од Трема у атару Горњег Душника и Вете, Плоче и др); 8) клисурасто кањонски тип предела (Сићевачка клисура, Јелашничка клисура, Клисуре Јерме, Корвинградско сужење, Мезграјско сужење, Река Височица – клисура Владикине плоче, Топлодолска река средњи ток Студене, Мокранске и Коритничке реке, горњи ток Топоничке реке и др); 9) поточно-изворински тип предела (горњи токови великог броја притока у сливовима Јужне Мораве, Нишаве и Топлице); 10) речни тип предела (Јужна Морава, Нишава, Топлица, Пуста Река, Коритница, Топоничка, Мокранска река, Драгуша, Студена, Кутинске реке и др); 11) мочварно-језерски тип предела (Бован, Придворица, Блачко, Бресница, Растваница, Брестовачко језеро, Качарево, Крајковачко језеро, Облачинско језеро, Дивљанско језеро, Завој, Крупачко језеро, Смиловско језеро и др); 12) уникатни типови предела (типични примерци крашких облика – вртаче, точила, пећине, сипари, остењаци, суве долине, увале и сл). 13) планско подручје се, на основу изражених природних вредности и континуитета коришћења и настањивања кроз историју може третирати као културни предео кога чине људске делатности, грађевине и околни амбијент. Усмеравање развоја ће се заснивати на одржају историјског континуитета у формирању одређених делова простора као препознатљивих структура, па је при извођењу интервенција неопходно поштовати интегритет положаја и везе са физичким окружењем, као и одржати специфичност предела.

Основни потенцијали заштите предела на подручју Просторног плана су: 13 утврђених типова предела, просторне целине са значајним природним, еколошким и естетским вредностима, објекти геоморфолошког наслеђа; флувијални рељеф и др.

Основна ограничења по питању предела на подручју Просторног плана су: антропогено деградирање станишта, девастација изазвана нерационалном сечом шума, појава дивљих депонија, дивља грађна, денудација, флувијална и крашка ерозија и др.

4.5.3. Заштита непокретних културних добара

Према условима Републичког завода за заштиту споменика културе (број 3/588 од 1. априла 2009. године), на планском подручју постоје 184 непокретна културна добра, а слику о споменичком наслеђу употпуњује већи број непокретности евидентираних да уживају претходну заштиту које се налазе у поступку проглашења за непокретна културна добра. Анализирајући заступљеност непокретних културних добара по управним окрузима примећује да по концентрацији предњачи Нишавски управни округ са 136 непокретних културних добара, следи Пиротски управни округ са 28 и Топлички управни округ са 20.

Планско подручје не карактерише концентрација непокретних културних добара од капиталног (великог и изузетног) значаја и нема оних уписаних у листу светске културне баштине. Са статусом изузетног значаја је свега девет (шест у Нишавском, два у Топличком и један у Пиротском управном округу) а великог 22 непокретна културна добра (12 у Нишавском, четири у Топличком и шест у Пиротском управном округу). По значају и потенцијалу који премашује регионални оквир издваја се археолошко налазиште „Медијана“ у Нишу, место рођења римског императора Константина који је 313. године Миланским едиктом признао хришћанство за званичну религију. Анализирајући споменички фонд по врстама увиђа се да доминантну категорију представљају споменици културе, као што је случај и на територији целе државе.

Упркос богатом и разноврсном градитељском наслеђу из свих историских периода, мали број непокретних културних добара је истражен и презентован на начин и у мери који би омогућио адекватну активацију њихових научно-образовних, културно-историских и туристичких потенцијала. Комплексно сагледавање потенцијала у области заштите непокретних културних добара на планском подручју отежава чињеница да у неким општинама досад није обављена систематска и свеобухватна проспекција градитељског наслеђа што уз податак да за већину непокретних културних добра проглашених пре 1993. године није јасно дефинисан обухват заштићене околине отежава њихов адекватан третман и заштиту у планској документацији.

НКД ОД ИЗУЗЕТНОГ ЗНАЧАЈА	
1.	Медиана, Ниш Булевар Вељка Влаховића 66, Ниш
2.	Рановизантијска гробница са фрескама, Косовке девојке 6, Ниш
3.	Логор, Ниш 12. фебруара 66, Ниш – Црвени Крст
4.	Веле-кула, Ниш Браће Тасковића 66, Ниш – Медиана
5.	Знаменито место Чегар, Каменица, Ниш – Пантелеј
6.	Знаменито место Спомен-парк на Бубњу, Ниш – Палилула
7.	Црква св. Богородице, Куршумлија, Куршумлија
8.	Црква св.Николе, Куршумлија, Куршумлија
9.	Кућа породице Христић – Стара кућа, Пирот Моше Пијаде 49, Пирот
НКД ОД ВЕЛИКОГ ЗНАЧАЈА	
1.	Зграда Официрског дома, Ниш Орловића Павла 28а, Ниш-Медиана
2.	Зграда Пастеровог завода, Ниш Браће Тасковића 50, Ниш – Медиана
3.	Зграда старог Начелства, Ниш Кеј Мике Палигорића 2, Ниш
4.	Нишка тврђава, Ниш, Ниш-Црвени Крст
5.	Археолошко налазиште, Хумска чука, Хум, Ниш – Црвени Крст
6.	Археолошко налазиште Кулина (Балајана), Градиште, Мерићина
7.	Латинска црква, Горњи Матејевац, Ниш – Пантелеј
8.	Знаменито место, Шанчеви из I српског устанка, Делиград, Алексинац
9.	Манастир св.Стефана, Липовац, Алексинац
10.	Манастир Сићево, Сићево, Ниш-Нишка Бања
11.	Средњовековни град Копријан (Курвинград), Малошнице, Дољевац
12.	Црква Вознесења, Велики Крчимир, Гаџин Хан
13.	Археолошко налазиште Дренград, село Бреговина, Прокупље
14.	Марина кула, Кастрат, Куршумлија
15.	Латинска црква, Прокупље
16.	Црква св. Мине, Штава, Куршумлија
17.	Манастир Поганово, Поганово, Димитровград
18.	Манастир св. Ђорђа, Темска, Пирот
19.	Пиротски град, Пирот, Пирот
20.	Археолошко налазиште Ремесница, Бела Паланка, Бела Паланка
21.	Зграда „Бела Мачка“, Пирот Душана Пасковића 28, Пирот
22.	Црква св. Параскеве, Станичење, Пирот
НКД	
1.	Саборна црква Св. Тројце, Ниш
2.	Кућа Стамболијских
3.	Цамија у Улици Милојка Лешјанина
4.	Кућа у Улици епископској бр. 52
5.	Зграда у Улици Обреновићевој бр. 38
6.	Зграда у Улици Светозара Марковића бр. 14
7.	Зграда у Улици Милојка Лешјанина бр. 17
8.	Зграда у Улици Обилићев венац бр. 18
9.	Кућа Мишићевих у Улици војда Карађорђа бр.25
10.	Зграда Народног позоришта
11.	Споменик ослободилаца Ниша на Тргу краља Милана
12.	Гробнице са бистом Павла Стојковића
13.	Стара кућа на спрат у Копитарској улици бр. 7
14.	Зграда са казанијским радионицама у Копитарској бр. 9
15.	Зграда Комунистичке општине Улица Боривоја Гојковића
16.	Зграда хотела „Парк“
17.	Група зграда у ул. Обреновићевој /12,14,16/
18.	Зграда у Улици Обреновићевој бр. 22
19.	Зграда у Улици Обреновићевој бр. 28
20.	Зграда у Улици Обреновићевој бр. 30
21.	Зграда у Улици Обреновићевој бр. 32
22.	Зграда у Улици Обреновићевој бр. 67
23.	Зграда Црвеног крста у Улици Обреновићевој бр. 73
24.	Зграда у Улици Обреновићевој бр. 122
25.	Зграда у Ул. Наде Томић бр. 21
26.	Зграда у Ул. Иво Лоле Рибара бр. 2, тзв. Апелова
27.	Зграда у Ул. Орловића Павла бр. 12
28.	Зграда у Улици Хиландарској бр. 2
29.	Зграда на Тргу Павла Стојковића бр. 10-10а

30.	Група зграда која чини неделајну целину на Тргу краља Милана
31.	Зграда Народног музеја у Улици Милојка Лешјанина 14
32.	Зграда у Улици Наде Томић бр. 7
33.	Зграда у Пријездној улици бр. 5
34.	Зграда у Улици Милојка Лешјанина бр. 36
35.	Зграда у Улици Милојка Лешјанина бр. 39
36.	Зграда Андона Андоновића у Улици Обреновићевој бр. 41
37.	Зграда на Тргу Павла Стојковића бр. 6
38.	Зграда на Тргу Павла Стојковића бр. 12
39.	Зграда у Улици Обилићев венац бр. 20
40.	Зграда у Улици Обилићев венац бр. 22
41.	Кућа Поповића у Улици учитељ Тасиној бр. 17
42.	Зграда Председништва Скупштине Општине
43.	Црква Св. Арханђела /мали саборни храм/
44.	Зграда Гимназије „Стеван Сремач“
45.	Зграда Прве јавне библиотеке у Јеронимовој улици
46.	Зграда Учитељског дома
47.	Зграда Симфонијског оркестра
48.	Зграда Сула
49.	Зграда радио станице
50.	Зграда поште 1
51.	Зграда трговца Тодора Цекића
52.	Зграда у Улици Светозара Марковића бр. 40
53.	Зграда у Улици Југ-Богдановој бр. 3
54.	Зграда на Кеју 29. децембра бр. 10-12
55.	Зграда у Улици Орловића Павла бр. 16
56.	Зграда Специјалне полиције
57.	Кућа у Улици Петра Вучивића бр. 26, „Турска амбасада“
58.	Спомен гробница на Синђелићевом тргу
59.	Стара сеоска кућа Тодора Конића у Језлашници
60.	Старо купатило са базенима 3 и 4
61.	Манастир Св. Петка „Иверица“ у Острвици
62.	Комплексе цркве Св. Николе у селу Манастир
63.	Зграда ликовне колоније у Сићеву
64.	Зграда старе хидроелектране „Св. Петка“ у Острвици
65.	Споменик на гробу Атанасија Петровића, учитељ Тасе
66.	Споменик на гробу пуковника Милована Неђића
67.	Гробница са спомеником сержару Језу Пилетићу
68.	Гробница са спомеником Тодору Станковићу
69.	Споменик на гробу Станку Властотичком
70.	Ратно војно гробље британског команданта
71.	Споменик на гробу Николе – Коле Рашића
72.	Гробница са спомеником Нестору Жучном – Проки Јовкићу
73.	Зграда Инжењеријске касарне
74.	Црква Св. Николе
75.	Старо Нишко гробље
76.	Црква посвећена Св. Арханђелу Михаилу у Доњем Матејевцу
77.	Средњовековни локалитет цркве Св. Пантелејмона и некрополе
78.	Манастир Св.Јована Крститеља код Горњег Матејевца
79.	Црква Св. Петке код Доњег Матејевца
80.	Црква Св. Николе у Каменци
81.	Зграда Историјског архива у Нишкој Тврђави
82.	Спомен костурница учесницима Топличког устанка
83.	Зграда Хранта Мумџијана – грчки конзулат
84.	Комплексе са црквом Св. Николе код села Миљковца
85.	Шире подручје Улице Обреновиће
86.	Комплексе Дуванске индустрије у Нишу
87.	Бубањ код Новог села
88.	Део византијске некрополе у Нишу
89.	Византијска гробница код жагодин-малог моста у Нишу
90.	Римска грађевина са мозаиком на Коњском гробљу
91.	Меморијални парк – старо војно гробље на Делијском вису
92.	Манастир Св. Романа, Прасковач

4. јануар 2013.

Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Број 1 323

93.	Кућа „Моравка”, Ражањ
94.	Кућа Саве Јеремића, Послон
95.	Црква Св. Тројице, Доњи Адровац
96.	Зграда Основне школе „Љупче Николић”, Алексинац
97.	Црква Св. Николе, Алексинац
98.	Зграда Учитељске школе – Зграда суда, Алексинац
99.	Зграда старе мушке основне школе, Алексинац
100.	Зграда Завичајног музеја, Алексинац
101.	Грађанска кућа у Улици Момчила Поповића бр. 7, Алексинац
102.	Грађанска кућа у Улици Момчила Поповића бр. 13, Алексинац
103.	Грађанска кућа у ул. Др Тихомира Ђорђевића бр. 16, Алексинац
104.	Грађанска кућа у ул. Тихомира Ђорђевића бр. 24, Алексинац
105.	Градска вила у Косовској улици бр. 28, Алексинац
106.	Грађанска кућа у ул. Драгчета Миловановића бр. 34, Алексинац
107.	Гробљанска капела др Сретена Димитријевића, Алексинац
108.	Сврљински град, Нишавац
109.	Црква Св. Илије, Нишавац
110.	Кућа Народног хероја др М. Хаџића, М. Хаџића 14., Свелњг
111.	Гроб са спомеником Народног Хероја М. Хаџића, Сврљг
112.	Стара Гуглова воденица, Нишавац
113.	Грнчарска воденица, Сврљг
114.	Црква Св. Арханђела, Пошница
115.	Зграда са апотеком, Сврљг
116.	Остаци византијске цркве, Орљане
117.	Црква Св. Николе, Доње Драговље
118.	Црква Успења Св. Богородице, Гаџин Хан;
119.	Латинска црква, Глашинац
120.	Црква Успенија Св. Богородице, Житорађа
121.	Црква Св. Петра и Павла, Житорађа
122.	Римске терме, село Баце
123.	Манастир Ајданавац, Здравинџе
124.	Црква Св. Арханђела Гаврила, Концел
125.	Зграда Музеја Топлице, Прокупље
126.	Црква Св. Илије, Балиновац
127.	Зграда Соколског дома, Прокупље
128.	Зграда Гимназије, Прокупље
129.	Зграда старе гимназије, Прокупље
130.	Маркова црква, Мачковац
131.	Иванова кула, Заграђе
132.	Споменик ослободiocима Куршумлије од Турака, Куршумлија
133.	Српско војно утврђење из XIX века, Бабушница
134.	Манастир Св. Петке, Горчинац
135.	Манастир Св. Великогученика Димитрија, Мокра
136.	Манастир Св. Николе код села Сивац
137.	Манастир Св. Кирика и Јулита, Смиловац

138.	Црква Св. Арханђела, Бољев Дол
139.	Црква Св. Ђорђа, Жељуша
140.	Гоинско Кале, Гоин Дол
141.	Манастир Св. Николе, Доња Планиница
142.	Манастир Св. Богородице, Суково
143.	Зграда бивше апотеке „Карло Скапел”, Пирот
144.	Црква Вазнесења Христовог, Завој
145.	Манастир Св. Богородице, Височка Ржана
146.	Црква Св. Ђорђа, Осмаково
147.	Црква Св. Ђорђа, Славиња
148.	Црква Св. Николе, Крупац
149.	Пећинска црква Св. Петра и Павла, Рсовац
150.	Спомен црква Св. Јована Главосека, Крупац
151.	Зграда Гимназије, Пирот
152.	Зграда бившег Округног начелства, Пирот
153.	Зграда Општинског суда, Пирот

Основни потенцијали у области заштите непокретних културних добара су: њихов научно-образовни, културно-историјски и туристички потенцијал; концентрација материјалних и духовних вредности у урбаним језгрима и дуж значајнијих водених и друмских комуникација; сензибилизација међународне јавности поводом заштите археолошког налазишта Медијана у Нишу и прослава јубилеја Миланског едикта 2013. године; остаци система римских војних путева на територији општине Димитровград; равномерна дистрибуција квалитетних примера сакралне архитектуре; очувана природа у окружењу већине ванградских споменика културе; постојање законске регулативе у области заштите непокретних културних добара; постојање стручног кадра који делује у оквиру мреже завода за заштиту споменика културе; усвојене међународне декларације из области заштите непокретних културних добара као припрема сарадње са међународним организацијама и активности и резултати у погледу примене начела интегративне заштите.

Основна ограничења у области заштите и коришћења непокретних културних добара: секторски третман заштите непокретних културних добара; недовољна интегрисаност установа заштите са осталим актерима просторног развоја; недостатак финансијских средстава за систематске и свеобухватне проспекције; недостатак планова и стратегија у домену заштите и управљања културном баштином; недостатак механизма за евалуацију решења са становишта заштите непокретних културних добара; недовољно спровођење техничких мера заштите непокретних културних добара; уништавање градитељског наслеђа неовлашћеним и нестручним интервенцијама; девастација амбијената од значаја за адекватну презентацију непокретних културних добара; бесправна градња у заштићеној околини непокретних културних добара; опасност од неповратног нестанка традиционалне варнекуларне архитектуре; незадовољавајућа уређеност и обезбеђење већине археолошких локалитета и ограничења која намеће употреба необновљивих ресурса.

4. јануар 2013.

Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Број 1 325

II. ПРИНЦИПИ, ЦИЉЕВИ И ОПШТА КОНЦЕПЦИЈА РЕГИОНАЛНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

1. ВИЗИЈА И ПРИНЦИПИ РЕГИОНАЛНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Визија просторног развоја подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа је да буде равномерно регионално развијен, конкурентан и интегрисан са окружењем (суседним функционалним подручјима Србије, као и са суседним пограничним општинама и регионима у Републици Бугарској), енергетски ефикасан и атрактиван за инвестирање. То подразумева активирање и мобилизирање територијалног капитала, одрживо коришћење природних и створених ресурса, дугорочну обнову и развој људских ресурса, саобраћајну приступачност према паневропским коридорима, као и инфраструктурну опремљеност, развој привреде и институција, заштиту природног и културног наслеђа као фактора развоја и заштиту животне средине.

Подручје Просторног плана располаже значајним, али недовољно активираним природним потенцијалима и територијалним капиталом. Општи развојни концепт јесте: максимизовање компаративних предности и минимизовање дејства ограничавајућих развојних и управљачких фактора, са циљем да се ојача укупни територијални капитал и конкурентска способност у економској, социјалној, културној и другој сфери, с једне стране, и да се напоре до прошире могућности за сарадњу са разним партнерима у непосредном регионалном, републичком и најширем европском окружењу, с друге стране. Тиме би се у развоју подручја Просторног плана постигла равнотежа између економске, социјалне и територијалне кохезије. Основни принципи просторног развоја су: унапређење територијалне кохезије; одржива животна средина; заштита, уређење и одрживо коришћење природног и културног наслеђа; просторно-функционална интегрисаност и транспарентно повезивање са окружењем; повећање конкурентности и ефикасности; полицентрични територијални развој (посебно јачање везе села и градских насеља); унапређење саобраћајне приступачности и доступности информацијама и знању; развој културног и регионалног идентитета; принцип субвенционисаности и јавно-приватног партнерства; принцип веће транспарентности у доношењу одлука; перманентна едукација грађана и администрације и учешће јавности у одлучивању; и заштита јавног интереса, јавних добара и добара у општој употреби.

Остваривање општег развојног концепта имплицира бржи раст (од просечног за Србију), са Нишем као главним полом раста, и уједначенијим растом и развојем међу општинама односно појединачним подручјима укупног подручја просторног плана. Просторну окосницу развоја чине следећи центри:

- град Ниш, као центар међународног значаја са ширим регионалним утицајем (у Србији и непосредном окружењу), са већим бројем привредних и друштвених функција;
- регионални центри: Пирот (са наглашеним друштвеним, индустријским и саобраћајним/логистичким функцијама на ширем регионалном-окожном подручју), Прокупље (као привредни и друштвени центар Топличког управног округа), и Алексинац (као посебан рударско-индустријски центар);
- општински центри, за основне привредне и друштвене функције тог нивоа; и
- поједина градска насеља и села, као центри специфичних функција и неке основних услуга.

2. ПРОСТОРНО-ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ И ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА

Подручје Просторног плана налази се у централном делу југоисточне Србије и обухвата долине Топлице, Нишаве и доњи ток Лужне Мораве. Регион је хетероген у природно-географском смислу, са израженом поларизацијом и односом центар периферија у којем доминира град Ниш.

Просторно-функционална организација подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, у највећој мери је формирана урбанизацијом заснованој на просторној и социоекономској покретљивости становништва из сеоских у градска насеља и из аграрних у неаграрне делатности. У првој фази, урбанизација је имала изразито поларизацијски карактер са Нишом у првом реду,

а затим и Пиротом, Прокупљем и Алексинцем, као половима раста, израженог гравитацијског домета и сталног јачања функционалног капацитета, те другим општинским центрима у руралном окружењу. У другој фази урбанизације развијају се сложене агломерације и системи насеља различитог функционалног капацитета и хијерархије. Доминира нишка агломерација, која се континуирано демографски, функцијски и просторно развија, повезујући се са околним подручјима: на северу ка Алексинцу и Ражњу, те на југу ка Лесковцу (дуж Коридора X), на истоку ка Белој Планици и Пироту (дуж крака Коридора X) и ка западу интегрисујући Прокупље и насеља Топлице.

Окосница интеграције, досадашњег и будућег развоја је моравска развојна осовина, као једна од два основна развојна правца Републике Србије (пored савско-дунавског појаса). У њој доминира град Ниш, један од главних полова раста и развоја у геопростору Србије. Посебност његовог положаја је што се налази на раскрсници у којој се сустичу два доминантна правца Балканског полуострва: јужни ка Скопљу и Солуну, те источни ка Софији и Истанбулу. Валоризација потенцијала овог геостратешког и саобраћајног положаја кључна је предиспозиција будућег развоја Ниша, подручја Просторног плана и југоисточног дела Србије у целини.

2.1. ТРЕНДОВИ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА

У периоду интензивног инвестирања и раста (од почетка 1960-тих година, до краја 1970-тих година), подручје Просторног плана имало је веома снажан и свестран економски, социјални и културни развој. Након развојне стагнације (од 1980-те године, привредног и сваког другог колапса од 1990-те године, и релативно динамичне, али недовољне обнове након 2000. године, која је имала карактеристике тзв. „раста без развоја“), садашње развојно стање подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа је неповољно. Ово се може илустровати израженом поларизацијом: на једној страни је град Ниш, који је најразвијенији на подручју Просторног плана, са преко 120% народног дохотка по стануваннику у односу на просек Србије, док су на другој страни неразвијене општине, од којих 10 имају статус неразвијених (Бабушница, Блаце, Бела Паланка, Дољевац, Житорађа, Куршумлија, Меровина, Срвљиг, Гаџин Хан и Ражањ).

Опште слабљење привредне основе подручје Просторног плана манифестује се на следећи начин:

– брз и интензиван пад укупне производње роба, услуга и запослености, нарочито у индустрији, напоре до са погоршањем привредне структуре. Успркос томе, у привредној структури подручја Просторног плана још увек доминира производни сектор (индустрија, рударство, енергетика и грађевинарство), са 53%, пољопривреде са 15,19%, док сектор услуга чини око 31,8% укупног народног дохотка (2005. године). Иако је терцијарни сектор напредовао, његово перформансе нису у свему добре, у једном делу и као последица постојања велике „сиве економије“;

– иако је, мимо очекивања, од манифестовања глобалне кризе, у периоду 2008–2010. године број запослених на подручју Просторног плана повећан за око 24,009 особа (тако да је у марту 2010. године достигао 115,493) он је још увек за преко 62.000 мањи од онога из 1990. године (177.836). Степен запослености на подручју Просторног плана износи 23,2%, што је ниже од републичког просека (25,8%). Највећи степен запослености имају Пирот (30,13%), Ниш (28,7%) и Гаџин Хан (27,1%), док је најнижи степен запослености у општинама Дољевац (8,5%), Ражањ (9,4%) и Житорађа (10,1%);

– огроман пораст незапослености, као последица тзв. „технолошких вишкова запослених“. У августу 2010. године било је незапослено 78.462 особа, односно, 7,9% укупног броја незапослених у Србији. Тако је, успркос благом порасту запошљавања током последње две године, стопа незапослености порасла у последњих десетак година, и сада износи 37,4%, што је знатно изнад просека за Србију (27,9% у 2010. години). Забринувајућу стопу незапослености, изнад 50% имају Меровина, Куршумлија, Бела Паланка, Блаце, Житорађа и Дољевац;

– слабо и недовољно коришћење компаративних предности и његова ниска конкурентност, нарочито привреде;

– погоршање комуналних и других система, са повременим пратећим падањем вредности некретнина.

– пораст социјалних проблема, сиромаштва и погоршање образовне структуре становништва;

– непрекинут одлазак највитаљнијег и најобразовнијег дела становништва у иностранство, и након 2000. године;

– сектор МСПП је знатно порастао у последњој деценији, али је укупно недовољан, успркос колапсу великих привредних система у државној и друштвеној својини;

– и у условима релативног назадовања Ниша (у односу на ранији развој), његов развој је био бржи и диспропорционалан у односу на већину других делова подручја Просторног плана, која се манифестује кроз просторну неравнотежу становништва, привредних и друштвених делатности, односно, кроз њихову агломерирање и поларизовање у једном развијеном макро регионалном центру и мноштву неразвијених подручја. Док је у граду Нишу привредна матрица знатније диверсификована и развијена, у свим осталим деловима подручја Просторног плана доминира пољопривреда (осим у Пироту и, нешто мање, у Алексинцу и Прокупљу); и

– осим града Ниша, већи део подручја Просторног плана чини део тзв. „унутрашње развојне периферије Србије”, тј. њених мање развијених области.

Развојне могућности, по окрузима су следеће:

1. Нишавски управни округ учествује са 3% у укупној територији Србије, а са 5,1% у укупном становништву. Са густином насељености од 137 ст/км² (2009. године), знатно превазилази републички просек (83 ст/км²). У урбано-руралној структури доминира градско становништво са 54%. Просечна старост становништва је 41 година, док је по индексу старења од 116 изнад републичког просека (101). У периоду 1971–2002. године бележи се пораст становништва за 5,1% (према Стратегији регионалног развоја Републике Србије 2007–2012. године). Од 7 општина/града Нишавског управног округа, четири општине (Гаџин Хан, Дољевац, Мерошина и Сврљиг) припадају групи изразито недовољно развијених општина⁵ (41,7% територије и 14,9% становништва управног округа). Изражена је нехомогеност, односно, територијална неравнотежа демографских процеса и развоја: општина Гаџин Хан изгубила је преко 2/3 своје популације у новијем периоду, док је у граду Нишу, као регионалном, привредном и културно-образовном центру, у току три деценије дошло до пораста становништва за скоро 30%. Управни округ располаже знатним и значајним развојним потенцијалима, што се у првом реду односи на повољну привредну структуру, развијену путну инфраструктуру, добре могућности образовања (универзитетски центар), геостратешки положај, релативно сачувану животну средину итд. Индекс развојне угрожености (у даљем тексту: ИРУ)⁶ Нишавског управног округа износи 3,3 (ранг 22 у Србији);

2. Топлички управни округ учествује са 2,5% у укупној територији Србије, а са 1,3% у укупном становништву. Са густином насељености 42 ст/км² (2009. године), скоро двоструко је испод републичког просека. У урбано-руралној структури доминира сеоско становништво са 54%. Просечна старост становништва је 41 година, док је индекс старења 115 или 12% изнад републичког просека. У периоду 1971–2002. године забележен је пад броја становника за 21,2%. Топлички управни округ чине четири општине (Блаше, Житораја, Курумлија и Прокупље) које имају статус изразито недовољно развијених општина (чији је степен развијености испод 60% републичког просека). Према свим економским параметрима (БДВ по становнику, стопе запослености и незапослености, развијености МСП сектора и тржиште рада), управни округ има најниже вредности. Недовољно развијена привреда најбоље се огледа у маргиналном доприносу управног округа привредним резултатима Србије. У транзиционом периоду преполовљен је број запослених. Недовољна квалификациона и образовна структура незапослених представља највећи лимитирајући фактор развоја управног

округа. Највећи број неприватизованих предузећа је у Топличком управном округу. Повољни природни услови (бање са термалном водом), омогућили су развој туризма, што представља добру основу за отварање мањих капацитета за производњу здраве хране и др. Индекс развојне угрожености Топличког управног округа износи 5,2 (ранг 2);

3. Пиротски управни округ учествује са 3,1% у укупној територији Србије, а са 1,3% у укупном становништву. Са густином насељености од 35 ст/км² (2009.), драстично је испод републичког просека. У урбано-руралној структури доминира градско становништво са 58%. Просечна старост становништва је 43 године, док је индекс старења 146 или 45% изнад републичког просека (101). У периоду 1971–2002. године број становника смањено се за 22,3%. Осим општине Пирот, општине Бабушница и Бела Паланка припадају кругу изразито недовољно развијених општина (чији је степен развијености испод 60% републичког просека), док општина Димитровград спада у групу недовољно развијених општина (чији је степен развијености од 60–80% републичког просека), што чини 55,4% територије и 39,6% становништва управног округа. Привреда општине Пирот ствара 76% дохотка управног округа, чему највише доприноси развијена индустрија, док је пољопривреда доминантан сектор у привредама осталих општина. Неповољна структура незапослених, низак ниво развијености путне инфраструктуре, као и неповољна демографска кретања, основна су развојна ограничења овог управног округа. Индекс развојне угрожености Пиротског управног округа износи 4,4 (ранг 9).

3. ОПШТИ ЦИЉЕВИ РЕГИОНАЛНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Општи циљеви развоја и уређења простора подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа јесу:

– одговорно управљање развојем, уређењем и заштитом простора у складу са реалним потенцијалима и ограничењима природних и створених вредности и дугорочним потребама економског и социјалног развоја и заштите животне средине; оптимално коришћење природних ресурса, природне баштине и културног наслеђа;

– урванотежен развој на интрарегионалном и интеррегионалном нивоу, подстицање развоја (пољопривреде, туризма, индустрије, енергетике и инфраструктуре), повећање доступности подручја (планинских и периферних делова) и иницирање трансграничних програма за пригранична подручја; и

– унапређење квалитета живота и стварање услова за демографску обнову, задржавање и подстицање насељавања и повратка становништва, посебно у економски заостале руралне пределе и центре, инвестирањем у изградњу, обнављање и одржавање инфраструктуре, јавних служби и услуга, очувањем и унапређењем природног и културног наслеђа, развојем економски исплативих и статусно привлачних активности.

Остварење ових циљева постићиће се:

1. мобилизирањем територијалног капацитета подручја, полазећи од приоритетних планских решења и активности и конкурисања региона и градова Ниша и Пирота и осталих општина за оришћење инструмената за предприступну подршку Европске уније (IPA instrument for pre-accession assistance) или републичких средстава за подстицање развоја најнеразвијенијих локалних заједница (као што су изградња регионалне и локалне инфраструктуре, профитабилних привредних погона, уређење површина за потребе привредних зона, туристичких подручја, стварање стимулативног пословног оружења и др);

2. максималним активирањем расположиве радне снаге, са циљем да се интензивира привредни раст и развој, у првом реду у областима које највише доприносе расту конкурентности, као и са циљем да се ефикасније решава проблем незапослености, односно: успостављањем и промовисањем финансијске и институционалне подршке за развој предузетништва (МСП, пољопривреда, туризам итд.); бољим повезивањем универзитета и привреде, са циљем унапређења економског, социјалног и просторног развоја; порастом инвестирања у истраживања и развој на регионалном нивоу; промоцијом предузетништва, програма samozapošljavanja и подршком иницијатива појединаца.

3. заштитом животне средине, односно:

– спречавањем деградације природних ресурса и добара и нерационалног коришћења простора (посебно сливова водоакмулација и високопланинског подручја Старе планине);

⁵ Према Уредби о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе („Службени гласник РС”, број 51/10)

⁶ ИРУ је комплексни (композитни) индекс, у чијем конструктивању се полази од остваривања три стратешка циља привредног развоја Србије (конкурентност, развој заснован на знању и развој инфраструктуре) и наведених седам подциљева националне регионалне стратегије (одржив развој, подизање развојне конкурентности, смањивање регионалне неравнотежности и сиромаштва, заустављање негативних демографских кретања, настављање процеса децентрализације, економска интеграција српске заједнице на АП Косово и Метохија са Републиком Србијом и изградња институционалне регионалне инфраструктуре). Развијеност се посматра на нивоу управног округа (као статистичких јединица), односно, саставних општина/градова. ИРУ указује на пет развојних димензија сваког управног округа, тј. економску, демографску, образовну, инфраструктурну и еколошку димензију.

4. јануар 2013.

Број 1 327

– ефикасним управљањем отпадом и повећањем енергетске ефикасности;

– заштитом пољопривредног и шумског земљишта од непланског ширења изградње у долинско-котлинским подручјима, рурбним зонама градова и већих урбаних насеља и инфраструктурних коридорима, и сл.;

– заштитом пољопривредног земљишта од деградације пашњака, као и од губљења из пољопривредне производње значајних површина пољопривредног земљишта и сл.;

4. побољшањем саобраћајне повезаности унутар региона и са окружењем, као и комуналне опремљености насеља, кроз уравниотежен и одржив урбани и регионални развој;

5. усклађивањем организације, уређења и коришћења простора са потребама заштите територије, становништва, активности, природних и створених ресурса од елементарних непогода;

6. дисперговано-концентрисаним моделом развоја, односно равномернијим регионалним развојем и размештајем становништва, привредних и других активности, што захтева:

– подстицање дисперзије мањих и средњих прерађивачких капацитета, заснованих претежно на сировинској бази подручја, где год то ресурси, технологије и локације дозвољавају;

– јачање регионалних функција Ниша, Пирота и Прокупља и децентрализација осталих функција у субопштинске и општинске центре и микроразвојне центре на руралном подручју како и подстицање развоја микроразвојних центара као носиоца социо-економског развоја заједница руралних насеља;

– концентрацију полова развоја, у оквиру индустријских комплекса и привредних зона, маркетинга и информатичких служби у регионалним и општинским центрима, односно развој програма и пројеката чистих технологија (у области прерађивачке индустрије, туризма, пољопривреде, занатства и др) претежно на сеоском подручју, водећи се принципима технолошке повезаности, економске оправданости и еколошке подобности; и

– развој просторно функционалних утицаја између регионалних, субопштинских и општинских центара и наставак формирања моравске развојне осовине, као регионалног функционално-урбаног система преко које се подручје региона интегрише са осталим просторно-функционалним појасевима и целинама.

7. ублажавањем и спречавањем депопулације и побољшањем старосне структуре становништва мерама економске, социјалне и других политика и реализацијом решења Просторног плана којима се утиче на бржи економски просперитет и развој села, јачање економске позиције пољопривреде и пољопривредних произвођача, развој инфраструктурног и подизање комуналног и јавног стандарда у насељима, посебно у пограничном подручју;

8. прилагођавањем привредног развоја тржишним условима привређивања, повећањем иновација и ефикасности, већом подршком предузетништву, интеграцији и прилагођавању производних програма захтевима тржишта; и др.

9. развојем региона као друштвене и просторне заједнице у којој грађани могу да искажу и да задовоље своје потребе за припадањем и идентитетом, дружењем и личним развојем, што захтева: тклањање негативних последица досадашњих транзицијских прилагођавања; решавање проблема сиромаштва и друштвене искључености; успоравањем и, на дужи рок, заустављањем негативних демографских процеса; повећање безбедности и смањених ризика по живот и здравље, имовину, социјалну сигурност и стабилност; стварање услова за индивидуални развој и личну афирмацију; стварањем услова за богат и садржајан друштвени живот; јачањем заједнице кроз укључивање свих грађана, јачање солидарности и развијање регионалног и локалног идентитета; и др; и

10. побољшањем начина управљања у градовима и општинама, као и на нивоу читавог подручја Просторног плана што захтева: интеграцију институција, надлежности и сарадњу међу локалним заједницама и сарадњу са другим регионима; подизање нивоа информатичке подршке, укључујући рационализацију на општинском и регионалном нивоу; унапређењем и бољом координацијом рада јавног сектора, локалне самоуправе, јавних служби и привредних институција, са циљем да подизања атрактивности подручја за инвестиције и имиграцију; рад на обнови концепта стратешког мишљења, истраживања и управљања; израду модела оптималног управљања развојем; и дефинисање институционалних и организационих аранжмана за сарадњу са актерима на супра-регионалном и суб-регионалном нивоу.

4. ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ПО ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

Основни и оперативни (посебни) циљеви просторног развоја по тематским областима подручја Просторног плана јесу:

4.1. ПОЉОПРИВРЕДА

Основни дугорочни циљ у области пољопривреде јесте заштита пољопривредног земљишта кроз очување екосистемских, економских, социокултурних и других важних функција земљишта као интегралног природног ресурса.

Овај општи циљ обухвата следеће посебне циљеве: побољшање квалитета ваздуха, воде, земљишта и природних предела; спречавање даље деградације земљишта; очување и повећање плодности пољопривредног земљишта уз побољшање постојећих и развој нових хидротехничких, агротехничких мера, посебно на теренима без већих рељефних ограничења за интензивирање пољопривредне производње; на подручјима заштићених природних и културно-историјских добара успоставити посебне режиме коришћења пољопривредног земљишта; поновно оживљавање традиционалних винограда, са циљем очувања њихових пејзажних, економских и туристичких вредности и иницирање подршке опстанку и повећање величине породичних пољопривредних газдинстава како у планинским, тако и на другим теренима, уз промописање мултифункционалне улоге породичних пољопривредних газдинстава.

Остваривање наведених циљева обезбедиће се мултисекторским приступом, који подразумева: откривање унутрашњих потенцијала и ограничења на нивоу насеља с атаром, у функционалној међузависности с најближим градским и привредним центрима, суседним општинама и другим значајним факторима окружења; препознавање потребних мера у погледу развоја саобраћајне, хидротехничке, енергетске и тржишне инфраструктуре; модернизацију агротехничких мера; ширење породичних газдинстава и убрзање процеса преузимања газдинстава од стране младих пољопривредника; развој туризма и других непољопривредних делатности на селу; модернизацију прераде и пласмана пољопривредних производа; и стимулисање млађих генерација за рад у пољопривреди и бављење туристичким и другим комплементарним активностима на селу.

4.2. ШУМАРСТВО И ЛОВСТВО

Основни циљ јесте заштита и одрживо газдовање шумама и шумским земљиштем као добром од општег интереса, на начин и у обиму којим се трајно одржава и унапређује њихова производна способност, биолошка разноврсност, способност обнављања и виталност и унапређује њихов потенцијал за ублажавање климатских промена, као и њихова економска, еколошка и социјална функција, а да се при томе не причињава штета околним екосистемима. Општи интерес подразумева очување, заштиту и унапређење стања шума, коришћење свих потенцијала шума и њихових функција и подизање нових шума у циљу постизања оптималне шумовитости, просторног распореда и структуре шумског фонда, а обезбеђује се: забраном трајног смањивања површина под шумама; повећањем укупног шумског фонда, као и удела државног власништва у шумама, а нарочито у шумама с посебном наменом; финансирањем очувања, заштите и унапређивања стања постојећих и подизања нових шума, изградом планова и програма газдовања шумама; доношењем програма развоја шумарства, планова газдовања шумама и њиховим спровођењем; оснивањем правних лица за газдовање шумама у државној својини; успостављањем, одржавањем и коришћењем националног информационог система у шумарству; пружањем материјалне, стручне и саветодавне подршке сопственицима шума; забраном отуђивања шума у државној својини, осим у случајевима предвиђеним законом; чувањем и заштитом шума као чиниоцима животне средине;

Као посебни циљеви и општекорисне функције шума и шумског земљишта издвајају се: општа заштита и унапређивање животне средине постојањем шумских екосистема; очување биодиверзитета; очување генофонда шумског дрвећа и осталих врста у оквиру шумске заједнице; ублажавање штетног дејства „ефекта стаклене баште“ везивањем угљеника, производњом кисеоника и биомасе; пречишћавање загађеног ваздуха; уравниотежавање

водних односа и спречавање бујица и поплавних таласа; прочишћавање воде, снабдевање и заштита подземних токова и изворишта пијаћом водом; заштита земљишта, насеља и инфраструктуре од ерозије и клизишта; стварање повољних услова за здравље људи; повољни утицај на климу и пољопривредну делатност; естетска функција; обезбеђивање простора за одмор и рекреацију; развој ловног, сеоског и екотуризма; заштита од буке; и подршка одбрани земље и развоју локалних заједница.

Основни циљ заштите дивљачи и развоја ловства јесте обезбеђивање одрживог газдовања популацијама дивљачи и њихових станишта на начин и у обиму којим се трајно одржава и унапређује виталност популација дивљачи, производна способност станишта и биолошка разноврсност, чиме се постиже испуњавање економских, еколошких и социјалних функција ловства. Посебни циљеви јесу: значајно повећање бројности популације ситне и крупне дивљачи; побољшање структуре (полне и старосне) популације крупне дивљачи и квалитета трофеја; очување ретких и угрожених врста ловне дивљачи и остале фауне; рационално коришћење популације осталих врста ловстајем заштићене дивљачи; и очување и унапређивање трајно заштићених врста дивљачи.

4.3. ГЕОЛОШКИ РЕСУРСИ

Основни циљеви одрживог коришћења минерално-сировинских потенцијала на територији Регионалног просторног плана јесу: оптимално коришћење расположиве минерално-сировинске базе повећањем производње угља, грађевинско-техничког камена, цементних сировина, кварцних сировина (пескови, пешчари), минералних, термалних и термоминералних вода и др. минералних сировина; производно активирање истражених лежишта злата, бакара, олова и цинка; развој додатних производних објеката за прераду произведених минералних сировина (природних грађевинских материјала и др.); отварање затворених рудника уколико је то оправдано са економског и еколошког становишта; ре-инжењеринг и побољшање техничко-технолошке и кадровске опремљености рудника; примена принципа ВАТ (Best available technology) при реконструкцији постојећих и отварању нових производних погона уз максимално поштовање мера заштите животне средине; повећање степена геолошко-металогенетске истражености са основним циљем да се активирају нова лежишта минералних сировина, уз убрзање процедуре за давање концесија и стимулисање домаћих инвеститора да истражују, отварају нове руднике и прерађивачка предузећа; повећање коришћења хидрогеотермалне енергије.

4.4. СТАНОВНИШТВО

Основни циљеви развоја демографског потенцијала су: заустављање даљег смањења броја становника; и равномеран размештај становништва на читавој територији.

Планска решења је потребно дефинисати на начин да допринесу остваривању следећих циљева у демографском развоју, и то: побољшање старосне структуре становништва; смањење негативног природног прираштаја; смањивање миграција село-град и задржавање младог становништва, посебно у сеоским подручјима; подизање образовне структуре становништва и смањење броја неписмених; перманентно смањивање незапослености; побољшање социјалне и здравствене заштите становништва.

4.5. МРЕЖА НАСЕЉА

Основни циљ у развоју мреже насеља, представља спровођење доследне политике полицентризма и децентрализације, уз подршку полицентричном развоју подручја и јачању улоге средњих и малих урбаних центара.

Посебни циљеви развоја мреже насеља јесу: даљи развој међународних и макрорегионалних функција Ниша, нарочито на релацији Ниш-Софија-Скопље. Развој регионалних функција Пирота и Прокупља (привредних, јавно-социјалних, развојно-управљачких, информационих, научно-истраживачких, културних и др), субрегионалних функција Алексинца (привредних, јавно-социјалних, развојно-управљачких и културних) и интензивирање развојних функција општинских центара (привредних

и јавно-социјалних) и специфичних регионалних и општинских функција, како би се успорила концентрација економских и других активности у највећим урбаним центрима и подстакло економски и социјални развој других центара у мрежи насеља Региона; континуирано реструктурирање и технолошко унапређивање секундарних делатности у урбаним и општинским центрима уз истовремени развој терцијарних делатности и селективну децентрализацију тих делатности у субопштинске и друге мање урбане или руралне центре на подручју општине, како би се, у технолошко-производном смислу, обезбедила територијално-хоризонтална и технолошко-вертикална комплементарност и компатибилност урбане и руралне економије; модернизација и развој пољопривреде и допунских активности (туризам, мала и средња предузећа, микробизнис) развијати у функцији задржавања млађег дела контингента радне снаге и подстицање повратка дела незапослене радне снаге из урбаних и општинских центара на пољопривредна газдинства (фармерско сточарство, укрупњавање посела, органска пољопривреда); побољшање квалитета мреже путева и развој јавног саобраћаја како би се становништву са подручја општина омогућила боља доступност центрима у мрежи насеља; усклађивање мрежа објеката и услуга јавносоцијалне инфраструктуре са функцијама центара у мрежи насеља и размештајем корисника; унапређење и развој јавносоцијалне инфраструктуре центара у мрежи насеља и обезбеђење стимулације за развој одговарајуће руралне инфраструктуре; подстицање и усмеравање социоекономске трансформације сеоских насеља дифузијом информација, знања и вештина у рурална подручја; подстицање планске изградње и реконструкције стамбених и других објеката и уређење јавних простора у сеоским насељима ради побољшања квалитета живота, очувања насеља, културних предела и аутентичних вредности подручја; санација, ограничена и контролисана изградња приградских насеља и насеобинских целина у коридорима јавних путева.

4.6. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

Основни циљеви развоја јавних служби су: размештај јавних служби у функцији равноправног остваривања потреба становништва и обезбеђивања просторне доступности; остваривање социјалних и културних права свих грађана загарантованих Уставом Републике Србије; избор модалитета јавних служби према специфичним потенцијалима и могућностима појединих делова планског подручја, као и потребама локалних заједница; обезбеђивање потребних просторних, техничких и кадровских услова планираних капацитета уз коришћење и ревитализацију постојећих; обезбеђивање услова за актуелизацију јавних услуга и увођење нових.

Циљеви развоја јавних служби по појединим областима су:

У области образовања: обезбеђивање услова за функционисање обавезне службе основног и предшколског образовања у месту становања, односно на раздаљини до 30 минута организованим превозом; повећање гравитационог подручја средњих и високошколских установа.

У области здравствене заштите: обезбеђивање услова за функционисање обавезне службе примарне здравствене заштите у месту становања, односно на раздаљини до 30 минута организованим превозом; обезбеђивање услова за пружање услуга секундарне и терцијарне заштите по критеријуму доступности 45-60 минута организованим (јавним) превозом.

У области деље и социјалне заштите: обезбеђивање услова за функционисање службе социјалне заштите (дневних центара) у месту становања, односно на раздаљини до 30 минута организованим превозом.

У области спорта и рекреације: рекреативно бављење спортом као општеприхваћен и пожељан модел друштвеног понашања, односно подстицање спорта за све – развој спортских активности које имају улогу здравствене превенције, социјализације, као и квалитетног коришћења слободног времена; стварање услова за развој врхунског спорта, као начин репрезентовања региона и нације, и као промовисање система вредности који треба неговати у друштву, посебно у понашању омладине.

У области културе: децентрализација и повећање доступности различитих културних садржаја; промовисање културног идентитета планског подручја; подмиривање потреба локалних заједница за културним садржајима.

4. јануар 2013.

Гласник
СТАРИНСКИ
СРЕБОР

Број 1 329

4.7. ПРИВРЕДНИ И ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

Принципи просторне организације привреде/индустрије и развоја су: просторно-планске одлуке засноване на јачању конкурентности, атрактивности простора града и општине за СДИ и домаћа улагања; инклузивност – антиципирање и партиципација широког круга актера и грађана у креирању и управљању променама у домену економије и социјалног развоја; хоризонтална и вертикална интегрисаност (кластерско умрежавање); економско-тржишна оправданост и рентабилност појединачних програма; просторно-еколошка усклађеност; социјална прихватљивост локације; полицентричности и територијална кохезија ради смањења просторних неравнотежности; локационо-еколошка селективност у алокацији производних погона; локациона компатибилност програма; мешовите намене за различите активности; енергетска ефикасност; еколошко-просторна предострожност у избору програма; одрживост у планирању, уређењу и коришћењу зона; доступност у примени принципа одрживог развоја; заустављање прекомерног ширења индустријских локалитета на рачун квалитетног пољопривредног земљишта; начела корпоративне социјалне и еколошке одговорности.

Основни дугорочни циљ одрживог (социо-економског) развоја на подручју Просторног плана је излазак из кризе, привредни опоравак, јачање конкурентности привредних сектора (посебно индустрије, пољопривреде и услуга), остваривање динамичног, одрживог и инклузивног раста, унапређење економске и трговинске размене, запошљавање и просперитет локалног становништва на основу мобилизације и јачања креативних ресурса (знања, високоструктурног кадра, научних, истраживачко-развојне инфраструктуре, иновација, улагања у истраживања и развој, мреже МСП и предузетништва), применом европских политика развоја појединих делатности у складу са принципима одрживости и боље територијалне кохезије.

Основни дугорочни циљ развоја индустрије је опоравак, повећање секторске и територијалне конкурентности и запослености на основама индустријске политике ЕУ, обезбеђењем повољних општинских, инфраструктурних и просторних услова за формирање индустријских зона, као и њена равномернија просторна дистрибуција усклађена са потенцијалима и еколошким захтевима привредних актера.

Многобројним и разноврсним документима стратешког развоја локалне самоуправе су утврдиле циљеве развоја на средњи и дуги рок који се могу груписати као: а) унапређење инфраструктуре и животне средине, б) унапређење локалне економије – привреде, пољопривреде, туризма и других делатности јачањем предузетништва, МСП, привлачењем нових инвестиција и новог запошљавања у региону, в) побољшање доступности и подизања квалитета социјалних услуга и јавних служби.

4.8. ТУРИЗАМ

Развој туризма, организација и уређење туристичких и креативних простора Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, заснива се на следећим основним циљевима: увођење и поштовање принципа одрживог развоја у туризму, првенствено у погледу рационалног коришћења природних ресурса и очувања, заштите и унапређења природе, природног и културног наслеђа и животне средине; комплексна валоризација природних и створених туристичких потенцијала, регионално диференцираних по вредности и садржају, у складу са трендовима светске и домаће тражње, стандардима међународног тржишта и социо-економским интересима Републике и локалних средина; организовање садржајно заокружене и регионално интегрисане понуде дестинација и комплекса, који садрже препознатљиве мотиве и омогућавају афирмисање нових производа домаће и иностране туристичке тражње, уз интегрисање развоја туризма са комплементарним активностима; подстицање развоја туристичких подручја са најповољнијим условима за максимално продужење туристичке сезоне, повећање степена искоришћености капацитета туристичке понуде и социо-економских ефеката туризма; интензивирање развоја туризма, комплетирање туристичке понуде и повећање квалитета туристичких услуга у дестинацијама које су већ у одређеној мери туристички афирмисане; и активирање нових простора са туристичким ресурсима, као главним потенцијалима недовољно

развијених подручја, зависно од трендова тражње и могућности улагања Републике у некомерцијалне садржаје туристичке понуде (крупна и туристичка инфраструктура и некомерцијални јавни садржаји); унапређење услова за туризам и рекреацију отварањем и комплетирањем излетишта, изградњом скијалишта и ски-стадиона изнад подпланинских насеља, купалишта на језерима и рекама, туристичким и комуналним опремањем села, уређењем ловишта, културно-историјских целина, споменика и др.; и вишим квалитетом њихове доступности развојем различитих модалитета саобраћаја до и унутар дестинација; побољшање ефикасности управљања развојем туристичких дестинација, посебно спровођењем власничке и пословне трансформације, координацијом активности на нивоу туристичког места и туристичке дестинације, усклађивањем интереса заштите природе и развоја туризма; и др.

4.9. САОБРАЋАЈ

Општи циљеви су: на регионалном нивоу, искоришћавање предности географског положаја Региона мреже европских коридора, реализацијом функционалне и ефикасне саобраћајне инфраструктуре која омогућава повезивање са европском мрежом путева и на локалном нивоу, заустављање даљег пропадања постојеће саобраћајне инфраструктуре и погоршавања услова превоза путника и роба и формирање ваљане основе за развој саобраћајног система у будућности.

Посебни циљеви су: укључење Региона у европски транспортни систем путног и железничког саобраћаја и испуњење техничких и технолошких захтева које он поставља; укључивање подручја просторног плана у систем европских путева Е-75 и Е-80; валоризација саобраћајног и геостратешког положаја; развој и подизање квалитета регионалне и локалне путне мреже; оптимално повезивање општинских путева са мрежом државних путева на територији Региона, поготову са општинским центрима; рехабилитација, ревитализација и реконструкција општинских путева и саобраћајних објеката; изградња, рехабилитација, ревитализација и реконструкција пешачког и бициклистичког саобраћаја, првенствено у општинским центрима и центрима заједнице насеља; подизање на виши ниво услуга и повећање безбедности у саобраћају; смањење штетних утицаја саобраћаја на животну средину; функционално и саобраћајно повезивање подручја са потенцијалним коридором пловног пута (Рајна–Мајна–Дунав–Морава–Вардар–АХИОС).

4.10. ВОДОПРИВРЕДА

Основни циљ у области развоја водопривредне инфраструктуре је коришћење, уређење и заштита водног потенцијала на подручју Региона.

Посебни циљеви за развој водопривредне инфраструктуре су следећи: заштита од поплава насеља и приобаља водотока, најмање од стогодишњих великих вода, а пољопривредних земљишта и малих насеља од десетогодишњих великих вода, уз унапређење заштите од ерозија и бујица и других видова штетног дејства вода и заустављања и спречавања даље деградације пољопривредног земљишта, како плављењем тако и спирањем горњег слоја са пољопривредних површина; одржавање постојећих одбрамбених насипа и регулисаних корита; заштита водопривредних објеката од наноса са механичког, хемијског и болошког аспекта; стварање услова за наводњавање на земљиштима највиших бонитетних класа, као предуслов за обнову читавог агросектора; побољшање режима малих вода, а посебно интервентно побољшавање малих вода у кризним еколошким и маловодним ситуацијама; дефинисање и реализација дугорочног плана за одржавање и развој водног режима на подручју просторног плана, уз рационално коришћење вода у оквиру интегралног система коришћења вода, заштите вода и заштите од вода; изградња планираних акумулација; трајно обезбеђење класа квалитета свих водотока, што подразумева да се сви водотоци на разматраном подручју задрже у I, IIa и IIb класи квалитета; остваривање поуздане заштите приобаља Јужне Мораве од спољних и унутрашњих вода у зони успора; стварање услова за што повољнију урбанизацију свих насеља, кроз уређење водних режима и регулацију река; стављање под контролу експлоатације грађевинског материјала из речних корита; очување и унапређење водених екосистема и повећање биолошке разноврсности;

очување приобалног подручја у коридору пловног пута „Дунав – Вардар – Егејско море“ за потребе транспорта дуж тока Јужне Мораве; дефинисање и овера резерви подземних вода јавних изворишта; постизање степена обезбеђености водом за пиће од 97%; заштита подземних и површинских изворишта, дефинисањем и успостављањем зона санитарне заштите изворишта и њихових сливних подручја; утврђивање расположивих водних потенцијала и могућност њиховог коришћења; потпуна санитација насеља и изградња канализационих система за одвођење употребљених и атмосферских вода и њихово контролисано испуштање у водопријемнике након пречишћавања; индустријске отпадне воде, подвргавање се, по потреби, предтретману пре упуштања у јавне канализационе системе; обезбеђење локација и изградња постројења за пречишћавање отпадних вода за сва већа насеља или групе насеља; обезбеђење траса и коридора за канализациону мрежу; одржавање постојеће канализационе мреже и сталан мониторинг рада и поузданости система; едукативна кампања и повећање свести грађана да се отпадне воде и материје не смеју упуштати у водотоке и околину.

4.11. ЕНЕРГЕТИКА

Основни циљ развоја је сигурно, редовно, квалитетно и поуздано снабдевање енергијом и енергентима свих потрошача у захвату просторног плана, као и стварање услова за поуздан и безбедан рад и одрживи развој енергетских система. Због тога је неопходно и усклађивање рада и развоја енергетских производних система са потребама сектора потрошње енергије, као и рационализација потрошње свих видова енергије.

У енергетици се постављају следећи развојни циљеви: обезбеђење квалитетне и сигурне снабдевености становника (потрошача) електричном енергијом; обезбеђење коридора за нову преносну мрежу; унапређење постојеће електроенергетске мреже повећањем безбедности рада и поузданости система; увођење сталног мониторинга преносних система и планирање техничко-технолошких иновација из области дистрибуције електричне енергије; децентрализована производња електричне енергије и задовољавање топлотних потреба у оквиру тзв. „мале енергетике“.

У систему гасификације и топлификације постављају се следећи циљеви: обезбеђење квалитетне и сигурне снабдевености потрошача енергентима; изградња магистралних гасовода ради обезбеђивања потребних количина гаса у захвату плана; коришћење природног гаса као енергента у индустрији и широкој потрошњи има за циљ да се смањи потрошња електричне енергије и на тај начин ослободе одређени инсталисани капацитети у електропостројењима за потребе нових потрошача; веће коришћење природног гаса у свим секторима доприноси смањењу аерозагађења; наставак изградње топловода и проширење капацитета система топлификације у подручјима на којима је то доминантан систем снабдевања топлотном енергијом има за циљ заокруживање система топлификације и гашење локалних котларница и индивидуалних ложишта како би се смањило коришћење фосилних горива.

Основни циљ коришћења обновљивих извора енергије је заштита природне средине и рационално коришћење природних енергетских потенцијала који су обновљиви и не загађују животну средину. Неопходно је повећати учешће енергије произведене из обновљивих извора у односу на енергију произведену из конвенционалних извора енергије. Повећањем производње енергије из обновљивих извора позитивно се утиче на унапређење природне средине, смањује се девастирања шума и загађење ваздуха, емисија гасова који изазивају ефекат стаклене баште и смањује се зависност од фосилних горива. Циљ је оптимално и целовито коришћење свих природних ресурса – хидропотенцијала, енергије сунца и ветра, енергије биомасе. Један од основних циљева је повећање енергетске ефикасности у енергетици применом одговарајућих стандарда, економских инструмената и организационих мера.

4.12. ЕЛЕКТРОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Основни циљ у области фиксне телефоније је да у наредном периоду њена организација (архитектура) треба да се прилагођава најновијим технолошким решењима, тј. технологијама које ће се примењивати у појединим деловима мреже, а то су: комутациони системи (чворови); комутација кола и комутација пакета;

транспортна мрежа; оптички каблови и системи преноса, NGN мултисервисни уређаји итд; приступна мрежа: xDSL уређаји, MSAN, оптички и бакарни каблови; и изградња технички квалитетне и поуздане телекомуникационе мреже, којом ће се постићи густина од 45–50 телефонских прикључака на 100 становника. Основни циљ мобилних телекомуникација у Србији у наредном периоду је повећање процента територије и процента становништва који су покривени услугама мобилних телекомуникација, повећање квалитета услуга мобилних телекомуникација и повећање асортимана корисничких услуга.

4.13. КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

Основни циљеви развоја комуналне инфраструктуре су: заустављање тренда просторне дисперзије депонија дуж путева, речних токова и у близини сеоских и градских насеља реализацијом регионалних санитарних депонија за Нишавски и Топлички управни округ; затварање и санција постојећих несанитарних депонија (1–3 године након затварања) на територији Просторног плана и рекултивација земљишта ради привођења новим наменама; установљавање децентрализованог управљања отпадом у сеоским насељима; изградња трансфер станица и рециклажних дворништа на територији Просторног плана; преусмеравање опасног отпада на централно регионално складиште опасног отпада на територији Нишавског управног округа; уређење и комунално опремање градских и сеоских гробаља и проширивање постојећих капацитета гробаља; и др.

4.14. ПРИРОДНЕ ВРЕДНОСТИ

Основни циљеви заштите природних вредности јесу: очување станишта и просторно ширење популација ретких, угрожених и критично угрожених биљних и животињских врста; заштита популација угрожених, ретких и у другом погледу значајних врста дивље флоре и фауне; идентификација станишта од значаја за заштиту европске дивље флоре и фауне по програму НАТУРА 2000; установљавање подручја према Уредби о еколошкој мрежи („Службени гласник РС”, број 102/10); одржање екосистемске разноврсности; очување и обнављање старих сорти биљних култура и раса домаћих животиња; заштита природних и агроекосистема од инвазивних (страних) врста биљака и животиња које имају изразиту способност брзог самосталног размножавања и доводе до непожељних промена у природном и агробiodиверзитету; постепено повећање површине под шумом, побољшање структуре шумских састојина и превођење изданаčkih шума у више узгојне облике; очување и одрживо коришћење места, природних објеката и појава који својим геолошким, геоморфолошким, хидрографским или другим обележјима представљају ретке и привлачне вредности гео – наслеђа; очување старих, по димензијама и врсти јединствених и у другом погледу значајних стабала дрвећа и њихових групација; очување разноврсности, живисности и лепоте предела, унапређење његове чистоће и уређености у зонама становања, саобраћаја, привредних активности и рекреације; омогућавање доступности људима пејзажних, биолошких и других вредности и природних ресурса за одрживо коришћење туризма, науке, спорта, рекреације и других комплементарних активности; санација и рекултивација површина деградираних антропогеним активностима или природним процесима и елементарним непогодама.

4.15. НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБАРА

Задатак планирања у области заштите културних добара јесте проналажење начина како да се најповољније користе потенцијали културне баштине у духу садашњих и будућих потреба.

Основни циљ је заштита и укључивање непокретних културних добара у савремене друштвене процесе на основу методологије активне конзервације уз обједињавање презентације природне и културне баштине чиме се формира јединствена и препознатљива целина као предуслов за промоцију постојећих и креирање нових вредности простора у контексту одрживог развоја, како са туристичког, тако и са конзерваторског аспекта.

Заштита културног наслеђа на нивоу општег третмана градитељског наслеђа треба да обезбеди: очување простора као односа изграђених структура, природних елемената, материјално

4. јануар 2013.

Број 1 331

неопипљивих значења и симболике везаних за традицију, обичаје и свакодневни живот људи; заштиту, обнову и одрживо коришћење непокретних културних добара и њихове околине; очување, унапређење и заштита предела и амбијената од значаја за доживљај непокретних културних добара у оквиру комплексног уређења и презентације; заштиту историјских културних предела као симбола духовних и културних вредности подручја; заштиту насељских зона у селима и градовима од значаја за разумевање историје и привредног, социјалног и културног развоја; развијање културног туризма као вида презентације непокретних културних добара; развијање система културних стаза државног и локалног значаја на основу интра и интеррегионалних културних и цивилизацијских тековина из одређених историјских периода; дефинисање зона са режимима заштите око непокретних културних добара; и израда стратегије и програма очувања и презентације културног наслеђа.

4.16. ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРЕДЕЛИ

Да би се очували и унапредили сви сегменти животне средине, потребно је увести савремене принципе очувања квалитета ваздуха, вода, земљишта, рационалног коришћења природних ресурса и правилног управљања отпадом.

Циљеви који се односе на очување квалитета животне средине и предела су следећи: очување квалитета ваздуха, смањење емисије загађујућих материја из постојећих и спречавање настанка нових загађивача; довођење водотокова у захтевану класу; обезбеђивање доброг квалитета подземних вода; развијање капацитета „чистих“ индустрија са вишим степеном финализације, малим специфичним утрошцима воде по јединици производа или уз примену рецикулације воде у технолошким процесима и са малим ефлуентним оптерећењем; омогућавање снабдевања становништва квалитетном пијаћом водом и рационално коришћење воде за пиће; санација дотрајале канализационе и водоводне мреже у општинским центрима; проширење канализационе и водоводне мреже у руралним подручјима свих општина на подручју просторног плана; контролисана употреба агрохемијских средстава у пољопривредној производњи и очување квалитета плодног пољопривредног земљишта; обезбеђен приступ информацијама о квалитету ваздуха, воде, земљишта, о нивоу буке и њеном негативном утицају на здравље становништва; санација постојећих и изградња нових санитарних депонија у свим општинама на подручју просторног плана; уклањање дивљих депонија; спровођење мера заштите од поплава; јачање еколошке свести становништва уз обавезну информисаност о значају одрживог развоја; успостављање мониторинга ваздуха, воде, земљишта, биодиверзитета и буке и израда катастра загађивача; изградња насипа и других система за заштиту објеката и пољопривредног земљишта од поплава; обезбеђивање потребних мерних уређаја за вршење мониторинга; очување пределе разноврсности и унапређење природних и културних предела на подручју Просторног плана.

4.17. ОДБРАНА ЗЕМЉЕ И ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

У функцији одбране земље и заштите од елементарних непогода издвајају се следећи задаци и циљеви: око простора од посебног значаја за одбрану земље (перспективних војних комплекса) успоставити зоне просторне заштите; за оне објекте и комплексе који нису од значаја за ВС (неперспективни), извршити пренамену уз дефинисање правила коришћења; дуж граничног појаса према Бугарској и у Копненој зони безбедности, дефинисати услове (правила) уређења; у случају урушавања објеката и већих ратних разарања обезбедити саобраћајну приступачност и мобилност подручја, са алтернативним саобраћајним правцима, без могућности запречавања; у случају елементарних непогода стриктно дефинисати мере заштите и спасавања становништва, културних добара, животне средине и осталих створених вредности; на нивоу локалних самоуправа израдити планове за одбрану од бујичних поплава; успоставити информатичку базу за потребе планирања и управљања активностима у ванредним ситуацијама; и др.

5. КОНЦЕПЦИЈА РЕГИОНАЛНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Основно опредељење је постизање већег степена функционалне интегрисаности подручја Просторног плана. Битним се

сматра обезбеђење услова за знатно већу интеграцију планског подручја:

– у оквиру простора Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, што подразумева смањење унутрашњих субрегионалних разлика, односно квалитативне промене у просторној, саобраћајној, економској и социјалној структури (нарочито брдско-планинских подручја са израженим дисфункцијама социјалног и економског развоја); и

– са Републиком Србијом, у првом реду са суседним функционалним подручјима, (окрузима, регионом Јужне и Источне Србије, односно Тимочке Крајине и Јужног Поморавља, и регионом Средишње и Западне Србије, као и Аутономном покрајином Косово и Метохија) што захтева реализацију приоритетних планских решења од значаја за више општина Регион (нарочито повезивања преко Коридора Х и државних путева I и II и реализација других инфраструктурних система); и

– са међународним окружењем (суседним пограничним општинама и регијама у Републици Бугарској) што захтева припрему и реализацију трансграничних програма (нарочито у области инфраструктуре, енергетике, туризма, екологије и др).

Интеграцији погодују саобраћајно-географски положај и планирани развој инфраструктурних и водопривредних система, као и развој постојећих успешних фирми и предузетништва (МСП, пољопривреде, туризма, итд.) што ће се одразити и на осовине регионалног и субрегионалног развоја подручја, а посебно на поједине урбане и индустријске центре, туристичке регије, као и друга подручја посебне намене.

За остваривање Просторног плана, приоритет има предузимање активности и акција на: изградњи институционалног оквира за управљање просторним и укупним развојем подручја, у првом реду на променама и проширивању организационе структуре, кадровском јачању и финансирању послова општинских служби, „Обласне развојне асоцијације Ниш” и потенцијално Регионалне развојне агенције Јужне и Источне Србије; унапређењу информатичке основе, односно формирању и одржавању централизоване базе података о простору Регионалног просторног плана, као предуслова за праћење, контролу и оцењивање спровођења планских решења; координацији и успостављању одговарајуће сарадње између националног, (суб)регионалног и локалног нивоа у спровођењу планских одлука и коришћење расположивих европских структурних фондова, међународних финансијских институција и регионалних фондова у реализацији пројеката.

Због околности изазваних економском и финансијском кризом сва предвиђања за будући развој планског подручја су условна. У реализацији одрживог развоја Региона могу се очекивати значајни утицаји фактора из ширег окружења међу којима су најважнији трајање и дубина деловања економске и финансијске кризе, брзина интеграције у ЕУ, примена европских стандарда, доступност и коришћење средстава европских и регионалних фондова, динамика и прилив СДИ, динамика структурних промена, политика конкурентности привреде и простора, институционално и организационо прилагођавање на разним нивоима као имплементацијски оквир за ефикасну развојну и просторну политику Региона.

5.1. ИНТЕРРЕГИОНАЛНЕ И ИНТРАРЕГИОНАЛНЕ ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ И ТРАНСГРАНИЧНА САРАДЊА

5.1.1. Интрарегионалне функционалне везе

Упоришта равномернијег субрегионалног развоја су:

– уважавање реалних фактора развоја уз предузимање подстицајних мера од стране државних и других фондова за изградњу и развој Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа у функцији развоја локалних заједница, изградње локалне и регионалне инфраструктуре и уређења простора за развој профитабилних привредних погона; и

– економско оживљавање приграничних подручја кроз трансграничну сарадњу.

Приоритети привредног развоја подручја Просторног плана обухватаће:

1. Пољопривреду, која расположивошћу пољопривредног фонда, квалитетом земљишта, традиционалном везаношћу становништва за ову привредну грану и изграђеним агроиндустријским капацитетима представља један од значајнијих ресурса за развој.

2. Даљи развој постојећих успешних фирми у сектору малих и средњих предузећа представља важно упориште економског развоја, уз модернизацију и специјализацију производње, еко-реструктурирање, привредно повезивање у производно-услугне регионалне кластере са предузећима на овом подручју и другим индустријским центрима. Развој привредних делатности и структура засниваће се на повећаном нивоу инвестиција, подизању нивоа техничко-технолошке опремљености, побољшавању конкурентности, фаворизовању знања кроз едукацију и стручно усавршавање, рационалном и ефикасном коришћењу природних ресурса и просторно-еколошкој прихватљивости. Посебан значај имаће комплетирање и уређење регионалне и насељске инфраструктуре (пре свега у привредно индустријским зонама) од интереса за регион и више општина. МСП ће представљати основни облик организовања фирми и генератор развоја и запошљавања (приоритетно у агроиндустрији, туризму, транспорту, сектору услужних делатности и др.) који омогућава и активирање микро бизниса и тзв. породичних фирми.

3. Туризам и комплементарне активности, који ће имати значајну улогу у развоју подручја, нарочито периферних и руралних, а базираће се на очуваној природној средини и туристичким ресурсима од међународног и националног значаја. Упоришта развоја туризма јесу: комплетирање и интеграција постојеће понуде у простору; изградња и уређење нових садржаја понуде у простору као главних генератора целогодишње туристичке понуде подручја (туристички центри и скијалиште на Старој планини, разноврсни садржаји понуде Суве планине, Радан планине и др. непокретних културних добара, туристичких центара-градава и места/традиционалних манифестација, бања, села и ловишта, транзитних путних коридора, и др.; заједничке маркетиншке и промотивне активности региона у циљу развоја јединствене туристичке понуде и функционалног интегрисања понуде на подручју региона, и са окружењем – суседним општинама у Србији и Бугарској. Туризам ће се развијати и као алтернативна делатност на просторима променених намена и представљаће један од видова компензације локалном становништву за разне видове ограничења њихових активности.

4. Транспорт, базиран на географском положају и погодностима које пружа инфраструктурни Коридор X, међународни аеродром Ниш, планиране слободне зоне, близина пограничних подручја и др.

5. Део подручја засниваће свој развој на заштити и одржавању постојећих природних ресурса и вредности, убирањем ресурсне ренте (за воде, обновљиве изворе енергије, заштићена подручја, шуму и др.) и развојем активности на заштити природних вредности и животне средине.

6. Терцијарни сектор привреде, чији је развој знатно заостао, неопходно је, не само надокнадити, већ и знатно интензивирати и диверзификовати у складу са функцијама појединих центара у мрежи насеља и приоритетима развоја сеоских подручја.

7. Одрживо коришћењем минералних сировина, усклађиваће се са општом концепцијом коришћења минералних ресурса Републике Србије, локалним интересима и условима заштите животне средине; и др.

Полазећи од постојећег модела концентрације становништва, диверзификације делатности и ареала утицаја већих урбаних центара, концепт развоја се заснива на квалитативним променама привредне и социо-економске структуре система насеља. Селективно подстицање и усклађивање привредног развоја са развојем заједничког и индивидуалног стандарда (отварањем малих и средњих прерађивачких погона, изградњом мреже путева, инфраструктуре и подизањем квалитета јавних служби и услуга и сл.) имаће следећи редослед приоритета: микроразвојни центри – урбана и рурална насеља која су центри заједница насеља са општим или специфичним функцијама; општински центри – са различитим степеном развоја урбаних и специфичних функција и утицајем на социогеографску трансформацију окружења; субрегионални центри; и регионални центри. У инвестиционим одлукама о материјалној производњи стриктно ће се поштовати локациони, техно-економски и критеријуми заштите животне средине, који су усвојени на националном и међународном нивоу.

5.1.2. Интеррегионалне везе и трансгранична сарадња

Развој подручја Просторног плана, посебно регионалних центара засниваће се на функционалној интеграцији републичког простора и прекограничној сарадњи. Просторно функционални утицаји који су успостављени између центара различитог

хијерархијског ранга одређују наставак развоја моравске развојне осовине, као једне од примарних функционално-урбаног система у Републици.

Моравска развојна осовина интегрише подручје Просторног плана са београдско-новосадском агломерацијом на северу, те Лесковцем и Врањем на југу (односно ка Скопљу и Солуну). Релативна је близина и западноморавске развојне осовине која се код Крушевца (Појата) спаја са моравском развојном осом. Преко Ниша, Сврљига и Књажевца интегрише се долина Тимока и тимочка развојна осовина, повезујући Зајечар (Бор), Неготин и Кладово, чиме се и остварује веза подручја Просторног плана са Доњим Подунављем. Поред ових, за развој подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа и његову просторно-функцијску организацију значајни су и правци који од Ниша: преко Прокупља воде ка Крушевцу на северозападу и Приштини на југозападу; и преко Пирота и Димитровграда воде ка Софији и Републици Бугарској на истоку.

Положај Региона на мултимодалном Коридору X омогућаје његову транзитну улогу уз потребу развоја попречних саобраћајних веза. Специфичност региона Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа у међународном контексту огледа се и у следећем: могућностима за сарадњу на заштити природних вредности и културних добара на Старој планини (заједнички парк природе „Западна Стара Планина“, као предлог Србије и Бугарске за упис Старе планине у листу МАВ као резервата природе) и др.; могућностима за интензивнију привредну и културну сарадњу општина са подручја Просторног плана и општина у Републици Бугарској; периферном положају дела региона, који није довољно саобраћајно приступачан и економски развијен и који се граничи са сличним регионима у Републици Србији и суседној Бугарској; постојање пројекта за неколико еврорегиона који се финансирају кроз донације и програме европске просторне сарадње: „Euroregion Eurobalkans“; „Стара Планина“; и др.

Интегрисање простора Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа у шири регионални контекст подразумева уважавање најважнијих европских докумената којим је дефинисан просторни развој, као и примену њихових препорука за остваривање међународне, а посебно прекограничне сарадње, као што су: Водећи принципи за одрживи просторни развој Европског континента и Територијална агенда ЕУ. Међународна сарадња првенствено ће се односити на развој инфраструктурних система, очување природних ресурса и одрживог развоја, заједничког наступа код ЕУ и других релевантних међународних асоцијација за реализацију развојних програма, привредне и друге сарадње и јачање партнерства на нивоу локалних власти. Покретач сарадње у области инфраструктурних система биће даљи развој Коридора X (посебно аутопута). Поред ових развијаће се трансгранични енергетски преносни системи (електроенергетски водови и гасовод), друмска и железничка мрежа, те гранични прелази.

Одређене претпоставке за трансграничне везе произилазе из традиције, а одређене из регионалних политика ЕУ које се односе на земље тзв. „Западног Балкана“. Успостављање структурно квалитетнијих веза може се остварити повезивањем урбаних центара у шире регионалне урбане асоцијације, пре свега синхронизованим развојем комплементарних делатности из области рада (комплементарна привреда – усаглашавање производних програма и привредних капацитета, рационално коришћење природних и социјалних ресурса, слободно кретање радне снаге, заједнички наступ на тржишту и др.), услуга и јавно социјалне инфраструктуре (трговина, саобраћај, здравство, високо образовање, информатије и др.), туризма и заштите природе. Сарадња са Бугарском ће се такође остваривати преко културних веза успостављених између припадника бугарске националне мањине и малограничне сарадње.

III. КОНЦЕПЦИЈЕ, ПРОПОЗИЦИЈЕ И ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

1. ЗАШТИТА УРЕЂЕЊЕ КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА (Реферална карта 1.)

1.1. ЗАШТИТА И КОРИШЋЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА

Заштита и коришћење пољопривредног земљишта на подручју Просторног плана заснива се на концепту одрживог

4. јануар 2013.

Српски
Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Број 1 333

пољопривредног и руралног развоја. Под одрживим пољопривредним и руралним развојем се подразумева очување земљишта, воде, биљних и животињских ресурса. Такав концепт се остварује међусобним усклађивањем мера подршке усмерених на: повећање конкурентности, подршком реструктурирању пољопривредног сектора; побољшање стања животне средине и природних предела, подршком управљању пољопривредним и шумским земљиштем; и диверсификацију руралне економије и унапређење квалитета живљења у руралним областима. Технички је применљив, економски исплатив и друштвено прихватљив.

1.1.1. Основне пропозиције заштите и коришћења пољопривредног земљишта

Планом заштите и коришћења пољопривредног земљишта Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа даје се физичка основа за детаљнију разраду одрживог развоја пољопривреде и села, с ослонцем на следеће пропозиције:

– детаљно педолошко истраживање и омеђивање деградираних простора, ради спровођења мера санације и рекултивације деградираних простора, на којима се мора формирати плодно земљиште и отпоран биљни покривач. (Највећи део планског подручја се налази се у брдско-планинском подручју. Поред природне угрожености, нагнути терени су изложени антропогеном утицају (обрада земљишта, експлоатација деградираних шума, урбанизација), услед чега се јављају ерозиони процеси различитих форми и интензитета са следећим последицама: спирање плодног земљишта, транспорт ерозионог материјала и полутаната у хидрографску мрежу, појава бујичног надоласка вода);

– утврдити све ерозионе терене и одредити радове и мере заштите пољопривредног земљишта на тим теренима, као и контроле њиховог спровођења. (Одрживо коришћење пољопривредног земљишта и шумских површина на нагибима мора се одвијати са позитивним економским ефектима, уз истовремену заштиту од ерозије и спречавање губљења плодности. Овако комплексно коришћење земљишта, поготово на нагибима, подразумева примену система мера познатих као агро-шумарство. То значи да треба дефинисати одговарајућу намену земљишта, адекватне културе и технике обраде уз истовремену заштиту. Ово се обавља до нивоа катастарске парцеле, кроз препоруке и забране, које су обавезујуће за кориснике парцела. На угроженим површинама се прописују административне забране (гајење окопавина на нагибима; орање низ нагиб; чиста сеча на нагибима; испаша на деградираним пашњацима; кресање лисника ради исхране стоке) и одређене обавезе (контурно орање; претварање деградираних њива у ливаде; мелиорације деградираних пашњака; пошумљавање гољети; противерозионо газдовање земљиштем и шумама; контролисано оптерећење пашњачких површина). Део ових мера требало би да буде подизање ило-филтерских појарзва (наизменични појасеви травне и дрвенасто-жбунасте вегетације) на падиницама у непосредном окружењу акумулација за водоснабдевање);

– наменити пошумљавању сва обрадива земљишта изложена јаком дејству водене и солске ерозије, а на неким местима у близини насеља и формирати декоративне биљне заједнице. (Одлуку о примени административних мера (препорукe и забране) доносе скупштине општина на основу усвојених планова о проглашењу ерозионих подручја на територији општина (обавезујући према Закону о водама („Службени гласник РС”, број 30/10). Детерминисање критичних деоница у зони корита бујичних водоотокова, нивоа ризика као и издвајање плавних зона, обавља се на основу Плана одбране од бујичних поплава на водоотокима ван система редовне одбране од поплава. Израдом поменутих планова ствара се квалитетна подлога за управљање предметним подручјем, чиме се елиминишу многе дилеме и могуће грешке у каснијем процесу израде планске или техничке документације. С обзиром да је простор у обухвату предметног просторног плана имао великих проблема са последицама деструктивног дејства ерозионих процеса и бујичних поплава, Планове за проглашење ерозионих подручја и одбрану од бујичних поплава треба урадити као јединствен документ за читаво подручје. Крајњи циљ израде поменутих планова јесте примена концепта „природних резервара”, који се заснива на: елиминацији или минимизирању деградационих процеса (применом антиерозионих и рестаурационих радова), са тежиштем на обнављању шумске вегетације; повећању

инфилтрационо-ретенционих карактеристика земљишта у циљу задржавања воде на нагибима; повећању продуктивности земљишта; редукцији површинског отицаја.);

– забранити стамбену и другу изградњу на обрадивом пољопривредном земљишту прве, друге, треће, четврте и пете катастарске класе, осим изузетака забране у складу са Законом о пољопривредном земљишту;

– оранице, баште, воћњаци, виноградни и травне површине које имају најповољнију бонитетну структуру земљишта и релативно висок степен изграђености саобраћајне и комуналне инфраструктуре, посебно се штите и третирају у плановима и политикама локалног развоја, уз уважавање њихове пољопривредне, еколошке, рекреативне и пејзажно – естетске функције;

– намена пољопривредног земљишта за развој водопривредне инфраструктуре мора се заменити обезбеђењем техничких услова за рационално коришћење вода у биљној и сточарској производњи, оснивање рибњака и остваривање других позитивних утицаја воде на биокапацитет укупног простора;

– заузимање пољопривредног земљишта у туристичке, рекреативне и друге сврхе које доприносе пунијој економској валоризацији природних и створених потенцијала простора, мора да иде заједно са повећањем могућности за запошљавање локалног становништва;

– успостављањем контроле коришћења минералних ђубрива и средстава за заштиту биља у пољопривреди и промовисањем метода њихове примене, спречити негативне утицаје пољопривредне производње на животну средину;

– очување традиционалних аграрних садржаја руралних предела од посебне природне, културно – историјске и научне вредности;

– за опстанак планинских села потребно је задржати одређене површине за ратарско – повртарску производњу на теренима изнад 700 m н.в. Не би требало ићи на њихово тотално пошумљавање и затрљавање иако је економско – производни потенцијал јако слаб;

– за одрживи развој традиционалног сточарства потребно је строго водити рачуна о очувању крмне базе и то уређењем природних травњака, предузимањем мера за повећање капацитета ливада и пашњака и обезбеђење подршке за редовно кошење и напасање стоке, како би се спречила биолошка деградација травног биљног покривача;

– одрживо коришћење пољопривредног земљишта је на целом подручју Регионалног просторног плана условљено развојем сточарства, што подстиче развој конкурентне пољопривредне – прерађивачке делатности с ослонцем на испуњење услова за добијање робне марке органских производа дефинисаног географског порекла;

– увођење правног реда у власничке односе представља основни предуслов за рационално усклађивање економских, еколошких и друштвених аспеката коришћења пољопривредног земљишта.

1.1.2. Рејонизација пољопривредне производње

Потпунија економска валоризација локално специфичних агроеколошких добара, у функцији повећања тржишне конкурентности на бази компаративних погодности, обезбедиће се планским усмеравањем развоја пољопривреде и села, у складу са специфичним ресурсним, структурним, техничко-технолошким и социо-економским обележјима руралних рејона. Основна ресурсна обележја и приоритети издвојених пољопривредних рејона је су следећа:

1. Виноградарски рејон на подручју Регионалног просторног плана простире се у сливу Нишаве и њених притока, од Димитровграда до Ниша и у овом делу обухвата Пиротско, Белопаланачко, Сићевачко, Матејевачко и Кутинско виногорје. У сливу Топлице овај рејон захвата Прокупачко и Добричко виногорје, а у Алексиначком виноградарском подрејону обухвата виногорја у долини Сокобањске Моравице, виногорја у подножју Малог и Великог Јастрепца и Ражањско виногорје. Има савршене микроклиматске, педолошке и конфигурацијске услове за гајење винове лозе и вишевековну традицију у производњи квалитетних, пре свега, обојених вина. Мерама просторне политике требало би подржати очување и заштиту ових виногорја. Успешно прилагођавање

производње грозђа и вина захтевима тржишне конкурентности је условљено осавремењавањем сортимента гајене винове лозе и унапређењем техничко-технолошких услова производње и прераде грозђа.

2. Рејон интензивне пољопривреде где преовлађују плодна земљишта, без већих ограничења за интензивну производњу и наводњавање. То су простори повољни за вођење економски ефикасне разноврсне пољопривредне производње. Овај рејон захвата углавном терене до 400 m надморске висине у јужним деловима општине Дољевац и Житорађа као и изузетно плодна земљишта дуж речних долина Јужне Мораве, Нишаве, Топлице и Пусте реке, у којима постоје услови за бављење интензивном ратарском и повртарском производњом, уз интегралну заштиту биља и регулацију, уређење и одржавање речних корита. Овде се мож развијати и интензивна сточарска производња, уз значајну поправку производних услова (објекти, опрема, технологија и сл.), нарочито говедарство (производња млека, тов јунади) и свињарство. У том смислу приоритет је поновно успостављање тесне везе између развоја биљне и сточарске производње, са ослонцем на обезбеђење сопствене крмне базе и рedefинисање основних тржишних производа. Приоритетно је безусловно заустављање стихийског заузимања обрадивих површина у грађевинске сврхе. Применом одговарајућих антиерозионих радова и мера, спречила би се сва већа ограничења за прилагођавање структуре пољопривредне производње тржишној тражњи. Изградњом савремених система за рационално наводњавање, изградњом хладњача и прерадних капацитета и непрекидним обезбеђењем стручне помоћи у погледу примене метода интегралне заштите и прехрањивања биљака, треба подржати природне погодности за разноврсну пољопривредну производњу.

3. Полиморфни рејон заступљен је на територији свих општина и обухвата брдске атаре, лоциране углавном у висинском појасу 350-700 m надморске висине. Због изванредне сложености орографских и других физичко-географских карактеристика, јако је хетероген и у погледу агроеколошких услова. Основне заједничке карактеристике чине: високо учешће домаћинства са газдинством, традиционална технологија пољопривредне производње, мали број млађих пољопривредника и недовољна инфраструктурна опремљеност села. Главно развојно ограничење је исувише уситњени земљишни поседи у неповољним педолошким условима.

У развојном погледу, треба радити на повећању локалне заповедности и то обезбеђивањем подршке млађем, предузетнички – оријентисаном становништву као и покретањем непољопривредних делатности на селу. У пољопривредној производњи треба тежити ка оснивању комерцијалних воћњака и сточних фарми, у складу са локалним погодностима и традицијом, уз обезбеђивање услова за производњу широког асортимана одговарајућих прерађевина заштићеног имена географског порекла. Упоредо с тим, треба радити на изградњи нових или реновирање одговарајућих капацитета за прикупљање, складиштење, чување, прераду и паковање локалних сточних и биљних производа. То подразумева и радикално унапређење крмне базе, пре свега, мелiorацијама локалних ливада и пашњака, унапређењем технологије производње и конзервирања сточне хране, организовањем заједничког летњег изгона стоке на оближње планинске пашњаке и сл.

4. Рејон ливада и пашњака обухвата атаре који се простиру на теренима изнад 700 m надморске висине. Одликује се високом заступљеношћу травних екосистема у структури коришћења, како укупног простора, тако и пољопривредног земљишта, а већим делом и знатним природним ограничењима за вођење интензивне пољопривредне производње. Његово највеће агроеколошко добро чине природни пашњаци, богати водом и погодни за испашу стоке. Пашњаци највећа просторна захватају на Старој и Сувој планини, Сврљишким планинама, Мајдан планини, Девици, Видличу, Белави, Руј планини итд. Основно ограничење за одрживо коришћење ових потенцијала, представљају процеси депопулације планинских села, неразвијена саобраћајна инфраструктура, слаба доступност здравственој заштити и другим садржајима друштвеног стандарда. У развојном погледу приоритети су активирање локалних потенцијала за развој сеоског и еко туризма, као и других комплементарних делатности, прикладних планинским пределима, подршка младим пољопривредницима у преузимању старачких газдинстава, ревитализација пашњачког сточарења, побољшање техничке опремљености у погледу сакупљања, транспорта и чувања сена сточне хране и промовисање органских

производа, с ослонцем на испуњење услова за добијање марке производа дефинисаног географског порекла.

5. Рејон заштићених природних добара у целости обухвата сва природна добра на територији Регионалног просторног плана која су заштићена законом или је покренут поступак њихове заштите. Природна добра обилују великом биолошком разноврсношћу, због које имају трајни еколошки, научни, културни, образовни, здравствено-рекреативни, туристички и други значај, због чега као добра од општег интереса уживају посебну заштиту. Овај рејон обухвата паркове природе „Сићевачка клисура“ и „Стара планина“, специјални резерват природе „Јелашничка клисура“, подручја у поступку за заштиту – специјални резерват природе „Сува планина“ и подручја предвиђена за заштиту као што су предео изузетних одлика планина „Радан“ и специјални резерват природе „Јерма“. Очувана станишта и локалитети распоређени су углавном на неприступачним или мање доступним теренима. Многим врстама биљака и животиња, ова станишта представљају последња упоришта. На територији рејона заштићених природних добара извојене су зоне у којима се спроводе различити режими заштите: I степен – строга заштита, спроводи се на делу заштићеног подручја са изворним, неизмењеним или мало измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја; II степен – активна заштита која се спроводи на делу заштићеног подручја са делимично измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја и III степен – активна заштита и могућност одрживог коришћења која захвата целокупан простор у границама заштите, а који нису под другим режимима заштите. На подручју овог рејона у смислу заштите, одржавања, уређивања и развоја природног добра, дозвољава се развијање пољопривредних система који неће стварати нежељене утицаје на животну средину у зони II и III режима заштите. Овде се првенствено мисли на сточарство, које би уз коришћење природних, пашњачких и ливадских површина за испашу и косидбу, било строго контролисано и оптимизано у односу на оптерећење животне средине. Будући развој пољопривредне делатности потребно је заснивати на употреби одговарајуће технологије у циљу заштите и одржавања плодности земљишта и добијања здравих и квалитетних производа, са превентивним мерама за очување биолошке разноврсности у постојећим агроекосистемима.

1.1.3. Основне мере подршке одрживом коришћењу и заштити пољопривредног земљишта

Утврђују се следеће пропозиције за реализацију циљева коришћења и заштите пољопривредног земљишта и побољшање просторне дистрибуције пољопривреде:

- корекција постојећих односа у начину коришћења пољопривредних и укупних површина, приоритетно у функцији спречавања ерозивних процеса земљишта на нагибима, унапређења услова за развој биљне и сточарске производње и побољшања општег стања квалитета животне средине на целом планском подручју и шире. Предвиђени захвати реализоваће се спровођењем следећих активности: пошумљавање и затрљавање деградираних, загађених и слабо продуктивних ориница, ради успостављања функције биолошке и привредне равнотеже између травних и шумских екосистема, као и пошумљавање већих површина нископродуктивних, оштећених и необрађиваних пољопривредних земљишта уз истовремено подстицање економског интереса власника и парцела; заштита биодиверзитета пашњака и чување природних ливада са циљем обнове и развоја сточарства и обезбеђење додатних количина крмног биља за исхрану стоке у зимским месецима; на свим местима где постоји интерес локалног становништва обновити засаде винове лозе у традиционалним виногорјима, обновити деградиране пашњаке уношењем аутохтоног континенталног воћа, повоћавање предела дивљим воћем ван засада гајења и подршку изградњи малих прерадних капацитета; у зависности од пословног организовања пољопривредних газдинстава и увођења савремених стандарда квалитета пружити подршку оснивању нових винограда и воћњака; део деградираних воћњака треба укључити у програме пошумљавања посебно на теренима са интензивном природном сукцесијом шумске вегетације;
- унапређивање техничко-технолошких, организационих и маркетиншких услова за повећање ефикасности и конкурентности пољопривредне производње подржаваће се мерама за: осавремењавање технолошких процеса у сточарској и воћарској производњи;

4. јануар 2013.

заменом људске радне снаге савременим специјализованим машинама за обављање пољопривредних радова; повећаном применом минералних ђубрива и других хемијских средстава, у складу са принципима строго контролисаног прихрањивања и заштите биља; побољшањем расног састава стоке; применом квалитетног сетвеног и садног материјала; убрзавање трансфера органских технологија у пољопривредну праксу, са ослоном на ефикасан рад стручне пољопривредне службе, осавремењавање организованости ветеринарске службе и стручно образовање пољопривредника; успоставити систем контроле квалитета у свим фазама производње, прераде и промета пољопривредно – прехранбених производа; са тежиштем дугорочног развоја сточарства унапредити сточарску производњу; усклађивање начина и интензитета обраде земљишта и других агротехничких мера са бонитетним погодностима и ограничењима, нарочито у погледу нагиба терена, и повећаним органским ђубрењем ради очувања плодности земљишта; ради укључивања у глобалне светске токове и подршке економском опоравку локалне прехранбене индустрије радити на унапређењу развоја техничке, комуналне, тржишне и информатичке инфраструктуре од значаја за ефикасно функционисање пољопривреде; укључивање непољопривредних капацитета (шума, водотока, геотермалних вода, недовољно коришћених грађевинских објеката, отпадних органских материја и др.) програма сакупљања јестивих гљива, лековитог биља, дивљег воћа; ширења стакленичке/пластеничке производње поврћа, расада, цвећа, печурака; развоја рибарства; и у саставу великих прерађивачких система изградити мање погоне, ради примарне прераде поврћа, воћних плодова и млека.

Мере за формирање мултифункционалних породичних газдинстава са здравом економском структуром с циљем повећања дохотка сеоског становништва и конкурентности пољопривредне понуде су:

- спречавање депопулације села финансијским и саветодавним стимулацијама младих генерација за рад у пољопривреди и бављење другим економски исплативим и статусно привлачним занимањима на селу;

- подстицање трансфера земљишта, стоке и техничке опреме и средстава са газдинства која губе интерес за бављење пољопривредном производњом, у руке економски и демографски виталних домаћинстава;

- интензивирање производње на ситнијим газдинствима ради повећања ефикасности целокупне пољопривредне производње;

- обезбеђење институционалне, финансијске и саветодавне подршке индустријским радионицама, који се сопственим слободним избором опредељују за инвестирање у повећање, унапређење или оснивање пољопривредног газдинства, као дугорочне перспективе живота и рада;

- повезивање породичних газдинстава, како међусобно, тако и са сфером промета и прераде пољопривредно-прехранбених производа;

- успостављање система саветодавне пољопривредне службе;
- унапређење рада ветеринарске службе и

- подршка стратегије одрживог руралног развоја, на локалном, општинском и регионалном нивоу.

Домаћинства са пољопривредним газдинством представљају основу економије простора мале групе, која је претпоставка употпуњавања и проширивања производног асортимана пољопривредних производа и развоја следећих активности:

- формирање приватних малих и средњих производних, прерађивачких и услужних предузећа на селу (мини кланице, млекаре, пекаре, предузећа за гајење, откуп, прераду и паковање воћа, поврћа, рибе, гљива, шумских плодова, ароматичног и лековитог биља, сеоски млинови, стругаре, мешаоне сточне хране; ветеринарске амбуланте, пољопривредне апотеке, мала предузећа за теретни и путнички превоз и сл.);

- формирање приватних производних и услужних радњи сеоског занатства и трговине (сервиси за пољопривредну механизацију, сервиси за поправљање кућних апарата, занатске радионице, приватне продавнице мешовите робе на мало, бензинске пумпе и сл.); и

- формирање малих предузећа и радионица домаће радиности и агенција сеоског и ловног туризма (предузећа и радионице за израду атрактивних одевних предмета, ћилима и тепиха, туристичке агенције, ресторани, посластичарнице, продавнице народних везова и сувенира.

1.2. ЗАШТИТА И КОРИШЋЕЊЕ ШУМСКОГ ЗЕМЉИШТА И РАЗВОЈА ЛОВСТВА

Добро познавање сложене природе шуме је једна од основних претпоставки у планирању трајног и рационалног коришћења укупних потенцијала шумског подручја, заснованом на постулатима одрживог развоја и заштите животне средине. У хоризонту Просторног плана предвиђено је повећање шумовитости на подручју региона за око 5,56 %. Планирано је да се до 2020. године на подручју Региона пошуми око 150 km² (Нишавски управни округ 56 km² или 7,71%, Топлички управни округ -6 km² или -0,58% и Пиротски управни округ 100 km² или 11,1%).

Потребно је обезбедити око 10.000.000 садница букве, китњака, горског јавора, белог јасена, трешње, липе, сладуна, црног бора и смрче и др. врста, које одговарају станишту и усклађене су са посебним циљевима газдовања шумама. Гајење шума обухвата следеће радове: пошумљавање гоleti; пошумљавање пожаришта; обнављање шума; оплодне сече; окопавање и праћење; и прореде.

На добрим стаништима, могуће је брзо унапређивање стања, као и довођење екосистема у оптималну фазу одрживости. За поправљање садашњег стања потребно је: наставити, где то није започети поцесе обнављања шума у зрелим састојинама; извршити реконструкцију лоших састојина, које се налазе на добрим стаништима; праћење основних елемената (прираст, запремина) издвајањем огледних поља; све необрасле површине које су погодне за пошумљавање (веће од 0,5 ха) треба пошумити да би се достигао оптимални однос обраслог и необраслог земљишта (87 %:13%); обавезно је примењивати све неопходне мере неге, како би се добиле биолошки јаке, стабилне и продуктивне састојине; попуњавање постојећих култура, путем реконструкције и попуњавање чистина које ће се пошумити у наредном периоду; да након пошумљавања чистина, извршити и попуњавање истих (одабране врсте су аутохтоне буква, китњак, трешња, јавор, а унешене смрча, црни и бели бор). Ове врсте се у комбинацијама могу користити за побољшање квалитета земљишта и спречавање ерозионих процеса. У сваком случају приоритет треба дати домаћим врстама, а тек ако је земљиште сиромашније у обзир долазе пионирске врсте са скромним захтевима; стручно праћење стања (мониторинг) свих абиотичких и биотичких фактора функционисања екосистема, поготову на подручју заштићених природних добара; спровести истраживање еколошких и развојно производних карактеристика типова шума; спровести истраживање најповољнијег начина природне обнове и неге шума, посебно конверзије и реконструкције у складу са затеченим стањем шума и наменама шумског комплекса; ангажовати Стручне службе Јавног предузећа „Србијашуме”, Института за шумарство и Шумарског факултета; да се спровођењем биолошко-узгојних и производних радова створи основ за испуњење општекорисних функција шума, јер негом, обновом, мелиорацијом поспешујемо производне основе шума а истовремено повећавамо и ефикасност свих функција шумског система на читавом подручју (заштитне, хидролошке, климатске, хигијенско-здравствене, туристичко-рекреативне, научно-истраживачке и одбрамбене);

У остваривању планираног унапређења стања постојећих шума и повећања површина под шумама примењиваће се следеће мере: рационално и обновљиво коришћење укупних производних потенцијала шума; повећање укупне обраслости и попуњавање недовољно обраслих површина; нега постојећих састојина интензивирањем шумско-узгојних радова; чување шума од бесправног коришћења и заузимања; забрана пашарења на површинама где је процес обнављања у току, и у шумским културама (према плану гајења шума); праћење евентуалних појава сушења шума и биљних болести и благовремено обавештавање специјалистичке службе која ће поставити дијагнозу и прописати адекватне мере сузбијања; прогнозу појаве штетних инсеката и болести; развијање и унапређивање извештајне и дијагностичко-прогнозне службе; стручно оспособљавање особља за препознавање економских штета; довођење у ред сечишта, санирање ветролома и снеголома, односно потенцијалних жаришта сипаца поткорњака и других секундарних инсеката; заштита подмлатка од дивљачи (посебно је важна у деградираним састојинама); контролисано коришћење шумских плодова и лековитог биља (према досадашњем искуству очекивано коришћење осталих шумских производа је: печурке 87 t/год., лековито биље 121,3 t/год.; и шумски плодови 97 t/год.); без

обзира на власништво успоставити јединствени и исти статус за целокупно шумско подручје; компензације од стране државе власницима шума или корисницима за штете услед ограничења у коришћењу шума, поготову на заштићеним подручјима; усклађивање општих и посебних шумских основа и програма газдовања шумама и планираног развоја туризма, водопривреде (антиерозивне заштите постојећих и планираних водоакмулација), као и са режимима заштите природних и непокретних културних добара.

У циљу обезбеђивања несметаног управљања простора под шумама предвиђа се одржавање постојеће мреже шумских путева, реконструкција око 107 km постојећих шумских путева и изградња око 100,4 km нових шумских путева (33,4 km тврдих и 67 km меких). Реализацијом мреже шумских путева повећаће се њихова просечна густина за 1,41 km/1000 ha, што ће знатно допринети функционалној оптимизацији шумских комплекса региона.

Према степену угрожености од пожара структура шума је следећа: I степен – састојине и културе борова; II степен – састојине и културе смрче, јеле и других четинара; III степен – мешовите састојине и културе четинара и лишћара, IV степен – састојине хрста и граба; V степен – састојине букве и других лишћара; и VI степен – шикаре, шибљаци и чистине. Заштита од шумских пожара спроводиће се одржавањем постојећих противпожарних и изградњом нових противпожарних пута;

Антиерозивна заштита оствариће се применом биолошких мера (пошумљавање и затрављивање), биотехничких мера (плетери и зидићи против спирања) и техничких мера (габионске преграде и прагови у циљу стабилизације терена и заустављања вученог наноса) на површинама и локалитетима које угрожава средња, експесивна и јака ерозија, посебно у сливовима водоакмулација.

Антиерозивна заштита обухватаће и примену мера уређења на површинама у оквиру планираних скијалишта (приоритетно на Старој планини) које обухватају: очување партерне вегетације, уз обавезно затрављивање просека на деоницама где је потребно делимично просецање шуме; компензацију просечене шуме пошумљавањем слободних површина које нису у функцији скијалишта; избегавање земљаних радова и примену санационих антиерозивних радова и биолошке рекултивације терена у случају неопходних интервенција; и редовно одржавање скијашких стаза (нарочито на местима укрштања са водотоцима).

Развој ловства и управљање ловиштима спроводиће се: очувањем разноврсности ловне фауне; гајењем, насељавањем и заштитом дивљачи у ловишту; усклађивањем ловне и осталих делатности у ловишту; организацијом стручне службе за праћење и усмеравање развоја популације основних и споредних врста дивљачи; изградом и одржавањем ловно-узгојних и ловно-техничких објеката; санитарним одстрелом дивљачи, а по поправци стања и организованом лову основних врста; организовањем ловног туризма и едукацијом ловних стручњака и ловаца с циљем заштите и узгоја дивљачи и др.

Са аспекта социо-економског контекста ловства, ловно газдовање треба да буде усмерено на: усклађивању ловно-управљачких активности са интересима осталих сектора и интересних група на подручју (пољопривреда, шумарство, рибарство, саобраћај, јавно здравље итд.); запошљавању локалног становништва и коришћењу његових услуга; праведну надокнаду (у роби или новцу) корисницима земљишта, земљопоседницима и локалним заједницама; обезбеђењу учешћа локалних ловаца; обезбеђењу приступа и коришћења и другим корисницима, на подручју (рекреација, туризам), оптимално коришћење меса и других продуката од дивљачи; обавештавању јавности о ловству (вредности, организација, методе...) и ловном газдовању са циљем приказивања доприноса одрживог ловства очувању биодиверзитета и руралном развоју; уважавању гледишта и осећања јавности, посебно локалног становништва; очувању културолошких, историјских и уметничких вредности везаних за лов и дивљач; коришћењу одговарајуће опреме за праћење и проналажење рањене и угинуле дивљачи и предузимању свих мера за елиминисање непотребних патњи животиња.

1.3. ЗАШТИТА ВОДНИХ РЕСУРСА

Заштита водних ресурса заснива се на:

1. Заштити квалитета вода спровођењем комплексних мера (на изворима загађивања, на отпадним водама, на режим малих и

великих вода и др.), чиме ће се све воде, а нарочито отпадне, од деструктивног чиниоца превести у експлоатабилне резерве вода, што подразумева следећа решења: заштита квалитета подземних и површинских вода, заштита земљишта од загађења и трајно обезбеђење класа квалитета свих водотока у I и II класи квалитета; неопходно је дефинисати све изворе загађења (регистровати мање загађиваче), урадити катастар загађивача; примена организационо-економских мера за спречавање загађења изворишта вода (прописи о транспорту опасних материја у зони изворишта, забрана казеног узгоја риба у акумулацијама које служе за снабдевање водом, порибљавање акумулација искључиво на бази ихтиолошких студија и пројеката, забрана изградње рибњака на локацијама којима се угрожавају изворишта вода или планиране водопривредне системе, увођење мониторинга квалитета вода и др.); успостављање и спровођење режима зона санитарне заштите изворишта и у постојећим и планираним акумулацијама, које су посебно угрожене повећаним ефлуентним оптерећењем, изданим повећањем броја туриста, саобраћаја, грађевинским и другим активностима; спречити законским мерама дивљу изградњу објеката у санитарној зони акумулација; потпуну санитацију насеља и изградњу канализационих система за одвођење употребљених и атмосферских вода и њихово контролисано испуштање у водопријемнике након пречишћавања, применом прописних водонепропусних септичких јама и децентрализованих неконвенционалних постројења за третман отпадних вода; изградња постројења за пречишћавање отпадних вода за сва већа насеља; смањење терета загађења од индустријских отпадних вода реализацијом предтретмана индустријских отпадних вода, по потреби, пре упуштања у јавне канализационе системе или изградња постројења за пречишћавање индустријских отпадних вода пре испуштања директно у водоток; развијање капацитета „чистих“ индустрија са вишим степеном финализације, малим специфичним утрошцима воде по јединици производа или уз примену рецикулације воде у технолошким процесима и са малим ефлуентним оптерећењем; предузећа треба да поседују уређаје за мерење протока отпадних вода; уклонити дивље депоније дуж токова и обезбедити одлагање чврстог отпада на санитарној депонији; заштита и очување водених и приобалних екосистема и влажних станишта испуштањем гарантованог еколошког протока из акумулација; побољшано праћење и контрола квалитета површинских и подземних вода успостављањем адекватне мреже мерних станица за мерење количина и квалитета подземних и површинских вода, за мерење количина и квалитета отпадних вода на испустима загађивача, појачан надзор и боља сарадња инспекцијских служби ради контроле и заштите квалитета вода;

2. Заштита од вода. Заштита од поплава, могућа је применом хидротехничких и организационих мера. Хидротехничке мере подразумевају: пасивне мере заштите (линиски заштитни системи – насипи), активне мере заштите (трансформација таласа великих вода у акумулацијама) и мере заштите просторним и урбанистичким планирањем, тј. забраном изградње објеката у приобаљу водотока – на површинама угроженим поплавама.

Потребно је осигурати постојеће (који су угрожени на основу елабората о рушењу бране) и спречити грађење нових урбаних, привредних и инфраструктурних садржаја у зонама угроженим од поплава. У плавним зонама које су угрожене великим водама вероватноће до 0,5% не дозвољава се изградња нових привредних, стамбених и других објеката, ширење већ постојећих, нити подужно вођење саобраћајних и инфраструктурних система.

За заштиту од ерозије, од значаја је интегрални приступ, којим се постиже заштита водопривредних, привредних и инфраструктурних објеката и спречава нарушавање природне равнотеже. Најугроженији водопривредни објекти од ерозије проноса, транспорта и засипања наносом су акумулације. Поред негативног ефекта тј. смањења корисне запремине акумулације, суспендовани и вучени нанос уносе у акумулације и разне хемијске и биолошке загађиваче, који су били присутни на површинама слива захваћених ерозијом. Ово је посебно важан негативан ефекат засипања акумулација, код акумулација из којих се вода користи за водо-снабдевање.

Антиерозионо уређење простора третира се као саставни део радова на реализацији водне инфраструктуре у оквиру интегралних система. Приоритет има уређење површина са жариштима ексесивне и јаке ерозије (I и II категорија).

4. јануар 2013.

Број 1 337

Израђене акумулације, задржавају значајне количине наноса са узводних делова слива. За све сливове на којима су израђене акумулације, без обзира на њихову величину, приоритетно је урадити радове за заштиту од ерозије, а с циљем очувања величине корисне запремине акумулација и квалитета воде у акумулацијама. Поред тога, приоритет имају радови, који су у просторном плану резервисани за потребе водопривреде, односно резервати површинских вода. На другом месту приоритета, за заштиту од ерозије, су водозахвати за водоснабдевање и мелиорационе системе, а на трећем месту објекти регулисаних речних корита.

1.4. КОРИШЋЕЊЕ И ЗАШТИТА ГЕОЛОШКИХ РЕСУРСА

Планско опредељење јесте одрживо коришћење енергетских, металних и неметалних минералних сировина на територији Регионалног просторног плана, које ће се усклађивати са општом концепцијом коришћења минералних ресурса Републике Србије. Одрживо коришћење минералних сировина засниваће се на:

стварању услова за интензивније и комплексније коришћење истраженог минералног богатства, у првом реду за доказане резерве угља (лигнит – „Мазгошки басен”, мрки угаљ – „Алексиначки рудници” и камени угаљ – „Ракита”, долина Јерме), затим руде метала (злата – локалитет „Леце – Гајтан” општина Куршумлија и „Звонце – Руј планина” општина Бабушница; бабра – локалитет „Доње Невље” општина Димитровград; олова и цинка – локалитет „Пасарађа” општина Куршумлија) и више неметала (кречњака – локалитет „Пашин камен” општина Блаце, „Островица” град Ниш, „Војници” општина Бабушница, „Шупљи камен” и „Долац” општина Бела Паланка, „Кале” и „Мали врх” општина Пирот; бентонита – локалитет „Равна Дубрава – Јеленковац” општина Гаџин Хан, „Завидинце” општина Бабушница; калцита – локалитет „Заплање” општина Гаџин Хан; песка и шљунка – долина Јужне Мораве); интензивирању истраживања резерви у утврђеним перспективним подручјима, приоритетно мрког угља и битуминозних шкриљца (Алексиначки рудници), као и грађевинског техничког и архитектонског камена (кречњака, бентонита, калцита, песка и шљунка и др.); интензивирању и завршетку приватизације, пре свега рудника угља са подземном експлоатацијом; ревитализацији технолошких процеса у експлоатацији и преради минералних сировина и реконструкцији постојеће застареле опреме; искоришћавању основних минералних сировина из лежишта, као и свих пратећих компоненти које се могу рентабилно екстраховати, уз посебан нагласак на бочне и подинске стене лежишта које се често могу користити као грађевинско-технички камен или у друге сврхе; минимизирању техногеног отпада и његове трансформације у техногену сировину која се може искористити даље у одговарајућем производном процесу; санирању деградираних и загађених површина око постојећих рудника, каменолома, експлоатационих поља и тежња ка развоју пројеката који минимално угрожавају животну средину, применом тзв. „зеленог инжењерства” и „технологије без или са минимумом отпадака”; оптималном искоришћавању малих лежишта, што је посебно интересантно код квалитетнијег грађевинско-техничког камена; разради стратегије размештаја рударских производних капацитета, полазећи од локације рудних лежишта, оптималног избора метода откопавања и потребног простора за одлагање свих врста јаловине; образовању потребних кадрова за геолошка истраживања, рударство, металургију и друге значајне струке, имајући у виду и локалне образовне институције; дугорочној стратегији давања истражних права и концесија за истраживање и експлоатацију минералних сировина, полазећи од републичких и локалних интереса и услова заштите животне средине.

2. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА, НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ (Реферална карта 2.)

2.1. СТАНОВНИШТВО

2.1.1. Размештај становништва

Као основне планске претпоставке, при креирању демографске политике, могу се навести: покретање привредних активности (као покретача позитивних смерова миграционих кретања и пораста стопе природног прираштаја), развој полицентричног система насеља, побољшање нивоа комуналне и саобраћајне инфраструктуре (нарочито у руралном подручју) и повећање нивоа базичних услуга (социјалних, здравствених, ПТТ услуга и сл. – као основа за побољшање услова живота и рада становништва). Испуњење и реализација ових планских претпоставки, нарочито на подручју неразвијених и депопулационих општина (Гаџин Хан, Сврљиг, Куршумлија, Блаце, Житорађа, Бела Паланка и Бабушница) омогућиће задржавање становништва, док ће јачање утицаја градских центара (Ниша, Пирога и Прокупља) допринети смањењу одласка младог и образованог становништва у веће градове Србије (Београд и Нови Сад) и у иностранство.

Постављене циљеве развоја људских ресурса није могуће остварити у кратком року, већ постепено, и то заједничким деловањем економске (политике запошљавања, предузетништва, пољопривреде, туризма) и социјалне политике уз развој инфраструктуре и базичних услуга. Синергичким деловањем свих ових политика могуће је утицати на активирање свих расположивих потенцијала подручја Просторног плана, на пораст наталитета, привредног раста и запошљавања, што за крајњи резултат треба да има ублажавање (и у неким подручјима заустављање) даљег смањења становништва у периоду 2015–2020. године.

2.1.2. Пројекција становништва

Пројекција кретања становништва утврђена је математичким и аналитичким методом. Код математичког метода пројекција претпоставља се да ће се становништво развијати на исти начин као и у досадашњем периоду, по основу настављања тренда кретања становништва 1991–2002. године. Имајући у виду то да демографски развој није „скоковит”, овакав метод може бити прихватљив за блиску будућност. Применом методе компонента (аналитички метод) анализирале су се компоненте (фертилитет, морталитет и миграције) помоћу којих смо, полазећи од актуелне старосне структуре, добили пројектовано становништво. Пројекција кретања становништва на основу аналитичке методе, показала је, такође, смањење броја становника.

Приликом пројекције становништва, пошло се од претпоставке да се у току планског периода може очекивати даљи наставак свих започетих тенденција и трендова који су постојали у последњој деценији 20. века (између два пописна периода). Уколико се настави постојећи тренд, при чему, се могу очекивати негативне стопе природног прираштаја и миграционих кретања (које карактерише негативни тренд миграционих кретања како из рубних делова управног округа ка општинским привредним центрима, тако и из Топличког и Пиротског ка Нишавском управном округу, односно наставак тренда миграција млађег и радно способног становништва ка Београду и Новом Саду, односно ван граница наше земље), а уз претпоставку даљег старења становништва (самим тим и смањења удела женског фертилног становништва у укупном и укупном женском становништву), може се очекивати наставак смањења укупног становништва на подручју Просторног плана, као и у већини општина и насеља.

Пројекција показује кретање броја становника у петогодишњим размацима, почев од године последњег пописа до 2020. године.

Табела 17: Прогноза кретања броја становника на подручју Просторног плана до 2020. године

Регион/управни округ/општина	1991	2002	Пројекција					
			2010. године		2015. године		2020. године	
			Математички метод	Аналитички метод	Математички метод	Аналитички метод	Математички метод	Аналитички метод
НИШАВСКИ УПРАВНИ ОКРУГ	389838	381757	375880	362465	372207	347815	368534	331245
Град Ниш	245182	250518	254399	241147	256824	224679	259250	220521
Општина Ниш	230488	235159	238556	-	240679	-	242802	-
Општина Н.Бања	14694	15359	15843	-	16145	-	16447	-
Општина Алексинац	62208	57749	54506	53055	52479	50246	50452	47493
Општина Гаџин Хан	12669	10464	8860	9127	7858	8428	6856	7851
Општина Дољевац	20243	19561	19065	18365	18755	17612	18445	16820
Општина Меровина	15865	14812	14046	14105	13568	13767	13089	13347
Општина Ражањ	13193	11369	10042	10005	9213	9240	8384	8518
Општина Сврљиг	20478	17284	14961	16661	13509	16546	12057	16696
ТОПЛИЧКИ УПРАВНИ ОКРУГ	109608	102075	96596	95271	93172	90635	89748	85570
Општина Блаце	15209	13759	12704	12887	12045	12456	11386	12094
Општина Житорађа	19223	18207	17468	16873	17006	15924	16544	14852
Општина Куршумлија	23368	21608	20328	20089	19528	19058	18728	17940
Општина Прокупље	51808	48501	46096	45421	44593	43197	43090	40684
ПИРОТСКИ УПРАВНИ ОКРУГ	115970	105654	98151	96580	93462	90873	88773	85030
Општина Бабушница	19172	15734	13234	13494	11671	12250	10108	11019
Општина Б.Паланка	16351	14381	12948	12327	12053	11096	11157	9832
О.Димитровград	13334	11748	10595	10801	9874	10292	9153	9809
Општина Пирот	67113	63791	61375	59958	59865	57323	58355	54370
ПОДРУЧЈЕ ПЛАНА	615416	589486	570628	554315	558841	529275	547055	501736

Извор: Републички завод за статистику Србије

Табела 18: Прогноза кретања броја становника на подручју Просторног плана до 2020. године – индекс промене

Регион/управни округ/општина	Индекси промене броја становника			
	2010/2002	2015/2010	2020/2015	2020/2002
НИШАВСКИ УПРАВНИ ОКРУГ	98,5	99,0	99,0	96,5
Град Ниш	101,5	101,0	100,9	103,5
Општина Ниш	101,4	100,9	100,9	103,3
Општина Нишка Бања	103,1	101,9	101,9	107,1
Општина Алексинац	94,4	96,3	96,1	87,4
Општина Гаџин Хан	84,7	88,7	87,2	65,5
Општина Дољевац	97,5	98,4	98,3	94,3
Општина Меровина	94,8	96,6	96,5	88,4
Општина Ражањ	88,3	91,7	91,0	73,7
Општина Сврљиг	86,6	90,3	89,3	69,8
ТОПЛИЧКИ УПРАВНИ ОКРУГ	94,6	96,5	96,3	87,9
Општина Блаце	92,3	94,8	94,5	82,8
Општина Житорађа	95,9	97,4	97,3	90,9
Општина Куршумлија	94,1	96,1	95,9	86,7
Општина Прокупље	95,0	96,7	96,6	88,8
ПИРОТСКИ УПРАВНИ ОКРУГ	92,9	95,2	95,0	84,0
Општина Бабушница	84,1	88,2	86,6	64,2
Општина Бела Паланка	90,0	93,1	92,6	77,6
Општина Димитровград	90,2	93,2	92,7	77,9
Општина Пирот	96,2	97,5	97,5	91,5
ПОДРУЧЈЕ ПЛАНА	96,8	97,9	97,9	92,8

Извор: Републички завод за статистику Србије

На основу пројекције становништва очекује се наставак тренда смањења броја становника на подручју Просторног плана. У апсолутном износу број становника ће се смањити са 589.486 становника (2002.) на 558.841 становника 2015. године (за 5,2%), односно на 547.055 становника 2020. године (за 7,2%). Разлог оваквом смањењу треба тржити у хронично ниском природном прираштају, као и у неповољној старосној структури на подручју Просторног плана.

Када се посматрају општине појединачно, једино на територији града Ниша (општине Медијана, Палилула, Пантелеј, Црвени Крст, и Нишка Бања) се може очекивати даљи пораст становништва током целокупног планског периода. Разлог томе

лежи у чињеници да, град Ниш као центар међународног значаја (привредно-индустријски, логистички, услужни, универзитетски, здравствени, спортски и туристички центар) представља окосницу развоја подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа, тако да се може очекивати да ће и даље доминирати механичка компонента демографског развоја, уз предузимање мера социо-економског развоја за ублажавање природне компоненте. Осим града Ниша, применом одговарајућих планских мера којима се подстичу компоненте економско-социјалног развоја, може се очекивати постепено заустављање негативних депопулационих трендова у општини Пирот и општини Прокупље.

На територији осталих општина, које карактерише изузетно тешко демографско стање које се у већини насеља граничи са правим демографским пражњењем простора, може се очекивати наставак досадашњих тенденција у демографском развоју са изузетно негативним стопама природног кретања, уз високе негативне стопе миграционих кретања демографског потенцијала. Овим процесима су нарочито погођене општине: Бабушница (смањење од 35,76%), Гаџин Хан (34,5%), Сврљиг (30,2%), Ражањ (26,26%), Бела Паланка (22,42%), Димитровград (22,09%), Блаце (17,25%).

2.2. ФУНКЦИОНАЛНО ПОВЕЗИВАЊЕ НАСЕЉА И ЦЕНТАРА

2.2.1. Развој мреже насеља

Полазећи од остварених просторно-функционалних односа и веза на територији Региона и његовог окружења, идентификована је вертикално-функционална и хоризонтално-просторна хијерархија у мрежи насеља. Функционалне везе и односе у Региону одликује недовољна кохерентност, то јест недовољна развијеност функцијских веза између општинских, субрегионалних и регионалних целина.

С циљем развоја кохерентне просторно-функционалне организације, на бази природно-еколошких, демографских, социјално-економских и других карактеристика геопростора предлаже се модел будуће мреже насеља. Предвиђа се вишестепена хијерархија центара у мрежи насеља:

1. у првој хијерархијској равни је град Ниш, као центар међународног значаја;

2. у другој хијерархијској равни су Пирот (предлаже се да добије статус града у планском периоду) и Прокупље као регионални

4. јануар 2013.

Број 1 339

центри сличних функционалних капацитета чије зоне утицаја прелазе границе Нишавског, Пиротског и Тимочког управног округа;

3. у трећој хијерархијској равни је Алексинац као субрегионални центар. Ту позицију му даје изванредан положај на развојној осовини;

4. у четвртој хијерархијској равни су општински центри I реда: Димитровград (положај на коридору Хс, са пограничним функцијама) и Куршумлија (ван ФУП-а Ниша, положај на коридору интензивног развоја, везе са АП Косово и Метохија);

5. у петој хијерархијској равни су општински центри II реда: Бабушница, Бела Паланка, Блаце, Сврљиг, Гаџин Хан и Ражањ, као мања урбана насеља у руралном окружењу;

6. у шестој хијерархијској равни су општински центри III реда: Меровина, Житорађа и Дољевац, као рурална насеља у процесу трансформације у урбана, прерасла у општинске центре;

7. у седмој хијерархијској равни су микроразвојни центри у које спадају урбана и рурална насеља која су центри заједница насеља са општим или специфичним функцијама. Функције тих центара имају општински субцентри и центри заједница насеља и то:

- субопштински центар: (Ражањ) Витошевац, (Прокупље) Житни поток, (Блаце) Барбатовић;
- центар заједнице насеља: (Димитровград) Поганово и Смиловици, (Гаџин Хан) Доњи душник и Топоница, (Бела Паланка) Црвена река, (Бабушница) Љуберађа и Звонце, (Сврљиг) Лалинац и Гушевац, (Дољевац) Пуковац и Малошиште, (Град Ниш) Ново село, Горњи Матејевац, Берчинац и Јелашница, (Алексинац) Алексиначки Рудник и Житковац, (Ражањ) Брачин, (Меровина)

Облачина, Југ Богдановац и Балајнац, (Житорађа) Пејковац и Дубово, (Прокупље) Џигољ, Велика Палана и Белољин, (Блаце) Пребреза, Међухана и Г Драгуша, (Куршумлија) Луково, Жуч, Куршумлијска Бања, Рача, Добри до и Грабовица.

Функције општинских субцентра и центара заједница насеља ће, у неким случајевима, превазилазити општинске границе и имати међуопштински утицај сходно морфолошким предиспозицијама терена, али и традиционалним усмереностима становништва.

8. у осмој хијерархијској равни су центри специјалне намене: Пролом бања, Луковска бања, Куршумлијска бања на подручју Топличког управног округа, Нишка, Кулинска и Бања Топило у Нишавском, и Дагбањница и Звоначка Бања у Пиротском управном округу као и насеље Висока Ржана у Пироту.

9. у деветој хијерархијској равни су сва остала примарна селска насеља.

2.2.2. Модел полицентричног развоја региона – дневни урбани систем

У односу на искуства земаља Европске уније, потребно је развијати дневне урбане системе у Региону, као један од инструмената хијерархијског, уравнотеженог и полицентричног развоја. У будућој полицентричној урбаној интеграцији Региона предвиђена су функционална подручја, као субсистема, која припадају класичним функционо-урбаним регионима, дефинисаним по принципу интеграционе улоге градских центара у простору свог окружења са изохроном удаљености од 45 минута аутомобилског превоза.

Табела 19. Дистрибуција радника дневних миграната по општинама рада и становања 2002. године (у %)

Општина/град становања	Ниш	Нишка Бања	Алексинац	Гаџин Хан	Дољевац	Меровина	Ражањ	Сврљиг	Блаце	Житорађа	Куршумлија	Прокупље	Бабушница	Бела Паланка	Димитровград	Пирот	Остала
Укупно	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Нишка Бања	14,1	20,9	0,1	9,9	0,3	0,5	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	1,6	0,5	0,1	1,6
Панталеј	6,4	8,3	0,8	3,3	2,3	1,9	0,6	7,3	0,3	0,4	0,0	1,2	0,4	1,4	0,2	0,4	5,4
Црвени Крст	14,1	4,5	1,9	1,1	2,1	1,1	1,0	1,7	0,1	0,1	0,3	0,8	0,1	0,3	0,2	0,0	7,2
Палигула	18,3	15,3	1,8	8,0	10,2	12,7	1,2	2,1	0,3	4,0	0,9	2,7	0,1	2,2	0,2	0,3	10,1
Медијана	6,6	33,5	3,4	12,8	8,5	6,7	2,0	4,9	0,4	3,1	0,9	4,3	0,5	3,9	1,5	0,8	9,8
Алексинац	6,1	0,8	90,8	0,2	0,9	0,6	15,6	0,1	0,0	0,6	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	12,1
Гаџин Хан	2,7	5,8	0,0	64,1	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	1,0
Дољевац	12,8	1,2	0,1	0,0	61,8	0,5	0,0	0,0	0,0	4,9	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,1	3,4
Меровина	7,2	0,8	0,2	0,1	0,5	65,9	0,0	0,3	0,0	1,6	0,8	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1
Ражањ	0,1	0,0	0,7	0,0	0,1	0,0	79,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	19,2
Сврљиг	1,3	1,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	83,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	4,2
Блаце	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	91,6	0,0	3,9	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1
Житорађа	5,3	0,0	0,1	0,0	10,4	1,1	0,0	0,0	0,0	74,3	1,9	13,8	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4
Куршумлија	0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	1,7	0,6	70,3	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4
Прокупље	2,0	0,0	0,1	0,0	1,2	9,1	0,0	0,0	5,6	10,2	21,0	65,8	0,0	0,0	0,0	0,0	6,6
Бабушница	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	91,4	1,0	1,2	2,6	1,8
Бела Паланка	2,2	7,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	85,5	5,9	2,7	1,2
Димитровград	0,1	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	11,8	3,9	0,7

Извор: Републички завод за статистику Србије

На основу релевантних индикатора (Попис из 2002. године) о покретљивости радне снаге, односно контингента становништва које обавља делатности ван места становања, у Региону су детерминисани дневни урбани системи: центра међународног значаја-град Ниш и регионалних, односно окупних центара Пирота и Прокупља, као и осталих општинских центара. (град Ниш прима око 20.400 радника дневних миграната из 416 насеља (Ниш око 20140 миграната из 369 насеља, а Нишка Бања око 300 миграната из 47 насеља), Пирот око 2.790 радника дневних миграната из 97 насеља, а Прокупље око 2.400 радника дневних миграната из 170 насеља. Алексинац прима око 2.190 радника дневних миграната из 110 насеља, Сврљиг око 670 дневних миграната из 50 насеља, Гаџин Хан око 660 дневних миграната из 51 насеља, Дољевац око 600 миграната из 64 насеља, Ражањ око 430 дневних миграната из 46 насеља, Меровина добија 420 радника дневних миграната из 58 насеља, Куршумлија око 640 миграната из 105 насеља, Блаце око 700 миграната из 49 насеља, Житорађа око 570 радника дневних миграната из 51 насеља, Бабушница око 680 дневних миграната из 46 насеља, Бела Паланка око 490 миграната из 54 насеља и Димитровград око 370 радника дневних миграната из 47 насеља).

Табела 20. Дистрибуција ученика и студената дневних миграната по општинама школовања и становања 2002. године (у %)

Општина/град становања	Општина/град школовања																
	Ниш	Нишка Бања	Алексинац	Гаџин Хан	Дољевац	Меровина	Ражањ	Сврљиг	Блаце	Житорађа	Куршумлија	Прокупље	Бабушница	Бела Паланка	Димитровград	Пирот	Остала
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Нишка Бања	9,9	17,8	0,1	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7
Панталеј	4,2	0,0	0,7	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,6	0,0	0,7	0,0	0,3	4,0
Црвени Крст	12,1	1,2	4,6	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,8	0,3	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	6,0

Општина/град становања	Општина/град школовања																	
	Ниш	Нишка Бања	Алекси- нац	Гаџин Хан	Доље- вац	Меро- шина	Ражањ	Сврљиг	Блаце	Жито- рађа	Куршу- млија	Проку- пље	Бабу- шница	Бела Па- ланка	Дими- тровград	Пирот	Остала	
Палидула	19,9	2,0	1,3	0,0	6,8	2,3	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	2,6	0,0	1,5	0,0	0,3	9,5	
Медијана	5,6	78,1	1,2	0,0	0,6	0,3	0,0	0,0	4,7	0,3	0,0	2,3	0,0	0,0	0,1	10,4		
Алексинач	11,5	0,0	89,5	0,0	0,0	0,0	11,9	0,5	1,3	0,2	0,0	1,1	0,0	4,4	0,0	14,0		
Гаџин Хан	3,6	0,8	0,0	93,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	1,8		
Дољевац	7,5	0,0	0,0	0,0	79,8	0,0	0,0	0,0	0,2	2,6	0,0	2,4	0,0	0,0	0,0	5,0		
Мерошина	4,8	0,0	0,2	0,0	8,1	95,6	0,0	0,0	0,7	3,0	0,0	8,3	0,0	0,0	0,1	1,2		
Ражањ	0,2	0,0	1,5	0,0	0,0	0,0	88,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,4		
Сврљиг	2,9	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	99,5	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	2,6		
Блаце	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	55,6	0,0	11,7	5,7	0,0	0,0	0,0	3,1		
Житорађа	2,7	0,0	0,1	0,0	4,0	0,3	0,0	0,0	0,8	93,4	1,1	14,9	0,0	0,0	0,0	2,1		
Куршумлија	1,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,5	0,0	59,4	2,3	0,0	0,0	0,0	5,7		
Прокупље	6,4	0,0	0,8	0,0	0,2	1,6	0,0	0,0	17,1	0,2	27,7	56,9	0,0	0,0	0,0	12,8		
Бабушница	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	95,8	0,0	5,0	8,3	1,4		
Бела Паланка	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3	91,9	0,0	6,0	1,3		
Димитровград	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,7	17,5	8,0	1,5		
Пирот	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,5	3,1	1,5	77,5	76,8	9,5	

Извор: Републички завод за статистику Србије

Поред велике покретљивости радне снаге, на подручју Просторног плана је евидентна и велика покретљивост ученика и студената. На основу релевантних индикатора о покретљивости ученика и студената, односно континента становништва који се школује или студира ван места становања у Региону, детерминисани су урбани системи макрорегионалног центара Ниша као привредног, културног, саобраћајног, образовног центра и др., који прима око 7.000 ученика и студената дневних миграната из 307 насеља (Ниш са око 6.800 дневних миграната из 299 насеља и Нишка Бања са око 200 дневних миграната из осам насеља), и регионалних центара Прокупља са око 1.300 ученика и студената дневних миграната из 93 насеља и Пирота са око 680 ученика и студената дневних миграната из 65 насеља, и осталих општинских центара (Алексинач са око 930 ученика и студената дневних миграната из 90 насеља, Дољевац око 360 дневних миграната из 26 насеља, Ражањ око 200 миграната из 28 насеља, Сврљиг око 190 миграната из 24 насеља, Мрошина око 140 миграната из 15 насеља, Гаџин Хан око 60 миграната из 8 насеља, Блаце око 760 ученика и студената дневних миграната из 97 насеља, Житорађа око 390 дневних миграната из 33 насеља, Куршумлија око 320 дневних миграната из 78 насеља, Бабушница око 230 дневних миграната из 31 насеља, Бела Паланка око 90 миграната из 23 насеља и Димитровград око 40 ученика и студената дневних миграната из 11 насеља).

Као инструмент територијалне и функционалне кохезије у Региону дневна миграција развија се на четири нивоа: I ниво је дневни урбани систем центра међународног значаја-град Ниш, II ниво су дневни миграциони системи регионалних центара Пирота и Прокупља, III ниво су дневни миграциони системи субрегионалног центра Алексинач; и општинских центара првог и другог реда: Димитровград, Куршумлија, Бабушница, Бела Паланка, Сврљиг, Гаџин Хан, Ражањ и Мрошина; и IV ниво су локални миграциони системи Блаца, Житорађе и Дољевца. Дневна миграција ће се развијати на релацијама: примарна насеља – центри заједница насеља; центри заједница насеља – општински/градски центри; општински/градски центри – окружни/регионални центри; окружни/регионални центри – центар међународног значаја.

До краја временског хоризонта просторног плана очекује се повећање броја дневних миграната у центру међународног значаја и регионалним центрима услед јачања њихових међународних и регионалних, односно окружних функција. Јачање и диверзификација привреде у Нишу, Пироту и Прокупљу утицаће на имиграцију становништва специфичног образовања и занимања. Утицајне зоне осталих општинских центара ће се у наредном периоду смањивати (инерција негативних демографских трендова), а потом до краја планског хоризонта стагнирати, али уз интензивирање дневних миграција између центра и насеља периферије претена.

2.2.3. Интеграција, функционална међузависност и функционално повезивање насељских и просторних система

С циљем постизања унутрашњег функционалног и социјалног јединства Региона неопходно је остварити хијерархијност мреже насеља, компатибилност између урбаних насеља и насеља окружења, функционално опремање мањих урбаних центара као и функционална, економска и социјална одрживост у мрежама и системима насеља.

Неопходно је, на основу анализе свих елемената насеља, константно развијати привредне функције насеља које би се затим у процесу децентрализације и равномерног територијалног развоја, функционално повезале.

Главни фактор у Региону биће развој просторних и функционалних веза између Ниша, Пирота и Прокупља.

Унутрашња територијална кохезија оствариће се стварањем агломерације дуж инфраструктурних коридора, искоришћавањем потенцијала нишког аеродрома, као и развојем комплементарних и компатибилних функција Ниша, Пирота и Прокупља.

Унутрашња територијална кохезија функционалног подручја града Ниша остварује се развојем функционалних веза на релацијама: Општински центри – центри заједнице насеља;

Територијална кохезија града Ниша ван административног подручја а у границама подручја Регионалног просторног плана остварује се на релацијама: град Ниш (центар међународног значаја) – Алексинач (субрегионални центар) – Ражањ (општински центар другог реда); град Ниш (центар међународног значаја) – Дољевац (општински центар трећег реда); град Ниш – Прокупље (регионални центар) – Куршумлија (општински центар првог реда); град Ниш – Бела Паланка (општински центар другог реда) – Пирот (регионални центар)- Димитровград (општински центар првог реда);

Унутрашња кохезија функционалног подручја Прокупља остварује се развојем функционалних веза на релацијама: Блаце (општински центар трећег реда) – Прокупље (регионални центар); Куршумлија (општински центар првог реда) – Прокупље (регионални центар) – град Ниш (центар међународног значаја); Житорађа (општински центар трећег реда) – Прокупље (регионални урбани центар); Житорађа (општински центар трећег реда) – град Ниш (центар међународног значаја); Прокупље (регионални центар) – град Ниш (центар међународног значаја); центри заједнице насеља – општински центри;

Унутрашња кохезија функционалног подручја Пирота остварује се развојем функционалних веза на релацијама:

Димитровград (општински центар првог реда) – Пирот (регионални центар); Бела Паланка (општински центар другог реда)

4. јануар 2013.

Број 1 341

– град Ниш (центар међународног значаја); Бела Паланка (општински центар другог реда) – Пирот (регионални центар); Бабушница (општински центар другог реда) – Пирот (регионални центар); Бабушница (општински центар другог реда) – град Ниш (центар међународног значаја);

Спољашње функционалне везе Региона оставрују се на релацији: Град Ниш (центар међународног значаја) – Београд (урбани центар – европски МЕГА 3); град Ниш (центар међународног значаја) – Лесковац (центар државног значаја) – Врање (центар државног значаја); град Ниш – Софија – Скопље; У интеррегионалној сарадњи посебан значај имаће функционална специјализација мањих градова и економска развијеност села. Из прегходно наведеног разлога оставља се могућност функционалног умрежавања (формирање кластера) општина/насеља која заснивају свој развој на експлоатацији минералних сировина са одговарајућим прерађивачким погонима, туристичких подручја са сличним подручјима у Србији, бањских места са сличним компатибилним функцијама, пољопривредних центара Региона са погонима и трговинским предузећима у осталим деловима Србије и шире.

У јачању кохезије између функционалних подручја посебну улогу треба да имају насеља дуж осовина главних саобраћајних праваца. Функционална усмереност Региона се ослања на доминантне функције Коридора X, али проистичу из територијално-административне поделе Србије. Коридор директно и индиректно утиче на развој функционалне комплементарности Региона са свим деловима Србије.

На нивоима функционалног подручја Пирота и Прокупља примениће се „модел децентрализоване концентрације” који одговара принципима одрживог развоја, економичности у погледу коришћења простора, ресурса и енергије.

Потенцијале за функционално повезивање имају следећи центри:

У функционалном подручју Ниша: град Ниш, Дољевац, Алексинац и Ражањ;

У функционалном подручју Пирота: Бела Паланка, Пирот и Димитровград;

У функционалном подручју Прокупља: Прокупље и Куршумлија;

Децентрализација функције рада, развој дневне миграције и стварање дневних урбаних система омогућили би примену модела децентрализоване концентрације становништва и функција. Моделом усмеравања дневне миграције обезбедиће се задржавање становништва у сеоским насељима и ублажити ефекте поларизације. У циљу рационалне децентрализације функција и задржавања повољног размештаја становништва и насеља, неопходно је постепено ићи урбанизовати. На овај начин обезбедиће се опстанак становништва у сеоским подручјима. Најпогоднији инструмент имплементације модела децентрализоване концентрације на локалном нивоу је примена концепта микроразвојних центара. Њихова интеграциона улога испољава се на два начина и то: као везе између регионалних центара и њихових функционално-урбаних региона, и везе између општинских центара и руралних окружења.

2.2.4. Очување и трансформација руралних насеља и подручја

Децентрализацијом функције рада и стварањем субмиграционих система у Региону, субрегионалним целинама и појединим општинама омогућила би се примена модела децентрализоване концентрације становништва и функција. Модел децентрализоване концентрације одговара принципима одрживог развоја територије нарочито у погледу рационалног – штедљивог коришћења простора, ресурса, енергије и транспорта.

На руралном подручју Региона најпогоднији инструмент имплементације модела децентрализоване концентрације, је примена концепта центара заједница насеља – нуклеуса социо-економске трансформације руралних и слабо урбанизованих делова региона. То би била насеља са развијеном јавно-социјалном инфраструктуром и нуклеусима производних делатностима и услуга предиспонирани за лоцирање нових индустријских погона, прилагођених савременим технологијама, еколошким стандардима и аутохтоним сировинама. Уз одговарајуће подршке и стимулације развоја производње базиране на локалним ресурсима омогућило би се

отварање нових радних места и развој допунских, алтернативних или двојних (комплементарних) занимања становништва у домену пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, занатства, трговине, угостителства, туризма и јавних служби. Комплементаран развој пољопривреде и осталих делатности водиће успоравању депопулације и социјално-економском преображаја села. Због тога, обнову села и оживљавање сеоске економије треба темељити на креативној интеграцији савремених производних и потрошачких тенденција, као и економској валоризацији локалне баштине, ресурса, културе, традиције и знања. Без стимулативног вредновања рада и јавне афирмације квалитета и начина сеоског живота не може се у руралним подручјима задржати становништво, нити се она могу просторно и економски развијати. Улога микроразвојних центара је да омогуће допуњавање сеоске и градске економије.

У развоју и унапређењу руралне инфраструктуре приоритет има опремање микроразвојних центара савременим објектима и услугама у домену саобраћаја, водопривреде, телекомуникација и информатичких технологија, као и у домену јавних служби.

Сеоском становништву је потребно омогућити квалитетну изградњу или реконструкцију стамбених и објеката сеоске економије, уз поштовање традиционалних образаца уређења предела, организације и биоклиматске изградње објеката и увођење савремених технологија грађења.

Посебан проблем је санација и рехабилитација периурбаних насеља и збијених села антропогеографског и морфо-физиономског типа, која се мора базирати на новим урбаним начином уређења простора сходно њиховој улози у систему насеља чиме би се унапредио идентитет, компактност и конкурентност тих насеља.

2.3. ОРГАНИЗАЦИЈА ЈАВНИХ СЛУЖБИ

Развој јавних служби на подручју просторног плана усмерава Просторни план Републике Србије моделом функционалних урбаних подручја (у даљем тексту: ФУП), регионалном организацијом и хијерархијским приступом друштвеној инфраструктури. Град Ниш, као центар региона НСТЈ2 (региона јужне и источне Србије) обезбеђује више и високо образовање и секундарну и терцијарну здравствену заштиту за подручје макрорегиона. Функционална урбана подручја пружају услуге социјалне заштите (осим услуга центара за социјални рад), културе (музеји, архиви, галерије и изложбени простори), здравствене заштите (специјализоване болнице, заводи и институти, заводи за здравствену заштиту), спорта и физичке културе (мањи спортско-рекреативни центри мултинаменског карактера). Општине Нишавског управног округа, Бела Паланка, Житораја и Прокупље ове услуге обезбеђују у оквиру ФУП-а међународног значаја чији је центар град Ниш, Блаци се усмерава у оквиру ФУП-а националног значаја чији је центар град Крушевац (ван захвата просторног плана), а Димитровград и Бабушница у оквиру ФУП-а регионалног значаја чији је центар град Пирот.

Основна концепција организације јавних служби огледа се у решавању проблема изражене неједнакости квалитета услуга и просторне доступности, карактеристичним за неразвијено и девастирано, демографски крајње угрожено рурално подручје, које обухвата више од 80% планског подручја.

Основне услуге од јавног интереса, обавезно основно и предшколско образовање, социјална и примарна здравствена заштита, којима се остварују Уставом загарантована права, морају бити свима подједнако доступне у месту становања, односно на удаљености до 30 минута организованим превозом.

Размештај јавних услуга вишег ранга заснива се на принципу 45-60-минутне доступности организованим превозом, као и усклађености са потребама и интересима општинских, обласних и регионалних центара у планираној мрежи насеља, као и специфичностима припадајућих гравитационих (функционалних) подручја.

У складу са потребама и интересом локалне самоуправе предложени су следећи модалитети јавних услуга:

У месту становања: стационарни тип, попуњавањем неискорисћених капацитета у другим јавним објектима (просторије месних канцеларија, домови културе), или неком другом простору који испуњава све техничке и санитарне услове за обављање делатности; тип мобилних услуга по принципу „услуга ка кориснику” у мањим примарним насељима, где потребе корисника не захтевају решења стационарног типа – мобилне учионице, путујући

вртићи, мобилне службе за пружање здравствених и услуга социјалне заштите, гостовања, изложбе и др. Могу се организовати мали мултифункционални центри који би имали могућност лаке адаптације за поједине активности.

Ван места становања: по принципу 30-минутне доступности организованим превозом; повећањем гравитационог подручја услуга већих насеља, организовањем комплементарних садржаја (ђачки и студентски смештај, домови за старе и сл.).

Основна планска решења просторног развоја јавних служби, будући да квалитет јавних услуга зависи од задовољења потребних просторних, техничких и кадровских услова, подразумевају реконструкцију постојећих и изградњу нових капацитета, њихово адекватно инфраструктурно и техничко опремање (уз могућност осавремењивања и проширења капацитета за нове садржаје), као и примену адекватних кадровских решења (уз могућност стручног усавршавања кроз сталну едукацију – семинари, скупови, симпозијуми, конгреси).

Ниво квалитета услуга мора бити усаглашен кроз утврђивање минималних стандарда. Подизањање квалитета услуга подразумева успостављање и унапређење сарадње између јавног и приватног сектора, као и локалних удружења и невладиних организација.

Предуслови за несметано функционисање јавних служби су: регулисање имовинско-правних односа за све локације за пружање јавних услуга; реконструкција постојеће путне мреже и адекватно одржавање, нарочито у зимском периоду, као предуслов несметаног функционисања јавних служби ван места становања.

2.3.1. Правци развоја јавних служби по секторима

Предшколско васпитавање и образовање. У складу са потребама корисника и уз задовољење критеријума просторне доступности биће примењени одговарајући модалитети у организацији предшколских установа, основног, средњег, вишег и високог образовања.

Проширење мреже објеката предшколских установа, у зависности од потреба деце и родитеља, планирано је, како у урбаним општинским центрима, тако и у центрима заједнице насеља, и то: а) повећањем капацитета стационарног типа, као посебних објеката (према нормативима и стандардима за димензионисање у зависности од броја деце) или у оквиру школских објеката и б) организовањем рада мобилних вртића два до три пута недељно (за мањи број деце);

Основно образовање, у зависности од броја заинтересованих корисника и локалне иницијативе, биће обезбеђено: а) отварањем истурених одељења матичних или подручних основних школа у месту становања, и то у склопу постојећег објекта јавне намене или у адаптираном простору за пружање услуга како мобилне наставе тако и осталих јавних услуга (мултифункционални простор); б) организовањем ђачког превоза до најближе школе, односно в) повећањем гравитационог подручја матичних школа организовањем приватног (за мањи број ђака) и домског смештаја за ученике из удаљених насеља, за која не може бити испуњен услов организованог превоза.

Домови ученика првенствено су планирани на територији града Ниша (Ниш-Палилула и Ниш-Пантелеј), у регионалним центрима Прокупље и Пирот, као и у општинским центрима Алексинац, Блаце, Бабушница и Димитровград.

Планска решења у организацији установа средњег, вишег и високог образовања првенствено се односе на адаптацију и проширење постојећих капацитета, као и усклађивање са потребама привредног развоја планског подручја (пољопривреда, шумарство, туризам и услужне делатности, прерађивачка индустрија и др.) и укључивање школа у изради конкретних пројеката. Постоји иницијатива за отварањем Пољопривредног факултета у Прокупљу, у оквиру Универзитета у Нишу, а планирано је и отварање Богословског факултета у Нишу. На територији општине Ниш-Црвени Крст организован је универзитетски кампус.

Повећање доступности образовних установа обезбедиће се проширењем и изградњом нових ђачких и студентских домова, а укључивање приватног сектора може се реализовати кроз организовану понуду приватних станова. Организован студентски домски смештај планира се у свим насељима у којима постоје установе вишег / високог образовања: Ниш-Медијана и Ниш-Црвени

Крст на територији града Ниша, Алексинац, Прокупље, Блаце, Пирот, Димитровград, који може бити решен у оквиру постојећих ђачких домована или кроз организовани приватни смештај.

У оквиру препознатих подручја природних вредности (планине Стара, Сува, Радан, Сврљичке планине, Јастребац, специјални резерват Јерма, језера Облачинско, Бованско, Завојско) планиране су летње/зимске школе у природи.

Здравствена заштита. Здравствене установе (у државној својини) на подручју просторног плана биће организоване у складу са Уредбом о плану мреже здравствених установа коју доноси Влада, и у складу са препорукама ИПРС.

У области примарне заштите, основно планско решење подразумева обезбеђивање доступности свим корисницима, посебно у неразвијеним руралним срединама, где се предлаже модалитет мобилних здравствених служби.

У постојећим здравственим станицама, амбулантама, домовима здравља и општим болницама, треба подићи ниво квалитета услуга, реконструкцијом постојећих капацитета и осавремењивањем опреме, као и проширењем капацитета у складу са потребама.

Осим постојећих специјалних болница у Горњој Топоници и Куршумлији („Жубор“), треба искористити повољне природно-еколошке услове локалних средина (уз локална изворишта термалних вода, у загађеним подручјима чистог ваздуха и квалитетне животне средине, у оквиру туристичких планинских комплекса), где се мањи капацитети за лечење и рехабилитацију могу организовати у оквиру туристичких центара (сна, велнес и др.), као комплементарни садржаји, или као примарни здравствени центри са комплементарним туристичким садржајима (медицински, здравствени туризам).

У планском периоду очекује се проширење капацитета Клиничког центра у Нишу.

Спорт и рекреација. У складу са стратегијом развоја спорта у Републици Србији планира се системско улагање у обнову постојећих и изградњу спортских објеката по принципу рационалности – више мањих објеката уместо једног већег, на целокупном планском подручју.

У свим насељима у којима се одвија настава (школски објекти, мултифункционални јавни центри), односно у насељима која имају предшколску популацију, биће обезбеђен адекватан спортски терен/игралниште отвореног типа. У општинским центрима у којима се одвија осморазредна или средњешколска настава, као и настава вишег и високог образовања, поред отвореног, неопходно је обезбедити и адекватан спорски објекат затвореног типа.

У већим урбаним центрима – Нишу, Прокупљу и Пироту, као и у оквиру планираних туристичких центара, биће обезбеђени услови за одвијање припреме и такмичења на националном и међународном нивоу.

На просторима који су препознати као природни потенцијали локалног, регионалног и националног значаја, биће организовани спортски рекреативни садржаји (планине Стара, Сува, Радан, Сврљичке планине, Јастребац, специјални резерват Јерма, Облачинско, Завојско и Бованско језеро, бање Куршумлијска, Луковска, Пролом, Нишка, Топило, Звоначка).

Социјална заштита. Развој социјалне заштите планира се кроз јачање институција, укључење различитих актера у пружање услуга и увођење нових програма социјалне заштите. Одређене услуге социјалне заштите оствариваће се путем центара за социјални рад у оквиру сваке од општина. Доступност услугама социјалне заштите на сеоском подручју планирана је путем мобилних служби социјалне заштите у за то одговарајућим објектима. Неопходно је опремити центре за социјални рад теренским возилима и организовати мобилне тимове.

Како подручје просторног плана има изразито неповољну демографску структуру становништва, потребно је увести форме организације у виду геронтолошких центара и дневних центара за старе, у оквиру седишта градова/општина, односно центара заједнице насеља.

Неопходно је развијати различите видове социјалне заштите (сигурне куће за жртве насиља, деџи центри, саветовалишта за брак и породицу и сл.) у оквиру центара јединица локалне самоуправе, односно у насељима која су центри мањих гравитационих подручја (центри заједнице насеља).

Култура. Развој културе у планском периоду оствариће се подизањем капацитета институција културе као и укључењем

4. јануар 2013.

Број 1 343

приватног и цивилног сектора у организовање ове делатности. Богато културно наслеђе на подручју просторног плана потребно је промовисати и интегрисати у туристичку понуду.

На урбаном подручју одвијаће се манифестације националног и међународног значаја, као и традиционалне манифестације. На руралном подручју развијаће се културне активности у складу са захтевима и приоритетима локалних заједница (изложбе и гостовања у оквиру мултифункционалних центара, манифестације на отвореном и сл.).

Предлаже се умрежавање постојећих институција културе на планском подручју и њихово повезивање са институцијама културе у суседним општинама и иностранству. Програми културе интегрисаће се са програмима различитих сектора (образовање, туризам и др.).

На руралном подручју планира се обнова домова културе и стварање мултифункционалних центара за потребе дешавања у култури, мобилних здравствених служби које се комбинују са услугама социјалне заштите. Ови простори усмеравају се у насеља која имају неке функције централитета.

Локалне управе. За ефикасно обављање послова управљања, координацију различитих секторских програма, као и функционално повезивање различитих општина, неопходно је формирање информационог система за управљање територијом. Повећање доступности услуга грађанима оствариће се отварањем услужних центара, као и развојем електронског управљања (e-governance). На руралном подручју, услуге локалне управе биће доступне грађанима путем месних канцеларија.

3. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

3.1. ПРОСТОРНА ОРГАНИЗАЦИЈА ПРИВРЕДЕ

Под претпоставком да ће бити испуњени основни предуслови даљег привредног развоја подручја Просторног плана, који се односи на реализацију неопходне инфраструктуре, довршавање процеса приватизације, решавање имовинско-правних односа, стварање динамичног пословног амбијента (сходно потенцијалима, ограничењима и могућностима подручја Просторног плана) могу се дефинисати најзначајније делатности / приоритети развоја и то:

– Пољопривреда, прилагођена тржишним условима. Развој пољопривреде засноваће се на: ефикасној производњи и развоју сточарства, ратарства, воћарства, повртарства, виноградарства, органске хране, пчеларства, бољој повезаности са агроиндустријом и директним пласманом производа сектору туризма, формирању малих погона за прераду пољопривредних производа, повећању величине посела, брендирању производа, удруживању произвођача, подизању техничке опремљености и едукације пољопривредних произвођача и обезбеђењу повољних услова кредитирања. Пољопривреда има мултифункционалну улогу у одрживом развоју која ће се у наредном периоду ревалоризовати отварањем реалних перспектива за побољшање економског, друштвеног и културног статуса пољопривредног становништва, у складу са програмом интегралног руралног развоја, по узору на искуства руралне политике ЕУ. Развојну шансу пољопривреде чини синергија са туризмом.

– Диверзификовани развој прерађивачког сектора индустрије и МСПП, пре свега из области: (1) hi-tech комплекса (електронике, електроиндустрије, ИКТ, производње електричних машина, апарата, електричних и оптичких уређаја, радио, телевизијске и телекомуникационе опреме и апарата, машиноградње, аутомобилске индустрије, опреме у области нових и обновљивих извора енергије, логистике и дистрибуције и др.), као и (2) у традиционалном прерађивачком сектору (у области производње прехранбених производа, пића и дувана, металопрераде, прераде гуме, хемијског комплекса, прераде дрвета, текстила, коже, обуће, спортске опреме, рециклаже отпада, индустрије грађевинских материјала, вађења шљунка, песка, техничког камена, и др.) заснован на примени савремене технологије, знања, иновација, истраживачко-развојне активности. Перспективно, очекује се развој регионалног кластера МСП у сектору електронике/ електроиндустрије, прераде гуме, машиноградње, у металском, прехранбеном комплексу, као и у туризму, агробизнису и др. Развој прехранбеног комплекса,

захтева у будућем развоју оријентацију на примену савремених стандарда квалитета хране НАССР, с ослоном на ревитализацију постојећих погона и увођење нових технологија, нових програма, биотехнологија, проширење производног асортимана, примену резултата развојно-истраживачког рада, унапређење маркетинга, дизајна, паковања. Традиционалне прерађивачке гране захтевају модернизацију постојећих капацитета, оријентацију на развој извозних програма, специјализацију производње, развој брендова, маркетинга, уз увођење нових технологија у производњу ради повећања конкурентности и рентабилности; у случајевима постојећих капацитета који су у стечају или су обуставили рад, требало би омогућити коришћење напуштених хала за друге производне или услужне намене.

– Унапређење саобраћајних и складишно-логистичких услуга, интензивним коришћењем положаја на Коридору 10, пружањем логистичких услуга у ванредним ситуацијама региону Југоисточне Европе, снабдевањем регионалне и локалне привреде сировинама и репроматеријалом, за пласман дела готових производа и пољопривредних производа у ширем регионалном окружењу, транспорт и дистрибуцију роба широке потрошње и велепродају, и др. Посебан значај ће имати изградња регионалног логистичког и карго центра и сајмишта у Нишу, транспортног логистичког терминала у Пироту и транспортног логистичког центра у Димитровграду, изградња складишно-стоваришних зона и др.

– Туризам, са туристичким производима и пројектима регије у изградњи нових туристичко-рекреативних и спортских комплекса или модернизацији постојећих; пројекти би допринели побољшању стандарда и запослености локалног становништва, истовремено подстицајући развој пољопривреде и подизање атрактивности региона за инвестирање и побољшање демографске структуре.

– Развој и диверзификација сектора услуга. У овом сектору је могуће ново запошљавање, подршком приватном предузетништву за оснивање и интензивнији развој производног и услужног занатства, трговине, угоститељства, грађевинарства, саобраћајних и логистичких услуга, послова са некретнинама, финансијско-техничких, информатичких, пословних услуга, комерцијалних активности, као и развој образовања, културе, здравствене и социјалне заштите, спорта и рекреације, комуналних услуга, и др.

– Енергетика, посебно производња угља, електроенергије из хидроенергетског потенцијала, изградња гасне електране (ЦХП систем) снаге 450MWe и 150 MWt, рехабилитација капацитета даљинског грејања и развој нових и обновљивих извора енергије.

– Грађевинарство, водопривреда, шумарство и ловна привреда.

– Развој креативне економије (култура, уметност, мода, едукација, филм, спорт, сајмови, и др.) на подручју града Ниша.

– Развој и изградња основне регионалне и локалне инфраструктуре, примарно у Коридору „Х“, као допуне индустријских, привредних, туристичких зона (у области водоснабдевања, саобраћајне мреже и објеката, ИКТ, енергетике, комуналне инфраструктуре, одлагања отпада).

Потребе нових производних капацитета, складишно-логистичких активности и МСП за локацијама биће реализовани: 1) у оквиру постојећих привредно-индустријских зона и планираних индустријских зона, паркова, бизнис инкубатора, слободних зона, предузетничких зона (у форми гринфилд и браунфилд улагања); 2) обезбеђењем засебних инфраструктурно опремљених локација површине минимумом 1–2 ha за смештај погона у општинским центрима, субопштинским центрима, центрима заједнице насеља и другим насељима у којима је испољен интерес за развој МСП; 3) изградњом микро погона у оквиру грађевинског подручја сеоских насеља, уз поштовање правила изградње и уређења простора и услова заштите животне средине; и 4) активирањем и побољшањем инфраструктурне опремљености постојећих локација.

3.2. РАЗМЕШТАЈ ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Планирани размештај привредних делатности засниваће се на уважавању просторних ограничења за смештај, постојећој просторној структури привредних локација, као и на уважавању локалних стратешких и планских решења.

Планирана територијална дистрибуција привредних активности требало би да уважава кохезивни приступ у алокацији улагања и у коришћењу територијалног капитала, пре свега ради

ублажавања регионалних разлика, смањења функцијске маргинализације дела подручја просторног плана и подизања нивоа развијености. У просторној структури привреде и индустрије Планског подручја водећу улогу имаће и даље постојећи привредно-индустријски регионални и градски центри и постојеће и планиране привредно-индустријске зоне у њима, економска зона (индустријске зоне, индустријски парк и слободна зона) у Пироту, постојећи привредни локалитети у општинским центрима и другим насељима на подручју Региона. Планирана просторна дистрибуција привредних/ производних делатности заснива се на развоју и опремању постојећих и нових привредних, индустријских (радних) зона и других локалитета.

Основни елементи просторне структуре привредних садржаја су: индустријске зоне, тзв. економска зона у Пироту (коју чине постојећа и планирана индустријска зона, индустријски парк и слободна зона), научно-технолошки парк и инкубатор у Нишу, иновациони центри, логистички и карго центар у Нишу, транспортни логистички терминал у Пироту, слободне зоне у Пироту и Нишу, аеродромска зона развоја у Нишу, бизнис инкубатор центри, пословни и производни инкубатори МСПП, трговинско-пословни центри, као и секторски и регионални кластери МСП.

У просторној дистрибуцији привреде издвајају се следећи центри:

– Ранг I – град Ниш, центар међународног значаја, као конкурентни полифункционални економски (привредно-индустријски, логистички и услужни), универзитетски, здравствени, спортски и туристички центар;

– Ранг II – Пирот као регионални сложени привредно-индустријски, логистички и услужни центар;

– Ранг III – Прокуље као привредни и индустријски центар;

– Ранг IV – Алексинац, као специфичан рударско-индустријски центар;

– Ранг V – општински центри као привредна, производна, услужна, административна и друга чворишта – Ражањ, Сврљиг, Дољевац, Мeroшина, Гаџин Хан, Блаце, Житорађа, Куршумлија, Бабушница, Бела Паланка, Димитровград;

– Ранг VI – мали центри и појединачна насеља која имају привредне садржаје и економски потенцијал за одређене врсте производње и услуга – у граду Нишу (Ново село, Горњи Матејевац, Беринац и Јелашница), у општини Дољевац (Пуковац и Малошиште), Алексинац (Алексиначки Рудник и Житковац), Ражањ (Витошевац, Брачин), Сврљиг (Лалинац и Гушевац), Мeroшина (Облачина, Југ Богдановац и Балајнац), Гаџин Хан (Доњи душник и Топонница), Прокуље (Житни Поток, Цигољ, Велика Плана и Белољин), Блаце (Барбатовић, Пребреза, Међухана и Г Драгуша), Житорађа (Пејковац и Дубово), Куршумлија (Луково, Жуч, Куршумлијска Бања, Рача, Добри до и Грабовица), Пирот (Ѓиљан, Крупац, Бериловац), Бабушница (Велико Боњинце, Љуберађа, Звонце), Бела Паланка (Црвена река), Димитровград (Поганово и Смиловци).

Подручје макрорегионалног центра Ниша ће и у наредном периоду представљати окосницу просторног развоја привреде и комплекса индустрије у оквиру подручја Нишког, Пиротског и Топличког управног округа.

Најповољније зоне за смештај привредних (производних и услужних) капацитета су:

1. Град Ниш – Индустријска зона Доње Међурово 54 ха, формирање индустријске зоне „Запад“, радна зона „12. фебруар“ – северозападна, радна зона „Топонички пут – Комренска петља“, радна зона „Север“ комплекс малих и средњих предузећа, радна зона „Север“ производни и складишни комплекс на путу за Аеродром, индустријска зона „Север“ на путу према Аеродрому – десна страна, и други мањи локалитети).

2. Пирот (а) „економска зона“ површине 150 ха коју чине постојећа индустријска зона, индустријски парк 28 ха, слободна зона 17 ха са планираном изградњом транспортног логистичког терминала и нова индустријска зона „Бег башча“, (б) индустријска (радна) зона Божурато површине 12,9 ха са складишном зоном површине 19,8 ха (в), индустријска (радна) зона Средорек и Барје површине 29,6 ха са складишном зоном површине 14 ха.

3. Прокуље (постојеће радне и пословне зоне у Прокуљу, Белољину, Туларима и Малој плани).

4. Алексинац (индустријске зоне у Алексинцу, слободна зона Алексинац, Житковац, Алексиначки рудници, Бован и Доњи Адровац).

5. Житорађа (индустријска зона у Житорађи површине 42 ха, „резервна“ индустријска зона на путу R-245 код Бадњевца, Влахово).

6. Дољевац (Пуковац, код петље, Кочане...).

7. Ражањ (Ражањ – индустријска зона „Север“ и индустријска зона „Југ“, Витошевац).

8. Гаџин Хан (постојеће пословне зоне у Гаџином Хану, Доњем Душнику и Заплањској Топоници).

9. Блаце (комплекс код Белољина, површине 50 ха).

10. Куршумлија (Куршумлија).

11. Бабушница (Бабушница).

12. Бела Паланка (Бела Паланка, индустријска зона код насеља код бензинске пумпе, Цементара – Чифлик).

13. Димитровград (Димитровград – зона робно транспортног логистичког центра, зона Технолошког парка Белеш).

14. Сврљиг (индустријска привредна зона на уласку у Сврљиг из правца Ниша, и пословне зоне уз Сврљички Тимок – уз железничку пругу и према обилазници М-25 око Сврљига).

15. Мeroшина (Привредна зона у Александрову и Балајнцу и потенцијална заједничка радна зона за Југ Богдановац, Костандиновац и Доњу Расовачу).

4. РАЗВОЈ ТУРИЗМА, ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ И РЕКРЕАТИВНИХ ПРОСТОРА (Реферална карта 3.)

Туристичка понуда Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа засниваће се на: географско-саобраћајном положају, атрактивним природним и створеним ресурсима (првенствено највреднијим деловима дестинације Стара планина, као и комплексима Сува планина, Радан планина и др., културно-историјским знаменитостима, археолошким локалитетима, рурално-урбаном долини Нишаве, Јужне Мораве и Топлице), који предодређују коришћење овог простора за планински, културни, бањско-здравствени, градски, манифестациони, туризам специјалних интереса и друге видове стационарног, излетничког и транзитног туризма, првенствено националног и делом интернационалног нивоа; атрактивним програмима за финансирање; организованом и интегрисаном туристичком производу, уз сарадњу са комплементарним секторима и корелацију са програмима заштите природе, животне средине и културног наслеђа, као и са одговарајућим развојним политикама Републике.

Основна одређења дугорочног концепта развоја туризма и рекреације су:

1. туризам ће бити основа развоја оних простора, који располажу атрактивним мотивима за туристичку и рекреативну тражњу, првенствено клијентеле из Ниша, Београда (и других већих и ближих градова из регионалног окружења) и иностранства, а делом и са подручја просторног плана; или као алтернативна делатност на другим просторима (под режимима заштите, сеоским подручјима и сл.) и вид компензације локалном становништву за различита ограничења у развоју;

2. према природним и створеним потенцијалима, развој туризма и рекреације засниваће се на интегрисаној туристичко-рекреативној понуди Старе планине и других планина (Суве планине, Радан планине и др.), језера, културно-историјских знаменитости, бања, градова, села, ловишта и др., којима ће бити обухваћене и све значајне вредности подручја, са тежиштем на целогодишњој понуди Старе планине, бања, градова, села и др.;

3. туризам ће активирати развој комплементарних активности и структура (села, пољопривреде, мале привреде, јавних служби и објеката, инфраструктуре и др.), подржати и унапредити заштиту и културолошку презентацију природе, природних и културних вредности, као темелјних ресурса и услова укупног, здравственог, еко-, етно- и других видова туризма, производње еко-хране и сл.; развој сеоског туризма стимулисаће се првенствено у ближем контакту са највреднијим деловима планинских подручја, туристичким центрима, местима, бањама и садржајима понуде у простору и засниваће се на физичком и функционалном повезивању села са овим дестинацијама; и

4. постојећа туристичка понуда биће техничко-технолошки и организационо унапређена и функционално заокружена, посебно у погледу уређења, опремања и коришћења садржаја понуде у простору; паралелно са тим развијаће се атрактивни и профитабилни

4. јануар 2013.

програми нове туристичке понуде за привлачење домаћег и иностраног капитала.

Према природним и створеним туристичким ресурсима Региона и критеријумима тражње ширег круга туристичке и рекреативне клијентеле, понуда подручја засниваће се на следећим доминантним видовима туризма:

1. планинском туризму и рекреацији – на Старој планини (уз Видлич) са разноврсном целогодишњом понудом, како у зимској сезони (алпско, турно и нордијско скијање, сноу-борд и др.), тако и у летњој сезони (планинарске и излетничке туре, јахање, планински бициклизам, летење змајем и параглајдером и др.) уз сеоски, ловни и еколошки туризам; на другим планинама (Сува планина, део Копаоника, Сврљичке планине, Радан, Соколовица, Јастребац, Тресбаба, Озрен и др.) са богатом и разноврсном туристичком понудом, првенствено у летњој и делом и зимској сезони, уз културни, сеоски, ловни, еколошки и друге специјализоване видове туризма;

2. културном туризму, првенствено у оквиру понуде староримског археолошког наслеђа (на потезу Царичин град–Медипа–Ниш–Равна–Гамзиград–Виминицијум), споменика културе, етно-вредности традиционалних села и др., преко целе године (претежно у летњој сезони), уз функционалну интеграцију туристичке понуде окружења културних добара;

3. бањском туризму – са целогодишњом понудом (са акцентом на летњој сезони) у здравственој рехабилитацији (балнеолошкој и климатској), здравственој, општој и спортској рекреацији на тлу и води, на бази минералних и термоминералних вода и климатизма (Нишка бања, Куршумлијска бања, Пролом Бања, Луковска Бања, Звоначка Бања и др.), уз планински, културни, сеоски, еколошки и друге видове туризма;

4. градском туризму – Ниша и Пирота са иницијацијом градског туризма у осталим општинским центрима и насељима (Прокупље, Куршумлија и др.), уз целогодишњу понуду (са акцентом на летњој сезони) у пословном и манифестационом туризму, рекреацији и др., уз функционалну интеграцију са понудом градског окружења;

5. транзитном туризму – првенствено на правцима коридора аутопута Е-75 (сегменти деоница Београд–Ниш–граница Републике Македоније и Ниш–граница Републике Бугарске, са рецептивно-информативним пунктовима и етно-пунктовима), као и путева I реда и панорамских туристичких путева, уз функционалну интеграцију са туристичком понудом окружења;

6. сеоски туризам – са целогодишњом понудом, уз планински, еко- и етно-туризам, ловни туризам, производњу еко-хране и етно-занатских производа, панорамске путеве (Старом планином, Сувом планином, Раданом и др.), у блиској гравитацији туристичких и рекреативних комплекса, центара и места комерцијалне туристичке понуде; и

7. туризам специјалних интересовања (спелеологија/авантуристичке туре, истраживачке туре, бициклизам, пењање, параглајдинг и др.), заступљен уз све претходно наведене видове туризма, уз функционалну интеграцију са њима.

4.1. ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ ПРОСТОРА

По одредбама ППРС из 2010. године, туристички простор Региона обухвата делове туристичких кластера „Југоисточна Србија“ и „Средишња и Западна Србија“ са: примарним туристичким дестинацијама „Стара планина“ (са комплетном целогодишњом понудом и водећим активностима алпског скијања и других зимских спортова, као и летње рекреације); друмским touring правцима (у оквиру коридора X и државних путева који имају посебну улогу у повезивању и опслуживању дестинација и њихових гравитационих зона, као и путевима и стазама културе, бициклизма и др.); градским туристичким центрима Ниш и Пирот, као и бањским туристичким центрима; и осталим, секундарним туристичким просторима /дестинацијама и местима претежно регионалног значаја, уз мање учешће целогодишње понуде – Сува планина, Сврљичке планине, делови Копаоника, Јастрепаца и Радан планине и други садржаји понуде у градским и другим насељима, природним и културним добрима и др.

Ниш је утврђен као град међународног туристичког значаја у функцији развоја туристичког кластера „Југоисточна Србија“.

Пирот (град националног туристичког значаја) и Димитровград су утврђени као центри у функцији развоја туристичке дестинације Стара планина у оквиру Региона, док су Прокупље и Куршумлија градски центри у функцији развоја делова туристичких комплекса Копаоника, Радан Планине, Јастрепаца и др. Нишка Бања је утврђена као бањско туристичко место националног, перспективно међународног значаја, а Пролом Бања, Куршумлијска, Луковска и Звоначка бања као бањска туристичка места националног значаја. У развоју бања од посебног значаја биће садржаји wellness/рекреативног туризма.

Планско одређење је да се делови туристичке дестинације Стара планина, као и други туристички простори, плански организују преко туристичких субрегија, односно туристичких рејона, у којима се може формирати интегрална туристичка понуда (до доношења акта о утврђивању туристичке регије у складу са Законом о туризму). Релевантан туристички простор Региона глобално је зониран на Топлички, Нишки и Пиротски туристички рејон, састављене од претежно целовитих и међусобно функционално интегрисаних комплекса – планских дестинација, са градским туристичким центрима, бањским центром, туристичким местима и бањама (до доношења акта о одређивању – разврставању туристичких места у категорије од I до IV, у складу са Законом о туризму).

Туристички рејони и комплекси – дестинације зонирани су на следећи начин:

1) Топлички рејон (са планинама и бањама)

Рејон у Топличком управном округу захвата делове општина Прокупље, Куршумлија и Блаце, као и мање делове општина Метрошина и Алексинац у Нишавском управном округу. Рејон обухвата општинске центре у Топличком управном округу, који ће у свом непосредном окружењу интегрисати бројне туристичке ресурсе и вредности, као што су делови Копаоника, Радана и Јастрепаца, Пролом Бања, Куршумлијска Бања и Луковска Бања, Ђавола Варош и друге природне и културне вредности, насеља и објекти. Услови развоја саставних комплекса – дестинација су комплетирање спортско-рекреативне, здравствене и друге понуде, смештајних капацитета, остваривања боље заштите и коришћења термоминералних извора, квалитетнијег саобраћајног приступа и др., уз боље интегрисање са општинским центрима као организационим језгрима туристичке понуде. Топлички рејон са комплексима активности планинског, бањског, рекреативног, еколошког, сеоског, ловног и других видова туризма, уз релативно брзу могућност прикључка на транзитни туристички коридор аутопута Е-75, представља значајну целину туристичке понуде Региона.

Главна туристичка понуда рејона биће организована у следећим комплексима – дестинацијама (к-д) и местима:

– туристички к-д Т-1 око општинског центра Куршумлија (где се превезује са к-д Т-2), са делом Копаоника, Куршумлијском Бањом, Луковском Бањом и др.;

– туристички к-д Т-2 око општинског центра Куршумлија (где се превезује са к-д Т-1) и Прокупље (где се превезује са к-д Т-3), са природним добром Радан планине, Ђаволовом Вароши, Пролом Бањом и др.; и

– туристички к-д Т-3 око општинског центра Прокупље (где се превезује са к-д Т-2) и Блаце, са целим венцем Јастрепаца, који се протеже и у мањим деловима општина Метрошина и Алексинац у Нишавском управном округу (где се превезује са к-д Н-1).

2) Нишки рејон (са градским туристичким центром, планинама и бањом)

Рејон у Нишавском управном округу захвата највећи део града Ниша (градских општина) и општина Гаџин Хан и Сврљиг, као и делове општина Алексинац и Ражањ, а у Пиротском управном округу западне делове општина Бела Паланка и Бабушница. Обухвата Суву планину и Сврљичке планине, градски туристички центар Ниш (са међународним аеродромом), бањски и општински центар Нишку Бању, као и друга насеља и бројне природне и културне вредности. Нишка Бања са потенцијалима за стационарни бањски и излетнички туризам на мотивима лечења, рекреације, природних вредности и културне баштине (са ресурсима и вредностима које треба организовати и интензивније валоризовати), комплетираће се изградњом балнеолошких, рекреативних и смештајних садржаја. На Сувој планини са потенцијалима за излетнички спортски туризам комплетираће се ски-стадион „Бојанине воде“ (реализацијом мањег алпског скијалишта сходно капацитету

простора), планинарске-алпинистичке стазе и полигони и др. Ниш са градском туристичком понудом и понудом окружења представља централни сегмент туристичке понуде рејона, уз услов интеграције туристичких ресурса и вредности. Услов развоја туризма у рејону је реализација садржаја понуде у простору, комплетирање комуналне опреме и јавних садржаја, изградња смештајних капацитета, интегрисање туризма и комплементарних активности, као и остваривање квалитетнијег саобраћајног повезивања са транзитним туристичким коридором аутопута ка Републици Македонији и Републици Бугарској. Туристичке потенцијале треба валоризовати и у окружењу Сврљига (посебно Сврљинских планина, са ловним, еколошким и другим специјализованим видовима туризма). Нишки рејон, лоциран уз Коридор Х, са активностима градског, бањског, планинског, рекреативног, културног, сеоског и других видова туризма, представљаће централну одморашну и излетничку туристичку целину Региона.

Главна туристичка понуда рејона биће организована у следећим комплексима – дестинацијама и местима:

– туристички к-д Н-1 око градског туристичког центра Ниш са непосредном околином (где се превезује са к-д Т-3), са општинским и бањским центром Нишка Бања, Сувом планином и др., као и са општинским центрима Гајин Хаи и Дољевац, уз општински центар Бела Паланка (где се превезује са к-д Н-2) и општински центар Бабушница (где се превезује са к-д Н-2), оба у Пиротском управном округу;

– туристички к-д Н-2 око општинског центра Сврљиг и Бела Паланка (где се превезује са к-д Н-1), са Сврљинским планинама и др.;

– туристички к-д Н-3 око општинског центра Алексинац и Ражањ, са водоакмулацијом Бован, делом Озрена и др.

3) Пиротски рејон (са планинама, градским туристичким центром, бањом и језерима)

Рејон захвата јужни део туристичке дестинације Стара планина (најквалитетнији високопланински сектор Миџор–Копрен–Сребрна глава) као и друге делове Пиротског управног округа у општинама Пирот, Димитровград и Бабушница. Пирот ће, као центар у функцији развоја туристичке дестинације Стара планина, у свом окружењу, поред Парка природе Стара планина и Видлича (са Басарским каменом), интегрисати и друге туристичке ресурсе и вредности, као што су Звоначка бања, кањон Јерме и др. Главна туристичка понуда рејона у погледу планинског туризма развијаће се у планинској зони и потпланинској зони Старе планине, уз интеграцију са бројним туристичким ресурсима, природним и културним вредностима у окружењу. Планинску зону представљаће виши планински појас са доминантном, планинском понудом у простору и новим туристичким смештајем у непосредном контакту са том понудом (туристички центри „Топли До“, „Мрамор“ и „Сенокос“, уз изградњу алског скијалишта, како у контакту са суседном општином Књажевац, тако и са Републиком Бугарском – центар „Ком“ у Берковици). Потпланинску зону чиниће подножје планине и његово окружење, са брдским и низијским садржајима понуде у простору (Завојско језеро, Смиловачка језера, градска излетница и др.) и смештајем у сеоским насељима и Пироту. Доминантни вид туризма биће стационарни и излетнички планински туризам, са целогодишњим коришћењем капацитета понуде (у зимском периоду алско скијање и активности осталих зимских спортова, у летњем периоду бројни видови спортеко-рекреативног туризма на планинским локалитетима и излетничким и планинарским итинерерима, планинским рекама и језерима, археолошким локалитетима, сакралним објектима и др. Туристичка понуда рејона биће комплетирана: реновирањем и изградњом смештајних капацитета, комуналне опреме и јавних садржаја; реализацијом нове туристичко-рекреативне инфраструктуре и других садржаја понуде у простору; бољом интеграцијом туристичких ресурса са природним и културним вредностима окружења; развојем путне мреже (остварењем квалитетнијег саобраћајног приступа из правца коридора аутопута и унапређењем путева II реда и општинских саобраћајница). Пиротски рејон са структурно различитим и атрактивним активностима планинског, бањског, здравственог, одморашно-рекреативног, градског (манifestационог, пословног и конгресног), културолошког (културно-историјског, етнолошког), еколошког, сеоског, ловног, туризма на воденим површинама, викенд-излетничког и других видова туризма, представљаће језгро туристичке понуде Пиротског управног округа и главну планинску понуду Региона.

Главна туристичка понуда рејона биће организована у следећим комплексима – дестинацијама и местима:

– туристички к-д П-1 Стара планина (југ) око градског туристичког центра Пирот и општинског центра Димитровград (у оба центра к-д се преклапа са к-д П-2), са Парком природе Стара планина, Видличем, Завојским језером, Смиловачким језерима и др.; и

– туристички к-д П-2 око центара Пирот и Димитровград (где се преклапа са к-д П-1) и општинског центра Бабушница (где се преклапа са к-д Н-1), са Звоначком бањом, клисуром Јерме и др.

Концент развоја три туристичка рејона са осам комплекса и више места туристичке понуде, засниваће се на следећим одређењима: развој туристичке супраструктуре – малих и средњих предузећа (специјализација, професионализација, одговорност, кооперација и интеграција и др.); развој туристичке инфраструктуре, као јавног интереса и приоритета у свим видовима стимулација (уз примену стандарда за квалитет услуге, увођење лиценци за пружање услуга, формирање фондова на нивоу кластера/портфолио производа, увођење механизма који се примењују у финансирању прибављања, уређења, опремања и коришћења јавног грађевинског земљишта и др.); развој туристичких организација на локалном и регионалном нивоу, са довољним финансијским и људским ресурсима за обављање основних маркетиншких активности и преузимање функција дестинацијског менаџмента; просторно и урбанистичко планирање и заштита туристичких простора (уз потребу установљења хијерархије надлежности планова, обавезу синхронизације у њиховој операционализацији, примену елемената традиционалне архитектуре и др.); професионализација људских ресурса и развој тржишта рада у туризму (уз бољу сарадњу образовних институција у туризму и приватног сектора у креирању едукационих и тренинг програма и др.); умрежавање са другим секторима који учествују у креирању нових вредности у туризму, уз проширење и повећање квалитета, активности и услуга које чине комплементарни пакет туристичке понуде; и подстицаји за иницирање развоја и финансирање приоритетних пројеката туризма.

5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА (Реферална карта 2.)

5.1. САОБРАЋАЈ

План развоја путне инфраструктуре претпоставља подизање квантитета и квалитета путне мреже, применом следећих решења:

1) Повећање саобраћајне доступности подручја Просторног плана и подизање квалитета саобраћаја на државним путевима I реда: реализацијом изградње дела аутопута Е-80 (коридор Хс) – државног пута I реда бр. 1.12 од Ниша до границе са Републиком Бугарском у дужини од 87 km, према Уредби о утврђивању Просторног плана подручја инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске* („Службени гласник РС“, број 86/09), а у следећим варијантама: варијанта I (долинска по Генералном пројекту аутопута Е-80) – од Беле Паланке до улаза у Пирот аутопут целом дужином прати долину реке Нишаве. После обиласка Беле Паланке, коридор аутопута прелази преко локалног пута, железничке пруге за возове великих брзина, реке Нишаве, а затим се на km 53+000, западно од села Чифлик уклапа у коридор постојећег пута М1.12. Након овог укрштања, коридор аутопута у потпуности поклапа трасу постојећег пута све до новог тунела „Сарлах“ на уласку у Пирот. По изласку из тунела „Сарлах“ коридор будућег аутопута уклапа се у трасу постојеће обилазнице. После укрштаја са трасом пруге за велике брзине коридор аутопута са северне стране прати трасу регионалног пута Ниш – Димитровград све до Сукова. Веза магистралног пута М-9 са аутопутем према западу остварује се коришћењем постојећег тунела „Сарлах“ док је веза према истоку могућа само проласком кроз град и коришћењем градских улица; варијанта II (долинска са обилажењем Пирота) – коридор аутопута на делу од Беле Паланке до изласка из новог тунела „Сарлах“ има идентичан положај као у варијанти I. После изласка из тунела аутопут обилази Пирот са јужне стране, јужно од постојеће обилазнице и трасе пруге за возове великих брзина. Веза Пирота остварује се преко петље „Пирот–запад“ и петље „Пирот–исток“, а веза магистралног пута М-9 са аутопутем је преко постојеће градске раскрснице коришћењем постојећег тунела „Сарлах“ и новопроектване саобраћајнице на десној обали Нишаве према петљи

„Пирот–запад” и коришћењем постојеће обилазнице према петљи „Пирот–исток”; варијанта III (брдска – јужна) – од Беле Паланке коридор аутопута скреће на југоисток у долину реке Нишаве где пресеца регионални пут Р 244, трасу пруге за велике брзине, реку Нишаву, постојећу пругу Ниш – Димитровград након чега прелази на падину брда Грнчарев дел. Након преласка на падину, аутопут улази у брдски терен где опруженом трасом пролази између села Клисура и Крменица одакле скреће на југ до превоја Занога. На падинама Заноге аутопут улази у коридор постојећег регионалног пута Р-262 у коме остаје све до km 66+000. После укрштаја са магистралним путем М-9 североисточно од села Блато, аутопут се спушта у долину обилазећи град Пирот са јужне стране, ван граница Генералног урбанистичког плана Пирота. На ширем подручју Пирота, аутопут пресеца неколико локалних путева и потока, а непосредно пре петље „Пирот – исток” пресеца пругу за возове великих брзина. На km 77+000 (на km 82+000 по стационажи у Генералном пројекту за долину трасу) аутопут се западно од села Велики Јовановац укључује на трасу која је утврђена Генералним пројектом; варијанта IV (потенцијална брдска за коју је урађен идејни пројекат) – после обиласка Беле Паланке, траса аутопута код села Клења прелази са десне на леву обалу реке Нишаве и железничке пруге мостом дужине 493 m. После преласка Нишаве, траса аутопута се денивелисано укршта са магистралним путем Бела Паланка – Пирот, усмерава се на југозапад и избија на седло превоја Дебели дел – Црни врх, после чега се спушта према селу Понор које обилази са источне стране. Иза села Понор, траса се укршта са магистралним путем М-9 јужно од села Блато и Костур. После обиласка Блата и Костура, аутопут силази у Пиротско поље, пружа се између села Расница и Барје Чифлик и након укрштаја са железничком пругом и постојећим магистралним путем уклапа се у трасу долиנסке варијанте на km 82+520. Тежак терен је захтевао примену тунела па се на овој деоници јављају тунели укупне дужине око 1.500 m и мостови дужине око 2.000 m; изградња деоница државног пута II реда као алтернативног правца на деоницама на којима се траса аутопута поклапа са трасом државног пута I реда бр. 1.12 (Чифлик – Пирот) у дужини од око 20 km; израдом планске и пројектне документације за део аутопута Е-80 – државног пута I реда бр. 25 (Ниш – Прокупље – Куршумлија) чиме се у ширем појасу пута I реда бр. 25, планом резервише потенцијални коридор као и активности на изградњи деонице Ниш – Прокупље у дужини од око 23 km; израда планске и пројектне документације за део аутопута Е-771 – државног пута I реда бр. 25 (Ниш – Сврљиг – Књажевац) чиме се у ширем појасу пута I реда бр. 25, планом резервише потенцијални коридор; побољшањем услова одвијања саобраћаја на мрежи путева I реда и побољшања услова живота у насељима изградњом обилазница Прокупља, Мерошине, Сврљига на путном правцу број 25, Ниша, Пирота и Димитровграда на путном правцу број 1.12, Бабушница број 9; За потенцијални коридор северне обилазнице аутопута око Ниша се планира само резервација простора у дужини од око 24,0 km и ширини од око 700 m, који се линијски пружа од коридора аутопута Е-75 код Дражевца северном падином брда Виник обилазећи са севера грађевинско подручје Ниша до петље „Малча” – Просторни план подручја инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске („Службени гласник РС”, број 86/09); модернизацијом пута (посебно пута бр. 9 Пирот – Бабушница – Лесковац), осавремењивањем, реконструкцијом коловоза и исправљањем елемената путева на деоницама које не задовољавају стандарде ове категорије путева; појачаним одржавањем осталих деоница путева ове категорије.

2) Комплетирање мреже (реконструкција и изградња), модернизација, рехабилитација, и појачано одржавање на државним путевима II реда и то: изградња неизграђених и непроходних деоница са савременим коловозом на путном правцу 123 и 222 у зони Радан планине и на путном правцу 120, 121 и 121а у зони планине Озрена као и на путном правцу 244 у зони планиране акумулација: Трнски Одровци и Лукавица у општини Димитровград, 2186 Луково – Штава – Лепосавић; побољшање услова одвијања саобраћаја на мрежи путева II реда и побољшања услова живота у насељима измештањем државног пута II реда бр.214 у општини Дољевац; изградњом алтернативног правца на деоницама на којима се траса аутопута поклапа са трасом државног пута II реда бр. 241а (Ниш – Црвена Река) у дужини од око 7 km рехабилитација коловоза и осталих елемената (уз израду техничке пројектне документације и пратећих студија); на делу аутопута Е-80 на превоју

„Плоче” налази се прикључак потенцијалног планираног пута (наставак државног пута II реда број 242) којим се преко општине Гаџин Хан остварује јужна веза између путева Е-80 и Е-75. Веза преко петље „Плоче” представља и најкраћу и најбржу везу општине Гаџин Хан са суседним општинама – Просторни план подручја инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске („Службени гласник РС”, број 86/09).

3) Реконструкцијом и изградњом локалне путне мреже: реконструкција и изградња локалне путне мреже с циљем повећања саобраћајне доступности и повезаности насеља међусобно, са микроразвојним центрима на руралном подручју, субопштинским центрима, односно општинским и регионалним центрима, као и повезивања са зонама туристичког развоја (повезивање деоница на Старој планини и Радан планини и др.), уз израду идејних и главних пројеката; просторним планом је предвиђено и осавремењавање постојећих путева на територији Региона, тако да до краја планског периода већина општинских путева буде са савременим коловозним застором; општинске путеве чији је профил такав да захтева веће интервенције, потребно је реконструисати, односно проширити и опремити одговарајућом саобраћајном сигнализацијом према динамици која ће се утврдити средњорочним и годишњим плановима општина/града; од остале саобраћајне инфраструктуре која је у функцији општинских путева, планирана је изградња и реконструкција аутобуских стајалишта на свим општинским путевима којима пролазе линије јавног превоза путника.

4) Унапређењем јавног линијског превоза, приградских и међуградских превоз путника на територији Региона обавља се у највећој мери друмским и делимично железничким саобраћајем. Развој јавног превоза путника потребно је усмерити: да насеља на подручју општина/града имају аутобуску везу са општинским/градским центром потребне фреквенције која гарантује могућност обављања свих дневних и повремених потреба; да општински/градски и регионални центри остварују међусобне и везе са другим урбаним центрима, општинама и регијима у окружењу аутобуским везама одговарајуће фреквенције како би се грађанима омогућили истоветни услови доступности на подручју Региона и у односу на друге делове Србије; развоју постојећих и увођењу нових линија у складу са потребама становника; санацији и реконструкцији постојећих и могућих коридора јавног приградског превоза; давању приоритета овом виду саобраћаја у односу на индивидуални; адекватном опремању аутобуских стајалишта у складу са важећим законима и прописима (посебно на деоницама државних путева), како би се повећала безбедност путника при уласку и изласку из возила; оспособљавању општинске (локалне) путне мреже за безбедно одвијање јавног путничког саобраћаја у циљу оптималног повезивања свих насељских центара са општинским/градским центром; усаглашавању редова војне са циљним коришћењем (школска популација, радни контингент и сл.); увођењем нових полазака у јавном железничком путничком саобраћају као и повећање капацитета на постојећим поласцима (повећањем путничких гарнитура).

5) Повећањем опремљености и функционалности постојећих друмских граничних прелаза и изградњом нових граничних прелаза: предвиђа се повећање опремљености и функционалности постојећег граничног прелаза Градина; планирани гранични прелази са Републиком Бугарском (на основу међудржавног уговора) су: „Петачинци” – у наставку Државног пута II реда број 244 Димитровград – Бабушница; потенцијални гранични прелаз са Републиком Бугарском „Криводол” је у наставку Државног пута II реда број 121 Димитровград – Доњи Криводол и у функцији је развоја туризма на Старој планини. – Просторни план подручја посебне намене Парка природе и туристичке регије Стара планина („Службени гласник РС”, број 115/08).

Остала саобраћајна инфраструктура:

1) Развоја железничког саобраћаја представљаће: електрификавање Државне магистралне пруге Ниш–Пирот–граница са Републиком Бугарском (Е-70) са изградњом обилазнице око Ниша; резервисање коридора Државне магистралне пруге Ниш–Лесковац–граница са Републиком Македонијом (Е-85) односно изградња двокосечне и електрификаване пруге, са брзином војне од 160 km/h, која ће у највећој могућој мери користити постојећи коридор пруге; модернизација и електрификација пруге (Ниш)–Сврљиг–Зајечар–Пристаниште Прахово као и пруге

(Ниш)-Дољевац-Кастрат-Косово поље; израда планске и пројектне документације пруге за возове великих брзина. Коридор пруге за возове великих брзина Ниш-Димитровград је дужине око 95 km, ширине 435 m, обухвата три пруге ширине 35 m, заштитни појас са обе стране пруге од по 200 m и углавном прати коридор постојеће пруге осим на деоницама: (1) Ниш - Нишка Бања (због обиласка градског подручја), (2) Нишка Бања - Долац (због оштрих кривина постојеће пруге на простору Сибевачке клисуре и заштите парка природе Сибевачка клисура), (3) у зони Беле Паланке (због обиласка градског подручја и измештања станице), (4) измену Станичења и Пирота (због неповољних елемената постојеће пруге), (5) у зони Димитровграда (због обиласка градског ткива). Пруга је двоколосечна и на њој се обавља мешовити саобраћај. Положај коридора пруге за возове великих брзина даје оријентационо, а коначно ће се утврдити по изради Генералног пројекта пруге за возове великих брзина Ниш-Димитровград. - Просторни план подручја инфраструктурног коридора Ниш - граница Бугарске („Службени гласник РС”, број 86/09); Положај коридора пруге за велике брзине од Ниша до границе Републике Македоније даје оријентационо, док ће коначни положај коридора бити дефинисан по верификацији генералног пројекта. Дато решење у овом плану дефинисано је у односу на постојећу једноколосечну пругу, коју на највећем делу правца прати, уз мања одступања ради неопходног исправљања радијуса кривина за потребе великих брзина, и то: (1) између станица „Међурево” и „Ниш” задржаће се постојећа једноколосечна пруга за теретни саобраћај дуж које ће се пружати коридор пруге за брзине од 120 km/h за одвијање путничког саобраћаја, са новом станицом „Међурево” око 2,0 km јужно од постојеће, која ће се реконструисати за потребе раздвајања колосека за путнички и теретни саобраћај у правцу Ниша, (2) од Белотинца до Дољевца коридор пруге за велике брзине пружаће се западно од коридора постојеће пруге, а постојећа станица „Дољевац” реконструисаће се за прикључивање пруге из правца Косова Поља (увођењем помоћу депивелације у станицу по смеровима на пругу за велике брзине); развој Нишког железничког чвора са путничком станицом, робним терминалом на Коридору X, оствариће се реконструкцијом, изградњом и модернизацијом пруга, станица и других постројења, а у складу са потребама и плановима развоја града: (1) путничка станица ће се опремати као центар интегрисан у урбаном окружење, са пословним, комерцијалним, културним и другим садржајима, који прате саобраћај или су индиректно везани за проток путника, (2) траса пруге за возове великих брзина на подручју града Ниша планира се северним ободном делу града, (3)

робни терминал у Нишком железничком чвору на месту контакта железнице са путним и ваздушним саобраћајем формирати као интермодални логистички центар.

2) Ваздушни саобраћај. Подразумева модернизацију аеродрома „Константин Велики” у Нишу, у циљу повећања конкурентности и атрактивности подручја за привредни и туристички развој Региона.

3) Развој мултимодалног саобраћаја. Планско опредељење је повећање саобраћајне доступности подручја и саобраћајних веза са окружењем развојем више модалитета саобраћаја. Регионалним просторним планом се предвиђа: развој мултимодалног саобраћаја комбиновањем и обједињавањем функција даљинског путног и железничког саобраћаја изградњом робно-транспортног центра у Нишу; мултимодалност саобраћаја у туристичким зонама развојем вертикалног транспорта жичарама, бициклических и пешачких стаза у оквиру туристичке инфраструктуре.

Планско опредељење је да се за потенцијални коридор пловног пута Морава-Вардар изврши резервација простора и разрада идеје о изградњи и његовом повезивању у мрежу европских магистралних канала преко канала „Рајна-Мајна-Дунав”. Евантуална реализација овог пројекта одређиће кретање робног промета и конкурентност речног у односу на остале видове саобраћаја у мултимодалном саобраћајном Коридору „X”.

5.2. ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА

5.2.1. Водоснабдевање и каналисање

Коришћење вода у планском периоду ослањаће се на рационализацију потрошње висококвалитетне воде за пиће и оријентацију индустрије на снабдевање из водотокова. Основни циљ је квалитетно снабдевање водом свих становника на подручју Просторног плана. Оптималну дугорочну оријентацију снабдевања водом становништва целог региона представља изградња регионалних водоводних система, у које би били интегрисани и постојећи водоводни системи. Регионални системи се ослањају на заштићена изворишта висококвалитетних вода. Простор обухвата Просторног плана припада највећим делом доње-јужноморавском регионалном систему водоснабдевања, који се ослања на неколико подсистема, од којих Топлички, Нишавски и Моравички управни окрузи припадају планском подручју. Поједина насеља ослањају се на регионалне подсистеме и системе који просторно излазе из обухвата плана (Власински и Јабланички регионални подсистеми доње-јужноморавског система и Тимочки регионални систем).

Табела 21. Снабдевање насеља водом

Управни округ	Обухвата водовод (подсистем)	Постојећа изворишта (излазност l/s)	Планирано
Нишавски управни округ	Град Ниш /Нишавски подсистем-НИИОС (Студена; Медина; Моравски; Љубераћа)	Големо врело (327); Медина (600); Топлице (30); Пешићар (25); несавршено бунар (20); Крупица (900); Мокра (310); Дивљана (240); Љубераћа (450)	Постојећа изворишта+акумулација Завој+акумулација Селова
	Алексинач/моравички подсистем	акумулација Бован (600)	акумулација Бован (600)
	Гаџин Хан/ Запљански, нишавски подсистем	извориште Врело (30-50) (насеља: Гаџин Хан, Горњи и Доњи Душник, Крастаче, Дути Пољана и Марини Кутина)	Врело (30-50)+врело изнад Великог Крчимира+ акумулација Завој+акумулација Селова
	Дољевац/јабланички и топлички подсистем	појединачни бунари	акумулација Брестовац+ акумулација Селова+веза на НИВОС
	Мерошина/Мерошина, топлички и нишавски подсистем	бунари (2)	акумулација Селова
	Ражањ/Ражањ, моравички подсистем		акумулација Бован (600)
Топлички управни округ	Сврљиг/Сврљиг, тимочки регионални систем	извори: Румењак (15-17), Рајт (3), Манојлица (8-50) насеља: Сврљиг, Преконога и Манојлица	постојећа изворишта+акумулација Околице
	Блане/Блане топлички подсистем	акумулација на Придворици (37) Блане и 16 насеља	повећање количине са акумулације Придворица(60)+извориште Перовица(11,5)+извориште Сибица(5)+бунари+коначно решење акумулација Селова
	Жигораћа/ Жигораћа топлички подсистем	Речница (3-4), Моравице (24,5)	постојећа изворишта+ акумулација Селова
	Курнумаџа/Курнумаџа топлички подсистем	Топлица (70)	акумулација Селова
	Прокупље/топлички подсистем	Бресница (80), Хисар (60) Прокупље и 14 насеља	постојећа изворишта+ акумулација Селова+ Бресница

4. јануар 2013.

Број 1 349

Управни округ	Општина/водовод (подсистем)	Постојећа изворишта (≈издашност l/s)	Планирано
Пиротски управни округ	Бабушница/Љуберађа, власински подсистем	Љуберађа (450) (Бабушница и 8 насеља); Љуберађа 1 (Грчар, Мезграја, Модра Стена, Мало и Велико Боњинце)	Љуберађа (450), локална изворишта+ акумулације на Власини
	Бела Паланка/Белопаланачки, нишавски подсистем	извор Велико курило (150-798) насеље Б.Паланка; систем Љуберађа (450) (насеља:Бежинице, Шљивовик, Д. Коритница, Дивљана, Мокра, Моклиште, Црвена река, Врандол, Крупац и Долац)	Велико курило (150-798), Љуберађа (450)
	Димитровград/Димитровград нишавски подсистем	Пртопопинци (60-120), Ивкове воденице (5)	постојећа изворишта+ акумулација Завој
	Пирот/Пирот, нишавски подсистем;	извори: Кавак (70-100), Крупац 1(150-1000), Крупац 2 (40-600) и Градиште (105-800) (насеља:Пирот,Бериловац,Гњилан-део,Велики и Мали Суводол); извор Клок (26) (насеља:Крупац,Велико Село, Мали и Велики Јовановац,Трњана и Пољска Ржана)	постојећа изворишта+ акумулација Завој

Топлички систем ослања се на акумулацију у изградњи „Селола“ на реци Топлици, са које ће се водом снабдевати насеља у општинама: Куршумлија, Блаце, Прокупље, Житорађа, Меровиња, Дољевац и Ниш.

Нишавски систем чине многобројна карстна врела, извориште Медијана и акумулација „Завој“ на реци Височици, која се тренутно користи за производњу електричне енергије. Са овог система снабдевање се општине Димитровград, Пирот, Бела Паланка, Гадин Хан, Ниш и Меровиња.

Моравички систем се ослања на акумулацију „Бован“ на Алексиначкој Моравици са које је планирано снабдевање водом општина Алексинац, Ражањ и Сокобања ван разматраног подручја. Тренутно само Алексинац користи акумулацију у ове сврхе.

Власински који се ослања на подземне воде и вишенаменске акумулације на реци Власини. Са овог система снабдевање се насеља општине Бабушница.

Јабланички подсистем са постојеће акумулације Брестовац на Пустој реци, чија изградња је у току и са кога ће се снабдевати насеља у општини Дољевац, а остављена је и могућност везе са нишким системом.

Општина Сврљиг једина из региона положајно припада Тимочком регионалном систему који се на планском подручју ослања на планирану акумулацију „Околиште“.

У реализацији ових планских решења неопходне су следеће активности: прилагођавање норме потрошње у складу са европским и светским тенденцијама; дефинисање реалних потреба за водом високог квалитета; дефинисање недостајућих запремина резервоарског простора и локација за њихову изградњу; изградњу јавне мреже у свим насељима; реконструкцију водоводне мреже и отклањање кварова ради смањења губитка на мрежи; изградња регионалних система водоснабдевања, приоритетно систем „Селола“; реконструкцију и доградњу постројења „Бресје“; вода за технолошке потребе биће захватана из водотокова, а тамо где то није могуће, користити подземне издани; дефинисање зона и појасева санитарне заштите око изворишта и објеката за водоснабдевање; за сваки јавни сеоски водовод треба увести мониторинг – константно праћење квалитета воде кроз контролу хигијенске исправности воде као и константно хлорисање воде; спровођење легализације сеоских водовода; увођење економске цене за употребу чисте воде.

Истовремено са развојем водоснабдевања становништва неопходно је изградити системе за одвођење употребљених и атмосферских вода, тј. канализацију. Као и код водоснабдевања и овде се све више осећа потреба за изградњом регионалних канализационих система, а све у склопу интегралног, комплексног и јединственог водопривредног система.

Табела 22. Пречишћавање отпадних вода

Управни округ	насеље	реципијент постојеће ППОВ	Планиран степен пречишћавања отпадних вода
Нишавски управни округ	Град Ниш	река Нишава	са биолошким пречишћавањем
	Алексинац	Јужна Морава	са биолошким пречишћавањем
	Гадин Хан	Кутинска река	са биолошким пречишћавањем
	Дољевац	Јужна Морава	са биолошким пречишћавањем
	Меровиња	Јужна Морава	са биолошким пречишћавањем
	Ражањ	Јужна Морава	са биолошким пречишћавањем
	Сврљиг	Сврљички Тимок, ППОВ постоји али није у функцији	са терцијалним пречишћавањем

Управни округ	насеље	реципијент постојеће ППОВ	Планиран степен пречишћавања отпадних вода
Топлички управни округ	Блаце	Расина, ППОВ постоји али није у функцији	са биолошким пречишћавањем (нитрификација и денитрификација)
	Житорађа	Топлица	са биолошким пречишћавањем (нитрификација и денитрификација)
	Куршумлија	Топлица	са биолошким пречишћавањем (нитрификација и денитрификација)
	Прокупље/топлички подсистем	Топлица	са биолошким пречишћавањем (нитрификација и денитрификација)
Пиротски управни округ	Бабушница	Лужница	са биолошким пречишћавањем (нитрификација и денитрификација)
	Бела Паланка	Нишава, ППОВ у фази реконструкције	са биолошким пречишћавањем
	Димитровград	Нишава, ППОВ у функцији	са биолошким пречишћавањем
	Пирот	Нишава	са биолошким пречишћавањем

Где год је могуће треба груписати насеља за изградњу ППОВ. У мањим насељима, која није могуће укључити у групне системе за пречишћавање, одвођење употребљених вода вршиће се у водонепропусне септичке јаме са организованим пражњењем и одвођењем садржаја на за то планиране локације. Упојне бунаре и водопропусне јаме треба строго забранити.

Велики број природних водотокова, пружају могућности за канализање атмосферских вода са минималним трошковима. Како сама топографија терена омогућава формирање локалних подсливова, односно испуста у саме водотокове, није потребан јединствен систем кишне канализације са колекторима великих дужина.

5.2.2. Уређење водотока

Индикатори за утврђивање приоритета за извођење линијских система за заштиту од поплава су: број становника, величина површина угрожених великим водама вероватноће појаве 5%, 2%, 1% и мање, значај објеката који су угрожени поплавама. Такође, приоритет у извођењу радова за заштиту од поплава и уређење корита водотока, треба да имају већ започети радови, радови за које постоји урађена техничка документација, радови на доградњи, реконструкцији и одржавању постојећих система за заштиту од поплава и уређење водотока, заштита површина у приобаљу од поплава, и заштита рушевних обала.

У погледу заштите од поплава и уређења корита водотока, на подручју Региона, неопходни су следећи радови:

1. Реконструкција, доградња и одржавање постојећих насипа.
2. Изградња нових насипа, у сливу Јужне Мораве, Топлице, Пусте реке и Нишаве, као и радови на уређењу корита водотока, за заштиту од флувијалне ерозије, стабилизацију трасе, нивелете дна и обала речног корита. Приоритет имају следећи радови:

– на деоници Јужне Мораве насипи за заштиту од поплава насеља: Витковац, Доњи Љубеш, Доња Трнава, Доња Топоница,

Лалинац, Крушце, Доње Међурово, Чокот, Батушинац, Прилепац;
За заштиту рушевних обала на Јужној Морави сектори:

Јужна Морава стационажи тока	Дужина – L
km-km	(m)
37+250-37+850	700
36+850-37+150	300
93+300-93+600	300
111+000-111+200	450
111+300-111+550	
УКУПНО	1750

– у сливу реке Нишаве насапи за заштиту од поплава: узводно и низводно од Димитровграда, у Пиротској, Белопаланачкој и Нишкој котлини, затим на деоници Матејевачке реке кроз насеље Доња Врежина у Нишу, инундационе површине на деоници Кутинске реке узводно од железничког моста у Нишу, бујичним водотоцима у Нишу: Кованлучки, Суводолски поток, Рујничка река и Хумски поток;

– радови на уређењу корита реке Нишаве: на деоници од Димитровграда до границе са Републиком Бугарском, завршетак радова на регулацији Нишаве у градској зони Ниша;

– у општини Куршумлија радови на регулацији водотока и за заштиту од поплава: стамбених објеката и саобраћајнице П – 218, (Куршумлија – Куршумлијска Бања), локалне саобраћајнице Пепељевац – Грабовница – Товрљане, на реци Бавњаци у насељима Куршумлијска Бања и Тијовац, и реци Косаница у насељима Рударе, Рача, и Мала Косаница;

– у општини Мештина радови на регулацији водотока и за заштиту од поплава: на деоници Крајковачке и Југбогдановачке реке;

– у општини Бабушница, радови за заштиту од поплава на бујичним водотоцима: поток Мрморича – КО Калуђерово, КО Драгинац и КО Бабушница, поток Сабач – КО Калуђерово, КО Драгинац и Река Мурговица – Деоница Радиње – Љубераћа – Модра Стена, као и регулациони радови на бујичним водотоцима: Ракитска река, Раљинска река, Река Бучјанка, Столска река, Масуровачки поток, поток Балван, и поток Сабич;

– у општини Дољевац регулациони радови и радови за заштиту од поплава: на деоници реке Топлице у Дољевцу и КО Орљане, на деоници Пусте реке од Кочанске петље до железничког моста у Пуковцу, и Југбогдановачке реке у КО Орљане насеље Рибарица, као и радови за заштиту од поплава пољопривредног земљишта и мањих насеља: КО Мекиш, КО Шарлинац, на обалама Торинског потока, КО Шановац од Црнатовачког потока, у насељу Дулин, КО Белотинац од Влашког потока;

– у општини Сврљић, регулациони радови за заштиту од поплава пољопривредних површина и мањих насеља: на деоници реке Сврљишкы Тимок у насељима Гулијан, Манојлици, Црнољевиче, Округлице, Белоина, Рибара, део Сврљига, Мерделата, Нишевца и Палилуле, на Правачкој реци део насеља Грбавча и Преконоге, на Лалинској реци и реци Калници насеља Лалинац и Плујине, на Белој реци (Топоничка река) насеља Пирковац и Попница и на Гојмановачком потоку у насељу Гојмановац;

– у општини Блаце, регулациони радови на бујичним водотоцима и за заштиту од поплава.

3. Радови на уређењу мањих водотока, за стабилизацију речног корита, заштиту од поплава и ерозије, на деловима водотока и површина сливова са јаком и средњом ерзијом, а према карти угрожености од ерозије.

4. Адекватно одржавање постојећих линијских система за заштиту од поплава.

Активним мерама за заштиту од поплава, могу се постићи значајни ефекти у погледу смањења штета од поплава, али и смањити потреба за линијским системима заштите. То су сливови: река Темштице и Нишаве низводно и узводно од Пирота, у Белопаланачкој котлини и Белој Паланци, од акумулације „Завој“ и планиране акумулације „Одоровци“; реке Топлице и реке Велике Косанице у Куршумлији, Прокупљу, Дољевцу и Житорађи од акумулације „Селова“ (у изградњи) и планиране акумулације „Зебице“; реке Моравице, Алексинца и површина низводно од Алексинца до ушћа реке Моравице у Јужну Мораву, од акумулације „Бован“; реке Јерме, у Пироту и Пиротској котлини, од планиране акумулације „Одоровци“; Крајковачке реке, у Мештини од акумулације „Крајковац“; Остале изграђене акумулације, на подручју Просторног плана („Бресница“, „Придворица“), имају обезбеђену релативно малу запремину за пријем таласа великих вода, па је самим тим, њихова улога у примени

активних мера за заштиту од поплава локалног карактера, тј. само на деоницама водотока непосредно низводно од брана.

При планирању линијских система за заштиту од поплава, у нижим деловима сливова, неопходно је узети у обзир трансформацију таласа великих вода у постојећим и планираним акумулацијама, и утицај обезбеђене запремине за заштиту од поплава у акумулацијама на редукцију таласа великих вода на деловима слива низводно.

Површине за заштиту од ерозије приказане су на карти заштите простора (Реферална карта бр.3), а то су: на североисточном делу општине Пирот, у сливу реке Височице и акумулације „Завој“; на најзначајнијем потенцијалном изворишту површинских вода у јужном и југозападном делу општине Бабушница, у сливу река Лужнице, Мурговице, Тегошнице и у горњем делу слива Пусте реке; на јужном делу општине Куршумлија: у сливу реке Велике Косанице, узводно од локације која је предвиђена за будућу брану – акумулацију „Зебице“, на југозападу, у сливу реке Топлице узводно од будуће акумулације „Селова“, Луковске реке и реке Ранковице; на северо-западном делу општине Блаце, у сливу Придворице реке – акумулација „Придворица“, и реке Блаташнице; на североисточном делу општине Сврљић, у сливу Вишевске реке и планиране акумулације „Околиште“ сливови планираних акумулација: „Зебице“, „Околиште“ и „Одоровци“, јер је за изведене биотехничке и антиерозионе радове потребно време, да би ови радови постигли свој пуни ефекат.

Радови за заштиту од ерозије подразумевају: техничке мере, за заштиту земљишта стрмих брдских падина које су највише угрожене током јаких киша или након топљења снега, изградња хоризонталних зидића у правцу изохипси – управно на правац сливања воде, од монтажних бетонских елемената или габиона; биотехничке мере, изградња контурних ровова, тераса, градона; уређење корита бујичних водотока, најчешће ископом корита – канала трапезног попречног профила, са грађевинама за ублажавање подужног пада нивелете дна корита водотока, изградњом консолидационих прагова, каскада; изградња ретардационих преграда, ове преграде морају имати објекте за заштиту од притиска земљаних маса и бујичне воде (барбокране); биолошке мере, пошумљавање, мелиорација шума, пашњака и ливада; административне мере, прописи којима се дефинишу обавезе корисника за антиерозионо газдовање поседама; контролисана – планирана сеча шума, смањење коришћења дрвета за загревање, такође могу имати позитивне ефекте на смањење ерозије; у насељеним местима, заштита од ерозије се остварује у оквиру уређења корита водотока и заштите од поплава; на површинама са јачим нагибом се мора одвијати комплексно коришћење земљишта, што подразумева примену система агротехничких мера, који се примењује до нивоа катастарских парцела, кроз прописане обавезе (контурно орање, претварање деградираних њива у ливаде, мелиорације деградираних пашњака...) и административне забране (гајење окопавина на нагибима, орање и чиста сеча низ нагиб, испаша на деградираним пашњацима и кресање лисника за исхрану стоке...); на падинама у непосредном окружењу акумулација за водоснабдевање, као део овог система мера требало би да буде и изградња ило-филтерских појасева (наизменични појасеви травне и дрвенасто-жбуњске вегетације).

Обим радова за заштиту од ерозије је у функцији реализације других водопривредних објеката, али пре свега, финансијских могућности друштвене заједнице.

5.2.3. Акумулације

Постојеће и планиране акумулације, на подручју просторног плана, представљају основне објекте за будући јужноморавски, регионални, вишенаменски, водопривредни системи, са подсистемима: Нишавским чији су основни објекти акумулација „Завој“, и планиране акумулације „Одоровци“ и „Околиште“, Топличким („Придворица“, „Крајковац“, „Растворница“, „Бресница“, „Селова“ и „Зебице“) и Моравички („Бован“).

Табела 23. Планиране акумулације на подручју просторног плана

Општина	Назив	Водоток	Површина слива	Површина делови слива	Запремина - V
			km ²		
Димитровград	Одоровци	Јерма	965	В. И. Е. ОМВ	48300
Србани	Околиште	Обелтска река	44	В	870
Куршумлија	Зебице	В. Косаница	92	В. И. ОМВ	
Куршумлија	Селова	Топлица	340	В. И. ОМВ. ЗОБ. ЗИ	75000

Легенда:
В- Водоснабдевање
П- Наодњавање
В- Виртевица
ОМВ- Одложивање мале води
ЗОБ- Заштита од вода
ЗИ- Издржавање навока
СР- Служб. приград и резервација

* Радови у току

4. јануар 2013.

Поред тога, на подручју просторног плана, постоје значајне могућности за изградњу већег броја малих хидроенергетских постројења – малих хидроелектрана, на мањим бујичним водотоцима, али и на постојећим акумулацијама, на којима се до сада нису користили расположиви водни ресурси у области хидроенергетике.

5.2.4. Нанос и експлоатација материјала из корита водотока

Прецизнија процена проноса наноса и ефеката ретензије наноса на Јужној Морави и њеним притокама на подручју просторног плана није могућа, због релативно скромних података мерења проноса наноса. Континуирано мерење проноса наноса постоји за реку Јужну Мораву на водомерним профилима „Корвинград“ и „Мојсиње“, а за реку Нишаву на водомерном профилима „Ниш“. На основу постојеће документације, сумарне количине вученог наноса од флувијалне ерозије и ерозије из слива и транспортне способности тока за пронос наноса, процењено је да је на деоници Јужне Мораве на подручју просторног плана, могућа рационална годишња експлоатација материјала од око $1.1 \times 10^6 \text{ m}^3$. Највећи део резерви материјала (око 90%) налази се на сектору од $\text{km } 30$ до $\text{km } 150$ (између клисуре Ђулис–Сталаћ и Грделичке клисуре), тј. углавном на деоници Јужне Мораве на подручју просторног плана. Повољне локације за багровање материјала из корита и приобаља Јужне Мораве су на деоници од $\text{km } 50$ (ушће Моравице) до $\text{km } 130$. Највећи интензитет експлоатације материјала из приобаља Јужне Мораве је на деоници од $\text{km } 54+900$ до $\text{km } 55+800$.

Посебно неповољна ситуација је у условима експлоатације материјала из корита водотока у зони мостова, када због промене морфолошких и карактеристика речног корита и хидрауличких услова стајања воде могу бити угрожени речни стубови моста, односно сама конструкција моста.

Експлоатација материјала из корита водотока и приобаља већих притока Јужне Мораве је по обиму и количини материјала далеко мања. Могућа је експлоатација материјала на појединим крајним секторима и углавном локалног карактера, а у оквиру радова на уређењу водотока, заштите рушевних обала, исправљања оштрих кривина и просецања меандара, могућа је контролисана експлоатација материјала, на реци Нишави, на сектору низводно од Ниша и на Реци Топлици, на појединим секторима, од Прокупља до њеног ушћа у Јужну Мораву. Експлоатација речних наноса вршиће се у обиму који неће нарушити водни режим, постојећу експлоатацију подземних вода, стабилност обала и природну равнотежу акватичних и приобалних екосистема. Право на експлоатацију речних наноса стиче се водном сагласношћу, а ако се експлоатација речних наноса врши по основу концесије, и у складу са уговором којим се уређује концесија.

5.2.5. Мелиорације

Пољопривредна производња у условима наводњавања може дати значајне привредне ефекте. За рационална решења у области наводњавања потребна су детаљна истраживања из домена прецизног дијагностификовања водоиздашности (Хидрогеолошке зоне I и II) на површинама које су погодне за наводњавање. Такође, треба детаљно и за конкретне локалитете дати структуру пољопривредне производње у функцији земљишних ресурса, прерађивачких капацитета, људског потенцијала и тенденција развоја разматраног подручја.

Потенцијалне пољопривредне површине, на којима се могу применити рационална техничка решења за наводњавање, су само шира зона алувијалних заравни уз Јужну Мораву и Нишаву, као и уски приобални појасеви уз њихове притоке. Могу се наводњавати системима бунара великог пречника са хоризонталним дренажама, рени бунарима, цевастим бунарима и др.

Захватање и транспорт вода до потребних локација из Нишаве је могуће уз очување квалитета вода у II, односно III класи у овом водотоку. Криве трајања протицаја на Јужној Морави и Нишави указују да протицаји трајања од 90%, омогућавају захватање одређене количине воде за наводњавање, већи су од $Q_{\text{min}}95\%$. Поред тога, на основу до сада прикупљених и анализираних података и истраживања карстних издани уз Нишаву, узводно од Сићевачке клисуре, може се реално очекивати да се из овог типа издани може рачунати са 1000 l/s квалитетних подземних вода, за потребе наводњавања у вегетационом периоду.

Према срачунатим потребама за наводњавањем од $q = 0,46 \text{ l/s/ha}$, евидентан је дефицит из домена расположивих хидрогеолошких ресурса. Нешто повољнија ситуација постоји на површинама уз Јужну Мораву где се, системима цевастих бунара, осредњеног капацитета $10-20 \text{ l/s}$, лоцираних на растојању од 200 до 300 m , може задовољити већи део потреба у води. Одређени део вода, у просечној хидролошкој години може се обезбедити из површинског тока.

На основу анализе природних фактора, као и сетвене структуре, потребе у води за наводњавање – хидромодули наводњавања за подручје просторног плана, су у распону $0,43-0,50 \text{ l/s/ha}$. Просечни хидромодул је $0,46 \text{ l/s/ha}$.

Обезбеђење недостајућих количина воде за потребе наводњавања је могуће површинским водама Јужне Мораве, водећи рачуна о максимално дозвољеном захватању у периоду „малих вода“. Могуће је и довођење воде из акумулације „Завој“, мада се због коришћења вода из ове акумулације за потребе енергетике, јавља проблем у вези поклапања ремонта са сезоном наводњавања. У сваком случају, снабдевање водом за потребе пољопривреде из акумулације „Завој“, треба решавати на регионалном нивоу у оквиру вишенаменског коришћења ове акумулације.

Класе I-III према погодности земљишта, а за наводњавање, на подручју просторног плана, захватају површину од око 58500 ha . За њихово наводњавање је, према усвојеном просечном хидромодулу, потребно $27,4 \text{ m}^3/\text{s}$ воде.

Увођење површина у организован систем наводњавања треба да буде фазно. У I фази би се у систем наводњавања увеле површине под I и II класом према погодности за наводњавање (38500 ha), будући да, у начелу, не захтевају претходна улагања, у II фази би биле уведене и површине под III класом према погодности за наводњавање (20000 ha), будући да их је неопходно претходно мелиорисати.

Имајући у виду сетвену структуру, затим земљишни потенцијал са аспекта погодности за наводњавање, уситњеност поседа, као и особености рељефа, на подручју просторног плана, се предлажу два начина наводњавања – кишењем и „кап по кап“. Генерално, наводњавање вештачком кишом је могуће применити на површинама I и II класе према погодности земљишта за наводњавање, као и III класе, на равним или благо нагнутим теренима (нагиб до 10%). Овај начин наводњавања се може примењивати код свих предложених ратарских и повртарских култура, изузев пасуља, кромпира, парадајаза и папарике, код којих је изражена повећана потреба примене заштитних средстава, ако се наводњава кишењем. За ове културе би погоднији начин био наводњавање „кап по кап“.

Наводњавање „кап по кап“ је могуће примењивати на површинама све три извојене класе према погодности за наводњавање, а ограничења су једино у домену заступљених култура у сетвеним структурама.

Уколико би се у будућем периоду, решавањем на регионалном нивоу, обезбедиле додатне количине вода за потребе пољопривреде, у организован вид наводњавања би се могле укључити и површине IV класе према погодности за наводњавање. На овим површинама би такође требало примењивати наводњавање „кап по кап“, што имплицира да и избор култура које би се гајиле мора бити прилагођен овом начину наводњавања.

За сва земљишта која нису класифицирана у класе погодности земљишта за наводњавање I – IV, нема економске оправданости за спровођење организованог вида наводњавања, због значајних претходних улагања за уређење ових пољопривредних површина. Ипак, ова констатација не искључује могућност да се на локалном нивоу, од стране једног или више пољопривредника, изграде заливни системи, уколико постоји расположива вода. У том случају се, с обзиром на доминирајуће земљишне и рељефне карактеристике, на тим теренима предлаже примена система „кап по кап“, а с тим у вези и одговарајући избор култура које би се гајиле (воћарске културе и винова лоза).

Мелиорационе системе реализовати по принципима комплексних система, са инфраструктуром (канални и дренаже) која обезбеђује поуздано дренажање (одводњавање) и наводњавање, као и обнављање постојећих система.

5.3. ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Основна стратегија даљег развоја електроенергетског система је да створи оптимално решење сигурног, квалитетног и економичног снабдевања електричном енергијом потрошача.

Развој електроенергетске мреже и објеката (по напонским нивоима) обухвата: капацитет ТС 400/220/110 kV „Ниш 2“ на трансформацији 400/110kV, са садашњих 2 x 300 MVA проширити на 3 x 300MVA; изградњу нове трафостанице 400/110 kV „Ниш 2/2 – Север“ (у атару села Горња Топоница – Ниш), изградњу нове трафостанице 400/110 kV „Ниш 2/2 – Север“ (у атару села Горња Топоница – Ниш), изградњу нових трафостаница 110/35 kV „Дољевац“ и „Бела Паланка“; изградњу нове трафостанице 110/10 kV „Ниш 9“; реконструкцију постојећих трафостаница 35/10 kV „Ратко Павловић“ и „Топоница“ на напонски ниво 110/10 kV; изградњу двоструког далековода 110 kV ТС 400/220/110 kV „Ниш 2“- ТС 110/10 kV „Ратко Павловић“; изградњу другог прикључног вода 110 kV за ТС 110/10 kV „Ниш 5“, са далековода 110 kV ТС 400/220/110 kV „Ниш 2“ – ТС 110/35 kV „Пирот 2“; изградњу дуплог прикључног вода 110 kV (систем „улаз-излаз“) за трафостаницу 110/35 kV „Бела Паланка“ са далековода 110 kV ТС 400/220/110 kV „Ниш 2“ – ТС 110/35 kV „Пирот 2“; изградњу дуплог прикључног вода 110 kV (систем „улаз-излаз“) за трафостаницу 110/35 kV „Дољевац“ са далековода 110 kV ТС 400/220/110 kV „Ниш 2“ – ТС 110/35 kV „Лесковац 4“; изградњу далековода 110 kV ТС 110/35 kV „Прокупље“ – ТС 110/35 kV „Дољевац“; изградњу далековода 110 kV ТС 110/35 kV „Сврљиг“ – ТС 110/35 kV „Јабучко равниште“; реконструкцију постојећег далековода 110 kV (бр.113/1) ТС 400/110 kV „Ниш 2“ – ТС 110/35kV „Ниш 1“ у двоструки вод 110 kV; и комплетну реконструкцију далековода 110 kV бр. 113/2 Ниш 2 – Лесковац 4, 113/4 Лесковац 2 – Грделица, 113/5 Грделица – Врла 3 и далековода 110 kV бр. 114/3 Ниш – Алесинац по постојећим трасама, реконструкцију постојећих далековода 110 kV (постављање проводника већег пресека) и реконструкцију трафостаница 110/x kV (монтажа трафоа веће снаге); изградњу одређеног броја нових трафостаница 35/10 kV; изградњу одређеног броја нових далековода 35 kV; и реконструкцију постојећих далековода 35 kV (постављање проводника већег пресека) и реконструкцију трафостаница 35/10 kV (монтажа трафоа веће снаге).

У коридору (заштитној зони) далековода не дозвољава се подизање објеката високоградње као ни подизање засада виших од 3,0 m. У делу вода где постоје објекти високоградње и на прелазима саобраћајница, морају се задовољити прописана хоризонтална и вертикална одстојања, а сам вод мора имати појачану механичку и електричну сигурност.

У складу са Правилником о техничким нормативима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона од 1 до 400 kV („Службени лист СФРЈ“, број 65/88 и „Службени лист СРЈ“, број 18/92), изградња објеката (који нису намењени за трајни боравак људи) и друге инфраструктуре у коридору заштитног и извођачког појаса далековода је по правилу могућа. Обавеза инвеститора је да у фази планирања, пројектовања и изградње објекта или инфраструктуре прибави услове, сагласносг и по потреби обезбеди надзор од стране електропривредног предузећа надлежног за изградњу/газдовање далеководом.

Код планирања и изградње далековода предвидети да се за меродавне граничне вредности експонираности електричним и магнетним пољем користе препоруке Светске здравствене организације (WHO), Међународне комисије за заштиту од нејонизујућег зрачења (INIRC/ICNIP), као и других еминентних организација које се баве електричним и магнетним пољем.

Максималне вредности електричног (kVeff/m) и магнетног поља (mT) при нормалном раду далековода морају бити у границама препоручених од стране Светске здравствене организације (WHO), односно норматива који су прихваћени од Међународног удружења за заштиту од зрачења (IRPA), Међународне комисије за заштиту од не-јонизујућег зрачења (INIRC) и Европског комитета за стандардизацију у електротехници (CENELEC).

Од постојећег главног разделног чвора (ГРЧ) „Ниш“ који се налази на територији града Ниша, на магистралном гасоводу МГ-09 Појате – Ниш, планира се изградња магистралних гасовода са којих ће се снабдевати природним гасом територија која се налази у захвату просторног плана. Планира се изградња магистралног гасовода МГ-10 Ниш – Димитровград (граница Бугарске), оквирног капацитета 1.800.000.000 м³/годишње, (преко територије општина Димитровград, Пирот, Бела Паланка и града Ниша. На магистралном гасоводу МГ-10 планирају се: ГМРС „Ниш 2“; ГРЧ „Књажевац“, од кога се планира траса гасовода МГ-12; ГМРС „Бела Паланка“, за снабдевање гасом општине Бела Паланка; ГРЧ

„Бабушница“, од кога ће се одвајати гасовод до ГМРС „Бабушница“, са које ће се гасом снабдевати потрошачи на територији општине Бабушница; ГМРС „Пирот“, са које ће се гасом снабдевати потрошачи на подручју општине Пирот; ГМРС „Димитровград“, са које ће се гасом снабдевати потрошачи на територији општине Димитровград; примопредајна станица (ППС) Димитровград, која се налази у непосредној близини државне границе Републике Србије и Републике Бугарске.

Планира се изградња магистралног гасовода МГ-12 Ниш-Прахово, од ГРЧ „Књажевац“, преко територија града Ниша и општине Сврљиг ка Књажевцу. У делу трасе која се налази у захвату просторног плана, планира се изградња ГМРС „Сврљиг“, са које ће се снабдевати гасом потрошачи на територији општине Сврљиг. Непосредно у близини ГРЧ Ниш изградиће се и примопредајна станица (ППС) Ниш, чија ће се локација прецизно дефинисати и разрадити Планом детаљне регулације. Из ГРЧ „Ниш“ изградиће се магистрални гасовод ка југу Србије МГ-11 Ниш–Лесковац–Врање. Гасовод ће се градити у правцу југа, преко територије града Ниша и општине Дољевац на чијој територији ће се изградити главни разделни чвор (ГРЧ) „Орљане“ од кога ће наставити два крака магистралног гасовода: МГ-11 – 01 ка Лесковцу и Врању; МГ-11 – 02 ка Блацу, Куршумлији и Косову (преко територије општине Дољевац, Житорађа, Прокупље и Куршумлија). Непосредно у близини ГРЧ Орљане изградиће се и примопредајна станица (ППС) Дољевац, чија ће се локација прецизно дефинисати и разрадити Планом детаљне регулације. На краку магистралног гасовода МГ-11-01, на територији у захвату просторног плана, планира се изградња ГМРС „Дољевац“ за снабдевање гасом корисника на територији општине Дољевац. На краку магистралног гасовода МГ-11-02, у захвату просторног плана, планира се: ГРЧ „Житорађа“, са кога ће се одвојити крак гасовода на коме ће се изградити ГМРС „Житорађа“ за снабдевање гасом потрошача у општинама Житорађа и Мерошина; ГМРС „Прокупље“, за снабдевање гасом подручја општине Прокупље; ГРЧ „Блаце“, од кога ће се одвојити крак гасовода до ГМРС „Блаце“, за снабдевање гасом потрошача на територији те општине; ГМРС „Куршумлија“. Правила грађења гасоводне мреже и објеката биће дефинисана даљом разрадом, у складу са законом и важећим прописима.

Планира се изградња продуктовода за транспорт нафте и нафтних деривата од рафинерија до складишта и простора намењених за њихово чување. Траса продуктовода до Терминала „Ниш“ предвиђена је Просторним планом подручја посебне намене система продуктовода кроз Републику Србију (Сомбор – Нови Сад – Панчево – Београд – Смедерево – Јагодина – Ниш) и то као друга фаза реализације (деонице Смедерево – Јагодина и Јагодина – Ниш). Траса продуктовода градиће се у коридору постојећег магистралног гасовода МГ-09, као и у коридору планираног магистралног гасовода МГ-10 на траси Ниш – Димитровград (граница Бугарске) и магистралног гасовода МГ-11 Ниш–Лесковац–Врање.

У наредном периоду планира се изградња међудржавног гасовода „Јужни ток“ (притиска до 98 бара). Једна од варијанти планиране трасе међудржавног гасовода је траса паралелна са магистралним гасоводом МГ-10 Бугарска граница – Ниш и магистралним гасоводом МГ-09 Ниш – Појате (улазак гасовода на територију Републике Србије код Димитровграда). Овај магистрални гасовод треба да чини део јужног европског гасоводног коридора, који треба да од Појата настави на север ка Мађарској и Аустрији, са одвајањем за БИХ и Хрватску, и даље ка Италији и Западној Европи и да са гасоводом „Северни поток“ затвори гасоводни прстен. Након одређивања места уласка гасовода у Србију, за трасу и објекте овог међудржавног гасовода планира се израда Просторног плана подручја посебне намене.

На простору северозападно од ушћа реке Нишаве у Јужну Мораву, планира се простор за изградњу електране на природни гас (когенеративно постројење). Електрана на природни гас биће повезана на магистрални гасовод и укључена у преносну мрежу ЕМС.

Централизован систем грејања, који постоји у Нишу и Пироту, у наредном периоду треба доградити одговарајућим бројем котловских капацитета, ради заокруживања топлотних конзума. Израдање топоводне мреже усмериће се ка комплексима концентрисане изградње (вишепородично становање, пословни и јавни објекти). Подручја са мањим густинама становања предвидеће се као зоне планиране за гасификацију.

4. јануар 2013.

Број 1 353

На основу података из „Катастра малих хидроелектрана на територији СР Србије ван САП” из 1987 године, а који су за потребе ЈП ЗЕПС израдили „Енергопројект–Хидроинжињеринг” и Институт „Јарослав Черни” на подручју плана предвиђена је могућност изградње 138 малих хидроелектрана и то:

Табела 24. Предвиђена могућност изградње малих хидроелектрана

Општина/град	Укупно МХЕ	Укупна инстал. снага (kW)	Укупна год. производња (MWh)
Бела Паланка	10	15.690	68.850
Ниш	12	7.070	27.500
Алексинач	4	360	1.600
Сврљиг	10	2.590	9.510
Ражањ	1	400	1.900
Гаџин Хан	5	1.465	6.190
Пирот	40	25.925	124.025
Димитровград	13	3.650	15.500
Бабушница	13	4.225	22.630
Прокупље	9	7.600	32.400
Куршумлија	18	20.560	102.240
Блаце	3	500	2.400
Укупно:	138	90.395	414.745

Поред наведених потенцијалних локација за изградњу малих хидроелектрана могуће су и друге локације уколико задовољавају одређене услове на основу хидролошких мерења и прорачуна енергетских ефеката, у складу са смерницама Просторног плана Србије, Водопривредне основе Србије, одговарајућих стратегија и планова за изградњу малих хидроелектрана (у даљем тексту: МХЕ).

Повезивање планираних МХЕ на електроенергетски систем вршиће се генерално на 10 kV мрежу, и имаће првенствено локални значај.

Међутим, подаци из катастра малих хидроелектрана често не одговарају у потпуности стварном стању на терену и не би их требало стриктно примењивати у данашњим условима без техно-економске и еколошке евалуације решења, као и расположивог потенцијала водотока.

Након ревизије списка МХЕ добиће се прецизније локације и створити бољи предуслови за даљу реализацију ових пројеката.

Планиране активности везане за развој МХЕ реализоваће се у више фаза. Планира се ревитализација и реконструкција постојећих МХЕ у захвату просторног плана (Света Петка, Сићево, Темац), чиме ће се повећати њихов енергетски капацитет и енергетска ефикасност, а самим тим и исплативост. Планира се и коришћење постојећих акумулација на подручју просторног плана, као потенцијала за изградњу МХЕ (пре свих Бован, Брестовац, Крајковац, Бресница, Селова). Испитаће се могућност изградње малих хидроелектрана на већ постојећим хидроелектранама (Завој, Пирот) чиме ће се повећати степен искоришћења при производњи електричне енергије, што је један од основних услова повећања енергетске ефикасности. Планира се и већа активност на изградњи нових МХЕ на водотоковима (Тигар, Бањица), у складу са локацијама из из „Катастра малих хидроелектрана на територији СР Србије ван САП”.

Просечна годишња вредност енергије сунчевог зрачења за територију која се налази у захвату плана износи од 4 до 4,2 kWh/m²/дан (хоризонтална мерна површина), а вредности се крећу и изнад 4,8 kWh/m²/дан (мерна површина под углом 30° према југу) тако да подручје плана спада у подручја повољна за експлоатацију енергије сунца.

Неопходно је урадити студије, техно-економске анализе и мерења које ће показати исплативост великих инвестиција у овај вид обновљивих извора енергије и најповољније локације за изградњу у захвату просторног плана. Коришћење соларних колектора за добијање санитарне топле воде у домаћинствима, пословним и индустријским објектима, као и грејање пластеника у пољопривреди је један од начина једноставног и ефикасног коришћења енергије сунца.

Коришћење ветра као алтернативног извора енергије условљено је пре свега снагом ветра у подручју обухваћеном границама просторног плана, али и локацији и економској исплативости транспорта те енергије до потрошача. Количина енергије у највећој мери зависи од брзине ветра, али и од правца ветра и надморске висине.

Потребно је извршити детаљна мерења интензитета ветра и урадити студије које ће показати евентуалну исплативост изградње ветрогенератора, као и најповољније локације за изградњу у захвату плана, у оквиру којих ће се извршити избор микролокација. Као неопходан предуслов изградње ветроелектрана треба предвидети њихово прикључење на преносну мрежу, одговарајућег капацитета. У случају градње ветропаркова веће снаге потребно је изградити одговарајуће далеководне 110 kV за њихово прикључење на преносну електроенергетску мрежу. Најперспективније локације за изградњу електрана на ветар су подручје Суве Планине (локација Шљивовик – општина Бела Паланка и југозападни део Суве Планине – општина Гаџин Хан), подручје Јастребца. Неопходно је утврдити и еколошку прихватљивост ветрогенератора на појединим заштићеним подручјима, пре свега количину буке, као и утицај на птице и остали живи свет.

Биомаса представља биоразградљив део производа и остатака у пољопривреди (биљне и животињске супстанце), отпада и остатака у шимарству, као и биоразградљиви део градског и индустријског отпада. Подразумева се да ови отпади не садрже штетне и опасне материје у себи.

Због трошкова транспорта биомасу на овом простору треба користити углавном у непосредној близини настанка ових сировина ради задовољавања енергетских потреба објеката пољопривредне производње.

Коришћење геотермалне енергије је локалног карактера, најоптималније путем искоришћења нискотемпературних термалних вода у бањама коришћењем топлотних пумпи за потребе грејања и у друге сврхе (Пролом Бања, Куршумлијска Бања, Вичка Бања, Нишка Бања и др.);

Критеријуме енергетске ефикасности треба уважити код пројектовања и избора опреме постројења, а касније и приликом коришћења и одржавања свих објеката ОИЕ.

Неадекватна изолованост стамбених и других објеката, као и лош квалитет грађевинске столарије (врата и прозора) утичу на неефикасну потрошњу електричне и топлотне енергије. Потребно је повећање енергетске ефикасности у секторима зградарства, индустрије, саобраћаја и комуналних услуга.

Неопходно је сагледати потрошњу енергије у свим аспектима на подручју просторног плана и предузети мере за већу енергетску ефикасност и мању потрошњу енергената. Као стимуланс, потребно је увести подстицајне мере за индустрију и становништво за примену мера енергетске ефикасности. Пре свега, неопходно је унапређење енергетске ефикасности у производњи и транспорту електричне, али и сваког другог вида енергије.

Потребно је радити на процесу гасификације потрошача у захвату плана, чиме ће се смањити потрошња фосилних горива и девастација шума, као и смањити потрошња електричне енергије за грејање.

Неопходно је доношење техничких прописа и стандарда везаних за економску ефикасност на регионалном и општинском нивоу, као и економске мере на свим нивоима, пре свега подстицајне (субвенције, порези). Потребно је обезбедити податке о тренутном стању, како би се могло кренути у дефинисање стратегија, решавање проблема и штедњу енергије, а база података би омогућила праћење напретка у свим областима.

5.4. ЕЛЕКТРОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ (ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА)

Кључне активности у јавној фиксној телекомуникационој мрежи морају бити сконцентрисане на убрзаном развоју и дигитализацији мреже, развоју приступне мреже одређеног квалитета и задовољења потреба привреде и бизнис корисника и појачавању развоја инфраструктуре транспортне мреже.

У захвату плана остају и даље три мрежне групе, са следећом организацијом у нивоима технолошких равни: – МГ „Ниш”, са позивним бројем – 018, у којој се налазе: транзитна (и главна) централа „Ниш” и чворне централе: „Мерошина”, „Дољевац”, „Гаџин Хан”, „Сврљиг”, „Алексинач”, „Бела Паланка” и остали мултисервисни приступни чворови као крајње централе; – МГ „Прокупље”, са позивним бројем – 027, у којој се налазе: главна централа „Прокупље”, чворне централе: „Мала Плана”, „Блаце” и „Куршумлија” и остали мултисервисни приступни чворови као крајње централе; – МГ „Пирот”, са позивним бројем – 010, којој

се налазе: главна централа „Пирот“, чворне централе: „Димитровград“ и „Бабушница“ и остали мултисервисни приступни чворови као крајње централе.

Табела 25. Укупан број комутација, планирани број телефонских претплатника и дужина нових оптичких каблова

Општина (Мрежна група)	Укупан број комутација	Број планираних телефонских претплатника	Укупна дужина нових оптичких каблова (км)
Ниш	125	163.251	107
Алексинач	43	26.806	75
Гаџин Хан	22	7.562	38
Дољевац	15	8.254	19
Бела Паланка	11	6.407	20
Мерошина	18	6.540	44
Сврљиг	11	6.748	60
Мрежна група – 018 Ниш	245	225.568	363
Прокупље	60	25.846	161
Блаце	29	9.237	69
Куршумлија	25	10.828	122
Житорађа	23	8.706	73
Мрежна група – 027 Прокупље	137	54.617	395
Пирот	69	38.312	195
Бабушница	37	9.955	117
Димитровград	17	5.258	46
Мрежна група – 010 Пирот	123	53.525	358
Укупно	505	333.710	1.116

Даља децентрализација у области фиксне телефоније састојаће се у изградњи нових комутација (истурених комутационих степена-мултисервисних приступних чворова) и припадајућих приступних мрежа, које задовољавају услове о величини претплатничке петље (до 1 km у градском ткиву и до 2 km у сеоским срединама) и увођењем базних станица у CDMA технологији. До краја планског хоризонта у захвату плана биће у употреби 505 у односу на 228 постојећих комутационих степена.

У Табели 25. дат је приказ: укупног броја комутација, планираног броја телефонских претплатника, и дужина нових оптичких каблова по општинама и мрежним групама у захвату плана.

Положај комутација и њихово повезивање је приказано на графичком прилогу.

У наредном периоду треба очекивати даљи пораст грађеве мобилних услуга, значајан развој видео услуга и повећање удела мобилног интернета и свих његових пратећих услуга. Сва три оператера: „Телеком“ – МТС (064 и 065), „Теленор“ (062, 063 и 069) и „ВИП Мобиле“ (060 и 061) ће проширити мрежу базних радиостаница ради покривања целокупне територије својим сигнаlima са бројем станица између 150–160 по оператеру.

Локације и број базних станица оператера мобилне телефоније дефинисаће сами оператери, а сагласно месним приликама одређених подручја и јачином сигнала.

5.5. ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ

Без обзира на велики број објеката (јединица) поштанског саобраћаја (117) и њихов просторни распоред који није најповољнији, у односу на дисперзију насеља, ЈП ПТТ саобраћаја „Србије“, Дирекција за поштанску мрежу не планира изградњу нових поштанских објеката, сем реконструкције и осавремењавања Главни поштански центар „Ниш“ са локацијом у улици Димитрија Туцовића бр. 26 са поштанским бројем 18200. Поред овога могуће је отварање мобилних услужних поштанских шалтера.

5.6. КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

У области управљања комуналним отпадом предвиђа се отварање постојећих несанитарних депонија на територији Просторног плана; изградња регионалних санитарних депонија на територији Нишавског и Топличког управног округа и установљивање децентрализованог система управљања отпадом у сеоским насељима (индивидуално прикупљање органског и неорганског отпада, прерада органског отпада на локалном нивоу и даља дистрибуција неорганског отпада крајњим корисницима, тј. откупљивачима секундарних сировина).

Планско одређење је да се упоредо са отварањем регионалних санитарних депонија, а најкасније до 2015. године, изврши: систематско затварање, ремедијација и рекултивација постојећих општинских депонија; детаљно геолошко и хидротехничко истраживање и анализа квалитета подземних вода у непосредној близини сваке депоније, због процене еколошке угрожености земљишта; и прецизирање мреже локација трансфер станица (у складу са пројектима за регионалне депоније, критеријумима удаљености од насељених места и депонијских простора и др.) из којих би се отпад превозио на место прераде и коначног одлагања и то на подручју: Нишавског управног округа: један трансфер станица – у општини Алексинач, и шест рециклажних станица у општинама Ражањ, Меровина, Дољевац, Нишка Бања, Гаџин Хан и Сврљиг; Топличког управног округа: један трансфер станица – у општини Куршумлија и две рециклажне станице у општинама Блаце и Житорађа; и Пиротског управног округа: три трансфер станице – Димитровград, Бабушница и Бела Паланка.

Након санације, већина досадашњих одлагалишта може бити претворена у трансфер станице и центре за сакупљање рециклабилног отпада, а преостала ће се затворити изградњом регионалних депонија. Локације планираних трансфер станица морају задовољавати неколико основних услова и то: да буду лоциране на ободима градова, села, или значајних туристичких локација/пунктова, на приступним путевима ка постојећим (Мунтина падина) и планираним регионалним депонијама за Нишавски и Топлички управни округ; да буду најмање 500 m удаљене од најближе зоне стабилних насеља или туристичких насеља, зона заштите културно-историјских споменика или зона заштите животне средине као и од аутобуских станица, складишта запаљивих материја и војних објеката; да не смеју бити у зони заштите водотокова или других површина за водоснабдевање; да буду удаљене најмање 2 km од здравствених станица и других медицинских центара са стационарним пацијентима, бања или прехрамбене индустрије; да буду удаљене најмање 100 m од бензинских станица или станица за снабдевање нафтом и гасом; да се не налазе изнад инсталација за иригацију, хидромелиорационих система, било каквих објеката подземне инфраструктуре и др.; нивелација терена за трансфер станице мора бити изнад коте 100-годишњих вода.

Изградња регионалних санитарних депонија треба да обухвати и: изградњу рециклажних постројења где ће се рециклабилне компоненте сепаратно издвајати и укључивати у производни процес одређених индустрија, а органске материје компостирати и прерађивати у органско ђубриво; и постројења за третман процедних вода које настају као секундарни продукти депоновања и третмана комуналног отпада.

Према Стратегији управљања отпадом за период од 2010–2019. године, а узимајући у обзир промене у индустријском сектору планирана је изградња Националног центра за управљање опасним отпадом у наредном планском периоду (у централној Србији, у региону који обухвата Моравички, Шумадијски и Поморавски управни округ, на површини од 30 ha) као и изградња регионалног складишта опасног отпада на подручју Нишавског управног округа.

Сав опасан отпад са територије Просторног плана усмераваће се ка централном регионалном складишту опасног отпада на територији Нишавског управног округа. У општинама на територији Просторног плана биће одређене локације центара за сакупљање опасног отпада из домаћинства (батерија, акумулатора, отпадних уља, отпадних електричних и електронских апарата) које могу бити уз центре за одвојено сакупљање рециклабилног отпада.

Одлагање муља из водоакмулација – уколико у планском периоду дође до акумулација муља у акумулацијама, његово одношење са локације је у надлежности управљача водоакмулацијом у строго контролисаним условима и његово лагровање на општинској/регионалној депонији ван уже зоне заштите водоакмулације.

У погледу гробаља неопходно је извршити планско лоцирање нових сеоских гробаља и утврђивање надлежности општинских јавних комуналних предузећа над свим гробљима, њихово проширивање у складу са захтевима, као и њихово комунално опремање. Планом се предвиђа проширење постојећих и одређивање нових локација сточних гробаља на територији Просторног плана уз потпуно поштовање санитарно техничких услова за ову намену.

4. јануар 2013.

Број 1 355

У погледу пијаца неопходно је извршити њихово уређење према одговарајућим, законски прописаним стандардима и побољшање хигијенских услова на свим пијацама; као и одредити нове локације (нарочито у сеоским насељима за млечне и сточне пијаце), што ће бити предмет планова нижег реда.

6. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА (Реферална карта 3.)

6.1. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ПРЕДЕЛА

Очување квалитета животне средине и свих природних и створених вредности постиже се концепцијом одрживог развоја. Концепција одрживог развоја планског подручја заснива се на очувању квалитета ваздуха, воде, земљишта, смањеног утицаја буке, на рационалној потрошњи природних и створених ресурса. Концепција еколошког управљања животном средином за подручја различитог квалитета:

1. Мере спречавања даљег загађења и побољшања постојећег стања се спроводе на подручју загађене и деградиране животне средине. То је подручје на коме се повремено јавља пркорачење граничних вредности загађујућих материја у ваздуху, води, земљишту. У ову категорију спадају области око коридора аутопутева, депоније комуналног отпада, урбани центри са значајним негативним утицајима на квалитет животне средине град Ниш и Пирот.

2. За подручја угрожене животне средине, где се повремено јавља прекорачење граничних вредности, спроводе се принципи одрживог коришћења ресурса уз спровођење мера унапређења квалитета животне средине. Ова категорија обухвата подручја интензивне пољопривреде, деонице уз државне путеве II реда.

3. Подручја квалитетне животне средине имају релативно позитиван утицај на човека, квалитет живота и живи свет и морају се спроводити мере како би се тај позитиван утицај увећао и како би се елиминисали постојећи загађивачи и спречио настанак нових. То су подручја шума и шумског земљишта, ливада и пашњака.

4. У подручјима веома квалитетне животне средине треба спроводити мере које ће обезбедити очување постојећег квалитета животне средине. Овде спадају природне вредности, заштићена природна богатства, објекти геонаслеђа: Парк природе „Стара планина“ и „Сићевачка клисура“, природни резерват „Сува планина“, специјални резерват природе „Јерма“ и „Јелашничка клисура“ и предео изузетних облика „Радан планина са Соколовицом“.

Очување квалитета животне средине и квалитета живота на овом подручју може се остварити помоћу одређених мера и смерница, које чине основне планске концепције и решења:

1. Заштита ваздуха. Заштита овог природног елемента подразумева ограничење или смањење емисија загађујућих материја, и то првенствено: стриктно ограничавање емисија загађујућих материја из привредних постројења, саобраћаја и домаћинства, даљи развој система гасификације и топлификације, адаптирање привреде према критеријумима заштите, појачану контролу рада котларница; подстицање енергетске ефикасности у смислу што рационалнијег коришћења енергије; одређеним мерама стимулисати грађане са индивидуалним ложиштима на прелазак на алтернативне изворе загревања; уградња уређаја за смањење емисија на изворима где су емисије изнад GVI прописане законом као што су индустријски погони, топлане, котларнице итд.; смањење и ограничавање емисија из нових извора преусмеравањем транзитног саобраћаја ван насеља, применом интегралних заштитних мера на коридору аутопута и других путева, применом прописа и прибављање обавезних интегрисаних дозвола за постојећа и нова привредна (индустријска) постројења, као и промене у начину функционисања постојећих постројења, док се за нова постројења примењују најбоље доступне технологије (БАТ) и решења усклађена са прописима; коришћење алтернативних енергетских извора: сунчеве и геотермалне енергије, енергије биомасе и отпада; усагласити основне градске функције са циљем побољшања стања животне средине; планско озелењавање јавних површина са изградњом нових паркова и спортско-рекреативних терена, децијих игралишта као и нових дрвореда дуж улица и булевара, где за то постоје могућности; засновати катастар загађивача ваздуха на територији Региона са подацима о свим стационарним изворима загађења ваздуха; обезбедити аутоматско пређење показатеља квалитета ваздуха ради адекватне реакције у случају акцидентних

загађења; успоставити континуално мерење брзине дозе гама-зрачења у ваздуху (мониторинг); даљи развој информационог система квалитета ваздуха за подручје Региона преко Екобилтена и интернет презентација; спровести вишегодишња епидемиолошка истраживања за утврђивање последица лошег квалитета ваздуха на здравље становништва.

2. Заштита и унапређење квалитета вода. У домену заштите вода и коришћења вода предвиђа се заштита квалитета вода до нивоа прописаних класа квалитета површинских вода и потпуна заштита квалитета подземних вода, у циљу њиховог трајног очувања и унапређење квалитета до степена који омогућава њихово коришћење за потребе најзахтевнијих корисника; враћање и одржавање у прописану класу квалитета површинских вода (квалитет I, IIa и IIb класе). Ниједан водоток не сме бити у стању „ван класе“; реконструкција и санација постојећих и изградња нових уређаја за пречишћавање индустријских отпадних вода са предтретманом токсичних индустријских отпадних вода пре упуштања у јавну канализацију и уградња уређаја за третман вода загађених нафтним дериватима; изградња постројења за пречишћавање отпадних вода – ППОВ насеља (централно градско постројење, постројења за групу насеља и типска постројења за појединачна насеља) на зато претходно одређеним локацијама; изградња уређаја за пријем отпадних вода са фарми или домаћинства која ће се бавити сточарством и одвођење преливних вода из тих уређаја у канализацију (ако је изграђена) или њихово пречишћавање – ако канализација није изграђена; потпуна санитација насеља и планско опремање насеља канализационим системима одговарајућим по типу (отворени или затворени канали) и врсти (мешовити-општи, сепарациони); реализација антиерозионих радова применом биолошких, биотехничких и техничких мера заштите и спречавање хемијског или механичког загађења водотока, спирањем земљишта и/или штетних материја; планска експлоатација песка и шљунка из речних корита (елиминација неповољних ефеката на биоценозу и режим водотока); изградња каналске инфраструктуре, дуж регионалних путева, за прикупљање, одвођење и испуштање у пријемнике загађених атмосферских вода након њиховог санитарно исправног и прихватљивог третмана; увођење перманентне и систематске контроле квалитета вода и одговарајуће службе за реализацију постављених циљева и услова; израда и стално ажурирање катастра загађивача и стварање услова за санитарно исправно руковање и безбедно депоновање муљева насталих у процесу третмана отпадних вода; обавезно обезбеђење екосистема потребним количинама воде – оплемењивање малих вода ради очувања флоре и фауне у воденим, обалним и приобалним екосистемима; подручја на којима се налазе постојећа или будућа изворишта која се користе или се могу користити за снабдевање водом, штитите се од случајног или намерног загађивања и других утицаја који могу бити неповољно деловати на режим изворишта (квалитет и издашност) и на здравствену исправност воде, стављају се под посебну заштиту реконструкцијом постојећих и успостављањем нових зона санитарне и техничке заштите око њих. У санитарним зонама заштите изворишта забрањене су све активности које могу угрозити здравствену исправност воде прописане чл. 27, 28. и 29. Правилника о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања („Службени гласник РС”, број 92/08); Исти принцип важи и за заштиту изворишта термоминералних вода на подручју бања, термалних вода и вода које припадају подручјима заштићених природних добара; забрана транспорта опасних и отровних материја изван за то предвиђених саобраћајница и њихово складиштење изван за то предвиђених површина; сакупљање отпада и његово депоновање дозвољено је само на водонепропусним и за то намењеним површинама и изван шире зоне заштите изворишта; развој и ревитализација водоводних система и повезивање сеоских насеља на градски водоводни систем; забрана изградње индустријских и других објеката чије отпадне материје могу загадити воду и земљиште, и угрозити здравствену исправност воде; заштита геотермалних вода од њиховог ненаменског и неадекватног коришћења у друге сврхе; увођење перманентне и систематске контроле квалитета вода и одговарајуће службе за реализацију постављених циљева и услова.

У погледу заштите од вода, предвиђа се обезбеђење насеља, привредних и друштвених система и објеката, земљишта и осталих добара од штетног дејства вода (на нивоу прихватљивог ризика); регулација и уређење водних токова и санација свих ерозионих и

бујичних жаришта; забрана изградње нових, доградње постојећих објеката и подужно вођење инфраструктурних система у плавним зонама; издизање и диспозиционо решавање објеката линијских инфраструктурних система изнад коте поплавних вода.

3. Заштита земљишта. Заштита земљишта остварује се: уклањањем свих дивљих депонија и забрана неконтролисаног депновања свих врста отпада; успостављањем еколошке контроле у циљу спречавања индустријског загађивања, испуштања хемијског отпада и прљавих индустријских материја. У вези са тим поштрити казнену политику; контролом употребе агрохемијских средстава у циљу смањивања загађења земљишта из пољопривредне и очување земљишта које се одликује високим пољопривредним вредностима. Заштита, коришћење и уређење земљишта обухвата очување продуктивности, структуре и слојева тла, као и природних и прелазних облика и процеса. На површини земљишта или испод могу се обављати активности и одлагати материје које не загађују или оштећују земљиште; испитивањем загађености пољопривредног земљишта на оним локацијама на којима то није учињено и наставити испитивања на локацијама на којима су констатована загађења, нарочито гицикличним ароматичним угљоводоникима; осмислити Програм испитивања загађености земљишта у заштитним природним добрима, градским парковима, у зонама рекреације (дечја игралишта) и подручјима око индустријске зоне и поред значајних саобраћајница; изградњом непропусних септичких јама у деловима без канализационе мреже; рационалним коришћењем грађевинског и пољопривредног земљишта; ограничавањем ширења насеља и привредних делатности на квалитетним пољопривредним земљиштима, забраном изградње на пољопривредном земљишту од I до IV катастарске класе, као и пренамене пољопривредног земљишта у шумско, осим земљишта VII и VIII катастарске класе и у посебним случајевима када није могуће пронаћи алтернативне локације; за нове делатности и намене у случајевима када је то могуће коришћење постојећег грађевинског фонда, (уместо „greenfield“ давање предности „brownfield“ инвестицијама).

4. Управљање отпадом. У области управљања отпадом на територији Топличког, Нишавског и Пиротског управног округа предвиђене су следеће мере: изградња регионалних санитарних депонија за Нишавски и Топлички управни округ; израда пројектне документације за затварање, санацију и ремедијацију постојећих несанитарних депонија на територији Нишавског, Пиротског и Топличког управног округа; одређивање локација за трансфер станице и рециклажна дворишта на територији свих управних округа; планско детерминисање система примарне селекције и прикупљања отпада у градским и сеоским срединама; изградња рециклажних постројења за прераду отпада из сва три управна округа у непосредној близини локације постојеће и планираних регионалних депонија; затварање и санација локалних сметлишта у руралним подручјима; изградња регионалног складишта опасног отпада на подручју Нишавског управног округа; преусмеравање укупних токова опасног отпада на Регионално складиште опасног отпада; изградња станица за одвојено сакупљање опасног отпада из домаћинства које могу бити уз центре за одвојено сакупљање рециклабилног отпада на нивоу сваке општине.

5. Заштита биодиверзитета, флоре, фауне, угрожених и заштићених врста. Заштита и коришћење ретких и угрожених врста биљака и животиња спроводити доследно и у складу са важећим актима применом Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009 и 88/2010. год.), Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне и Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива. Ретке, заштићене и угрожене врсте дрвећа (липа, орах, д.трешња, бреза, млеч, планински јавор, црни орах) нису обухваћене плановима сеча из разлога очувања биолошке разноврсности.

6. Заштита здравља. Заштита здравља се обезбеђује: смањењем емисије загађујућих материја и изложености њиховом штетном дејству; заштитом и унапређењем постојећих шума, шумског земљишта и заштитних „зелених појасева”; смањењем емисије загађујућих материја у ваздуху подизањем заштитних „зелених појасева” уз магистралне саобраћајнице и нова привредна постројења, односно заштитног зеленила у насељима.

Смањење буке, вибрација и нејонизујућег зрачења врши се подизањем појасева заштитног зеленила и техничких баријера за

заштиту од буке на најугроженијим локацијама (дуж аутопута), применом прописаних дозвољених нивоа буке у изграђеним подручјима насеља, као и применом прописаних мера заштите од нејонизујућег зрачења (далеководи и графо станице). У следећој табели дате су прописане вредности буке по појединим зонама.

Табела 26. Преглед допуштеног нивоа буке по зонама

Зона	Допуштени ниво буке у dB ⁷	
	У току дана	У току ноћи
Одмор, рекреација, паркови, здравствене установе	50	40
Центри насеља, туристичке и школске зоне,		45
Стамбене зоне	55	45
Стамбено – пословне зоне, дечје установе, игралишта	60	50
Централна градска зона, зоне дуж путева, железничке пруге, градске саобраћајнице, привредне зоне	65	55
Аеродром	70	70

Поред зеленила један од начина за смањење нивоа буке је изградња вертикалних заштитних зидова (баријера).

Заштита здравља се постиже и обезбеђењем редовне контроле здравствене исправности намирница и квалитета воде за пиће, као и системом адекватне здравствене заштите реконструкцијом постојећих објеката здравствене заштите и обезбеђење доступности објектима и услугама здравствене заштите и других јавних служби од значаја за здравствени и социјални статус грађана.

7. Заштита од удеса. Основне мере управљања хемикалијама и заштита од удеса су: усклађивање националних прописа из области управљања хемикалијама и заштите од удеса са законодавством ЕУ; ревизија националних прописа о удесима у индустрији и транспорту; ратификовање важних међународних конвенција које се односе на хемикалије и удесе (Ротердамска, Стокхолмска и сл.) успостављање и развој информационог система за управљање хемикалијама и заштиту од удеса; у случају удеса припрема мера и поступака санације земљишта, као и у случају појединачних (изолованих) инцидената; при транспорту опасних материја дуж коридора смањењем опасности од удеса; благовремено отклањање свих техничко-технолошких недостатака; организовање редионица за едукацију свих учесника систему управљања ризиком и одговором на хемијске удесе; контрола опреме и уређења у ЕХ заштити; мере за отклањање последица удеса (санација) су део процеса заштите од удеса које имају за циљ праћење постудесне ситуације, обнављање и санацију животне средине, враћање у првобитно стање, као и уклањање опасности од могућности поновног настанка удеса. Да би се санација успешно спровела мора да обухвати израду плана санације и израду извештаја о удесу. Наведени методолошки приступ квалитативно отвара могућност дефинисања под којим условом ће ризик од рада опасних постројења на одређеном простору бити прихватљив и на који начин се може обезбедити добро управљање ризиком од удеса. Потреба за променом ризика у животној средини настала је као резултат повећане свести о нужности заштите животне средине. Постало је очигледно да многи индустријски и развојни пројекти изазивају нежељене последице у животној средини, које би се могле спречити постојањем разрађеног механизма управљања ризиком од хемијског удеса.

8. Заштита и очување еколошких и пејзажних вредности пољопривредних и шумских предела, обнове и рекултивације деградираних простора постићи ће се: повећањем површина заштићених природних добара и околине заштићених културних добара; применом претежно шумске и, пољопривредне рекултивације и ревитализације; заштитом појединачних карактеристичних природних целина; одговорним управљањем заштићеним зонама заштићених природних добара; естетским преображањем насеља, комуналном хигијеном улица у градским и сеоским срединама; и формирањем и негом приватних и јавних зелених површина, корита и обала водотока у насељима.

6.2. ЗАШТИТА УРЕЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ ДОБАРА

На подручју Просторног плана постоји 46 заштићених, у поступку за заштиту и предложених за заштиту природних добара, са различитим категоријама и степенима заштите, укупне површине 111976,78 ха, што представља око 15% укупне територије.

7 Према захтевима ЈУС 3.Ј6. 205/92

4. јануар 2013.

Број 1 357

Табела 27: Заштићена природна добра

Р.б.	Назив заштићеног природног добра (ЗПД)	Врста ЗПД на основу Закона о заштити природе од оснивања Завода 1948. године до 1991. године Врста ЗПД на основу Закона о заштити животне средине од 1991. године	Категорија	Општина/ Град	Катастарска општина	Степен	Површина ЗПД у ha	Старалац
ПАРК ПРИРОДЕ И ПРЕДЕЛИ ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА								
1.	Стара планина	Парк природе	I	Димитровград, Пирот	Засковци, Топли До, Завој, Покрвеник, Копривштица, Мала Лукања, Гостуша, Добри Дол, Велика Лукања, Бела, Паклештица, Дојкинци, Ресовци, Брлог, Јеловица, Височка Ржана, Славиња и Росомач и Темска, Браћевци, Каменица, Сенокос, Изатовци, Баљев Дол, Влковија, Доњи Криводол и Горњи Криводол	I, II, III	46613,00	ЈП „Србијашуме“ Београд
2.	Сићевачка клисура	Парк природе	II	Град Ниш, Бела Паланка	Куновица, Равни До, Просек, Јелашница, Сићево, Ореовац, Островица, Црче, Градиште и Долап	II, III	7746,00	ЈП „Србијашуме“ Београд
3.	Радан – покренут поступак доношења акта о заштити	Предео изузетних одлика		Куршумлија, Прокуље	Арбанашка, Богужевац, Бублина, Доњи Статовац, Драги Део, Товрљане, Власа, Власово, Дешишка, Иван Кула, Космача, Механе, Пролом, Рударе, Свињште, Белико Пулавце, Висока, Заграђе, Зебица и Ђаке	I, II, III	32144,00	
УКУПНО:							86503,00	
РЕЗЕРВАТИ ПРИРОДЕ								
4.	Венерина падина	Специјални резерват природе		Бабушница	Звоње	I, II, III	0,27	УТП Хотел Мир, Звоначка Бања
5.	Пребреза	Споменик природе		Блаце	Пребреза	I, II, III	0,86	Фонд за екологију општине Прокуље
6.	Јелашничка клисура	Специјални резерват природе		Град Ниш	Чукљеник, Јелашница	I, II, III	115,72	ЈП „Србијашуме“ Београд
7.	Сува планина – покренут поступак доношења акта о заштити	Специјални резерват природе		Бела Паланка, Гадин Хан, Град Ниш	Велики Крчмир, Мали Крчмир, Велики Вртоп, Шебет, Калетинац, Сопотница, Горњи Душник, Миљковац, Ђелије, Чагровац, Јагличије, Копривница, Бежиште, Горња Коритница, Доња Коритница, Дивљана, Мокра, Космовац, Ново Село, Вргулинац, Топоница, Вега, Горња Студена и Доња Студена	I, II, III	18176,26	
8.	Јерма – покренут поступак доношења акта о заштити	Специјални резерват природе		Бабушница, Димитровград, Пирот	Звоње, Јасенов Дел, Нашушковица, Врпача, Драговита, Искровци, Куса Врана, Петачинци, Поганово, Скрвеница, Триски Одоровци и Власи	I, II, III	6562,96	
УКУПНО:							24856,07	
СПОМЕНИЦИ ПРИРОДЕ – ОБЈЕКТИ ГЕОНАСЛЕЂА								
9.	Крупачко врело	Споменик природе		Бела Паланка	Крупац		5,70	ЈКП за водовод и канализацију „NAISSUS“, Ниш
10.	Петрлашка пећина	Природни споменик		Димитровград	Петрлаш			
11.	Ђавоља Варош	Споменик природе		Куршумлија	Ђаке		67,00	Предузеће за природна лечиштва, туризам, угоститељство и производњу „Планинка“, Куршумлија
12.	Церјанска пећина	Споменик природе	I	Град Ниш	Церје, Кравље		63,96	ЈП Дирекција за изградњу града Ниша, Ниш
13.	Преконошка пећина	Споменик природе		Сврљиг	Преконоге		15,28	Општина Сврљиг, Сврљиг
14.	Пећина Равна пећ	Споменик природе		Сврљиг	Преконоге		13,03	Месна заједница Преконоге
15.	Пећина Самар	Споменик природе		Сврљиг	Копажкошара		56,50	
16.	Пећина Попшички пештер	Споменик природе		Сврљиг	Попшица, Копажкошара		20,80	Месна заједница Попшица, Сврљиг
17.	Пећински систем Језава	Споменик природе		Сврљиг	Копажкошара		4,40	ЈП „Србијашуме“ Београд
УКУПНО:							246,67	
СПОМЕНИЦИ ПРИРОДЕ БОТАНИЧКОГ КАРАКТЕРА								
18.	Стабло храста китњака	Природни споменик	III	Бела Паланка	Дивљане			
19.	Церови код Ђушиног гроба	Споменик природе	III	Блаце	Придворица		0,11	ЈП „Србијашуме“ Београд

Р.б.	Назив заштићеног природног добра (ЗИД)	Врста ЗИД на основу Закона о заштити природе од оснивања Закона од 1948. године до 1991. године Врста ЗИД на основу Закона о заштити животне средине од 1991. године	Категорија	Општина/Град	Катастарска општина	Степен	Површина ЗИД у ha	Старалин
20.	Храст Цара Лазара	Споменик природе	III	Куришумлија	Данковиће		0,16	Друштво за неговање традиција ослоб. ратова Србије до 1918. г; Куришумлија
21.	Новоселски брест запис	Споменик природе	III	Град Ниш	Ново Село		0,06	ЈКП Медана, Ниш
22.	Дуг запис у Медошевићу	Споменик природе	III	Град Ниш	Медошевић		0,03	ЈКП Медана, Ниш
23.	Павловићев храст у Доњој Трнави	Споменик природе	III	Град Ниш	Доња Трнава		0,04	ЈКП Медана, Ниш
24.	Рајковићев храст	Споменик природе	III	Град Ниш	Доња Трнава		0,02	ЈКП Медана, Ниш
25.	Храст запис код Бањичког језера	Споменик природе	III	Град Ниш	Пасјача		0,04	ЈКП Медана, Ниш
26.	Цер запис у Лесковнику	Споменик природе	III	Град Ниш	Лесковик		0,04	ЈКП Медана, Ниш
27.	Храст лужњак у Доњој Трнави	Споменик природе	III	Град Ниш	Доња Трнава		0,06	ЈКП Медана, Ниш
28.	Бели дуд у Нишкој Бањи	Споменик природе	III	Град Ниш - Нишка Бања	Нишка Бања		0,01	ЈКП Медана, Ниш
29.	Запис у Лесковнику	Споменик природе	III	Град Ниш - Црвени Крст	Лесковик		0,02	Благојевић Милан, Ниш
30.	Пет стабала храста ситне гране Голаш	Природни споменик	III	Пирот	Осмаково		0,01	
31.	Стабло храста лужњак у К.О. Сопот	Природни споменик	III	Пирот	Сопот		0,05	
32.	Стабло храста лужњак-Јованов храст запис	Споменик природе	III	Прокупље	Горњи Статовац		0,03	Милenkовић Југослав, Горњи Статовац
33.	Стабло цера - Здравински пер запис	Споменик природе	III	Прокупље	Здравље		0,05	Илић Станоје, Здравље
34.	Стабло ореха	Споменик природе	III	Прокупље	Велика Плана		0,06	ИП „Србијашуме“ Београд
35.	Стабло оскоруше у Гркињи	Споменик природе	III	Гацин Хан	Гркиња		0,03	Владимир Ђорђевић, Гркиња
УКУПНО:							0,83	
ЗАШТИЋЕНИ ПРОСТОРИ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКИХ ВРЕДНОСТИ								
36.	Манастир св. Роман у пределу Поселске адлацине			Ражањ				
37.	Природни простор око цркве св. Никола			Куришумлија				
38.	Природни простор око цркве св. Богородица			Куришумлија	Мачковац, Пенељевци, Кримарс			
39.	Св. Јован Богослов, манастир Поганово							
40.	Манастир Темска							
41.	Таткова земунца			Мерошина	Кривковац		369,99	
УКУПНО:							369,99	
ПРИРОДНА ДОБРА ПРЕДЛОЖЕНА ЗА ЗАШТИТУ								
42.	Лалињанка слатина			Град Ниш	Лалинац			
43.	Слатина Бреснички и слатина Сува чесма			Прокупље	Бреснички, Губетин			
44.	Крупањко блато			Пирот	Крупањ Велико село			
45.	Стабло клена у селу Јагоније, стабло храста у селу Доњи Дуњик, стабло цера у селу Краставче и група стабала храста у Гацином Хану		III	Гацин Хан			0,14	
46.	Стабло бреста и стабло белог дула у селу Доње Међурово и два стабла храста медина у селу Чуљденик		III	Град Ниш			0,08	
УКУПНО:							0,22	
УКУПНО СВА ПРИРОДНА ДОБРА							111976,78	

4. јануар 2013.

Број 1 359

Заштита, уређење и унапређење природних добара обезбеђује се: актом о заштити природних добара; коришћењем и унапређењем на начин који омогућава трајно очување и побољшање стања у складу са Законом о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 88/10); забраном активности којима се угрожава капацитет животне средине, природна равнотежа, биодиверзитет, хидрографске, геоморфолошке, геолошке и пејзажне вредности; очувањем, уређењем и презентацијом постојећих заштићених природних добара, са раније утврђеним или новим већим површинама заштите (на основу документације Завода за заштиту природе Србије); установљењем нових заштићених подручја за која је од стране Завода за заштиту природе Србије припремљена или је у току израда документације за проглашење; идентификацијом и заштитом просторних целина са посебним природним вредностима које су утврђене ППРС, другим плановима и стратешким документима; заштитом популација угрожених, ретких и у другом погледу значајних врста дивље флоре и фауне установљењем заштићених подручја мале површине у виду станишта или споменика природе на местима која су идентификована кроз научне студије и пројекте и одговарајућа програмска документа (као што су „Црвена књига флоре Србије”, пројекат, Станишта Србије”, ИВА, ИРА и РВА пројекти и др.); деловањем органа локалне самоуправе на успостављању заштите и организовања адекватног управљања, односно спровођења мера очувања, уређења и презентације мањих подручја и локалитета на својој територији.

6.3. ЗАШТИТА НЕПОКРЕТНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА

Концепција у заштити непокретних културних добара треба омогући да непокретна културна добра својим вредностима допринесу развоју регионалног идентитета усмеравајући изградњу и уређење простора. Вршиће се интегрисањем непокретних културних добара у савремене друштвене процесе на основу методологије активне конзервације, политике одрживог развоја и препорука потврђених међународних конвенција у правцу стварања ефикасног система управљања заштитом и презентацијом непокретних културних добара уз усклађивање степена комерцијализације са принципима одрживог коришћења необновљивих ресурса.

Планом се непокретна културна добра штите заједно са простором у коме се налазе и објектима који су од утицаја на њихов изглед, истраживање, заштиту и презентацију, а тамо где су интегрисана у природни простор заједно са природним окружењем. Простор око непокретног културног добра штити се и уређује интегрално, на основу пропозиција и мера надлежне службе заштите споменика културе и решења овог просторног плана.

Заштићена околнина непокретног културног добра је простор око тог добра с објектима од утицаја на његов изглед, истраживање, заштиту и коришћење и ужива заштиту као непокретно културно добро. Ради обезбеђивања заштите и спречавања потенцијалних повреда у простору, до дефинисања обухвата заштићене околине за непокретна културна добра за која у Акту о утврђивању она није јасно дефинисана, као и до окончања поступка за утврђивање евидентираних непокретности примењиваће се прелиминарна заштићена околнина са истим третманом као и за непокретно културно добро.

Прелиминарном, планерском заштићеном околином сматраће се катастарске парцеле које се граниче или се налазе у непосредној околини парцела на којима се налази непокретно културно добро или евидентирана непокретност, по потреби. У простору заштићене околине могуће је уређење простора у функцији истраживања, заштите и презентације непокретног културног добра а у складу са условима надлежних служби заштите.

Непокретно културно добро се не сме оштетити, уништити, нити се без сагласности службе заштите може мењати његов изглед, својство или намена. Радови на конзервирању, рестаурирању, реконструкцији, ревитализацији и презентацији непокретних културних добара, радови којима се могу проузроковати промене облика, изгледа или повредити њихова споменичка својства као и радови у њиховој заштићеној околини, могу се предузимати након што се прибаве услови и сагласност надлежног Завода за заштиту

споменика културе и услови и одобрења на основу прописа о планирању простора и изградњи објеката.

Евидентиране непокретности јесу непокретности, њихови делови и целине за које се претпоставља да имају споменичке вредности. До окончања процедуре утврђивања за непокретна културна добра, оне уживају предходну заштиту (члан 29. Закона о културним добрима „Службени гласник РС”, бр. 71/94 и 52/11 – др. закон) и на њих се односе општи услови заштите, коришћења и обавеза прибављања услова и сагласности за радове који могу непосредно или посредно проузроковати промену облика, изгледа или особености као за непокретна културна добра.

Непокретно културно добро се не може користити у сврхе које нису у складу с његовом природом, значајем и наменом или на начин који може довести до његовог оштећења или уништења. Носиоци права, обавеза и одговорности у погледу коришћења, управљања и располагања непокретним културним добром и друга лица која по било ком правном основу држе непокретно културно добро, дужни су да га чувају, одржавају и спроводе утврђене мере заштите, да неодложно обавештавају надлежни орган заштите о правним и физичким променама насталим у вези са културним добром, дозволе научна и стручна истраживања, техничка и друга снимања, извођење мера техничке заштите, као и да обезбеде доступност културног добра јавности.

На подручјима веће концентрације споменичких вредности (манастирски комплекси, фортификацијски објекти, амбијенталне целине старих градских и сеоских језгара и сл.), изразом урбанистичких планова регулисаће се неповредивост непокретних културних добара уз поштовање архитектонских и амбијенталних вредности простора. Урбанистичким планом не могу се мењати мере заштите утврђене Актом о проглашењу нити границе непокретног културног добра и његове заштићене околине а граница обухвата не сме бити мања или делити границу заштићене околине непокретног културног добра. Примарно, објекти ће се чувати у изворној намени, а у случају ревитализације увођењем нових функција неопходно је водити рачуна да се избором функција не вулгаризује њихов карактер и не наруше амбијентална и споменичка својства.

Опште планске мере у области заштите непокретних културних добара: заштита непокретних културних добара од свих облика неконтролисаних изградњи и реконструкција непримерених постојећој насељској структури; забрана изградње и постављања објеката трајног или привременог карактера који својом архитектуром, габаритом или карактером могу да угрозе споменичка својства културног добра или деградирају изградњу и природне елементе заштићене околине; спровођење прописаних услова, смерница и мера заштите и наставак истраживања планског подручја ради потпунијег увида у стање градитељске баштине; израда студије динамике конзервације, рестаурације и ревитализације непокретних културних добара на планском подручју на основу стања, угрожености и потенцијала; укључивање непокретних културних добара у савремене друштвене процесе на основу методологије активне конзервације; очување, унапређење, комплексно уређење и презентација амбијента и пејзажа око непокретних културних добара; заштита амбијенталних целина изражених споменичких вредности доношењем урбанистичких планова заснованих на начелима интегративне конзервације; утврђивање граница заштићене околине за сва непокретна културна добра; забрана складиштења, просипања и одлагања отпадног и штетног материјала или стварање депонија у заштићеној околини непокретних културних добара; укључивање у међународне програме заштите непокретних културних добара; јачање свести о значају градитељске баштине за развој регионалног и националног идентитета афирмацијом њихових вредности адекватним друштвеним односом, улагањем у обнову и заштиту и организованом туристичком презентацијом и обезбеђивање примарне инфраструктуре за интегрисање непокретних културних добара у туристичку понуду региона формирањем таематских „путева културе”.

Зоне археолошких налазишта – У третману археолошких налазишта у највећој могућој мери заштити, сачувати и афирмисати аутентичне споменичке вредности а након завршених истраживачко-конзерваторских радова налазе презентовати „in situ”. На

подручјима већих археолошких локалитета капиталног значаја (Медијана, Ремезијана, „Via Militaris“ и сл.) налазе презентовати у својству археолошких паркова. У непосредној близини археолошких локалитета радове спроводити уз повећане мере опреза и конзерваторски надзор, а у случају да се открију ствари и творевине које уживају претходну заштиту, без одлагања прекинути радове, предузети мере да се налаз не уништи, не оштети и да се сачува на месту и положају на коме је откривен и обавестити Завод за заштиту споменика културе у Нишу.

Мере заштите археолошких локалитета подразумевају и забрану уништавања, прекопавања, заоравања археолошких локалитета, извођења земљаних радова на дубији већој од 30cm, изградње свих врста објеката и инфраструктуре, неовлашћеног ископавање, одношења камена и земље и прикупљања покретног археолошког материјала без сагласности надлежне установе заштите, претходних археолошких истраживања и адекватне презентације налаза.

Амбијенталне целине изражених споменичких вредности – као подручја на којима је концентрисан већи број споменика културе захтевају доследност у очувању амбијента и његовог историјског и естетског континуитета. У њима је потребно заштитити урбанистичку матрицу, однос између изграђеног и слободног простора и карактеристичне грађевинске структуре. Примењиваће се типолошка реконструкција порушених кућа уз комунално опремање у складу са потребама савременог живота.

Ради успостављања хармоничног односа са постојећим вредностима у простору, евентуална нова изградња биће у духу традиционалне архитектуре, габаритом и наменом усклађена са постојећим објектима не нарушавајући силуету и основне визууре, посебно уколико се нови објекти граде у склопу или у близини старих планинских села. Као модел за ревитализацију објеката и простора који су остали ван функције примењиваће се увођење садржаја из области културног живота у оквиру дистрикта културе и музеја на отвореном.

Културни предели – се штите као кохерентне целине које чине људске делатности, грађевине и пејзажно окружење у оквиру кога се простор формирао као препознатљива структура. Све интервенције морају бити изведене уз поштовање вредности и специфичности простора. Важно је очување типолошки препознатљивих облика насеља тако да ће се грађевинска подручја планирати на начин који ће наставити постојећу матрицу и карактеристичну слику, развитак насеља усмеравати на ревитализацију постојеће структуре, а приликом планирања ширења грађевинских подручја треба очувати његов карактер с обзиром на тип (збијени, заселак, лонгитудинални и сл.). Предвиђа се заштита простора старих језгара градова и насеља, која су задржала карактеристике традиционалне изградње и од значаја су за разумевање националне историје и историје других народа на планском подручју (члан 27. Закона о културним добрима „Службени гласник РС“, бр. 71/94 и 52/11 – др. закон) и спречавање изградње која габаритом, архитектуром и примењеним материјалима нарушава њихову хомогеност и визуру ка или са ових простора.

Варнекуларна архитектура – настала је и развијала се спонтано, као одраз потреба, намене, функције, најрационалније употребе локалних грађевинских материјала и продукт прожимања култура које су се смењивале на планском подручју. Сачувана је у виду појединачних објеката окружених невесто уклопљеном новом архитектуром па ће се у циљу обнове примењивати модел концентрације садржаја у оквиру музеја на отвореном и етно села. У таквим просторима ће се презентовати традиционална архитектура и начин живота планског подручја уз уклапање у еколошке и едукативне програме и унапређење животног стандарда становништва (стари занати, традиционална припрема хране, етнолошка баштина и сл.). Нова изградња у оваквим целинама дозвољава се само у изузетним случајевима и то изведена у контексту културолошког и визуелног идентитета простора и уз уклапање материјалима, формом, габаритом и архитектонским елементима са традиционалном архитектуром.

Сакрални споменици културе – цркве, манастири и манастирски конаци, као простори изузетних естетских карактеристика и материјална сведочанства стваралачких домета и путева простирања културних утицаја, штитиће се, реконструисати и

обнављати заједно са широм околином у изворној намени али уз инфраструктурно опремање у складу са потребама савременог живота. Заштита и коришћење ванградских манастирских комплекса регулисаће се урбанистичким плановима који неће делити манастирске целине.

Фортификације – градска и ванградска утврђења подигнута на доминантним позицијама са којих се пружају одличне визууре, третираће се као подручја интегративне конзервације и потенцијалних археолошких налазишта. Забрањене су интервенције којима се мења њихово својство, облик или изглед, а у случајевима када доступни подаци то дозвољавају могу се реконструирати по начелу анастилозе или типолошке реконструкције и то тако да се не угрожавају изворни делови објеката и утврђења. Могућа је ревитализација ванградских утврђења увођењем повремених функција из области културних манифестација које захтевају отворен простор или сталних садржаја из области науке и културе (археолошки паркови, музеји на отвореном, дистрикти културе и сл.) у градским фортификацијским објектима.

Туристичка активација непокретних културних добара – на основу валоризације непокретних културних добара и објеката који имају историјску, технолошку, друштвену, архитектонску или научну вредност и након завршених конзерваторско-истраживачких радова и радова на презентацији, формираће се регионалне и локалне „стазе културе“. На планском подручју се као потенцијалне издвајају стазе римских војних путева, манастирских комплекса и средњовековних градова. На основу идентификације стања у коме се налазе, нивоа досадашњих улагања, значаја и туристичког потенцијала уз придржавање начела равномерности у презентацији по врстама и категоријама споменичког наслеђа, издвојена су приоритетна културна подручја око којих која ће створити нуклеуси културних дешавања у циљу унапређења културних политика и развоја културног туризма. За град Ниш као културно подручје са највећом концентрацијом културних добара у региону то су археолошко налазишта „Медијана“, Нишка тврђава и Нишка варош, за два секундарна културна подручја настала око средњовековних духовних и војних центара. Пирот – Момчиловог града и припадајуће подграђе и Прокупље – утврђење Хисар и за два терцијерна културна подручја формирана на правима простирања културних утицаја, Белу Паланку – археолошко налазиште Ремесијана и Димитровград – новооткривена траса римског „Војног пута“.

У циљу обезбеђивања примарне инфраструктуре неопходне за адекватну презентацију непокретних културних добара предвиђа се уређење и обележавање приступних путева и свих непокретних културних добара. Инфраструктуру и објекте привременог и сталног карактера неопходне за туристичку презентацију планирати у складу са конзерваторским условима на просторима ван обухвата заштићене околине и то тако да својим положајем, габаритом и архитектуром не ремете визуру нити пејзажне карактеристике простора од значаја за адекватан доживљај непокретног културног добра.

6.4. ОРГАНИЗАЦИЈА ПРОСТОРА ОД ИНТЕРЕСА ЗА ОДБРАНУ ЗЕМЉЕ И ЗАШТИТУ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА

Подручје просторног плана се са југозапада граничи са АП Косово и Метохија и Косовскомитровачким и Косовским управним округом. Дуж ове административне границе успостављена је Копнена зона безбедности у дубини од 5 km на територији централне Србије. Нерешен статус АП Косово и Метохија, политичка нестабилност, деловање паравојних, терористичких и криминалних група, може директно угрозити подручје Просторног плана и његово непосредно окружење.

На подручју просторног плана налази се 87 комплекса специјалне намене, од којих се за 17 дефинишу зоне забрањене градње у радијусу од 20 до 200m од заштитне оградне комплекса, зоне контролисана градње од 300 до 500m, као и зоне ограничене градње у радијусу од 120 до 3000m. Од укупног броја 41 комплекс специјалне намене је са статусом перспективан, 3 неперспективна и 43 мастер плана.

4. јануар 2013.

Број 1 361

Уређење подручја просторног плана за потребе одбране и заштите од ратних разарања заснива се на важећим прописима, ставовима, Условима и захтевима Министарства одбране. Просторним планом се утврђују објекти и комплекси од интереса за одбрану земље и њихове заштитне зоне у складу са Условима и захтевима Министарства одбране за прилагођавање Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа потребама одбране земље (акт пов. бр.3092-4 од 17. децембра 2010. године).

Објекте на подручју просторног плана чије је угрожавање могуће услед ратних разарања, природних катастрофа и елементарних непогода са значајним последицама по становништво, насеља, инфраструктуру и стање животне средине представљају хидроакмулациона језера, рудници, гасоводи, продуктоводи, војни и цивилни аеродроми и други објекти, индустријски комплекси, складишта и др.

Подручје просторног плана је изложено потенцијалном ризику од елементарних непогода, у првом реду од бујичних поплава, затим, шумских пожара (нарочито четинарске културе), атмосферских непогода, одроњавања и клизања земљишта, земљотреса и др. Интензитет сеизмичког хазарда на подручју просторног плана, за повратни период од 100 година креће се између 6 и 8° MCS.

Као посебне планске мере којима се повећава „отпорност” простора за потребе одбране земље и заштите од елементарних непогода издвајају се:

Основне мере заштите од ратних разарања: функционално зонирање простора; обезбеђивање слободног простора у насељима, који су заштићени од рушевина и пожара и међусобно су повезани са саобраћајницама и водотоковима; за евакуацију и спасавање обезбедити алтернативне саобраћајне правце; сходно зарушавању и могућношћу прилаза објектима у фази спасавања затрпаних адекватно дефинисати ширине саобраћајница; електроснабдевање насеља вршити пренастим разводима и изградњом мањих система који независно функционишу у посебним и ратним условима; очување алтернативних извора снабдевања водом за пиће (бунари, извори и сл.); изградња заштитних објеката (склоништа). Склањање становништва ће се вршити у заштитним објектима, подручјима просторијама и рововским заклонима, који се у складу са законом граде у случају непосредне ратне опасности;

Основне мере заштите од поплава: процес заштите од агресивног дејства бујичастих потока и река вршиће се изградњом каскада, кинета, скраћивање меандра, пошумљавањем и стабилизацијом земљишта; заштиту од поплава спроводи оптималном комбинацијом инвестиционих мера у виду хидрограђевинских радова и објеката којима се штите угрожена подручја; појава рушевних обала услед флувијалне ерозије, санираће се помоћу обалоутврда од каменог набачаја или применом биотехничких меџа (примењују се у новије време) заштите (спречавају рушење обала и врше њихову стабилизацију);

Основне мере заштите од пожара: приликом израде шумско – привредних основа, неопходно је да се шумске зоне и комплекси испресецају противпожарним путевима, појасевима и просецима које ће онемогућити просторно ширење пожара и на тај начин смањити штетне последице; у шумама треба подизати мешовите састојине, биолошке противпожарне пруге поготову у чистим четинарским шумама; излетништа обезбедити од пожара и снабдевати их водом, опремом и средствима за гашење пожара и др.; актере који учествују у експлоатацији шума, обавезати да обезбеде проходност и одговарајући квалитет шумских путева, у циљу бржег и ефикаснијег доласка до места избијања пожара; забрањено је ложење отворене ватре у шуми и на удаљености од 200 m од руба шуме, изузев на одређеним и за то видно обележеним местима, у складу са прописаним мерама заштите од пожара; у већим насељима је обавезно организовање доброволне ватрогасне службе и система контроле и праћења у случају пожара, док у мањим насељима ову улогу може да обавља и аутохтоно становништво; водоводна мреже треба да буде димензионисана за евентуална гашења пожара и опремљена уличним хидрантима и прикључцима за воду, у близини осетљивих зона и објеката; са аспекта изградње треба се опредељивати за материјале који имају већи степен ватроотпорности; саобраћајном мрежом обезбедити максималну

приступачност деловима насеља и објектима који су најугроженији од пожара; оформити безбедносне појасеве између објеката којима се спречава ширење пожара; у сеоским насељима у случају да пожар захвати већи број објеката пожељно је да се на приступачним и погодним местима поставе или укопају приручни танкови за воду;

Основне мере заштите од клизишта: израда катастра клизишта и карте стабилности терена; строга забрана непланске сече шума на покренутим клизним теренима; строго ограничавање дотицања воде из домаћинства у растесите и нагнуте падине и обезбедити каналисано одвођење отпадних вода до природног реципијента; у зонама клизишта ограничити намене површина за ширење насеља и изградњу стамбених, јавних, привредних и инфраструктурних објеката и ускладити их са степеном развијености клизишта, док код пољопривредног земљишта у угроженим зонама од клизишта забранити ратарску производњу;

Основне мере заштите од земљотреса: техничке норме о изградњи објеката (асеизмичка изградња); избор локације за изградњу; заштита од земљотреса, треба да представља континуиран процес који обухвата: просторно и урбанистичко планирање (генерално и детаљно), архитектонско и грађевинско пројектовање и изградњу објеката; грађење објеката треба усмерити у правцу усклађивања са сеизмогеолошким особинама терена, како би се смањило ниво повредљивости објеката и сеизмичког ризика, а тиме и штете од евентуалног земљотреса; заштита људи од последица удара кинетичке енергије у тлу, као и материјалних добара спроводиће се кроз статичке прорачуне на VII° MCS, као и путем еластичних веза и преносника.

Штаб цивилне заштите и други субјекти одговорни за заштиту од ратних разарања и елементарних непогода, предложене мере треба детаљно да размотри и разради у посебном плану заштите од ратних разарања и елементарних непогода.

7. КОРИШЋЕЊЕ ПРОСТОРА И ОСНОВНА НАМЕНА ПРОСТОРА

Основна намена простора на подручју Просторног плана (7.717 km²) имала је 2009. године следећу структуру: пољопривредно земљиште 4.434 km² (57,7 %); шуме и шумско земљиште 2.667 km² (34,5 %); и остало земљиште 616 km² (7,8 %).

Планиране промене у коришћењу простора до 2020. године највише ће се одразити на шумско земљиште које ће се повећати за 150 km² (око 5,62 %) и износиће око 2.817 km² или 37,1% подручја Просторног плана. Пољопривредно земљиште смањиће се за око –282 km² (око 5,5%) и износиће око 4.152 km² или 54,5% подручја Просторног плана. Промене у коришћењу простора настаће претварањем пољопривредног у шумско земљиште пошумљавањем површина најнижег производно – економског потенцијала (VII и VIII катастарске класе), дела деградираних брдских пањака и нископродуктивних пољопривредних земљишта, приоритетно у циљу заустављања ерозије и заштите сливних подручја водоакмулација и значајнијих водоотокова.

Промене у намени површина претварањем пољопривредног и шумског у неплодно извршиће се највише изградњом планираних акумулација, инфраструктурних коридора и објеката. Најзначајније промене у намени површина спровеће се на територијама општина Димитровград, Куршумлија и Бела Паланка, изградњом акумулација: Трнски Одоровци на реци Јерми, на површини од око 271 ha; Селова на реци Топлици, на површини од око 252 ha; Црвени Брег на реци Нишави, на површини од око 163 ha. Остале планиране акумулације имаће укупну површину око 321 ha. Изградња инфраструктурних објеката обухватаће изградњу коридора аутопута Е-80 Ниш–граница Бугарске у општинама Димитровград, Пирот, Бела Паланка и граду Нишу (у дужини од око 103.495⁸ km). Значајније повећање грађевинског земљишта десиће се на територији града Ниша, Пирота, Прокупља и Алексинса. Поред ових предвиђене су и мање трансформације пољопривредног и шумског земљишта у изграђено потенцијалним развојем диспергованих туристичких капацитета, као и пратеће инфраструктуре.

8 Дужина 103.495 km је према Генералном пројекту аутопута Е-80.

Табела 28. Основна намена земљишта на подручју Просторног плана (у km²)

Управни округ/подручје	година/промена	Пољопривредно (km ²)	Шуме и шумско земљиште (km ²)	Остало-неплодно (km ²)	Укупна површина (km ²)
Нишавски	2009.	1.733	726	268	2.727
	2020.	1.610	782	335	2.727
	Промена	-123	56	67	0
	у %	-7,10	7,71	25,00	0,00
Топлички	2009.	1.168	1.040	21	2.229
	2020.	1.168	1.034	27	2.229
	Промена	0	-6	6	0
	у %	0,00	-0,58	28,57	0,00
Пиротски	2009.	1.533	901	327	2.761
	2020.	1.374	1001	386	2.761
	Промена	-159	100	59	0
	у %	-10,37	11,10	18,04	0,00
Подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа	2009.	4.434	2.667	616	7.717
	2020.	4.152	2.817	748	7.717
	Промена	-282	150	132	0
	у %	-6,36	5,62	21,43	0,00

IV. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

1. МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ОПШТЕ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА И РАВНОМЕРНОГ ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

Полазећи од координирајуће, контролне и кофинансирајуће улоге националног нивоа одлучивања (принцип партнерства) при спровођењу територијалних развојних планова (принцип супсидијарности), приоритетна планска решења подржаваће се различитим мерама и инструментима.

Развој подручја Просторног плана не може се одвијати на адекватан начин без остваривања синергијских учинака који произлазе из интеррегионалних функционалних веза и интеррегионалних веза и трансграничне сарадње.

1.1. МЕРЕ ОПШТЕ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ

Установљавање мера и инструмената опште економске политике сматра се значајним за сва планинска и погранична подручја у Србији (којима припада већи део подручја Просторног плана), неразвијене општине, зоне заштите природних вредности, сливове изворишта вода, туристичке просторе на планинском подручју, инфраструктурних коридора, и др. То су, у првом реду, следеће мере и инструменти: осигурање (Фонд за развој Републике Србије) и давање повољних дугорочних кредита и пореских подстицаја за приватизацију и развој МСП; коришћење средстава Фонда за развој Републике Србије за субвенционирање и подстицање отварања нових радних места и запошљавање млађег и женског дела популације; успостављање међуопштинске сарадње у погледу заједничког конкурисања и лобирања за развојна средства и финансирање пројеката инфраструктуре и кластерско удруживање; координисање активности, у сарадњи са Обласном развојном асоцијацијом „Југ“ са привредним субјектима и институцијама на националном и регионалном нивоу; повољни дугорочни кредити и порески подстицаји за развојно одређене пољопривредне произвођаче; повољни кредити и порески подстицаји за модернизацију и изградњу објеката за откуп млека, откуп и примарну прераду воћа, шумских плодова, лековитог и ароматичног биља; за пружање услуга ветеринарске и саветодавне пољопривредне службе и техничких сервиса у приватном сектору; формирање фонда за осигурање кредита за пољопривреду; повољни дугорочни кредити, субвенције и порески подстицаји за изградњу и модернизацију туристичке инфраструктуре и супраструктуре (за улагања у прибављање и уређење грађевинског земљишта, комунално опремање, изградњу и реконструкцију објеката сеоских туристичких домаћинстава за туристички смештај, изградњу туристичке инфраструктуре и супраструктуре); повољни дугорочни кредити, субвенције и порески подстицаји приватном сектору за пружање услуга јавних служби; инвестициони програми и средстава из страних донација за пројекте развоја и промоцију пољопривреде, села, сеоског туризма, руралне инфраструктуре, обновљивих

извора енергије, традиционалне архитектуре и заштићених и планираних за заштиту природних вредности; повољни дугорочни кредити и порески подстицаји за приватни сектор и власнике непокретности за улагања у спровођење мера заштите и уређења пољопривредног земљишта и шума у складу с режимима заштите природних вредности и изворишта вода; повољни дугорочни кредити за приватни сектор и власнике непокретности за улагања у прикупљање и пречишћавање отпадних вода, прикупљање и депонување комуналног отпада, коришћења ОИЕ и других мера заштите животне средине и изворишта.

1.2. МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ДРУГИХ ПОЛИТИКА

Заштита и коришћење пољопривредног земљишта и одрживи развој пољопривреде: иновирање, усаглашавање и доследно спровођење законских и подзаконских аката којима се регулише развој пољопривреде и села, посебно по питањима: увођења правног реда у власничке односе; редефинисања задружне својине у категорију приватне својине задругара; спречавање уситњавања пољопривредних газдинстава; стимулација за убрзавање процеса смене генерација власника, односно подмлађивања носиоца породичних пољопривредних газдинстава; сигурности дугорочних права закупа земљишта, механизације и других пољопривредних фондова; и убрзавања процеса имплементације стандарда којима се регулише производња и промет пољопривредно-прехрамбених производа у Европској унији; обезбеђење услова за повољну кредитну политику за инвестирање у програме уређења пољопривредно-шумског земљишта у зонама заштите природних вредности, изворишта вода и других посебно вредних/осетљивих екосистема; програме ревитализације пашњачког сточарења, укључујући спровођење еколошки прикладних техничких, биолошких и пољопривредних мелiorација ливада и пашњака; и програме развоја органске производње, посебно за заштићена подручја, изворишта вода и туристичке просторе; обезбеђење пореске подршке диверзификовању сеоске привреде и интегралном управљању природним ресурсима, применом следећих мера: повећањем привлачности појединих локација за приватне инвеститоре; ороченом ослобађању од пореза, како за планирану изградњу туристичких објеката и других услужних делатности на селу, тако и за улагања у оснивање малих и микро предузећа за откуп и прераду локалних пољопривредних производа, откуп и примарну прераду шумских плодова, лековитог и ароматичног биља, ветеринарских станица, сервиса за пољопривредну механизацију и сл.; пореским стимулацијама за младе пољопривреднике који преузимају напуштена и старачка газдинства, као и за произвођаче који уводе методе органске производње, улажу у унапређење интегралне производње грозња и вина, оснивају матични запат за пашњачко сточарење и сл.; смањењем пореза на пренос апсолутних права коришћења непокретности при куповини пољопривредног земљишта и напуштених стамбених и економских зграда у селима; смањењем/ослобађањем од пореза на закуп пољопривредног земљишта; и временски прогресивним повећавањем пореза власницима који не обрађују, односно

4. јануар 2013.

Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Број 1 363

не користе пољопривредно земљиште, у складу са Законом о пољопривредном земљишту и решењима овог просторног плана; обезбеђење буџетске подршке Републике увођењем директних субвенција и подстицаја за рурални развој, који се односе на: (1) одржавање и унапређење пољопривредне производње и пласмана; (2) обнову и јачање сеоске инфраструктуре; (3) развој и промоцију руралних области, заштиту животне средине и сеоских предела; и (4) развој и промоцију органске производње; приоритетно је коришћење средстава за следеће намене: пошумљавање терена угрожених ерозијом; подршка интегралним пројектима за поновно успостављање пашних производних система у високопланинским областима; кошење високопланинских ливада за припрему сена; подршка интегралним пројектима руралног развоја; изградња и опремање центара за развој села, ресурсних центара, бизнис инкубатора и сл.; промовисање и заштита органских производа; промовисање и заштита локалних производа; доградња и адаптација објеката и набавка опреме на газдинствима за бављење агро, руралним и другим видовима туризма, и др. оснивање регионалне агенције за рурални развој за координацију активности на изрази и примени програма интегралног руралног развоја, адекватно позиционирање локалних развојних могућности и повећање конкурентске способности привредних субјеката и локалних заједница за коришћење средстава из различитих јавних и приватних, домаћих и страних извора.

Заштита и коришћење шума, одрживи развој шумарства и ловства: обезбеђење и удруживање средстава из буџета Републике Србије, јавних предузећа и буџета обухваћених општина/градава у сектору шумарства и водопривреде с приватним сектором за финансирање: унапређења стања постојећих шума и повећање степена шумовитости (ЈП за газдовање шумама „Србијашуме“ и приватни власници); пошумљавања и одржавања шума заштитног карактера у сливовима изворишта водоснабдевања (Републичка дирекција за воде при министарству надлежном за водопривреду, ЈВП „Србијаводе“, општинске/градске управе и приватни власници); заштите и очувања природних добара и биодиверзитета министарство надлежно за животну средину, управљачи заштитених подручја, власници непокретности и невладине организације); рекреативног опремања, одржавања шуме у функционалном стању и обезбеђења компензационих површина за пошумљавање због просека шума за планирана скијалишта (министарство надлежно за привреду, ЈП „Скијалишта Србије“, општинске/градске управе и заинтересовани пословни субјекти/инвеститори туристичке инфраструктуре); истраживања и институционалног јачања сектора (министарство надлежно за науку и технолошки развој, министарство надлежно за шумарство и ЈП за газдовање шумама „Србијашуме“); заштите и узгоја дивљачи (министарство надлежно за шумарство, ЈП за газдовање шумама „Србијашуме“, Ловачки савез Србије и корисници ловишта); актуелизација катастра непокретности, успостављање и иновирање инвентуре шума у државном и приватном власништву, информационог и мониторинг система о шумама, које обезбеђују министарство надлежно за шумарство, Републички геодетски завод и ЈП за газдовање шумама „Србијашуме“; развој стручних служби ЈП за газдовање шумама „Србијашуме“ и локалних шумских газдинстава.

Одрживи развој привреде и МСП: креирање повољног привредног амбијента у функцији развоја сектора МСП и предузетништва кроз стварање ефикасне администрације (смањење административне процедуре) у правцу формирања „one stop shop“ (све на једном месту) и пружања on – line услуга и сервиса; развој финансијског система на локалном, регионалном и републичком нивоу за интензивније коришћење текућих подстицајних мера за развој МСП и предузетништва (приступ изворима финансирања код подстицања микрокредита за почетнике – „start up“ кредите као и приступ финансијским средствима за унапређење пословања постојећих МСП); предузимање низа подстицајних мера на општинском/градском нивоу у посљешивању развоја приватног предузетништва (пореске олакшице, обезбеђивање локација, стимулативне мере комуналне политике и политике цена грађевинског земљишта, организовање обуке и курсева за заинтересоване предузетнике и друге мере); обезбеђење услова за привлачење инвестиција/извора финансирања (домаћих и страних) – банкарских кредита, финансијских зајмова, стратешких партнера и инвеститора (уз повољну локалну регулативу); стварање активне, стабилне и сигурне климе за инвестиције и налажење стратешких партнера за

реструктурирање великих система и развој сектора МСП и предузетништва по модерним тржишним стандардима; подизање нивоа знања и способности у МСП реформом стручног образовања, едукацијом предузетника, запослених и незапослених, промоцијом предузетништва, подршком у промоцији и повезивању са партнерима, истраживању тржишта, подршка трансферу технологије и увођењу стандарда и сл.; обезбеђење координације, мониторинга и управљања привредним развојем на општинском/градском и регионалном нивоу кроз оснивање и сарадњу општинских/градских и регионалних канцеларија/развојних институција и ЦРЈПО; подршка самозапошњавању и развоју МСП и предузетништва; развој сарадње јавног и приватног сектора; контактирање потенцијалних финансијера (државни фондови и агенције, локални привредници и предузетници и инострани стратешки партнери за финансирање атрактивних пројеката од интереса за општине/градове); организација израде потребне планске и техничке документације и истраживања, програма, пројекција и бизнис планова који ће конкурисати за средства различитих фондова, као што су НИП, СИЕПА, укључујући и средства претприступног инструмента ИПА Европске уније и европских институција (Европска банка за обнову и развој – ЕБРД, Европска агенција за реконструкцију-ЕАР, и др); ефикасно руковођење буџетом локалне заједнице, локалним економским развојем, инвестицијама у развојне пројекте, интересним повезивањем локалних заједница на регионалном, националном и трансграничном нивоу.

Одрживи развој туризма: економске мере – подстицање и усмеравање развоја туризма кроз монетарне и фискалне инструменте. Монетарни инструменти су: обезбеђење и удруживање директних државних улагања из буџета, као и из буџета општина/градава, НИП-а и других фондова, привлачење страних донаторских средстава, развојни кредити и субвенционирани камате и др. за изразу и спровођење програма развоја туризма обухваћених општина/градава, прибављања и уређења грађевинског земљишта, развоја туристичке инфраструктуре и супраструктуре и др. Фискални инструменти су: ослобађање или смањење пореза на добит, ослобађање или смањење пореза на новозапослене, диференциране боравишне таксе, диференциране туристичке накнаде, пенали за изградњу неадекватних капацитета на приоритетним туристичким локацијама, преносење губитака у наредне године, убрзана амортизација, концесије, ниже царине на увоз опреме и др; организационо-институционалне мере – модели уговорног повезивања/организовања, односно различити видови кластерског и дестинацијског удруживања (републичких, регионалних и локалних) туристичких субјеката, у креирању туристичких производа тимочких туристичких простора/дестинација; избор управљача и контролу ефикасности управљања одрживим развојем туризма, реализацијом програма развоја туризма и пројеката развоја туристичке инфраструктуре и супраструктуре, односно уређењем грађевинских подручја/локација туристичких дестинација; и правне и планске мере/инструменти – дефинишу интегрално планирање развоја туризма, резервацију простора туристичких простора од републичког значаја, одрживо коришћење туристичких простора и послове од посебног значаја за развој туризма, лиценцирање и утврђивање стандарда и др.

Развој мреже насеља и јавних служби: формирање базе података о грађевинском земљишту и објектима, коју обезбеђују општинске/градске управе и локалне дирекције/заводи надлежни за грађевинско земљиште, у сарадњи са Републичким геодетским заводом (у даљем тексту: РГЗ) и Републичком управом прихода; формирање и развој регионалних и локалних информационих и мониторинг система о планским документима и простору које обезбеђују општинске/градске управе у сарадњи са министарством надлежним за планирање и изградњу простора, републичком агенцијом за просторно планирање, РГЗ и ОРА; побољшање координације општинских/градских јавних предузећа за комуналне делатности, дирекција/завода (за урбанизам, грађевинско земљиште, путеве) и општинских / градских управа (урбанистичке, грађевинске, катастра и друге службе) у погледу обједињавања активности при прибављању, уређењу и давању под закуп грађевинског земљишта у јавној својини, изградњу и одржавање објеката комуналне инфраструктуре, нарочито у центрима у мрежи насеља, започетим и иницираним зонама изградње у заштитеним подручјима природних вредности и изворишта вода и туристичким комплексима, центрима и насељима, привредним зонама; целовита

трансформација система управљања и финансирања уређења грађевинског земљишта – почев од утврђивања грађевинског земљишта, преиспитивања и диференцијације постојећих накнада за коришћење грађевинског земљишта у односу на стварне погодности коришћења локација и накнада за уређивање грађевинског земљишта у односу на подстицање или ограничавање појединих намена и активности и изградње простора, као и одговарајуће пореске олакшице и субвенције за финансирање објеката комуналне инфраструктуре; обједињено и координирано коришћење средстава која се издвајају из буџета Републике Србије преко надлежних министарстава и средстава јавних прихода обухваћених општина/градава за развој јавних служби, уз обезбеђење стимулација приватном сектору за реализацију планских приоритета у том домену и конкурисање за коришћење средстава предприсутног инструмента IPA Европске уније (у оквиру компоненте 4 и 5) и средстава Светске банке за програме социјалне и здравствене заштите; ингерсекторска координација и развој интегрисаних програма развоја мреже услуга и објеката јавних служби, у првом реду здравствене и социјалне заштите, образовања и културе и др.; укључивање приватног сектора у пружање услуга јавних служби и коришћење објеката у јавној својини.

Развој линијских и комуналних инфраструктурних система: удруживање средстава за развој мреже државних путева из буџета Републике Србије, средстава ЈП „Путеви Србије“ и кредитних средстава међународних асоцијација, ЕБРД и др.; обезбеђење средстава из буџета општина/градава, уз партиципацију ЈП „Путеви Србије“, као и уз коришће различитих кредитних средстава и донација, приватног сектора и др. за реконструкцију, рехабилитацију и изградњу општинских путева; удруживање средстава за развој мреже државних железница из буџета Републике Србије, средстава „Железнице Србије“ а.д. и кредитних средстава међународних асоцијација, ЕБРД и др.; обезбеђење средстава из буџета Републике Србије преко министарства надлежног за енергетику и ЈП „Електромережа Србије“ за планирани развој преносних система и енергетских објеката, као и средстава ЈП „Електропривреда Србије“, у реконструкцију постојеће и изградњу планиране дистрибутивне мреже и електроенергетских објеката; обезбеђење средстава из буџета Републике Србије преко министарстава надлежних за енергетику и животну средину, средстава агенција (за енергетску ефикасност) фондова и средстава приватног сектора за истраживање и комерцијално коришћење локалних, обновљивих извора енергије, као аутономних система за задовољавање одређених локалних енергетских потреба (у домаћинствима, пољопривреди и комерцијалним делатностима), као и подстицајних и кредитних средстава за улагања у енергетски интензивну изградњу и коришћење објеката и нове енергетски ефикасније и еколошки прихватљивије технологије; удруживање средстава за развој магистралног гасовода из буџета Републике Србије, средстава GAZPROMA, ЈП „Србијгас“ – Нови Сад и „Југоросгас“ – Београд и кредитних средстава међународних асоцијација; обезбеђење средстава телекомуникационих оператера – „Телеком Србија“, „Теленор“ и других оператера с лиценцом, као и ЈП „Пошта Србије“ за реализацију планираних активности на телекомуникацијама и поштанском саобраћају, уз обезбеђење партиципације средстава буџета обухваћених општина/градава, из буџета Републике Србије преко министарстава надлежних за саобраћај, инфраструктуру и телекомуникације и других извора за реализацију руралног радиотелефонског система и месних (приступних) мрежа за ретко настављене делове подручја; обезбеђење и удруживање средстава из буџета обухваћених општина/градава и приватног сектора, уз конкурисање за коришћење средстава предприсутног инструмента IPA Европске уније за развој локалне инфраструктуре (општинских путева, водовода, канализације, ППОВ и/или руралне санитације насеља – санитарно безбедног третмана отпадних вода, санитацију сеоских сметлишта, руралног радиотелефонског система и месних мрежа и објеката заједничке комуналне потрошње); категоризација општинских путева коју утврђују скупштине општина/градава на предлог општинских/градске дирекције/завода надлежних за путеве; формирање и одржавање базе података о општинским и некатегорисаним путевима повезаним с референтним системом државних путева, које обезбеђују општинске/градске дирекције/заводи надлежни за путеве у сарадњи с јавним предузећем надлежним за управљање државним путевима; формирање регистра потрошача који обезбеђују надлежне општинске/градске управе у сарадњи с агенцијама за енергетику и енергетску ефикасност; формирање

општинских/градских служби и савета за енергетику скупштина општина/градава за припрему и праћење реализације планова развоја и енергетских биланса општина/градава, као и општинских/градских енергетских инспекцијских службе за надзор над радом енергетских уређаја у погледу ефикасности коришћења енергије и заштите животне средине.

Заштита животне средине: оснивање општинских/градских фондова за заштиту животне средине; обезбеђење и удруживање средстава из буџета Републике Србије преко министарства надлежног за животну средину и из буџета општина/градава за израду и реализацију предвиђених програма заштите животне средине, информисања и едукације становништва о могућностима и ефектима унапређења квалитета животне средине и за узимање активног учешћа у процесу доношења одлука од значаја за животну средину, нарочито у одлучивању о стратешкој процени утицаја планова и процени утицаја пројеката на животну средину и права на информисање и доступност информацијама; обезбеђење и удруживање средстава из буџета Републике Србије преко надлежних министарстава, агенција и фондова, буџета обухваћених општина/градава и приватног сектора, уз конкурисање за коришћење у 1089 средстава ЕБРД, Светске банке за инвестиционе програме и других кредитних и средстава из донација, за израду и реализацију плана и развој система управљања комуналним отпадом, опремање и уређење регионалних санитарних комуналних депонија; обезбеђење и удруживање средстава из буџета Републике Србије преко министарстава надлежних за енергетику и животну средину, агенција (за енергетску ефикасност и др) и фондова и буџета општина/градава за реализацију програма информисања и едукације становништва о могућностима и ефектима штедне и рационалне потрошње и супституције енергије, руралне санитације насеља и управљања отпадом (селекције, санитарно безбедног одлагања и рециклаже отпада); формирање интегралног регистра загађивача и емисија загађујућих материја које обезбеђују општинске/градске управе, у сарадњи са министарством надлежним за заштиту животне средине, појачани надзор над обављањем и контролом утицаја активности (ППОВ, саобраћај, пољопривреда, туризам и др.) на квалитет животне средине, који обезбеђују општинске/градске управе и министарство надлежно за заштиту животне средине; формирање и одржавање катастра појава нестабилности земљишта на основу посебних геолошких истраживања, откривања, евидентирања и праћења појава нестабилности, које обезбеђују општинске/градске управе у сарадњи са РГЗ.

Заштита непокретних културних добара: обезбеђење и удруживање средстава из буџета Републике Србије, јавних прихода општина/градава и средстава приватног сектора за реализацију заштите непокретних културних добара, приоритетно за уређење археолошког локалитета Медјана у оквиру припрема за прославу 1700 година од доношења Миланског едикта (Министарство културе и информисања преко Републичког завода за заштиту споменика културе у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе у Нишу); израда Програма динамике конзервације, рестаурације и ревитализације непокретних културних добара планског подручја на основу њиховог стања, угрожености и потенцијала (Републички завод за заштиту споменика културе у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе у Нишу и општинским/градским институцијама надлежним за планирање и изградњу); доношење урбанистичких планова заснованих на начелима интегративне конзервације за амбијенталне целине изражених споменичких вредности којима ће се обезбедити заштита непокретних културних добара у припадајућем окружењу и изворној или адекватној намени, која неће угрожавати њихове споменичке вредности (Завод за заштиту споменика културе у Нишу у сарадњи са ЈП Завод за урбанизам Ниш); развој свести о значају градитељске баштине за развој регионалног и националног идентитета кроз улагање у обнову, заштиту и организовану туристичку презентацију појединачно или путем тематских „путева културе“ (Завод за заштиту споменика културе Ниш у сарадњи са општинским/градским туристичким организацијама).

2. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА И ДРУГЕ РАЗВОЈНЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

Просторни план ће се спроводити разрадом планских решења и пропозиција просторним плановима подручја посебне

4. јануар 2013.

ГЛАСНИК
ОПШТИНА

Број 1 365

намене, просторним плановима локалне самоуправе, урбанистичким плановима и секторским плановима и програмима у складу са законом.

2.1. ДОНОШЕЊЕ ПРОСТОРНИХ И УРБАНИСТИЧКИХ ПЛАНОВА

На подручју Регионалног просторног плана делимично су захваћени следећи просторни планови посебне намене: Просторни план подручја Парка природе и туристичке регије „Стара планина“ („Службени гласник РС”, број 115/08), Просторни план подручја посебне намене акумулације „Бован” („Службени гласник РС”, број 14/09), Просторни план инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш („Службени гласник РС”, бр. 69/03 и 14/09), Просторни план подручја инфраструктурног коридора Ниш – граница Републике Македоније („Службени гласник РС”, број 77/02), док је у целости захват Просторног плана подручја инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске („Службени гласник РС”, бр. 83/03, 41/06 и 86/09).

Наведени просторни планови су усклађени са овим просторним планом и могу се примењивати у целости.

На основу овог плана, потребно је донети или ускладити (већ донете), следеће просторне планове: Просторни план подручја посебне намене специјалног резервата природе Сува планина (Влада Републике Србије донела Одлуку о изради, у току је израда Нацрта плана), Просторни план подручја посебне намене Радан планина (Влада Републике Србије донела Одлуку о изради, у току је израда Нацрта плана), Просторни план подручја посебне намене специјалног резервата природе „Јерма” (који би обухватао акумулацију „Одоровци”, Звонце са Звоначком бањом и клисуру Јерме и створио основ за трансграничну сарадњу са Републиком Бугарском), Просторни план подручја посебне намене слива акумулације Селова, Просторни план посебне намене инфраструктурног коридора ауто пута „Ниш – Кладово”. Просторне планове јединица локалних самоуправа: (град Ниш, Алексинац, Сврљиг, Дољевац, Гаџин Хан, Меровина и Ражањ – на територији Нишавског управног округа; Блаце, Прокупље, Житорађа и Куршумлија – на територији Топличког управног округа; и Бела Паланка, Бабушница, Димитровград и Пирот – на територији Пиротског управног округа).

Разраду овог просторног плана и наведених просторних планова подручја посебне намене на нивоу урбанистичког плана утврдиће, у координацији, Републичка агенција за просторно планирање, јединице локалне самоуправе и надлежна министарства, а посебно: за грађевинска подручја места за одмор и комплексе скијалишта на Старој планини; Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе и Министарство природних ресурса, рударства и просторног планирања; за делове уже зоне санитарне заштите водоакумулација, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде; за трасе инфраструктурних система са пратећим објектима, Министарство енергетике, развоја и заштите животне средине, Министарство саобраћаја и Министарство природних ресурса, рударства и просторног планирања.

У складу са одредбама Закона о планирању и изградњи надлежне скупштине обухваћених општина/градова ускладиће у целости просторне планове јединица локалне самоуправе општине/града за територије својих општина/градова са планским концепцијама, решењима и пропозицијама овог просторног плана у закону утврђеном року. До усклађивања, важећи просторни и урбанистички планови се могу примењивати у деловима који нису у супротности са планским концепцијама, решењима и смерницама Просторног плана.

Приоритет у припремању и доношењу урбанистичких планова, имаће седишта општина/градова, бањска и друга туристичка места, микроразвојни центри (посебно у пограничним подручјима), просторне културно-историјске целине и археолошки локалитети, енергетски објекти и зоне експлоатације минералних сировина, као и зоне изградње за индустрију, МСП и инфраструктурних система (посебно од регионалног значаја и трансграничне сарадње) чији ће развој подстицати Република.

Чланом 5. став 1. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 88/10) и Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09 – др. закон и 43/11 УС), чл. 35. и 36., прописана је обавеза израде стратешке процене

утицаја на животну средину за просторне планове. Обавезна је израда стратешких процена за следеће просторне планове: Просторни план подручја посебне намене специјалног резервата природе Сува планина; Просторни план подручја посебне намене Радан планина; Просторни план подручја посебне намене слива акумулације Селова; Просторни план посебне намене инфраструктурног коридора ауто пута „Ниш – Кладово”; Просторни планови јединица локалних самоуправа: (град Ниш, Алексинац, Сврљиг, Дољевац, Гаџин Хан, Меровина и Ражањ – на територији Нишавског управног округа; Блаце, Прокупље, Житорађа и Куршумлија – на територији Топличког управног округа; и Бела Паланка, Бабушница, Димитровград и Пирот – на територији Пиротског управног округа).

За остале урбанистичке планове одлука о приступању или не приступању изради стратешке процене доноси се у складу са одредбама из чл. 5, 6. и 9. Закона о стратешкој процени утицаја, уколико се конкретним планом успоставља оквир за одобравање будућих развојних пројеката за које је прописана обавеза процене утицаја на животну средину, односно да се може тражити процена утицаја на животну средину када се налазе у обухвату заштићеног подручја и планираних за заштиту природних вредности, односно ако се на другом обухваћеном подручју планирају два или више пројеката обухваћених Уредбом о пројектима за које се израђује студија о процени утицаја на животну средину.

На локалном нивоу, за планове мањих просторних обима одлуку о стратешкој процени доноси орган надлежан за припрему плана ако постоји могућност појаве значајних утицаја, што се утврђује према критеријумима датим у Прилогу 1. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину.

2.2. СПРОВОЂЕЊЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА У РЕГИОНАЛНИМ И СЕКТОРСКИМ ПЛАНОВИМА И ПРОГРАМИМА

Развојни документи регионалног развоја за цело или делове подручја Нишавског, Топличког и Пиротског управног округ (у даљем тексту: Региона) усклађују се, у складу са Законом о регионалном развоју, са овим просторним планом.

Спровођење и разраду планских концепција, решења и пропозиција утврђених Просторним планом у секторским плановима и програмима у складу са законом обезбеђују: министарство надлежно за водопривреду, односно Републичка дирекција за воде Републике Србије, у сарадњи са ЈВП „Србијаводе”, ВПЦ „Морава”, надлежним општинама/градовима: усклађивањем годишњих програма изградње, реконструкције и одржавања водних објеката и фазног развоја регионалних система за обезбеђење воде највишег квалитета; изработом пројеката регулације река и уређења речних корита (са којим се усклађују пројекти експлоатације речног наноса); доношењем програма мониторинга квалитета воде у сливовима регионалних изворишта, а у сарадњи са министарством надлежним за заштиту животне средине доношењем програма заштите вода у тим сливовима; скупштине обухваћених општина/града доношењем средњорочних и годишњих програма развоја водовodne и канализационе инфраструктуре; планова и двогодишњих програма управљања отпадом и одлукама о комуналном реду; скупштине обухваћених општина/градова, у сарадњи са министарством надлежним за водопривреду, доношењем плана за проглашење ерозионих подручја на територији општина/градова и плана одбране од бујичних поплава на водотоковима ван система редовне одбране од поплава; скупштине обухваћених општина/градова у сарадњи са министарством надлежним за пољопривреду, асоцијацијама пољопривредних произвођача и власницима земљишта – испитивањем агропедолошких особина земљишта; доношењем интегралних програма заштите, коришћења и уређења пољопривредног земљишта, програма развоја сточарства, програма развоја повртарства, програма обнове пашњачког сточарења, програма развоја органске, тј. еколошке производње хране и др.; скупштине обухваћених општина/градова, у сарадњи са надлежним министарствима, месним заједницама, приватним сектором и невладиним организацијама, утврђивањем локалне политике здравствене заштите, социјалне заштите, развоја културе и физичке културе и доношењем акта о мрежи објеката децијих вртића и основних школа у општинама/градовима; скупштине обухваћених општина/градова, уз помоћ надлежног министарства, туристичких

организација и туроператера, различитих невладиних и других организација, доношењем програма развоја туризма са прединвестиционим студијама (оправданости), програма промотивних активности, програма уређења и опремања грађевинског земљишта на туристичким просторима, програма едукације становништва и њиховог укључивања у организацију туристичких програма, и др; ЈП за газдовање шумама „Србијашуме” у сарадњи са власницима земљишта изразом програма газдовања шумама и пошумљавања земљишта у приватном власништву којима би се поузданије утврдило стање ових шума, а плановима газдовања уважили општи заштитни и посебни поседнички интереси за сваки део шуме; изразом и реализацијом Програма антиерозионог уређења; Ловачки савез Србије и корисници ловног подручја ревизијом, односно доношењем ловних основа за газдовање ловним подручјем и ловиштима и годишњих планова газдовања ловиштима у обухвату овог просторног плана; корисници рибарских подручја – доношењем средњорочних и годишњих програма унапређења рибарства; ЈП „Путеви Србије”, у сарадњи са надлежним општинским/градским управама, усклађивањем средњорочних и годишњих програма изградње, рехабилитације и одржавања државних путева; надлежне општинске/градске управе, односно општинске/градске дирекције/заводи надлежни за путеве, усклађивањем средњорочних и годишњих програма развоја општинских путева; ЈП „Електропривреда Србије”, у сарадњи са ЈП за дистрибуцију електричне енергије „Југоисток” – Ниш, општинским/градским ЕДБ, усклађивањем средњорочних планова, двогодишњих програма развоја енергетике, односно дистрибуције електричне енергије; скупштине обухваћених општина/градова доношењем планова развоја енергетике којима се утврђују потребе за енергијом на подручју општина/градова, услови и начин обезбеђивања неопходних енергетских капацитета и доношењем програма рационалног коришћења енергије; рударска предузећа, која врше истраживање и експлоатацију минералних сировина, у сарадњи са надлежним републичким органима, скупштинама обухваћених општина/градова, привредним коморама донеће, уз сагласност Владе, посебне средњорочне програме развоја и санације за делове подручја на којима је завршена или предстоји експлоатација минералних сировина; скупштине обухваћених општина/градова доношењем средњорочног плана заштите од буке, програма и плана мониторинга животне средине (ваздуха, буке, земљишта и друго) и програма праћења документације о стратешким проценама утицаја планова и проценама утицаја пројеката на животну средину; управљачи заштићених подручја доношењем плана управљања и годишњих програма управљања заштићеним подручјима; надлежне општинске/градске управе, у сарадњи са министарством надлежним за заштиту животне средине, реализацијом акционих програма заштите животне средине за подручје општине/градова преко локалних Агенди 21 (тзв. ЛЕАП); Регионални центар за животну средину и друге НВО -ангажовањем на иницирању, изради и примени програма и пројеката одрживог развоја и заштите; Републички завод за заштиту споменика културе и Завод за заштиту споменика културе у Нишу, у сарадњи с надлежним општинским/градским управама и приватним сектором, утврђивањем средњорочних и годишњих програма истраживања и заштите непокретних културних добара; ОРА (Обласна развојна агенција) „Југ” у сарадњи с надлежним општинским / градским управама, доношењем годишњих програма развоја, изградње и уређења подручја Региона, чији је циљ материјално побољшање услова локалног становништва. Планска решења преиспитаће се и ближе одредити (за објекте из члана 133. Закона о планирању и изградњи) изразом претходних студија и студија оправданости, у складу са наведеним законом.

3. ПРИОРИТЕТИ И СТРАТЕШКО РАЗВОЈНИ ПРОЈЕКТИ ПРВЕ ЕТАПЕ СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА

Приоритетне активности на имплементацији Просторног плана утврђују се за прву фазу имплементације до 2015 године.

Полазећи од планских циљева, поставки и решења Просторног плана, приоритетне активности обухватају:

1. Одрживо коришћење и заштита пољопривредног земљишта

Приоритетне активности: активирати регионалне и локалне центре за развој локалних заједница; израдити и применити пројекте за обнову оштећеног и уништеног земљишта; на теренима оштећеним процесима ерозије спровести одговарајуће радове

и мере заштите земљишта; обезбедити пошумљавање слабо продуктивног пољопривредног земљишта и деградираних пашњака; успоставити мониторинг квалитета земљишта; ажурирати податке катастра о наменама и власништву земљишта; повећати стручну едукацију пољопривредника; подстицати улагања младих пољопривредника у проширење пољопривредног поседа; оснивање кластера; обезбеђење пореских и инфраструктурних олакшица за инвестирање у отварање малих и средњих предузећа.

Учесници у имплементацији: министарства надлежна за пољопривреду, шумарство, рударство и заштиту животне средине, просторно планирање; ОРА „Југ” д.о.о; органи управљања обухваћених општина/града; породична пољопривредна газдинства, пољопривредни произвођачи, заинтересовани пословни субјекти и други актери на регионалном, националном и међународном нивоу.

2. Заштита и одрживо коришћење шумског земљишта и шума и развој ловства

Приоритетне активности: унапређења стања постојећих шума и повећања површина под шумама (пошумљавањем) у сливовима постојећих и планираних водоакмулација, у оквиру јаловишта и око индустријских и комуналних комплекса; израда пројеката пошумљавања сливова водоакмулација на подручју Просторног плана; рационално и одрживо коришћење укупних производних потенцијала шума, уз повећање процента укупне обрастлости и попуњавање недовољно обрастлих површина, оптимални однос обрастлог и необрастлог земљишта (87 %:13%); антиерозивна заштита на површинама и локалитетима угроженим средњом, ексцесивном и јаком ерозијом; институционално опремање и организовање за потребе: мониторинга и истраживања шума; очување разноврсности ловне фауне (гајење, насељавање и заштита дивљачи) уз усклађивање ловних и осталих делатности у ловиштима; организација стручних службе за праћење и усмеравање развоја ловне дивљачи; фазно побољшање стања и фонда ситне и крупне дивљачи у складу са капацитетима ловишта; организовање ловног туризма уз едукацију ловаца и ловних стручњака.

Учесници у имплементацији: министарства надлежна за шумарство, ловство, заштиту животне средине, просторно планирање и туризам; управа за шуме Србије при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде; ЈП „Србијашуме”, ЈВП „Србијаводе”; Ловачки савез Србије; органи управљања обухваћених општина/града, власници приватних шума и корисници ловишта.

3. Геолошки ресурси

Приоритетне активности:

А. Експлоатација минералних сировина: модернизација, ревитализација и ре-инжењеринг технолошких процеса и модернизација опреме, као и постројења за припрему и примарну прераду минералних сировина; отварање затворених рудника, обезбеђивање нових радних места и повећање искоришћавања постојећих минералних сировина уз пратећу модернизацију технолошких процеса у рудницима угља са подземном експлоатацијом (Алексиначки рудници); припремне активности на интензивирању геолошких истраживања у утврђеним перспективним подручјима: приоритетно грађевинско – техничког и архитектонског камена (кречњака, пешчара, бентонита и друго); заштитни простора над лежиштима енергетских сировина (битуминозни шкриљци), на локацијама малих хидроелектрана и коридора енергетске инфраструктуре од непланске изградње објеката;

Б. Санирање површина око постојећих рударских објеката и развој пројеката који минимално угрожавају животну средину: предузети све законске и техничко – технолошке мере да се деградирани и уништавање животне средине сведе на прихватљив ниво у свим фазама третирања минералних сировина (експлоатација, припрема, прерада, транспорт), уз доследно остваривање краткорочних и дугорочних програма и планова санације и рекултивације деградираних површина: обезбеђивање интегралног управљања отпадом који се формира у свим производним процесима и технолошким фазама у минерално – сировинском комплексу, са посебним акцентом на ефикасније и комплексније коришћење сировина и искоришћавање различитих техногенних сировина које се стварају у минерално – сировинском комплексу.

Учесници у имплементацији: министарства надлежна за животну средину, просторно планирање рударство и енергетику, Агенција за приватизацију, Агенција за страна улагања и промоцију извоза, Фонд за развој Републике Србије, Јавно предузеће за подземну експлоатацију угља, Регионална привредна комора,

4. јануар 2013.

Гласник
ПРЕСОВИ
ПРЕСОВИ

Број 1 367

општинске управе (секретаријати, инспекције и друго), одговарајући органи предузећа која се баве експлоатацијом прерадом минералних сировина и банкарски сектор.

4. Становништво, насеља и јавне службе
Приоритетне активности:

А. Зауостављање негативних демографских токова и обнова становништва: константна подршка државе смањивању унутар-регионалних разлика са посебном пажњом на територијалним потенцијалима девастираних подручја која доживљавају економско заостајање и депопулацију; ублажавање негативних демографских процеса мерама за зауостављање емиграције младог стручног кадра (запослење, квалитет живота) и стварање услова за повратак и редистрибуцију становништва (запослење, комунално опремање насеља и др.).

Б. Развој људских ресурса: подизање нивоа образовања, развој знања и специјалних вештина радне снаге; подршка за самозапошљавање и оснивање послова мањег размера, као и унапређење реинтеграције и флексибилности радне снаге; побољшавање услова социјалног статуса појединих категорија становништва (одрасталих особа без образовања, жена, деце, старих, изабеглих и интерно расељених лица, војних инвалида и других посебно угрожених група).

В. Функционално јачање улоге урбаних центара: подстицати дневне миграције као инструмент територијалне и функционалне кохезије у региону на три нивоа: I ниво – Ниш, Прокупље и Пирот; II ниво – Алексинац, Гаџин Хан, Димитровград, Куршумлија и Димитровград; и III ниво – Дољевац, Меровина, Сврљиг, Ражањ, Блаце, Житорађа, Бела Паланка и Бабушница; развој просторних и функционалних веза између Ниша као макрорегионалног центра, регионалног центра Пирота и Прокупља као снажног привредног и индустријског центра. Ниш и Пирот ће јачати регионалне функције (привредне, јавно-социјалне, развојно-управљачке, информационе, научно-истраживачке, културне и др.), а Прокупље и Алексинац ће развијати субрегионалне функције (привредне, јавно-социјалне, развојно-управљачке и културне) и интензивираће развој функција општинских центара (привредне и јавно-социјалне).

Г. Очување и трансформација руралних насеља и подручја: задржавање млађег дела контингента радне снаге и подстицања повратка дела незапослене радне снаге из урбаних и општинских/градских центара на рурална подручја (фармерско сточарство, укрупњавање посела, органска пољопривреда) модернизацијом пољопривреде и допунских активности (туризам, микробизнис); побољшање квалитета мреже путева и развој јавног саобраћаја чије ће се омогућити боља веза између насеља и, посебно, са центрима заједнице села; усклађивање мрежа објеката и услуга јавносоцијалне инфраструктуре са функцијама центара у мрежи насеља, размештајем и потребама корисника; унапређење и развој руралне комуналне инфраструктуре, посебно телекомуникација.

Д. Остваривање минималних стандарда у пружању јавних услуга, односно, обезбеђивање доступности основним садржајима предшколског и основног образовања, социјалне и примарне здравствене заштите, нарочито у неразвијеним рубним руралним насељима општина:

– у области предшколског образовања – обезбеђивање потребних капацитета кроз проширење постојећих, адаптацију простора у оквиру школских објеката или других јавних објеката (мултифункционални центри), односно организовањем мобилних вртића за сеоска насеља;

– у области основног образовања – побољшање организованог ђачког превоза, обезбеђивање мобилних наставних тимова, односно организовање ђачког смештаја за децу удаљених сеоских насеља;

– у области социјалне и примарне здравствене заштите – објединити ове услуге у неразвијеним руралним насељима, првенствено кроз организовање рада мобилних служби у адаптираним просторијима постојећих месних заједница, домова културе или мултифункционалних центара.

– у области спорта и рекреације: обнова постојећих и изградња нових, адекватно уређење и опремање спортских објеката уз све школске објекте (отворени терени обавезни уз основне школе нижег разреда, затворени објекти уз остале школске објекте).

– у области културе: укључење културне баштине у туристичку понуду, ревитализација постојећих домова културе.

– у области локалне управе: отварање услужних центара, формирање информационе основе о простору.

Учесници у имплементацији: министарства надлежна за рад, финансије, просвету, здравље, социјалну политику, културу, изградњу објеката, саобраћај, телекомуникације, заштиту животне средине, просторно планирање, водопривреду, економију и регионални развој, трговину и услуге, национални инвестициони план; Фонд за развој Републике Србије, Национални савет за регионални развој; Национална служба за запошљавање и друго; органи управљања обухваћених општина/града; републичке, регионалне и општинске/градске јавне установе у домену здравства, образовања, културе и социјалне заштите; ОРА „Југ“ доо, републичка и општинска/градска јавна предузећа, дирекције и фондови за изградњу, развој саобраћајне и друге инфраструктуре и објекте заједничке комуналне потрошње; локални савети за развој људских ресурса (представници локалне власти, послодавца и репрезентативних синдиката, струковних удружења, школских институција, научно-истраживачких организација, удружења); приватни сектор и НВО.

5. Привреда

Приоритетне активности:

А. Развој привреде: институционална подршка регионалном развоју, успешним фирмама и сектору МСП (из области електронске, машинске и текстилне индустрије, пољопривреде, туризма, саобраћаја и складишно-логистичких активности, прерађивачког сектора, услужних делатности и др) уз повезивање у производно-услугне регионалне кластере, комплетирање инфраструктуре (пре свега у привредно-индустријским зонама и туристичким дестинацијама) и еколошку прихватљивост; унапређење доступности регионалног простора /градава/ општина и интензивирањем коришћењем предности развојног коридора 10, као и на повезивању са суседним подручјима и на подизању комуналне опремљености постојећих и нових привредних локалитета; интензивирање партнерства на нивоу локалних власти и региона у циљу заједничког наступа код ЕУ и других релевантних међународних асоцијација за реализацију трансграничних програма развоја и заштите природе;

Б. Реализација и опремање нових привредних комплекса и локалитета: обезбеђивањем инфраструктурно опремљених привредних комплекса или локалитета од значаја за више општина/градава и региона, центрима заједнице насеља и другим насељима у којима је испољен интерес за развој МСП; развој и потпуније искоришћење основних елемената просторне структуре привредних садржаја, у циљу јачања привредних субјеката, нарочито њихове конкурентске способности, и то: индустријске зоне, тзв. Економска зона у Пироту (коју чине постојећа и планирана индустријска зона, индустријски парк и слободна зона), научно-технолошког парка и бизнис инкубатор центра у Нишу, иновационих центара, логистичког и каргоцентра у Нишу, транспортног логистичког терминала у Пироту, слободне зоне у Пироту и Нишу, аеродромске зоне развоја у Нишу, пословни и производних инкубатора МСПП, трговинско-пословних центара, као и секторских и регионалних кластера МСП; изградња зоне робно-транспортног логистичког центра, поред саме границе са Републиком Бугарском у Димитровграду; развој и изградња микро погона у сеоским насељима у којима је испољен интерес за развој МСП, уз поштовање услова заштите животне средине; активирање и инфраструктурно опремање постојећих атрактивних локација;

Учесници у имплементацији: министарства надлежна за привреду, приватизацију, трговину и услуге, економију и регионални развој са одговарајућим управама, дирекцијама и агенцијама (Агенција за национални инвестициони план, Агенција за развој МСП, Агенција за страна улагања и промоцију извоза – СИЕПА, Агенција за приватизацију, Агенција за регионални развој); Привредна комора Србије; ОРА „Југ“ д.о.о.; Регионална привредна комора у Нишу, регионалне агенције, фондови и пословне асоцијације; органи управљања обухваћених општина/града, агенције/канцеларије за локални економски развој; асоцијације/удружења привредника и предузетника; републичка и општинска/градска јавна предузећа; дирекције и фондови за изградњу, развој саобраћајне и друге инфраструктуре и објекте заједничке комуналне потрошње; републички фондови за развој, регионални развој и сл.; предприсутни фондови Европске уније (за регионалну и прекограничну сарадњу, регионални развој ис л.); Светска банка (WB); Европска банка за обнову и развој (EBRD); домаћи банкарски систем уз партнерство јавног и приватног сектора.

6. Туризам

Приоритети остваривања туристичке понуде Региона су:

1. комплетирање и интеграција постојеће понуде у простору Парка природе Стара планина, градских туристичких центара Ниш и Пирот (урбана рехабилитација) и бањских места (Нишке Бање, Куршумлијске Бање, Пролом Бање, Луковске Бање и Звоначке Бање (предлог да Звоначка Бања добије статус бање)), уз изградњу и уређење нових садржаја понуде у простору, као генератора укупне туристичке понуде, посебно планина, бања, села, транзитних путних коридора, као и туристичких центара-градава и места, традиционалних манифестација и др.). Најзначајнији нови садржаји понуде у простору биће: скијалиште Стара планина (део сектора „Топли До“ и „Сенокос-Сребна Глава“) са првом фазом развоја планинских туристичких места за одмор (туристичког насеља Ракитска Гора и визитног центра Топли До у општини Пирот, ко и Туристичког центра „Сенокос“ у општини Димитровград); ски-стадион „Басарски камен“ на Видличу; садржаји понуде у простору Суве планине, Радана и Јастребна, са претежном понудом у летњој сезони (планинарске и излетничке туре, жахање, планински бишканизам и др.), а делом и у зимској сезони (ски-стадиони „Бојанине воде“ на Сувој планини и Радан планина), уз еколошки, етнолошки, сеоски, ловни и неке друге специјализоване видове туризма; изградња wellness/рекреативних садржаја у бањама на бази термоминералних вода; опремање touring друмских праваца коридора Х са бочним правцима за кружна и линеарна туристичка путовања/туре/путеве;

2. приоритети унапређења постојеће туристичке понуде су у модернизацији, комуналном опремању и комерцијализацији смештајних капацитета и пратећих садржаја, у складу са међународним стандардима и трендовима у туризму и хотелијерству;

3. редослед приоритета просторног развоја туризма (изградња материјалне основе) у новим дестинацијама биће: изградња крупне саобраћајне и техничке инфраструктуре до дестинација (друмске саобраћајнице, електроснабдевање, гасовод, телекомуникације); комунално опремање дестинација (водоснабдевање и канализација, локална вода, комунална опрема саобраћаја, енергетике и телекомуникација); изградња туристичко-рекреативне инфраструктуре (скијалишта, спортски комплекси, етаже, рецептивно-информативни пунктови, туристичка сигнализација и др.); изградња смештаја и садржаја јавних служби и сервиса;

4. приоритети туристичког коришћења природних и културних добара у туризму су уређивање и организовање презентације природних вредности (посебно у Парку природе Стара планина и природном добру Радан) и објеката непокретних културних добара (посебно археолошких налазишта староримског наслеђа и средновековних споменика);

5. приоритети у активирању развоја комплементарних делатности у функцији туризма су посебно у производњи еко-хране, аутентичних етно-производа и др., уз очување и презентацију регионалних и локалних етно-вредности и традиције;

6. организациони приоритети у развоју туризма су у едукација кадрa, развоју општинских и регионалне туристичке организације, уз боље мотивско повезивање различитих видова туризма (планинског, бањског, културолошког, ловног и риболовног и др.), како међу општинама Региона, тако и са суседним општинама у Србији, као и у Бугарској.

Кључни учесници у реализацији концепта развоја туризма су:

1. на локалном нивоу: „Општинске туристичке организације“, као носиоци промоције туризма и организације туристичке понуде, унапређења јавних садржаја од интереса за туризам и других активности и делатности у туризму (програмеких, културно-едукативних, информативно-пропагандних и др.); „Музеји градова/општина Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа“, као носиоци промоције културно-историјске баштине; Град/општине Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа са надлежним градским/општинским службама у погледу: регистрације и праћења свих објеката у функцији туризма, њихове категоризације и контроле стандарда (у сарадњи са општинским туристичким организацијама); удруживања средстава општинских буџета са посебним средствима која се издавају из буџета Републике Србије, као и са приватним сектором, за приоритетне програме развоја туризма; доношења програма развоја и презентације туристичких вредности и понуде; доношења и реализације програма уређења и опремања грађевинског земљишта на туристичким

просторима, као важног регулатора развоја туризма; организације едукације локалног становништва и њиховог укључивања у организацију туристичких програма и др; приватни инвеститори, као носиоци комерцијалних улагања у развој свих видова туризма; туристичке агенције у сарадњи са општинским туристичким организацијама у погледу промоције природних и културно-историјских вредности и туристичке понуде; и планинарска, спелеолошка, ловна, риболовна и друга спортска друштва;

2. на регионалном нивоу: Привредна комора у Нишу, преко сектора надлежног за послове анализе кретања у туризму и угоститељству (у циљу успешивања промета, израде дугорочних стратегија развоја, приватизације и сл.); Регионална туристичка организација у сарадњи са „Обласном развојном асоцијацијом Ниш“ обједињавањем маркетиншких и других активности на промоцији и развоју туристичке понуде општина;

3. на националном нивоу: министарства са одговарајућим дирекцијама и управама (надлежним за послове туризма, просторног планирања, заштите животне средине и културе) путем резервације простора и инвестиционе подршке приоритетним програмима развоја, организације и уређења туристичких простора од републичког значаја, из средстава Националног инвестиционог плана, као и из посебних средстава Програма за развој инфраструктуре у туризму; јавна предузећа надлежна за послове друмског саобраћаја, јавних скијалишта, водопривреде, шумарства, управљања територијом Парка природе Стара планина и другим природним добрима чија је заштита у поступку (Сува планина, Радан и др.), као и заводи надлежни за заштиту природе и споменика културе; конципираће се садржај, облици и организација сарадње између републичких, регионалних и локалних субјеката развоја туризма, у циљу ефикасног спровођења и праћења политика и програма развоја туризма и уређења туристичких простора, од инвестиција до експлоатације (јавна предузећа за развој туризма); и Туристичка организација Србије перманентном промоцијом постојеће и планиране туристичке понуде туристичких рејона и дестинација, у циљу артикулација, усмеравања и подстицања тржишта тражње за туристичким садржајима и др.

7. Саобраћајна инфраструктура

Приоритетне активности:

А. Повећање саобраћајне доступности подручја државним путевима I реда; активности за изградњу дела аутопута Е-80 – државног пута I реда бр. 1.12 од Ниша до границе са Републиком Бугарском; изградња деоница државног пута II реда као алтернативног правца на деоницама на којима се траса аутопута поклапа са трасом државног пута I реда бр. 1.12 (Чифлик – Пирот);

Б. Модернизација и комплетирање мреже државних путева II реда и општинских путева; осавремењавање државних путева II реда на читавој територији Региона, и изградња не изграђених деоница државних путева II реда;

В. Усмеравање утицаја саобраћајне инфраструктуре на развој урбаних центара и система насеља; изградња друмских обилазница око Ниша, Пирота, Димитровграда, Прокупља, Мерошине, Сврљига; осавремењавање и изградња локалних путева.

Г. Развој железничког саобраћаја и инфраструктуре: електрификација пруге Ниш–Пирот–граница са Републиком Бугарском (Е-70) са изградњом обилазнице Ниша у северном делу града; активности на припреми коридора пруге Ниш–Лесковац–граница са Републиком Македонијом (Е-85) односно изградња двоколосечне и електрифициране пруге, са брзином вожње од 160 км/х, која ће у највећој могућој мери користити постојећи коридор пруге; рехабилитација железничких пруга, тачније критичних деоница, као и реконструкцију у циљу довођења пруга на пројектоване или евентуално повећане брзине, уз модернизацију сигнално-сигурносних уређаја.

Д. Развој ваздушног саобраћаја и инфраструктуре: проширење и модернизација аеродрома „Константин Велики“ у Нишу.

Учесници у имплементацији: министарства надлежна за инфраструктуру, животну средину, просторно планирање и изградњу објеката; ЈП „Путеви Србије“; „Железнице Србије“ а.д.; општинске/градске управе; и јавна предузећа/организације надлежне за општинске путеве.

8. Водопривреда

Приоритетне активности: завршетак започетог пројекта повећања водних биланса довођењем дела великих вода из Топлодолеке реке, а у циљу побољшања режима малих вода и стварања

4. јануар 2013.

Број 1 369

стратешке резерве воде на правцу Нишава – Јужна Морава; обнова мрежа свих водовода (смањење губитака на мање од 20%); просторни план подручја посебне намене слива акумулације Селова (рок: 2012.); изградња регионалних система водоснабдевања, приоритетно систем „Селова“; дефинисање зона и појасева санитарне заштите око постојећих изворишта и објеката за водоснабдевање; спровођење легализације сеоских водовода; дефинисање свих извора загађења (регистровати мање загађиваче), урадити катастар загађивача; уклањање дивљих депонија дуж токова; реконструкција и проширење обухвата канализације у општинским центрима у виду групних система (град и околна сеоска насеља); реализација ППОВ у насељима са највећим утицајима на изворишта или на угрожене водотоке: Ниш, Блаце, Пирот, Куршумлија, Прокупље; реконструкција постојећих ППОВ у Белој Паланци, Сврљигу и Блацу; израда Плана за проглашење ерозионих подручја и Плана за одбрану од поплава у општинама које те планове немају; приоритет у извођењу радова за заштиту од поплава и уређење корита водотока, треба да имају већ започети радови, радови за које постоји урађена техничка документација, радови на доградњи, реконструкцији и одржавању постојећих система за заштиту од поплава и уређење водотока, заштита површина у приобаљу од поплава и заштита рушевних обала.

Учесници у имплементацији: министарство надлежно за пољопривреду, водопривреду и шумарство, Нишавски, Пиротски и Топлички управни округ, скупштине општина/града, те све месне заједнице; дирекције за изградњу у свим општинским/градским центрима; ЈКП која се старају за водове и канализације у свим општинским/градским центрима; Републичка дирекција за воде Републике Србије, при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде; ЈВП „Србијаводе“; ВПЦ „Велика Морава“; Ниш; ЈП „Електропривреда Србије“; електродистрибуције по општинама/граду; и Приватни инвеститори, и др.

9. Енергетика

Приоритетне активности:

А. Припрема и почетак изградње електроенергетске мреже и објеката: реконструкција трафостанице 400/220/100 кВ „Ниш 2“ уградњом трећег трансформатора од 300 МВА на трансформацији 400/110 кВ; Реконструкција трафостанице 35/10 кВ „Ратко Павловић“ са напонског нивоа 35/10 кВ на напонски ниво 110/10 кВ; изградња двоструког далековода 110 кВ ТС 400/220/100 кВ „Ниш 2“ - ТС 110/10 кВ „Ратко Павловић“; реконструкција постојећег далековода 110 кВ (бр. 154/1) ТС 400/220/100 кВ „Ниш 2“ - ТС 110/35 кВ „Ниш 1“, на двоструки далековод 110 кВ; изградња нових трафостаница 110/35 кВ „Дољевац“ и „Бела Паланка“; изградња прикључка 110 кВ за трафостаницу 110/10 кВ „Ниш 5“ са далековода 110 кВ ТС 400/220/100 кВ „Ниш 2“ - ТС 110/35 кВ „Пирот 1“; изградња дуплог прикључног вода 110 кВ (систем „улаз-излаз“) за трафостаницу 110/35 кВ „Бела Паланка“ са далековода 110 кВ ТС 400/220/110 кВ „Ниш 2“ - ТС 110/35 кВ „Пирот 2“; изградња дуплог прикључног вода 110 кВ (систем „улаз-излаз“) за трафостаницу 110/35 кВ „Дољевац“ са далековода 110 кВ ТС 400/220/110 кВ „Ниш 2“ - ТС 110/35 кВ „Лесковац 4“; изградња далековода 110 кВ ТС 110/35 кВ „Сврљиг“ - ТС ТС 110/35 кВ „Јабучко равниште“; реконструкција и изградња већег броја ДВ 35 кВ и трафостаница 35/10 кВ.

Б. Припрема и почетак изградње гасоводне мреже и објеката: изградња магистралног гасовода МГ-10 Ниш – Димитровград (граница Бугарске); наставак изградње магистралног гасовода МГ-11 са правцем Ниш – Дољевац, изградња главног разделног чвора (ГРЧ) „Дољевац“, као и изградња два крака из ГРЧ „Дољевац“, МГ-11-01 ка Лесковцу и Врању и МГ-11-02 ка Куршумлији и Подујеву; изградња главних мерно регулационих станица за насеља: Бела Паланка, Пирот, Димитровград (на МГ-10), Дољевац, Прокупље (на МГ-11) и гасификација тих насеља; примопредајни комплекс (терминал) са мерно-регулационом, дистрибутивној и складишној функцијом, а у функцији продуктовода за транспорт нафте и нафтних деривата Сомбор–Ниш, у атару насеља Мезграја; изградња међународног магистралног гасовода „Јужни ток“; изградња продуктовода за транспорт нафте и нафтних деривата Сомбор – Нови Сад – Панчево – Београд – Смедерево – Јагодина – Ниш у делу захвата Просторног плана (од Појата до Ниша).

В. Припрема и почетак коришћења ОИЕ: ревитализација и реконструкција постојећих МХЕ у захвату просторног плана (Света Петка, Сићево, Темац), коришћење постојећих акумулација као

потенцијала за изградњу МХЕ (пре свих Бован, Брестовац, Крајковац, Бресница, Селова), изградња малих хидроелектрана на већ постојећим хидроелектранама (Завој, Пирот) и активности на изградњи нових МХЕ на водотоковима (Тигар, Бањица); ревизија списка локација МХЕ предвиђених Катастром малих хидроелектрана; припремне активности за изградњу ветроелектрана, пре свега испитивање потенцијалних локација на обронцима Старе Планине, Суве Планине и Јастрепца, као и израда студија просторног размештаја и потенцијалних локација ветроелектрана (ветропаркова) са њиховим потенцијалима, капацитетима и интеграцијама у електроенергетски систем на територији плана; израда студија просторног размештаја, потенцијалних локација и могућности коришћења енергије сунца са потенцијалима и начинима експлоатације и интеграције у енергетски систем (соларне електране, загревање воде итд.); израда студија о могућности коришћења биомасе и других капацитета ОИЕ локалног карактера; доношење законске регулативе, техничких прописа и стандарда везаних за економску ефикасност на регионалном и општинском нивоу, као и подстицајних мера на свим нивоима.

Учесници у имплементацији: министарство надлежно за енергетику, заштиту животне средине и водопривреду; органи управљања обухваћених општина/града; ЈП „Електомрежа Србије“; ЈП „Електропривреда Србије“; ДП „Југоисток“ Ниш са припадајућим ЕД; ХЕПС „Завој“; ЈП „Србијасгас“; „Југоросгас“; „НИС“; и други актери у јавном и приватном сектору.

10. Електронске комуникације (Телекомуникациона мрежа)

Приоритетне активности:

А. Замена постојећих аналогних комуникација (центра) дигиталним у мрежним групама: МГ Ниш (018): Малча, Сићево, Топоница, Трупале, Југбогдановац, Алексинац, Доњи Крупац, Добрујевац, Дражевац, Кулина, Лужане, Мозгово, Бела Паланка; МГ Прокупље (027): Житни Поток, Џигољ, Горња Јошаница; МГ Пирот (010): Стрелац, Звонце, Церова, Крупац, Трњана, Велика Лукања.

Б. Изградња нових комуникација (MSAN-ова) у насељима и деловима насеља: МГ Ниш (018): Алексинац, Лужане, Бела Паланка, Долац, Гаџин Хан, Заплањска Топоница, Дољевац, Белотинац, Малошиште, Мекиш, Орљане, Шаиновац, Шарлинац, Пуковац, Ниш – Бранка Крсмановића, Ниш – Драгише Цветковића; МГ Прокупље (027): Прокупље – Плехане куће, Прокупље – Гарић, Прокупље – Југопетрол, Ђуковац, Доња Стражава, Доња Речица; МГ Пирот (010): Ѓњилан, Пирот – Нова мала, Пирот – Тијабара, Пирот – Мали мост, Пирот – Јатаган мала (индустријска зона), Пирот – Сенџак.

В. Полагање оптичких каблова: полагање оптичких каблова за повезивање нових дигиталних центара и нових комуникација (MSAN-ова) са постојећим оптичким кабловима; полагање оптичког кабла на релацији Куршумлија – Мердаре.

Г. Изградња планираних базних станица мобилних оператера Телеком – МТС, VIP Mobile и Telenor према њиховим развојним плановима.

Учесници у имплементацији: министарство надлежно за телекомуникације; ЈП „Поште Србије“; „Телеком Србија“; VIP Mobile; Telenor; ORION group; други оператери који у међувремену добију лиценце; Радио телевизија Србије; локалне телевизијске и радио станице; органи управљања обухваћених општина/града.

11. Комуналне делатости

Приоритетне активности:

А. Интегрално управљање комуналним отпадом: изградња регионалних санитарних депонија за Нишавски и Топлички управни округ; израда пројектне документације за затварање, санацију и ремедијацију постојећих несанитарних депонија на територији Нишавског, Пиротског и Топличког управног округа, са предмером и предрачуном трошкова и стратешком проценом утицаја на животну средину; одређивање локација за трансфер станице(ТС) и рециклажна дворишта(РД) на територији Просторног плана (на територији Нишавског управног округа округа ИТС у општини Алексинац и 6РД у општинама Ражањ, Меровина, Дољевац, Нишка Бања, Гаџин Хан и Сврљиг; на територији Топличког управног округа ИТС у општини Куршумлија и 2РД у општинама Блаце и Житорађа; на територији Пиротског управног округа 2ТС у општинама Димитровград и Бела Паланка и 1 РД у Бабушници); планско детерминисање система примарне селекције и прикупљања отпада у градским и сеоским срединама; изградња

рециклажних постројења за прераду отпада из сва три управна округа у непосредној близини локације постојеће и планираних регионалних депонија; затварање и санација локалних сметлишта у руралним подручјима.

Б. Управљање опасним отпадом: изградња регионалног складишта опасног отпада на подручју Нишавског управног округа; преусмеравање укупних токова опасног отпада на Регионално складиште опасног отпада на подручју Нишавског управног округа; изградња станица за одвојено сакупљање опасног отпада из домаћинства (батерија, акумулатора, отпадних уља, отпадних електричних и електронских апарата) које могу бити уз центре за одвојено сакупљање рециклабилног отпада на нивоу сваке општине.

Учесници у имплементацији: Министарство природних ресурса, рударства и просторног планирања са одговарајућим управама, агенцијама и дирекцијама (Агенција за заштиту животне средине); Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде; стручне организације за испитивање отпада; невладине организације; органи управљања општина/градава које су обухваћене Просторним планом; јавна комунална предузећа и/или организације надлежне за комуналне послове, предузећа или компаније за управљање комуналним отпадом (приватни инвеститори) и др.

12. Животна средина

Приоритетне активности:

А. Одрживо и рационално коришћење земљишта: системско праћење квалитета земљишта; рекултивација подручја у приобаљу река на којима се врши експлоатација песка и шљунка као и на позамишћима земље за изградњу путева; усподњавање система за правилно управљање комуналним отпадом; контрола употребе агрохемијских средстава у пољопривреди; уклањање дивљих депонија; заштита земљишта од појаве ерозије; смањење ризика од улеса при транспорту опасних материја.

Б. Заштита природних вредности, шума и шумског земљишта: поштовање прописаних мера за заштићена природна добра; рекултивација и ревитализација шума, шумског и пољопривредног земљишта; увећање зелених површина у насељеном подручју и урбаним центрима, и очување и унапређење постојећих зелених површина; рекултивација деградираних простора.

В. Заштита квалитета живота: Праћење квалитета свих параметара живота у циљу побољшања здравственог стања становника, нарочито на местима где постоји интензивно нарушавање квалитета животне средине (у близини већих инфраструктурних коридора, индустријских објеката, депонија).

Г. Заштита од поплава и уређење водотока: одржавање старих и изградња нових одбрамбених насипа; реализација акумулације „Селова“ у оквиру регионалног система; спровођење заштите акумулација санитацијом свих насеља у сливу; спровођење заштите акумулација.

Учесници у имплементацији: локалне самоуправе и општинска предузећа; јавна комунална предузећа; Министарство природних ресурса, рударства и просторног планирања; Републичка агенција за воде Републике Србије, при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде; заинтересовани инвеститори и донатори; ЈВП „Србијаводе“; Фонд за развој Републике Србије.

13. Заштита природних добара

Приоритетне активности:

А. Заштита, презентација и контролисано коришћење природних добара: спровођење постојећих режима заштите Парка природе „Стара Планина“, Парка природе „Сињевачка клисура“, Споменик природе „Бавољна Варош“, специјалних резервата природе, споменика природе и природних простора око заштићених објеката; очување разноврсности и слике предела, унапређење његове чистоће и уређености, спровођење приоритетних активности санације и рекултивације деградираних површина; одржавање и очување станишта и разноврсности дивље флоре и фауне, њено јачање и просторно ширење.

Б. Истраживање и установљивање заштићених природних добара: истраживање, вредновање и израда потребне документације за заштиту целина предвиђених за стицање статуса заштићених природних добара /подручја: природног добра „Сува планина“, специјалног резервата природе „Јерма“ и културног добра манастира „Св. Јован Богослов“ „Поганово“, предела изузетних одлика планина „Радан“, природног простора околине манастира „Темска“; успостављање заштитеа и организовање адекватног управљања, очувања, уређења и презентације мањих подручја и локалитета од локалног значаја: Озрен-Девича, подручје Јастрепца.

В. Предузимање мера на међународној афирмацији заштите природних вредности: заштита популација угрожених, ретких и у другом погледу значајних врста дивље флоре и фауне установљивањем заштићених подручја мале површине у виду станишта или споменика природе на местима која су идентификована кроз научне студије и пројекте и одговарајућа програмска документа (као што су „Црвена књига флоре Србије“, пројекат, „Станишта Србије“, ИВА, ИРА и РВА пројекти и др.); успостављање мреже еколошких значајних подручја, на основу Закона о заштити природе, меродавних подзаконских аката, и мреже подручја по програму NATURA 2000 и Емералд мрежа.

Учесници у имплементацији: локалне самоуправе и општинска предузећа; јавна комунална предузећа; Министарство природних ресурса, рударства и просторног планирања; Републичка агенција за воде Републике Србије, при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде; заинтересовани инвеститори и донатори; Фонд за развој Републике Србије.

14. Заштита непокретних културних добара

Приоритетне активности:

А. Трајна и свеобухватна заштита непокретних културних добара: наставак истраживања и рекогносцирања планског подручја ради увида у стање споменичког фонда и евидентирања добара која уживају предходну заштиту; утврђивање заштићене околине за она непокретна културна добра за која Актом о проглашењу њен обухват није јасно прецириран; израда студије чувања, одржавања и коришћења непокретних културних добара са валоризацијом стања у коме се налазе и утврђивањем мера заштите; интеграција заштите природних и непокретних културних добара, када се налазе у њиховом обухвату, у оквиру јединствене и препознатљиве целине; и валоризација објеката народног градитељства и објеката техничке културе као најугроженијих категорија градитељског наслеђа.

Б. Укључивање непокретних културних добара у савремене друштвене процесе: завршетак радова на конзервацији и презентацији археолошког локалитета од изузетног значаја Бресје Медијана у Нишу као археолошког парка у оквиру припрема за прославу 1700 година од доношења Миланског едикта; адекватна презентација непокретних културних добара на основу методологије активне конзервације као предуслов за промоцију постојећих и креирање нових вредности простора; активација непокретних културних добара у аутентичној или адекватној намени која неће угрозити споменичке вредности; и формирање тематских „лутева културе“ у функцији презентације НКД и унапређење туристичке понуде подручја.

Учесници у имплементацији: Министарство културе и информисања; Централни институт за конзервацију у Београду; Републички завод за заштиту споменика културе Београд; Археолошки институт Београд; Завод за заштиту споменика културе Ниш; општинске и градске управе надлежне за послове културе; општинске и градске установе из области културе; невладине организације из области културе; општинске и градске туристичке организације.

4. МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПЛАНА

Ефикасност спровођења Просторног плана условљена је обезбеђењем координације предвиђених активности и различитих актера/учесника. Полази се од искустава земаља ЕУ да се успешна координација може обезбедити применом мултисекторског приступа – комбинације мера и инструмената различитих политика према тематским областима и проблемима који се планом решавају, као и успостављањем институционално-организационих аранжмана и партнерства на различитим релацијама (јавни-приватни сектор, јавне-независне институције/ организације, ниво управљања-јавност и др.).

Основне мере и инструменти различитих политика за имплементацију решења Просторног плана за период до 2015. године базирани су на постојећем систему управљања у Србији, а у одређеној мери се сугеришу мере и инструменти који ће, према очекивањима, у овом периоду бити дефинисани и примењивани током фаза приступања ЕУ.

При томе се има у виду да је Европска комисија увела приступни инструмент (IPA – Instrument for Pre-accession Assistance). IPA у себи садржи пет основних компоненти: (1) подршка у транзиционом процесу и изградња институција; (2) регионална

4. јануар 2013.

Број 1 371

и прекогранична сарадња; (3) регионални развој; (4) развој људских ресурса; и (5) рурални развој; где ће за сваку од наведених компоненти бити обезбеђени посебни фондови. Компоненте 1. и 2. намењене су земљама потенцијалним кандидатима, док су компоненте од 1. до 5 намењене земљама кандидатима. Земљама потенцијалним кандидатима за чланство у ЕУ биће омогућено коришћење средстава из фондова прве две компоненте, уз отворену могућност да се из тих средстава финансирају и програми/пројекти из преостале три компоненте. Један од задатака уефикасној употреби фондова ЕУ је и успешно програмирање и предлагање пројеката за финансирање из средстава ЕУ, међу којима су и поједини пројекти номинисани у Просторном плану.

Полазећи од предходних ставова, мере и инструменти за имплементацију Просторног плана су отворени за усклађивање с променама система управљања и планирања у Србији у току спровођења овог просторног плана.

5. ИНСТИТУЦИОНАЛНО-ОРГАНИЗАЦИОНА, ИНФОРМАТИЧКА И ПРОГРАМСКА ПОДРШКА СПРОВОЂЕЊУ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Специфичности развојних проблема и положај подручја Просторног плана према суседним подручјима (АП Косово и Метохија) и регионалним подручјима у другим државама које су чланице Европске уније, утицаће на правац и садржај институционално-организационог прилагођавања и доношење регионалних стратегија.

Приоритет имају (у складу са Законом о регионалном развоју): институционална и организациона прилагођавања за потребе развоја; регионална развојна стратегија; и програм финансирања развоја региона.

У погледу могућих нових институционалних и организационих аранжмана за Регион (подручје Просторног плана) могући су следећи модалитети интегралног управљања развојем и заштитом средине: обласне асоцијације кластера; интеррегионале форме повезивања општина/градава; регионална /обласне корпорације/ агенције за одрживи развој, уређење простора и заштиту животне средине, као развојне институције/организације са појединим овлашћењима која су пренета од републичких и локалних органа власти; регионално јавно предузеће за развој, уређење и заштиту средине читавог регионалног подручја (такође са ширим овлашћењима, као претходно); регионална ОРА „Југ“, одговарајуће републичке агенције/организације (за регионални развој, реструктурирање, развој малих и средњих предузећа и предузетништва, социоекономски развој, научна истраживања, информатичку и другу сазнајну подршку итд.).

Без обзира на организациони модел, битно је да се постигне институционална и акцијска равнотежа између неопходне самосталности регионалне организације, с једне стране, и потребе да се обезбеди локални и регионални утицај и ефикасност акције с друге. Осим тога, потребно је успоставити одређену меру партнерства између јавног, приватно и тзв. „трећег сектора“.

Регионално тело имало би у свом саставу одговарајућу експертску службу за планску евалуацију и мониторинг планских одлука. Служба би имала задатак да пружи/обезбеди трајну информатичку подршку/припремању, доношењу и спровођењу стратешких планских одлука (укључујући и мониторинг

имплементације одлука и једноставније облике планске, програмске и пројектне евалуације).

Како би перспективно Србија, односно регион могли користити средства из предприступних фондова ЕУ, на националном нивоу треба изградити и донети одговарајући национални развојни стратешки оквир, а за регион одговарајући регионални документ и формирати регионалне институције.

У циљу успешне подршке примени Просторног плана послове праћења остваривања Просторног плана у другим плановима, програмима, актима и пројектима и њихову реализацији требало би да обавља ОРА „Југ“ у координацији са Републичком агенцијом за просторно планирање, што ће бити прецизирано Програмом имплементације Просторног плана.

Овакав допуњени делокруг рада ОРА „Југ“ , подразумева измењену улогу и положај према оснивачима и дефинисање односа са ресорним министарствима која су од значаја за развој региона. У том смислу најзначајније је јачање сарадње на плану имплементације приоритетних капиталних инвестиција од заједничког интереса за Републику Србију, све општине Нишавског, Пиротског и Топличког управног округа, две и више општине или једне општине, што ће бити утврђено овим Регионалним планом. За обављање поверених и осталих послова неопходну стручно планерску помоћ Обласној развојној агенцији „Југ“, пружиће Републичка агенција за просторно планирање и ЈП Завод за урбанизам Ниш (у својству обрађивача Регионалног просторног плана), као и друге стручне институције.

Скупштине општина одредиће органе локалне самоуправе, или појединце из тих органа који ће сарађивати са ОРА „Југ“, обављајући и део послова за територију своје општине, по програму које представници општина/градава заједнички доносе у управном органу ОРА.

На основу Просторног плана, Републичка агенција за просторно планирање ће, у сарадњи са ОРА „Југ“ , формирати базу података о простору и Просторном плану, у функцији: коришћења, праћења и оцене спровођења, допуне и иновирања планских концепција и решења. На тај начин створиће се предуслови за формирање ГИС-а Региона: у првој фази, ће се извршити анализа доступних података из Регионалног просторног плана и података којима располаже ОРА „Југ“, општине и др. (утврдиће се степен валидности и ажурности података); и у другој фази, формирати јединствена просторна база података конверзијом дигиталних података у јединствени систем података о простору.

Приоритетне активности на организацији система централне базе података и информатичке подршке су: активности везане за обраду података и информатички део (набавка софтвера, набавка релационе базе података, набавка хардвера, анализа и конверзија података из Регионалног просторног плана и друго) и активности везане за оспособљавање стручног кадра ОРА „Југ“ и општинама/градавама.

Извори финансирања за средства намењена реализацији пројекта (набавка софтвера и хардвера, обука кадра и имплементација целог система) су Министарство природних ресурса, рударства и просторног планирања, домаћи и страни фондови за подстицање развоја локалне самоуправе (као што је GTZ), општински и градски буџети и др.; што ће се ближе утврдити Програмом имплементације Просторног плана.